శ్రీరస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయ నమః.

శ్రీ కళా భాను వి జ య ము.

(౧) ఆ ర్త ప్ర క ర ణ ము.

శా. లావొక్కింతయు లేదు ధైర్యము విలోలం బయ్యె ప్రాణంబులున్
ఠావుల్ దప్పెను మూర్ఛ వచ్చె తనువున్ డస్సెన్ శ్రమం బయ్యెడిన్
నీవేతప్ప నితఃపరం బెఱుఁగ మన్నింపన్ దగున్ దీనునిన్
రావే యీశ్వర కావవే వరద సంరక్షించు భద్రాత్మకా.

శ్రీకైలాసవాసా! పార్వతీరమణా! శంకరా! భక్తవశం
రక్షింపుము. రక్షింపుము. అక్కటా! పరమేశ్వరుఁడు
సృజించి నాకీ యధికారం బొసంగినది మొదలిదివఱకు
కరికైనను కించి దపకారం బొనర్చి యెఱుఁగ. లోకోపద్ర
వం బొనర్చుచున్న భూతగణంబులను శాసించుటకే గదా
పుట్టుకకు కారణము. ఈమహారాజ్య సార్వభౌమపట్టాభి
మొనర్చుటయే గాక యణిమాదిసిద్ధులును అఘటనాఘుట
మాపరమేశ్వరుఁ డొసంగియున్నవాఁడు. నే నిట్టి పద
ఁవను గదా యని యొకపరియైనను గర్వము నొందక
[illegible]ానుసారినై యధికారము చూపుచుందును. అ
ఖండ మయిన నాయాజ్ఞకుబద్ధులై బహువిధభూతగణములు సం
చరించుచుండినను వారిమనముల కెంతయో యాహ్లాదకరుఁడనై
యుందును. శాంతమార్గముననే భూతగణముల దుర్వర్తనల

మాన్పి వారియిష్టానువృత్తి వర్తింపకుండునట్లు కొన్ని హద్దులు
గల్పించి కర్తృచూపక వారిప్రేమకు పాత్రుఁడనై పరిపాలించు
చుందును. ఇట్టి నిరపరాధిని యైన నే నెట్టిబాధనంబులం దగులు
వడితి, అబ్బా నాసంధు లన్నియు మహామంత్రపాశంబులం బం
ధింపబడి యమబాధ నొందించుచున్నవి. అయ్యో! నేఁటి కఱు
వదిదినము లయ్యె. కపాలపురీమధ్యవిభాసితసహస్ర[illegible]
స్తంభసంభృతమహామంటపాంతరసింహాసనంబుపై భూ[...]
రాజ్యమూర్ధాభిషిక్తుఁడనై పేరోలగం[illegible] నాకు భూ[...]
ములు ఛత్రములఁ బట్టుచుందురు. ప్రేతములు చామరము[...]
వీచుచుందురు. పిశాచములు మకరతోరణములు బారు[...]
దీర్చుచుందురు. బ్రహ్మరాక్షసులు స్వస్తివాచనాశీర్వచన[...]
లొనర్చుచు ప్రత్యహము పంచాంగశ్రవణమొనర్చుచుం[...]
కూశ్మాండములు భేరీమృదంగాది బహువిధవాద్యముల
గొల్పుచు ముందుప్రక్కనిలుచుచుందురు. వైనాయకులు
రంబులొనర్చుచు వందిమాగధులు వడువున నడుచుచుం[...]
ఇట్టి నావైభవం బెందుఁబోయె. దశకోటిభూతగణము[...]
ప్రాతనై యున్న నా కింత యాహార మొసఁగువా రై[...]
తుదకు నీర మొసంగువారై నను గనరాక యాఁకటిచే [...]
మాడి యఘోరింపవలసివచ్చె. భూతములలో నా[...]
నా చెంతకు రానియ్యక నన్ను విచారించకుండునట్లు
యీదురాత్ముం డెంతటి ప్రతిభావంతుఁడో తెలియ
జగమున నాకన్న నధికులు లే రను గర్వంబున ను[...]
గుచుంటి, ఇట్టి నాప్రతాప మీదురాత్మునిచెంత ధూ[...]
జనమైనను లేకపోయె. దురాత్ముఁ డన నేల మహాత్ము[...]

చెప్పనగును, లేకున్న జగదప్రతీపప్రతాప తేజోదుర్నిరీక్షుణ
డైన నన్ను మంత్రపాశములచే బంధించునంతటి శక్తి గలుగునే?
అబ్బా! యీకఠోరమంత్రపాశములచే బంధింపఁబడి నాప్ర
త్యంగంబును నిప్పుడే భస్మమగునేమో యను నంతటి
మంటలు వొడమి గోడుఁ గుడిపించుచున్నవి. ఊపిరి విడుచుట
కైనను శక్తి లేకున్నది. హా! నే నేమి తనవలె క్రూరకృత్య
మొనరించలేదే? యబలనమాయిక తరుణవయస్క యగు
[illegible]క బాలిక [illegible] త్మని శారినుండి తప్పించుట
ప్రక్రమించితి నంతియే గదా! సర్వదేవతామూర్తులును
[illegible]దకు నేనును మంత్రాధీనులము. అట్టి మంత్రము లన్నియు
[illegible]భైరవుఁడు యానిచుఁడు యూరాక్షుసుని స్వాధీనమం దుండు
[illegible] నా కిట్టిపాటు వచ్చె. అతనిపై నేఁ జేయు ప్రయత్నము
బూడిదలోని హోమ మయ్యె. ఎంతటివారికైనను
[illegible]గతులు చాలనష్టం డాఫల మనుభవించియే తీరవలయు.
[illegible] యీఁకలిచే కడుపు దరికొని మండుచున్నది. నన్ను
[illegible]వా రెవ్వరు? నాపాశబంధములం ద్రెంచువా రెవరు?
[illegible]రకర్ముని ద్రుంచువా రెవరు? నాయాఁకలి దీర్చువా
[illegible]ఇఁక ముప్పదిదినములే నాయవధి. ఆవల సజీవముత్రో
[illegible]గంబును ఖండింపంబడి మంత్రపూతముగా విధియు
[illegible] నభిచారహోమమున మరణించవలసినదే గదా!
[illegible]మాత గాయత్రీమహాశక్తి విశ్వామిత్రు నభిచారహో
[illegible]షుప్పదయై యుండియు త్రిపదాగాయత్రియై యుఁడ
[illegible]ంతటివాఁడ. మంత్రాభిచారహోమంబునం దెంతటి
ను నశించవలసినదే. నో రెండె. ప్రాణవాయువులు

స్వస్థానచలనంబు నొందె. హా! యని భూమ్యాకాశంబులు నిండునంతటి యార్తారవంబుచే హిమవత్పర్వతసానుదేశంబు నం దుండు భయంకరారణ్యమధ్యమునం దొక యశ్వత్థవృక్షంబుపై పెద్దభూతము దుఃఖించుచుఁ దన్ను రక్షించుట కేదేవు డైనను జనుదెంచునేమో యని నలుదిక్కులం గాంచుచు నెవ్వరిం గానక నార్తిఁ దూలుచుఁ బ్రాణంబులపై యాశవదలి మరణమే శరణ మని దుఃఖించుచుండె.

(౨) వృ త్తాం త ప్ర క ర ణ ము.

పరమపావన మైన జంబూద్వీపంబునందు గల నవవర్షములలో నతిశ్రేష్ఠతమ మైనది భారతవర్షము. దీనిచుట్టుపరిమితి తొమ్మిదివేలుయోజనములు. స్వాయంభువమన్వంతరమునఁ బ్రియవ్రతమహారాజకుమారుఁ డైన యాగ్నీధ్రునికాలమునుండి తద్వంశీయుఁ డైన జడభరతునిపరిపాలనపర్యంతరం బజనాభం బనియుఁ, బిమ్మట భారతవర్షం బనియుఁ బ్రసిద్ధిఁ జెందినది. ఈ వైవస్వతమనువంశీయుఁ డైన సగరచక్రవర్తి సుతు లఱువదివేలమంది యజ్ఞాశ్వమునకై భూమినిద్రవ్వినందున సముద్రసంధులును ద్వీపకల్పములును యేర్పడి సముద్రమునకు సాగర మను పేరొసంగిననాఁటినుండియే భారతవర్షమే నవఖండములుగా నేర్పడినవి. ఈ నవఖండములలో పరమోన్నతప్రభావప్రకాశతర మైనది మన హిందూఖండము. దీనిని శకుంతలానందనుఁ డైన భరతుఁడు పరిపాలించినప్పటినుండియు భరతఖండ మని యెన్నిక గన్నది. ఈ దేశమునకు మూఁడు దిశలయందు సముద్రమును, వుత్తరదిశయందు హిమాల

యపర్వతమును హద్దులు గలిగియున్నది. సప్తద్వీప నవవర్ష నవఖండములలోఁ బ్రధానమణిప్రాయ మైనది మనహిందూ దేశము. ఇందలి ప్రజలు సకలవిద్యాసార్వభౌములు, గౌరవనీయులు, గంభీరహృదయులు, ఆర్తజనరక్షణదీక్షావిచక్షణులు, హీన విషయములందుఁ బ్రవేశించువారు కారు, హీనమును దూషించెదరు, అందుచేతనే హిందూదేశ మని పేరు వడసినది. "శ్లో॥ హీనం చ దూషయ త్యేషాం హిందూ రి త్యుచ్యతే ప్రియే" అని మేరుతంత్రమునందు గలదు. "హీనం దూషయతీతి హిందూః" అని శబ్దోత్పత్తియు చాటుచున్నది. వీరు కేవలశరీరారోగ్యమునే పురుషార్థమునే స్వార్థలాభమునే ముఖ్య మని నమ్మువారు కారు. ఏకార్య మాచరించవలసి యున్నను తొలుదొలుత భగవదారాధనం బొనర్చి యావల కార్యప్రయత్నం బాచరింతురు. తత్ఫలమును భగవత్ప్రీతి నొనర్చుచుందురు. సర్వభూతసమత్వం బీదేశీయులదే సొమ్ము. పుణ్యపాపముల తారతమ్యం బధికముగా నెఱుంగుదురు. పాపకార్యము లన్న వెనుకంజవేయుదురు. వర్ణధర్మముల కాశ్రమధర్మముల కీదేశమే గణనీయము. పుణ్యతరంగిణులా పుణ్యక్షేత్రములా బహుళతరతరుశోభితదశవిధారణ్యములా? ఆహా! భూస్వర్గం బన, భూకైలాసం బన, భూవైకుంఠం బన, హిందూదేశమే యని ప్రతిజ్ఞచేసి చెప్పనగున. ఇట్టి వున్నతస్థానము ఆర్యావర్తం బనియు, దక్షిణాపథం బనియు రెండువిధములుగా వింధ్యపర్వత దక్షిణోత్తర భూభాగములు ప్రసిద్ధిఁజెందినవి. శ్రీమదాదినారాయణావతారం బగు వేదవ్యాసమహామునీంద్రుఁ డీదేశప్రభావము వర్ణించునప్పు డితరదేశములయందు సహస్రవర్షములు

జీవించి పునరావర్తిగల్గి బహుదుఃఖంబు లనుభవించి పుట్టుచు చచ్చుచుండుటకన్నను హిందూదేశమున ముహూర్తమాత్రము జీవించి ఖట్వాంగమహారాజాదులవలె శీఘ్రమోక్షపదవి జెంది పునరావర్తిరహితశాశ్వతసౌఖ్యం బనుభవించుట మే లని మహాభాగవతమున వ్రాసియున్నవారు. భగవంతుని యేకవింశద్యవతారములకు జన్మభూమి యీ భరతఖండమే. షట్చక్రవర్తులు, షోడశమహారాజులు, కవిసార్వభౌములు, మన్వంతరపురుషులు, త్రైలోక్యరాజ్యార్హులు నీ దేశముననే జన్మించి యితరవర్షద్వీపములను జయించి వారలచే యరిగొని దేవేంద్రవైభవమున నిచ్చటనే యునికిఁ గల్పించుకొనిరి. వేదములు, శాస్త్రములు, నానాదేశభాషావైచిత్రియు, వ్రాతనైఖరియు, నైవోత్సవములు, ధర్మనిర్బంధముల కీదేశమే బీజాంకురము. వేయేలవిరాట్స్వరూపమున సగుణమూర్తియైన పరమపురుషుని కీహిందూదేశమే సహస్రారస్థానము. భగవంతుఁ డను శుభగ్రహమున కీభరతఖండమే పరమోచ్చస్థానము. జపతపస్స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానముల కీదేశమే యునికిపట్టు. కర్మభక్తిజ్ఞానవైరాగ్య స్వార్థత్యాగ పరోపకారముల కీయజనాభమే మందిరము. సమస్త సస్య వస్తు ఖనిజంబుల కీ సేతుశీతాచలాంతర్భూమియే ధామము. ఇట్టి దేశవాసులు యీపరమపుణ్యాత్ములు శక్తిహీను లనియుఁ, దెలివి తక్కువ గలవా రనియు, సనాగరకు లనియు, హీనస్థితి గలవా రనియు నితరదేశవాసులచే హేళనం బొనర్పఁబడు చున్నారు గాని యట్లు హేళనం బొనర్చు వారియందే యీపరిహాసవాక్యములకు దగుచర్య లణఁగి యాశ్రమించియున్నవి. భారతీయులు కేవలవైరాగ్యపరులు, శకీ

రీతులను ప్రపంచవైభవములను నమ్మువారు కారు. సమస్త వేదశాస్త్రము లెఱింగియుఁ, బ్రకృతిచిత్రములు గమనించియు, దద్విమర్శ చేసియు పారమార్థికచింతయే ప్రాధాన్యంబుగా నున్నవారగుటచే జడభరతునివలె దెలియనివారిరీతి నటింతురు. భారతీయులకుఁ దెలియని ప్రకృతిపరతత్త్వవిషయిక రహస్యములు లేవు. పరమతపస్సిద్ధి గల యామనస్క యోగులు తనుమహిమలం జూపక బాలోన్మత్తపిశాచములరీతి నెట్లు వర్తింతురో ఏరట్లుందురు. అహంకారమున విఱ్ఱవీగరు. పరాక్రమమ్మునన్నో ప్రళయకాలరుద్రులు. చెట్లుచాటున దాగియు, నేమరించియు, యంత్రసాధనములఁ బ్రయోగించియు, విష వాయువులను భూమిలో నుండి విడచియు, కందకములలో దాగికొనియు శత్రువులను జంపువారు కారు. వీరికి యింద్రజత్తుమాయ లధర్మము లని మనసాగ్రహ. ముఖాముఖియుద్ధమం దమప్రతాపమనర్గళముగాఁ గనుబఱచి విజృంభించి శత్రువులను చెండాడుదురు. వెన్నుఁజూపి పఱువెత్తరు. ఆత్మతత్త్వమును తమలోపమును నెఱుఁగంగ లేక యితరులనిందావాక్యములు ప్రయోగించి దేవునిచే తాము నిందింపఁబడుచున్నారు. మనభారతీయులలో నొక్కొక్కరి నిందా వాక్యముల కోర్వక భారతీయతత్త్వ మెఱుంగని మూర్ఖుల కెఱుకగునట్లుల విజృంభించి మహాశక్తిని బైలుపఱచి సకలదేశంబులవారిని యేవిషయమునందైనను తమకుఁ గ్రిందు చేసికొని యున్నవారు. ఇందులకు శ్రీరామ పాండవాది పురాణపురుషులును, శంకరాచార్యస్వామి వివేకానందాదిచరిత్రకారులును, బాలగంగాధర మహాత్మ గాంధిప్రముఖయోధునికులును

నిదర్శకులు. మఱియు పరమసుస్వభావసాధ్వీతిలకంబు లగు హిందూదేశయువతీమతల్లులసుచరిత్రంబు లెన్న పరమేష్ఠికైన నలవి యగునే? వీరు భర్తయే పరదైవత మని భావించి తదాజ్ఞాబద్ధులై తన్మనశ్చరులై తత్సేవాపరులై తద్ధ్యానమానసులై యుందురేగాని తమసిగ్గును బాటింపక తమధర్మముల ననుసరింపక తమలక్షణములు గమనింపక యితరపురుషులతో సభలలో నుపన్యాసంబు లిచ్చుచుందురా? ఇతరపురుషకరగ్రహణంబు లటుండనీ, స్పర్శచేయుటకైనను మన సొగ్గియుందురా? స్వేచ్ఛల హద్దుమీరి మాటలాడుదురా? తమయధికారమును వెల్లడిపఱతురా? పురుషగౌరవంబున సమభాగార్హ లయ్యుండియుఁ బురుషులకన్న మునుపు తా మితరులచే గౌరవంబు ననుభవింతురా? తమవిద్యను భర్తలకు సహాయ మొనరించుటయందును పుత్త్రులకు బుద్ధిఁ గఱపుట యందును, పాతివ్రత్యాభివృద్ధియందును, సువ్రతనియమములయందును, శిశుపోషణలయందును, అభ్యాగతాతిథులపూజలయందును వినియోగింతురే గాని తమ ప్రతిభ పత్రికాముఖంబుల వెల్లడించి భర్తను పాకయజ్ఞంబునకు నియమించి యుపన్యాసము లొసంగుపనియే ప్రధానముగా గమనించి మహావిద్వాంసురాండ్ర నుకొనవలె నని పెద్దల నవమానించుచు సనాతనమార్గావలంబకులై యున్న సాధ్వీమణులం జూచి పూర్వకాలశాస్త్ర మని హేళనం బొనర్చుచు విటపురుషులకు నయనానందకరంబుగ తమసర్వాంగంబులు దృశ్యాదృశ్యంబుగా నుండునటుల దోమతెరవంటి సూక్ష్మవస్త్రంబులం ధరియించి కనిలేనిపని కిటు నటు చరించుచుఁ దమభర్తలకన్నను దామే ప్రజ్ఞావతుల మని విఱ్ఱ

వీగుచు భర్త భుజియింపక మున్ను భుజియింపుచు విచ్చలవిడి వర్తింతురా? రుగ్ణతయో శక్తిహీనతయో యగుసమయమం దైనను తమభర్త లుపచరించుచుండగా మనసొగ్గక విధిలేక వలదని ప్రార్థించుచు దమ్ము నిందించుకొనుచు పశ్చాత్తాపంబు నొందుచుందురు. ఇట్టి సుజ్ఞాననిధులు గనుకనే మనహిందూ సుందరులలో నొకసతి తనభర్త మృతి జెందియుండినను మరల బ్రతికించుకొనియె, నొకసతి తనపతిసన్నిధియం దగ్నిముఖము గాఁ దనపాతివ్రత్యమును స్థిరపఱచుకొనియె, ఒకసతి తనభర్త నిర్యాణమై యున్నను దనకుమాత్ర మహర్నిశలయం దగుపడునట్లు వరమును సంపాదించుకొనియె, ఒకసతి మహాసభ యందు క్రూరులు దనకట్టినపుట్టంబు లొలువబడుచున్నను దన పాతివ్రత్యప్రభావముచే నెడతెగనివలువల నభివృద్ధి నొందించుకొని తనమానంబును గాపాడుకొనియె. ఇట్టి మానసతు లీదేశంబున వేనవేలు గలరు. ఈ సతులు దైవభక్తి పతిభక్తిపూరితంబు లగు గ్రంథంబులం జదువుచుందురే గాని లోకవార్తలకు మరగి గృహకృత్యంబులు మాని భర్తసేవ విడనాడి దైవభక్తి మఱచి వ్రతములు మంటగల్పి వాయనదానములపై దుమ్ముఁజల్లి గౌరీపూజల నణఁగఁద్రొక్కి దేశదేశవృత్తాంతపత్రికలను దెప్పించుకొని ప్రత్యేకభవనములలో దారుమయాసనంబులపైఁ గూర్చొని పరపురుషులతోఁ గరగ్రహణములతోఁ గరతాళధ్వనులతో జదువుచు నవ్వికొనుచుందురా? ఆహా! యీ భారతీమణుల నొక్కసారి స్మరించిన బహుజన్మపాపములఁ దరియించు. వీరికి వ్రతములన్ని కడుభక్తి. వ్రతము సద్యఃఫలవంతము లైనవి. అపుత్రకు

లనేకు లనేకవ్రతంబు లొనర్చి పుత్రవంతులై యున్నవారు. కొందఱు వ్రతములొనర్చి తమభర్తల నెడతెగని రుగ్మతలనుండి విముక్తిఁ జెందించి రక్షించియున్నవారు. కొందఱు కన్యకలు వ్రతముల నాచరించి తాము కోరినవారినే భర్తగా వరించి సుఖముల నందియున్నారు. వ్రతము లనేకము లీహిందూదేశమున ననేకవిధములుగానున్నవి. అందులో ప్రతిశుక్రవారమును కొందఱు భారతయోషారత్నము లొకవ్రతం బొనర్తురు, ఆవ్రతము దేవీపూజగా పరిణమించును.

ఇఁక, మనకథా కాలముచెంత కరుగుదము. నాఁడు శుక్రవారము, పాంచాల (పంజాబ్) దేశముఖ్యపట్టణ మగు మణిస్యందన (కాంపిల్య - లాహోర్) పట్టణమునకు బహిః మరనుండు భువనేశ్వరీదేవాలయం బలంకరింపఁబడి యుండెను. దేవీవిగ్రహము నపరిమితభూషణములతో బలువిధపుష్పములతో శుభ్రతరచేలములతో హరిద్రాచూర్ణ కుంకుమాక్షతలతో నలంకరించి యుండిరి. పతంగుఁడు పశ్చిమాద్రినుండి సముద్రమున స్నానంబొనర్చుట కుద్యుక్తుండై యుండె. మహావిష్ణువు హృదయమునఁ బ్రకాశించు కౌస్తుభమణి యన మార్తాండబింబం బెఱ్ఱవారి చూడచూడ వర్తులంబై యర్ధచంద్రాకృతియై రేఖామాత్రంబై తుద కదృశ్యం బయ్యె. ప్రదోషకాలప్రవేశం బయ్యె. భేరీముఖమంగళధ్వనులు చెలరేఁగె. నక్షత్రంబు లొక్కటొక్కటియే తలచూపుచుండెను. సంజచీకట్లు వ్రాఁడమె. పురిలోనుండి దేవాలయమార్గముగా పుణ్యాంగనలు గుంపులు గుంపులుగాఁ జనుదెంచి దేవికి జ్యోతులు జోతలు

సమర్పించి తమమందిరములకుఁ జనుచుండిరి. ఏడుగడియల రాత్రియయ్యె. రాజపథము వెంట యిద్దరు స్త్రీలు జనుదెంచుచుండిరి. అందులో నొకసుందరి సర్వాంగసుందరి, నూతన బాల్యాధిక యౌవన, పదునైదేండ్లుగల ముద్దియ, సమస్తాభరణోపేతయై స్వర్ణతంతురేఖాబిందుసంయుతం బగు సరిగంచు ధౌతచేలము ధరియించి బంగారుబిందువులు గల రక్తవర్ణకంచుకముఁ దొడగి హరిద్రావర్ణమైన యమూల్యోత్తర చీనాంబరము మేలుముసుంగిడి జగంబులం గెలువ శంబరారి గాంగేయ శకల చంద్రకళల నమృతంబున నూరి తటిల్లతాతతులచే మెఱుంగొనర్చి విరించిపై మాఱొడ్డి సృజయించిన భువనమోహినీలతికయుఁ బోలి తేజరిల్లుచు పలువిధ పుష్పాక్షత జ్యోతికుంకుమ హరిద్రాచూర్ణ తాంబూలముల చేతను, ఘనసార గంధసార ప్రముఖసౌరభద్రవ్యములచేతను కదళీ ఖర్జూర ద్రాక్షాదిఫలసంతతులచేతను, పరిపూరితం బగు బంగారుపళ్లెరము వామకరంబునం ధరియించి నొక కుశేశయంబును దక్షిణకరంబునందు బట్టికొని పదనూపురమంజీర ఝుళాఝుళధ్వను లుప్పతిల్ల జనుదెంచుచుండె. మఱియొకసతి యిరువదియైదు వత్సరములవయస్సుగల్గి స్వర్ణకలశంబుచే జలంబును తాళవృంతంబును ధరించి నాముద్దియకు సేవలొనర్చుచు తాళవృంతంబుచే విసరుచు వచ్చుచుండె, నామెం గన్న నొక చేటికంబోలి చెప్పక చెప్పుచుండె. ఇట్లు రాజపథంబున వచ్చి వచ్చి కుంకుమరేఖాపరిశోభిత నిటలతటముతో మందహాస సుందరవదనారవిందముతో పరమభక్తియుత సువ్రతనియమ ముతో మందగమనముతో యానందహృదయముతో దేవా

లయమహాద్వారము చెంత కరుదెంచె. వారిలం గని దేవాలయ పరిచారకార్చకాదు లెల్లరు వెనుకల కొదిగి నిలువంబడిరి. వారలకడకంటిచూపులం దిలకించుచు రంగమంటపమునం బ్రవేశించి ద్వారములను మూసికొని గర్భగృహంబులోని కరిగి భువనేశ్వరీబింబమునకు ధ్యాన స్నాన నైవేద్య తాంబూల పూర్వకంబుగా షోడశోపచారపూజ లొనర్చి పునఃపూజాంత మున తన్మూర్తిని మనఃపీఠంబునందు నెలకొల్పి యామోహా నాంగి లేచి కరపుటంబుముకుళించి నిలువంబడి;

శా. స్రగ్వస్త్రాగరుధూపధూమపటలీసాంకర్యచిద్రూపిణీ
ప్రాగ్విద్యాంతరహస్యభూషణమణీ బ్రహ్మాండసద్గర్భిణీ
భృగ్వత్రిచ్యవనాబ్జభూసురమరుద్భిర్గీయమానాగ్రణీ
ఋగ్వేదాశ్రిణి పాపసంహరణి శ్రీరుద్రాణి నన్ బ్రోవవే.

ఓజగన్మాతా! మంగళాంగీ! నీవరప్రసాదముననే మాజ ననీ జనకుల కేను జనియించితి, నీకృపచే సమస్తవిద్య లెఱింగితి, సౌందర్యమును సుఖము నొసంగియున్నదానవు, ఇట్టి నన్నొక విద్యావిహీనుం డైన బిదమానవున కొసంగునట్టి మాతలిదం డ్రులమనంబున సంకల్పింప జేసి యున్నదానవు. నా కా రూప హీను డైన లోమకేశుని వరించుటకు మనం బొప్పకయున్నది. బంధువులతో సఖీజనులతో మాపితరు లీ లోమకేశు న్వరి యించుటకై చెప్పించుచున్నవారు. దేశదేశమునుండి రాబడిన రాజకుమారుల చిత్రపటములం గని వారొక్కొక్క రొక్కొ క్కవిషయమున కొదువగలవారై నందున నవమన్మథాకారులై యున్నను నామనం బొప్పకయున్నది. వారిలోపము లాపటము లం గనినమాత్రముననే నీకరుణచే నాకుస్ఫురించుచున్నది. అట్టి

నం బట్టి నిర్భాగ్యునివాత ద్రోయుటకా యొసంగితివి. ఇట్లొనర్చు ట కన్నను నీఖడ్గముచే నామస్తకముం దునిమి బలి గొనుము, లేకున్న నాకోర్కె నెఱవేర్ప నెంచితివా? హరిద్వారబ్రాహ్మణోత్తమునిచే వినిన మహాపురుషుఁడు, నవమన్మథాయమానుడైన యామోహనాంగుఁడు, సమస్తకళ్యాణగుణవిచక్షణుడైన యావిద్యానిధి, ధనుర్వేదపారీణుఁడైన యాప్రతాపవంతు, పరోపకారదీక్షాబద్ధుఁడైన యాసాధుస్వభావు, నాయజ్ఞానాంధకారప్రతాపభానుం డగు కళాభానుఁ డను రాజకుమారుఁడు నాచే వరింపఁబడియున్నవాఁడు. అమ్మహాత్ము నేనెఱుఁగ, నతని చెంత కరుగుటకే సాహసింపఁజాల, నాబ్రాహ్మణునిచే నాప్రార్థన రహస్యముగా వ్రాసి పంపియున్నదాన. పరమపతివ్రతాతిలకము లగు సావిత్రీ దమయంతీయువతులవలె నేనును కోరియున్నదాన, అమ్మహాపురుషు లాసాధ్వీమతల్లులచెంత కేవిధంబునం జనుదెంచి పాణిగ్రహణం బొనర్చిరో యావిధి నిమ్మహాత్ముఁడు నాచెంత కేతెంచి నాకరగ్రహణం బొనర్ప జేయుము. నే నమాయికురాల, ప్రపంచజ్ఞానం బెఱుంగ, తల్లీ! భువనేశ్వరీ! సమస్తభక్తులకోర్కెల నెఱవేర్చు నీకు నాయొక్క దాని కోర్కె నెఱవేర్చుట భారమగునే? జగజ్జననీ! నే నిదే మందిరంబునకై జనియెద నని నమస్కరించి తీర్థప్రసాదముల స్వీకరించి దేవాలయోపరిభాగమున కేతెంచి ద్వారంబులం దెఱచి గృహోన్ముఖులై జనుచుండిరి. ఆమార్గమునకు నుత్తరమునం దానుకొనియున్న నదీతీరమునం దిద్దరు బ్రాహ్మణులు సాయంసంధ్యావందనాదినిత్యకృత్యము లొనర్చి మడిపంచలుదట్టు మాట్లాడుకొను చుండుట మనతరుణు లిర్వురు విని

వీ రేవిషయమును మాట్లాడెదరోయని నిలిచి యాలకింప భువన మోహిని యనియు, మణిస్యందన మనియు వినుపించె. నంత చేటికం గాంచి భ్రమణికా! వీ రేదియో ప్రస్తావవశమున భువన మోహినీ యని నాపే రుచ్చరించుచున్నారు. అదో! విభావసు మహారాజు గా రని మాతండ్రిగారిని, శ్యామలాదేవి యని మా తల్లిగారిని పేర్కొనుచున్నారు, కొంచెము సేపు నిలువుము. వీ రింక మనదేశరహస్యము లేమి మాటలాడుదురో వినవలయు ననిన, అమ్మా! ప్రొద్దుపోయియున్నది, దేవాగారపరిచారకు లొక్కరొక్కరే పురిలోనికరుగుచున్నవారు, మన మిరువురము యగుదుము, వీ రేదేశబ్రాహ్మణులో వీరికంటబడిన మన కేమి యపాయము తటస్థించునో? మీ జననీజనకు లూరకుందురా? నన్ను మన్నింతురా? నిన్నువిశ్వసింతురా? పోవుద మని చేటి జెప్పె. చెలీ! నీ కెందు కింతభయము,మా తలిదండ్రు లింతమా త్రమునకే నీప్రాణము దీసి నన్ను నిందింతురా? ఈ వృద్ధబ్రా హ్మణులపైననా సంకోచపడియెదవు? ఇప్పుడు మన కేరి వలననైన నపాయము తటస్థించెనేని వీరే మనకు సహాయ పడుదురు, సాంబశివులం బోలి యున్నవారు భయపడకుము. మాపితరులను సమ్మతిపఱచుటకు నేనున్నదాననుగదా వలదు, భయపడవలదు. పలుమాఱు వీరు మనపేరుల నుచ్చరించు చున్నారు వినియెదము నిలువు మని చెప్పి రాజమార్గమువదలి నదీతీరమున నున్న సహకారవృక్షముక్రింద నిలువంబడిరి. నా బ్రాహ్మణు లీవిధముగా మాట లాడుచుండిరి.-

౧-బ్రా:—అయితే సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారూ! మీరు కాశీపురినుండి యిచ్చటికి వచ్చి మూడురోజు లయి వుండునా?

౨-బ్రా:—లేదండి నిన్న సూర్యోదయ మగుసరికి యిచ్చటికి వచ్చి స్నానాది నిత్యకృత్యము లొనరించుకొని ప్రాంలోని కిం బోయితిని గాని, మీవూరును మీరు వచ్చినకార్యమును తెలియచేయలేదే. ఒకటి రెండుసార్లడిగినను నా వృత్తాంతమునే విచారించుచూ మఱపించుచున్నారే గాని కారణమేమి ?

౧-బ్రా:—అదేమి యప్పుడే జెప్పితినే, మరల నేమి జెప్ప వలయు?

౨-బ్రా:—యేమి చెప్పితిరి, మీపేరు సుబ్రహ్మణ్యశర్మయని జెప్పితిరి గాని మీవృత్తాంతము వివరింపలేదే ?

సుబ్ర:—నాకథ మీబోటి నిష్కల్మషచిత్తులు విన యోగ్యమైనది కాదు, నావంటి నిర్భాగ్యుఁడే వినవలయు. కానిండు తాము దెచ్చిన మీరాజకుమారుసిపట మీభువనమోహినికిం గనుపఱచితిరా? ఆకాంత సమ్మతించినదా?

సూర్య:—మీ కెపుడు దయగలుగునో అప్పుడే మీవృత్తాంతము జెప్పుదురు లెండు, నేను వచ్చినపని వాకిటిలో ముగిసిన దన్నట్టున్నది. ఈకన్యకమాత్రమే యీరాజుగారికి సంతాన మఁట, పుత్రులు లేరఁట, రాజు చిన్నభార్య మేనల్లుడు లోమకేశు డనువానికి భువనమోహిని నిచ్చి

వివాహ మొనర్చి యీరాజ్యం బాతనికే యొసంగుదు రఁట, ఆ కన్యకకుమాత్రము యిష్టము లే దఁట.

సుబ:—ఆ కన్యక యిష్టపడ కుండుట కేమికారణమో మీకుఁ దెలుసునా ?

సూర్య:—(చిన్నగా) ఆలోమకేశునకు తల్లిదండ్రులు లే రఁట, గర్భదరిద్రు డఁట, ఈ రాజుగారు కలభాషిణీదేవియొక్క సౌందర్యమునకు మెచ్చి రాజవంశమునకు చేరిన బీదవారి యింటిలో రెండవభార్యగా వివాహము చేసికొని వచ్చి రట, యీ లోమకేశుఁ డిరువదిసంవత్సరములు వయస్సు గల వాఁ డైనను మూర్ఖుఁ డట, దరిద్రమునకుఁ దోడుగా విద్యా దరిద్ర మావరించి యున్న దఁట, బహ్వాశి యఁట, నాగరికత లే దఁట యందుచే నుండవలయు.

సుబ:—అ ట్లయిన యీరాజుగారి రెండవభార్య పుట్టిని ల్లెచ్చటయో?

సూర్య:—ఆంధ్ర దేశమున విజయవాటి యనుపురముగలదఁట.

సుబ:—ఓహో మహేంద్రవరమున కించుమించుగా సమీపమే నే.

సూర్య:—మీది మహేంద్రవరమా ?

సుబ:—యిప్పుడు కాదండి నాకథ వివరింతును లెండు, తొందరపడకుడు. ఆమె మఱి యెవ్వరిని వరించినది ?

సూర్య:—దేశదేశములనుండి రాజపుత్త్రుల చిత్రపటములను

చెప్పించి రాజునకు దెలియక కనఁబఱచినను యేదియో యొకలోపము గల్పించి యెవ్వరిని యిష్టపడకున్నదట.

సుబ్ర:—వివాహమే యగత్యము లేదని యామె కిష్టముండు నా?

సూర్య:—అటుకాదు, హరిద్వార రాజకొమారుని చిత్రపటము తెచ్చియున్న యొక బ్రాహ్మణుఁడు ప్రస్తాపవశమున యొకానొక రాజకుమారుని విషయమై కొంతవఱకుఁ జెప్పెనట, నాటనుండియు యా రాజకుమారునే పెండ్లియాడవలె నని యున్నదనియు, లోమకేశుని వరియింపు మని యెంత బోధించినను సమ్మతించకున్నదనియు, నీపురిలో నేఁడు వింటిని. ఇఁక మీ వృత్తాంతముఁ దెలియఁజేయక తీరదు.

సుబ్ర:—బ్రాహ్మణోత్తమా! నేను ప్రయాగనుండి వచ్చుచున్నాను, నా వృత్తాంత మెఱింగించుటకు నోరాడక యున్నది, నాకడుపు దరికొని మండుచున్నది, నాదుఃఖం బింతింత యని వచించుటకు వీలుపడనిది, ఎట్టి ఱాతిగుండెఁ గలవాఁడైనను నాకథ వినెనేని కంటఁ దడిపెట్టక మానఁడు. ఊరు విడిచి కొంత మఱచియున్నాను. మరల నెందులకు జ్ఞాపక మగునట్టు లొనర్చెదరు. మీబోఁటి నిర్మలచిత్తులమనంబున కాయాసము గల్పింపఁ జాల, నాకథ యుండనీ. ఆకాంత వరియించిన రాజసుతుఁ డెవరో మీరు విచారించి యున్నారా?

సూర్య:—విచారించ కేమి. అతని దేశ మేదియో తలిదండ్రు

లెవ్వరో తెలియదు గాని యతని పేరుమాత్రము కళాభానుఁడట.

సుబ:—అహా! ఆ విద్యానిధని, ఆ నవమన్మథుని, ఆ ధనుర్ధరుని, ఆ ప్రతాపభానుని, ఆ కళాభానుని యీ రాజపుత్రికయే గాదు ప్రపంచమునఁ గల కన్యక లందఱు వరియింపెదరుగాని యాకన్యకలకు లభ్యముగావలయుఁ గదా.

సూర్య:—ఏమండీ, అతనివిషయము మీరును నద్భుతముగా వచింపెదరే? మీ కెట్లు దెలియును.

సుబ:—మా రాజకుమారునిసంగతి నాకు దెలియదేమండీ. అతని ప్రతాపాదు లెఱుంగుదు గాని యాకుమారుని జూచుభాగ్యము నాకు లేకున్నది?

సూర్య:—మీ రాజకుమారుఁ డని జెప్పితిరి, ఆ కుమారుని జూడ లే దని చెప్పితిరి, మీసంగతి నాకు బోధపడక మిడుకుచున్నాను. స్వామీ! మన మిరువురము దేశాంతరగతులము, మన కెవ్వ రిచ్చట స్నేహితులుగాని బంధువులుగాని లేరు. స్నేహితము సాప్తపదాధీనము. చాలాప్రొద్దునుండియు మాటలాడుచున్నవారము. మన మిపుడు స్నేహితుల మైతిమి. మీవృత్తాంత మెంతటి దుఃఖకర మైనదైనను నా కెఱింగించి మీదుఃఖమున నాకొకభాగం బియ్యుడు, చెప్పక తప్పదు.

సుబ:—శాస్త్రిగారూ! నన్ను నిర్బంధపఱచుచున్నారు. తనకుఁ గల సంతాప మితరులతోఁ జెప్పికొన్నఁ గొంత

యూరట గలుగునని లోకోక్తి గలదు. నాకథ వివరించెదను వినుఁడు. ఆంధ్రదేశమున గోదావరీనదీతీరమున మహేంద్రవర మను నగరము గలదు. ఆపట్టణమున నరేంద్రచంద్రుఁ డను రాజు గలఁడు. ఆ రాజేంద్రుఁడు దనప్రతాపముచే దక్షిణాపథ మంతయు జయించి ధర్మముఁ దప్పక శ్రీరామచంద్రునిరీతి ప్రజలను దన కన్నబిడ్డలవలెఁ జూచుచు పరిపాలించు చుండె. అతనిచెంత నేను రాజపురోహితుఁడను, కవీశ్వరుఁడను, ఆస్థానపండితుఁడను, పౌరాణికుఁడను, స్నేహితుఁడను యిన్నిపదవులతో నెక్కువగౌరవము నార్జించి యుంటిని. నాకు నెల కొక్కనూరు దీనారములు గౌరవవేతన మొసంగు చుండె. ఆరాజేంద్రునకు సంతానములేక యజ్ఞయాగాదు లొనర్చె, దానము లొనర్చె, దేవాలయములు కట్టించి బింబప్రతిష్ఠలు జేయించె, నాగప్రతిష్ఠలు నశ్వత్థవివాహము లొనర్చె, దీనానాథజనుల నాదరించె, యాత్ర లొనరించె నెన్ని ప్రయత్నము లొనర్చినను సంతానము కలుగ దయ్యె. రాజ్యముపై విసుకు జనియించె, ఏభోగము లనుభవించుటకు విరక్తి గలిగె, చింత మితిమీఱె, పరమసాధ్వీతిలకంబగు ప్రియంవదాదేవి యను తనపట్టపుదేవేరియుం దానును దపం బొనర్చి సంతానంబు పడయవలయు నని నిశ్చయించి రాజ్యమును మంత్రియాధీన మొనర్చి తపోవనంబునకై ప్రయాణ మయ్యె. నేనును నా భార్యాసహితముగా వారివెంట వెడలుట కుద్యుక్తుఁడ నై రాజుతో విన్నవించుకొంటిని యంగీకరింపఁడయ్యె, బహువిధముల వేఁడి

కొంటిని వల దనియు నన్నుఁ జక్కఁగా గాపాడవలె ననియు నా కేవిధమయిన కొఱంతయు గలుగఁగూడ దనియు మంత్రికిఁ గట్టుదిట్టము లొనర్చి భార్యాసమేతుఁడై యారాంజేంద్రుఁడు నైమిశారణ్యమునకుం జనియె. రాజ్యమంతయు మంత్రికి స్వాధీన మయ్యెఁ, గొంతకాలము జరిగె, మంత్రికిఁ దుర్బుద్ధిపొడమె, మొదలనే మహాక్రూరుఁడు రాజ్యమంతయుఁ గరగతం బగుటచే మఱింత దుర్మార్గము ప్రబలె, వానికి కవిత్వపురాణవేదశాస్త్రములయం దేమియుఁ బరిచయము లేదు, శుద్ధమూర్ఖుఁడు, ద్రవ్యార్జనమునం దే కడు ప్రీతి, బహులుబ్ధుఁడు, నానాఁటి కాతని క్రూరకృత్య మభివృద్ధిఁ జెందుచుండె, నాపాండిత్య మాతని కెంత నిష్ప్రయోజన మయ్యె, నాకుఁ బ్రతినెల కొసంగుచుండిన నూరుదీనారములపై నాతనిదృష్టిపాఱె, నెన్ని దినములనుండి కడుపులోఁ గుములుచుండెనో యొకానొకదినమున దగ్గున మండి నన్నుఁబిలిపించి శర్మగారూ! మీరు నిర్నిమిత్తముగా నెలకు నూరుదీనారములు రాచనగరునుండి తీసికొనుచున్నారు. విశ్వాసముచే రాజుగా రొసంగినను మనము వృథాగా నుపయోగించుకొన రాదు, రాజద్రవ్యాపహారకు లగుదుము, మీ కొక యధికార మొసంగెదఁ బన్నులు వసూలు చేసెదరా యనియె. మంత్రివరా! నేను వైదికుఁడను, మిక్కిలి ఛాందసుఁడను, లౌక్యవృత్తులు నా కేమియుఁ దెలియదు, నావలన కాదని మీకుఁ దెలిసియుండియు నన్నడుగుచున్నారే యంటిని. అట్లయిన వృథాగా నెలయొకటికి నూరుదీనారము లిప్పటినుండి యొసంగుట నిల్పుదలఁ జేసి యున్నాఁడ,

పండితగౌరవార్థము నెల కొక పదిదీనారము లిచ్చెద మీరు భార్యాభర్త లిరువురే గాదా జీవనమునకుఁ జాలు ననియె. బహుకాలము నుండియు నత్యంతగౌరవ ముతోఁ నూరుదీనారములు తీసికొని మహాపదవియం దుండిన నేను బదిదీనారముల కే మని సమ్మతింతును, మంత్రీ! నాపైన నీ కెందు కింతటి నిర్దయ,మా రాజేంద్రుఁడు న న్నత్యంతప్రేముచే రక్షించు చుండవలె నని నీ కప్ప గించి యున్న వాఁడే వలదు, వలదు. నాగౌరవవేతనము పై. నీదృష్టిఁ బారనియ్యకు మని బహు వేఁడికొంటి. నెంత వేఁడుకొన్నను దుష్టకీటకవిషము వోలె నాతనిమనస్సు మఱింత యుద్రేకమై యింక మాట్లాడిన నేనిచ్చెదనన్న పది దీనారములుసహా యొసఁగను,మీ రాజున కేమి యుడువిలోఁ ద్రపము సేయు చున్న వానికి రాష్ట్రముయొక్క లాభ నష్టము లే మెఱుంగును, వాగ్గత్తము లందఱుఁ జేయ వచ్చును నెఱవేర్చుట గదా దుర్లభము, ఇచ్చట రాజ భాండాగారమున ద్రవ్యము క్షీణించు చున్నది వృథా ద్రవ్య ధ్వంస మొనరించి రాజ్యమును భ్రష్టు బట్టించవలె ననియా నీసంకల్పము, చాలు చాలు. నీపాండిత్యము మా కనా వశ్యకము, ఊరక పదిదీనారములు దీసికొని పడి యుండు మనియె. అయ్యో! బ్రాహ్మణుండను, పౌరోహితుండను, బహుకాలమునుండి మి మ్మాశ్రయించుకొనినవాఁడను, దయయుంచు మని వేఁడికొంటిని. నీవు బ్రాహ్మణుఁడవా? చండాలుఁడవు, ఋణపాతకుఁడవు, రాజద్రవ్యాపహారిలి, నీవు పౌరోహితుఁడ వేమధికార మొనర్తువు? పౌరోహితునికిఁ

దగినదక్షిణ పదిదీనారములే యొసంగెద. నిష్టమున్నఁ గైకొనుము లేకున్న వదలు మనియె. చండాలుఁడ వన్నందుకు నాకత్యాగ్రహము గలిగె. అమాత్యాధమా! నేను నిక్కముగా నీ వన్నట్లు పౌరోహితుఁడనే, నాయధికారముఁ జెప్పెద వినుము. నీభార్యయో నీకుమారుండో చచ్చిన నీమెడకు బద్దె వేయించి కుడికి నెడమకును ద్రిప్పించి ప్రేతకార్య పిండప్రదాన తిలోదకముల నేలోపము లేకుండా నెఱవేర్చు యధికారము గలదురా? నీచా! పౌరోహితుని కిదియే గొప్పయధికార మని యింకను బరుషోక్తు లాడితిని, మంత్రి కాగ్రహము ద్విగుణీకరించె. బ్రాహ్మణాపశదా! ఈ రాత్రియే నీవును నీభార్యయును నీపురి దాఁటి పొండు, రేపుదయమున నీపురిలో నగపడితిరేని మీయిరువురకును శిక్ష విధియించెద నని దండనాధికారిని రప్పించి రేపుదయమున నీబ్రహ్మబంధు డీపురమునం దగపడిన శూలప్రోతముఁ గావింపు మని నాయెదుటనే కఠిన మైన యాజ్ఞాపత్రిక నొసంగి నారాత్రియే నామందిరమునందుఁ గల సమస్తవస్తుసామగ్రి నంతయుం గైకొని కట్టుబట్టలతో విడిచి చనియె. నే నతిసంతాపముచే భార్యం దోడ్కొని యాప్రత్యూషముననే మహేంద్రవరము నిర్గమించి యాఁకలి ప్రొద్దున కన్నమును నీరమును దొరకక పరితపించుచు కాయగూరలం దినుచు బంధువులు స్నేహితులు నన్నెఱింగినవారు నుండుపురములందు జొరక బహుదూర మేతెంచి కానరానిదేశమున భిక్షాన్నముం దెచ్చి యుదరపోషణ నొనర్చికొనుచుఁ బ్రయాగపట్టణముం జేరి యచ్చటనే

ధర్మశాలయం దావాసము గల్పించుకొని యుంటిని. నా
భార్య నవమాసముల గర్భవతి యయ్యును నావెంట బహు
దుర్గమమార్గమునఁ గష్టముల కోర్చి సహధర్మచారిణీ ధర్మ
మును సార్థకపఱచె. మఱికొన్ని దినముల కొక యాఁడశిశు
వుం బ్రసవించె. నాపురమందు గల సాధ్వీమతల్లులు కటా
క్షించి కాను పానరించి బాలెంతరాలిని శిశువు నతిశ్రద్ధచేఁ
గాపాడిరి. యాత్రికులకు సంకల్పములు చెప్పుచు శ్రీమంతు
లకు ఫలమంత్రాక్షత లొసఁగుచు సాంవత్సరికములందు
నిమంత్రణ కొప్పికొనుచు యజ్ఞంబుల ఋత్విక్కరణంబు
లందుచు నుదరపోషణం జరిపికొనుచు నాభార్యను నాకూఁ
తురను రక్షించుకొను చుంటిని. నాకొమార్తె యగు సుశీల
ప్రజ్ఞాశాలియై నావలన సమస్తవిద్యల నభ్యసించె. మఱి
కొన్నిదినములకు రజస్వల యయ్యె. పరిణయవయస్కురా
లగు నాపుత్రికకుఁ దగినవరు నన్వేషింపవలయు, పరిణయ
మొనర్చుటకుఁ దగిన వస్తుసామగ్రి సమకూర్పవలయు నని
యోచించి తొలుత వరు నన్వేషించి యావల సామగ్రి
సమకూర్పవలయు నని నిశ్చయించి యుంటిని. మాఘమాస
మేతెంచె. మాఘస్నానార్థమై దేశదేశములనుండి యనే
కులు జనుదెంచి మే మున్న ధర్మశాలయందే భోజనపాన
ములఁ దీర్చికొనుచుఁ ద్రివేణీసంగమమున స్నాన మాచ
రించుచు నుండిరి. వారిలోఁ గాశీపురమునుండి స్నానార్థ
మై వచ్చియున్న విద్యార్థి యొక బ్రాహ్మణబ్రహ్మచారి రూప
యౌవన లక్షణ ప్రజ్ఞా బ్రహ్మవర్చస్వియై బ్రహ్మచర్యం
బాచరించుచుండఁ గాంచితి. నాసుత నతని కియ్యవలయు

నని నిశ్చయించి యతనివృత్తాంతము విచారించితిని. తనది కాశీపుర మనియుఁ దలిదండ్రులు గలరనియు భారద్వాజస గోత్ర మనియు ఋక్శాఖ యనియుఁ గాశీపురముననే యానందవనమునం దాశ్రమంబు గల్పించుకొనియున్న భట్టపాదాచార్యులవలనఁ దర్కశాస్త్ర మభ్యసించుచున్నా ననియుఁ దనపేరు శ్రీపాదశర్మ యనియుఁ దన కిరువది యైదువర్షములు వయ స్సనియుఁ జెప్పె. మేము ఋక్శాఖ యందు శ్రీవత్ససగోత్రజుల మగుటచే నితనికే యొసంగ వలయు నని నిశ్చయించి ఘటితార్థముసహా చూచుట లే దనుకొని, నాయనా! శ్రీపాదా! నాకొమార్త సుశీలను చూచియున్నావు గదా? ఆబిడ నీసహధర్మచారిణి యగు టకు నీకు సమ్మతిమేనా? అని యడిగితి నని చెప్పు చుండఁగా; సూర్యనారాయణశాస్త్రిముఖమునం దొక విధ మయిన వికాసము గలిగి యేదియో మాట్లాడ నుం కించి మరల నుపశమించుకొనియె. అంత సుబ్రహ్మణ్య శర్మ యిట్లనియె. మరల నాబ్రహ్మచారి నాప్రశ్నకు జవా బుగా మాతల్లిదండ్రులనడిగి వారు సమ్మతించి గైకొందు మన్న మీరు సమ్మతించి యొసంగెదమన్న మీ యుభ యులయాజ్ఞకు బద్ధుఁడనే కదా యనియె. నాభార్యయును సమ్మతించెను. నాకూఁతు రొప్పికొనియె. యతఁడొప్పికొన్న ట్లు ముఖలక్షణమువలనఁ దెలియుచుండెను. అంతలో సూర్య నారాయణశాస్త్రి తనయుల్లాస మణఁచుకొన లేక శర్మ గారూ! యాబ్రహ్మచారి శ్రీపాదుఁడు నాకొమారుఁ డేనండీ, మీబోఁటి సత్పురుషులబాంధవ్యము దొరకుట దుర్ల

భము గదా! నేనును సమ్మతించియున్నవాఁడ, నుభ
యుల సెలవులు నేనే భరియించెద, నీశ్రావణమాసముననే
లగ్నము లున్నవి, కర్కిశ్రావణము గాదు, ముఖ్యముగా
గురువు కర్కాటకమం దున్నవాఁడు, నాకును మాశ్రీపాదు
నకును గురుబలము చక్కఁగా నున్నది, "శుభస్య శీఘ్రమ్"
అని పెద్దలు వచింతురు. మీ రేవిధమయిన కొఱఁత నుంచు
కొనక మాగృహమునందే వివాహ మొనరింపుఁ డనినంతనే
సుబ్రహ్మణ్యశర్మ మహాదుఃఖాక్రాంతుఁడై హా సుశీలా!
ఈనిర్భాగ్యునిగర్భమున నెందుకు జనియించితివి తల్లీ యని
యేడ్చె. అది గాంచి శర్మగారూ! దుఃఖింపకుఁడు. గడచిన
వైభవమును దలఁచుట గతజలసేతుబంధనముగాదే. కలిమి
లేము లెవ్వరికిని శాశ్వతము గాదు. ఎవ్వరెవ్వరి కేయేకాల
మున కేయేరీతిఁ జరుగునది మన మెఱుఁగుదుమే. పూర్వ
జన్మకర్మ బోఁద్రోయుటకు మనతర మగునే. పూర్వకృత
సుకృత దుష్కృతముల ననుసరించి యుండు జననకాల
గ్రహ దశాంతర్దశలరీతిఁ జరుగు ననే శాస్త్రోక్తులు మీ
కెఱింగింప నేసమర్థుఁడనే. మీ రెఱుఁగని శాస్త్రము లున్న
వే? దుఃఖింపకుఁ డనిన, స్వామీ! నే నా కలిమిలేములకుఁ
గా దుఃఖించ లేదు. తండ్రీ! మీబోఁటి యాగర్భశ్రీమంతుల
బాంధవ్యము నావంటి గర్భనిర్భాగ్యున కలవడునే? ఏమి
చెప్పుదు. నాకడుపు సంతాపదవానలముచే దహించు
చున్నది. మీపుత్త్రునితో నిట్లు మాటలాడి మనమున నిశ్చ
యించుకొని సామగ్రుల సమకూర్చు చుంటి. మాఘమాస
మతిక్రమించె. శ్రీపాదుం డందే యుండె. మరల రెండు

మాసములు జరగె. ఒకదినమందు వేకువన లేచి త్రివేణీ
సంగమమున స్నాన మాచరించి నాపుత్త్రికయు నేనును
నాభార్యయు ధర్మశాల కరుదెంచుచుంటిమి. ప్రళయమారు
తమువలె నొకసుడిగాలి వొడమె. అందఱుఁగన్నులు మోడ్చి
తిమి తెరచుసరికి నాకుమార్త లేదయ్యె. నాకొక తెయే
పుత్త్రిక నేనెందుఁజొత్తు నాసంతాపమునకు మేరయే లేదు.
నే నెందెందో వెదకితి వెదకించితి నగుపడ లేదు. నాపుత్త్రిక
నొసఁగెద నని మీకుమారునితో నేఁ జెప్పినప్పటినుండి
యు వా రిరువురు నూతనోద్వాహ వధూవరులరీతి. నపుడే
యన్యోన్యమైత్త్రి మెలఁగుచు నొంటిపా టగునప్పు డొకరితో
నొకరు లజ్జాభరములచే మాటలాడుచు భక్ష్యపదార్థము
లేదేని యొసఁగిన నొకరికొకరై యొకరు పెద్దవారలకుఁ దె
లియకుండునట్లుడాఁచి యొసంగికొనుచు నరక్షణ మెవ్వరో
యొక రగపడకున్నఁ దహతహపడుచు నెద్దియో యొకపని
గలవారివలె నేదియో వెదకువారివలె నటునిటు తిరుగుచు
నెంతయో యుల్లాసములచే మామనస్సంతోషంబగునటుల
మెలఁగుచుండిరి. నాకూఁతు రదృశ్యయైనంతనే మీసుతున
కదే చిత్తభ్రాంతి గలిగి వెదకుచు నే నెంత నిర్బంధముతో
నాతని కనిపెట్టుకొని యున్నను మఱుదినము వేకువనే లేచి
యెం దరిగెనో తెలియ దయ్యె. నాభార్యనూరార్చి నాఁట
నుండియు వా రిరువురిని వెదకుచు నరణ్యములలో గుహ
లలో జనావాసములలోఁ జూచుచు నీపట్టణంబున కేతెంచి
యున్నవాఁడ. నిందు నగపడ డయ్యె. అనునంతనె హా! శ్రీపా
దా! యెట కేగితివిరా? నాయనా! భట్టపాదాచార్యులవద్ద విద్యా

భ్యాసము సేయు చున్నవాఁడ వనియే యున్నవాడనే? అని యఱచి సూర్యనారాయణశాస్త్రి మూర్ఛిల్లె. అది గాంచి శాస్త్రిగారూ! మీరెందుకు దుఃఖింపవలయును. మన ముభయుల మొకేగురునియొద్దఁ జదువుకొన్న వారివలె నున్నవారము. నేఁడు బహుళపంచమి గదా! చంద్రుఁ డుదయించుచున్నవాఁడు. దైవ మొనర్చిన ట్లగును. మన మిరువురము బిడ్డలను వెదకుచుఁ బోవుదము. ఈరాత్రి పురియందు శయనించి రేపు దయమున నెందైనా వెడలుద మని యనుకొనుచు నిట్టూర్పు విడుచుచు వా రాపురిలోనికిం జనిరి. సహకారతరుచాటున విను చున్న మనతరుణు లిరువురు వారిమాటలు విని వారికష్టములకుఁ దామును శోకింపుచు భ్రమరికా! యాబ్రాహ్మణున కేకపుత్రిక యట, యదృశ్యయగుట కేమికారణమై యుండు నని భువనమోహిని యనియె. వా రిరువురి కీరీతి వాక్యార్థము జరిగె.

భ్రమ:—దేవీ! నీవును మీతండ్రి కేకపుత్రిక యే గదా! ఆ చిన్నదాని నేదైన భూతమో పిశాచమో యెత్తికొని పోయి యుండవచ్చును.

భువ:—భూతప్రేతము లైన నొకవ్యక్తిపై నావహిల్లి నావ్యక్తి బంధువు లొసఁగుబలులవలనను శాంతులవలనను తృప్తిఁ జెంది పోవును, అట్లు లేకున్న స్తంభనమోహానాది మంత్రములచేఁ బలాయన మగును. పూర్తిగా మనుష్యు నెత్తికొని పోయి యే మొనర్చును? అయ్యో! ఆబ్రహ్మచారి యెట్లేగెనో; ఆచిన్నదానిపై నెంత మమత గలిగి యుండెనో;

పాపము ప్రేమ యనున దెంతటికష్టమున కైనను బాల్పఱ
చును గదా! ఇచ్చెద నను మాటమాత్రమె; ఇంకను వివా
హమే కాలేదే; ఎచ్చటెచ్చట వెదకుచున్నాఁడో పాపము.

భ్రమ:—దేవీ! నీవుమాత్రము వివాహితవై యున్న దానవా; ఆ
కళాభానుమహారాజగారిని జూచియైన నుండలేదే? ఆ పురు
షోత్తమునియందె నీభక్తివిశ్వాసప్రేమము లగపఱచు
చుండలేదా? అన్నిటికిని మనస్సే కారణము. ఒకక్షణమున
నతిదూరమునం దున్న ప్రేమపాత్రుల నరసి చనుదెంచు
నది మనస్సే. పాతాళాది చతుర్దశభువనముల నరక్షణ
ములోఁ దిరిగి వచ్చునది మనస్సే. అనేకకోటి బ్రహ్మాండబ్రహ్మ
ప్రళయావ్యక్తాదుల నన్నిఁటిని దాఁటి పరమాత్మతత్త్వము
గాంచి యందుఁ జొర నభ్యాసము లేమి తదీయతేజంబును
గాంచ నశక్యమై యొక్కక్షణముననే యందుండి మఱలఁ
జనుదెంచు బంధమోక్షము లొనరించునదియు మనస్సే.
అందు మీబోఁటిసాధ్వీమతల్లుల మన మతిసాధుత్వమున
నచంచలమై సంకల్పించినమాత్రముననే యదియే పరమ
గతిగా నెన్నికొని తదేకధ్యానపారీణతఁ బొందుచుండుటఁ
జూడవలయునా? వివాహమే కావలయునా; సంకల్పము
మాత్రముచాలదా. ఆత్మతత్త్వ మందఱియందు నొక్కటి
యే కదా? మనోగోళకేంద్ర సృష్టిపరికరభూతతత్త్వ మం
దఱి యందు నొక్కటియే కదా? ధారణాశక్తిచే నభ్యాసవశ
ముచే మహోన్నతిఁ గాంచు మీబోఁటివార లిట్లన్నఁ
జెప్పఁ గలదాననా? ఆ బ్రాహ్మణులు తమకష్టసుఖములను

చెప్పికొనుచునే కాలం బంతయుఁ గడపిరి. మనకళాభానుని
కథ కొంతవఱకు మాట్లాడి సాంగము గానియ్యరైరి. వార
లీరాత్రి మనయూరనే యేదో యొకధర్మశాలయందు శయ
నించి యుందురు. రేపటియుదయమున వెదకి మనరాకుమా
రునికథను దెలిసికొని చనుదెంచెద నీకఁ దడయక మంది
రంబున కరిగెద మని యిరువురు మాట్లాడుకొనుచుఁ బురి
లోనికి వచ్చుచుండిరి. అప్పటికిఁ బదునొకండుగడియలరా
త్రి కాఁవచ్చెను. జ్యోతిర్గణములును, చంద్రభగవంతుఁడును
దప్ప మఱియెవ్వరును లేరు. పక్షులు రెపరెప మని యొగసి
యొకచెట్టునుండి మఱియొకచెట్టున వ్రాలుచుండె. కొమ్మ
కొమ్మల కెగురుచు దుముకుచు శాఖామృగము లేదైనఫల
ములు భక్షించి పాఱవేయుచున్న నారాజపథపార్శ్వమునం
దున్న సాలిచెట్లక్రిందటపటపటశబ్దమగుచుండె. నాతరుణులు
సహజభీరులుగాననులికిపడుచు నటునిటుఁజూచుచుఁ గాలము
మీఱి యున్నందున పెద్దలయాక్షేపము గల్గు నని చింతి
లుచు నడుగులు తడఁబడ నడచుచుండిరి. ప్రక్కనునుండు
చెట్లచాటునుండి యొకవ్యక్తి భయంకరఖడ్గమును ధరించి
తటాలున యాకాంతల కెదురైవచ్చి నిలిచె. అతనిముఖము
నకు నల్లఁగామసిపూయఁబడి యుండె. తెల్లనికృత్రిమగడ్డము
కట్టఁబడియుండె. నల్లనిచీటీగుడ్డ తలకట్టు కట్టఁబడియుండె.
అతఁడునలువదియైదేండ్లవయస్సుగలవాఁడై భయంకరాకార
ముతో నొకశిథిలవస్త్రము ధరించియుండె. అతనివెంట మఱి
యిద్దఱు ఖడ్గములు ధరించి తమరూపము బయలుపడకుండు
నట్లు ముఖమునఁ దెల్లనిచుక్కలు పెట్టికొని కంబడిచుట్లు

తలపై వేసికొని చల్లడములఁ దొడిగి క్రూరాకారముతోఁ జనుదెంచిరి. ఆ ముగ్వురు భువనమోహిని నదిమిపట్టుకొని నోట బట్టలు దుఱిగి కాలుసేతులు బిగియఁగట్టి యెత్తికొని దేవాలయమార్గముగాఁ జెట్లచాటునకుఁబోయిరి. ఆవిపత్తును గని భ్రమణిక కేరునఁ గేక వేసి స్మృతి దప్పి నేలఁబడియె. మణిస్యందనపురమునకు వెలుపల గుడిసెలు వేసికొని కాపుర మున్న బీదజను లా కేక విని పఱుగుపఱుగునఁ జనుదెంచి యచ్చటఁ బడియున్న స్త్రీని గని యిది రాజాంతఃపుర పరిచారిక యగు భ్రమణిక యని తెలిసికొని కూఁతలుపెట్టిరి. ఊరంతయుఁ గూఁత లెగసె. వీథివీథినుండియు జనులు గుంపులు గుంపులై దేవాలయమార్గముగాఁ బరుగిడు చుండిరి. పురరక్షకభటులు తమధనుర్బాణాదిసాధనములతోఁ బరుగెత్తి వచ్చి యచ్చటఁ బడియున్న కాంతచుట్టును మూఁగియున్న జనులను వెనుకకుఁ ద్రోయు చుండిరి. ఈవార్త రాజనగరునకుం దెలిసి యంతఃపురమునందుఁగన్న భువనమోహిని లేకయుండె. ప్రతిశుక్రవారమును దేవీపూజ లొనర్చి వచ్చి యంతఃపురమున నుండెడితీరున నున్నారని యేఁ వారనుకొని యుండిరి. రాజునకును రాజదేవేరులకును గలవరపాటుజనించె. రాజధర్మము నేమియుఁ బాటింపక సామాన్యునిరీతి నడచుచుఁ బాదచారియై యారాజేంద్రుఁడు దేవాలయమార్గముగాఁ బరుగిడుచుండె. రాజదేవేరు లిద్వురును రాణివాసనిర్బంధము లేమియుఁ బాటింపక నలసటచేఁ దొట్రిలుచు నడుగులు తడఁబడ నేడ్చుచుఁ బోవుచుండిరి. తన కాభువనమోహిని నోసంగెద రనుమాట బుట్టినప్పటినుండియుఁ

దనపై నాకన్యక కిష్టము లే దని తెలిసియు, నొకటి రెండు పర్యాయము ల్లాకాంతచేఁ జీవాట్ల నొందియు, నాకన్యక మీఁద స[illegible]మగలిగి యున్నలోమకేశుఁ డొకఖడ్గముఁ గేల నంది తొట్రిలుచు రాజమార్గమున నత్యాతురతతోఁ బరుగెత్తుచుండె. నాయంతఃపురపరిచారిక పడియున్నచోటునకుఁ బోయి యారాజేంద్రుఁ "డమ్మా! భువనమోహినీ!" యని యఱచె. రాజుయొక్క ధ్వనివిని రాజభటులు నచ్చట మూఁగి యున్న ప్రజలును మార్గము విడిచి భయభ్రాంతులై నలు ప్రక్కల నొదిగి నిలువంబడిరి. పడియున్న భ్రమణికను దట్టి మెల్లన లేవనెత్తి యెదపై నొరగించుకొని, "భ్రమణికా! భ్రమణికా;" యని యొకవిధమగు గద్గదస్వరముచేఁ బిలిచె. పరిచారికకు స్మృతి గలిగి, "భువనమోహినీ! అయ్యో! భువనమోహినీ!" యని యఱచి మరల నేలఁ బడియె. రాజదేవేరు లాసమయమున డగ్గరిల్లి భువనమోహిని కేదియో యపాయము తటస్థించిన దని యందఱు నొక్కపెట్టున హోరుమని యేడ్చిరి. రాజదుఃఖమునకు మేరయే లేదు. ఆ గోడుగాంచిన నమనస్కయోగు లైనను స్థిరచిత్తము గల్గి యుండఁజాలరు, పామరులసంగతి చెప్పనేల? చేటికకు మరల స్మృతి గలిగె. రాజు తనదుఃఖము నడఁచుకొని చేటికను సేద దేర్చి, "దాసీ! భువనమోహిని యే మయ్యె" నని యడిగె. దానికిఁ బూర్తిగా స్మృతిగలిగె. రాజు తన్నొఱగించుకొనికూర్చుండి; యున్నాఁ డని కలవరపాటుచే లేచి చేతులఁ జోడించుకొని, "దేవా! నేఁడు శుక్రవార మయినందున దేవీపూజ లొనర్చి వచ్చుచుండఁగా నీ నదీతీరమునం దిద్దఱు బ్రాహ్మణులు

మనభువనమోహినీవివాహవిషయమును, లోమకేశులవారి వృత్తాంతమును దమపేరు నుగ్గడించుచు దేశవృత్తాంతములు వారికష్టసుఖములు మాట్లాడుకొ ండిరి. మన దేశవృత్తాంతములింక నేమయినరహస్యములు మాట్లాడుదు రేమోయని యట్లే నిలువఁబడివినుచుండఁగా వారంతటితోఁ జాలించి ధర్మసత్రమార్గముగాఁ బురములోనికిఁ బోయిరి. మే మీమార్గముగా నింటికివచ్చుచుంటిమి. ఈచెట్లచాటునుండి ముప్వురుపురుషు లేతెంచి రని చెప్పి యేడ్చుచు మాదేవిని సిగఁబట్టినోటఁగుడ్డలుదుఱిమి కాలుసేతులు బిగియఁగట్టి యెత్తుకొని దేవాలయమార్గముగా నుత్తరదిశఁబట్టి పరుగెత్తిరి. నేను దుఃఖము బట్టలేక గట్టిగా నఱచి నేలం గూలితి నని చెప్పగా నందఱు భోరుమని యేడ్చిరి. పురమంతయు ఘూర్ణాయమాన మయ్యె. సైన్యాధిపతి జనుదెంచె. దిక్కుదిక్కులకును నాకాంత తెఱవరయ నియమింపఁబడియె. తదేకమనోభావముచే నున్న లోమకేశుఁ డీవార్తవినినంత నే మన్మథోన్మాదమునఁ బ్రేమానుబంధమున మైమఱచి యెవ్వరికిం జెప్పక యారాత్రియే వెదకుచు ఖడ్గధారియై యుత్తరదిశగా వెడలిపోయె. మంత్రినియామకమున సారథి యొకరథమాయుత్తపఱచుకొని వచ్చె. ఆబ్రాహ్మణులే యిం ఘోరకార్య మొనర్చియుందురా యని రాజు దాసి నడిగె. అయ్యో! శుద్ధశ్రోత్రియులు. వారికి నీలాంటి పుత్త్రపుత్త్రికా వియోగము తటస్థించి యున్నందున వెదకుచు వచ్చినట్లు వారిమాట్లవలన స్పష్ట మగుచున్నది. వారల సనుకొన్న లేనిపాప మార్జించిన ట్లగు నని దాసి చెప్పె. అంత

దేవేరులతోడను జేటికతోడను రథముపై నారోహించి శోభించుచున్న దేవేరుల నాశ్వాసించుచు నారాజేంద్రుండు నగరునకుం జనియె. అట మూఁగియున్న జనులును, పుర రక్షకభటులును వారివారి యునికిపట్టుల కరిగిరి.

(3) ప్రతిజ్ఞా ప్రకరణము.

ప్రపంచంబునఁ గల పర్వతంబుల కన్నిఁటికిని మహోన్నతమైనది హిమవన్నగము, సమస్తౌషధిబృందముల కాలవాలమీ శీతశైలము, నిఖిలమాణిక్యరాశికి జననసీమ యీ హిమధామము, బహుమహర్షిజనావాస మీ చలిమల, ఆకసంబున నుండి భూమికిం దిగుటకు గంగామార్గ మీ మిహికాహార్యము, సకలతపస్సిద్ధాశ్రమం బీ తుషారగిరి, గౌరీశంకరుల కునికిపట్టీ ప్రాలేయధరము, చతుర్ముఖ శౌనకముఖ మఖహోమధూమ ప్రకీర్ణ మీ శైలరాజము, వసుధార బదరికారణ్య నైమిశారణ్య బిందుసరోవర లోకపాలసరోవర కేదారేశ్వర బ్రహ్మకపాల అనంగనిర్యాణ గౌరీకల్యాణ రతీమాంగల్యాభివర్ధనాదిపుణ్యక్షేత్ర సంయుతం బీ హిమవంతము. ఇట్టి పర్వతోపరిమహారణ్యంబునం దొకానొకదినంబున లేళ్లను దఱుముచు వరాహంబులఁ ద్రుంచుచు నేనుఁగుల పాదంబులలోఁ ద్రొబ్బుచుఁ బక్షులం దోలుచు నలుదిశలం జాటి జివ్వజివ్వన శబ్దఘోషితం బగు బాణజ్వాలలతో వేఁటసల్పుచుఁ దలచుట్టలం జుట్టి నడుమునకు నారచీరలం గట్టి కౌపీనంబుఁ బెట్టి కుఱుచని యెదురుదబ్బలం బట్టి సూదులవలె వాడిగా జవిరిన యెదురు పుల్లలను యినుపములుకులను నిండించిన యంబులపొదులు వీఁపునఁ దూఁగాడుచుండఁ

గూఁకటులు ముడివైచి కోహో కోహో యను ధ్వను లాకా
సంబున కెగయుచుండ వేయిమంది శబరార్భకులు జనుదెంచు
చుండిరి. వారి వెనుక బాలసూర్యప్రభం బోలు నొకవిధం బగు
తేజం బరణ్యం బంతయుఁ గ్రమ్ముకొనుచుండఁ గాంచనబిందు
యుతం బగు నెఱ్ఱనిపీతాంబరము నడుమునకుఁ జుట్టి దివ్యాం
బరవినిర్మితం బగు కవచంబుఁ దొడిగి పసుపువన్నె గల పట్టు
దుకూలము రింగులువారఁ గట్టికొని శుకదేహచ్ఛాయను
బురుడించు పట్టువస్త్రం బంగుగా ధరియించి కేశపాశంబు
లూర్ధ్వంబునఁ గూఁకటిగా ముడివైచి పుష్పంబులం జుట్టి
సువర్ణరత్నమయం బగు హారంబులును పుష్పమాలిక
లును యురంబునఁ దాండవిల్లుచుండఁ గరకంకణాంగుళీయ
కర్ణకుండలాది భూషణములు ప్రకాశింపఁ బరిపక్వజం
బీరఫలసదృశదేహచ్ఛాయ యొప్పార నొక ధనుస్సు
వామహస్తంబునను బాణతూణీరంబులు మూఁపునను శర
ములు దక్షిణకరమునందును ధరియించి లోకమోహనానంద
కరం బగు ప్రసన్నవదనంబునఁ జందనవినిర్మితోర్ధ్వపుండ్రం
బును గస్తూరీపరికల్పితబిందువును క్వచిత్కుంకుమపరివేష్టి
తం బగు భ్రూమధ్యంబును నొప్పార దారుమయపాదరక్షలఁ
దొడిగి తొల్లి విశ్వామిత్రమహామునీంద్రు వెంటనంటి యాగ
సంరక్షణార్థమై చనియెడి శ్రీరామచంద్రునిఁబోలి యిరువది
యైదు వత్సరంబులు గల యొకబాలకుండు చనుదెంచు చుండె.
అతండు శబరార్భకుల కప్పటప్పటి కాజ్ఞ యొసంగుచు సింహ
కిశోరంబులఁ జంక నిఱికించుకొని పైఁబడ నుంకించు చున్న
యాఁడుసింహమును శరాసనాగ్రంబునఁ బొడుచుచు వేఁట

లాడుచుఁ జనుదెంచు చుండ "హా పరమేశ్వరా! కైలాసవాసా! శంకరా! రక్షింపుము, రక్షింపు" మనెడి యార్తారవంబు విని యిట్టి యార్తారవంబొనర్చు వా రెవ్వరో యని యాదిక్కునఁ జూచుచుండ నుజ్జ్వలనదే యార్తారవము విన నయ్యె. అది గాంచి భిల్లులారా! మీ రిచ్చటనే వేఁట సల్పుచుండుడు, నే నచటికిం జని సమాచారంబు నారసి జనుదెంచెద నని చెప్పి సింహకిశోరంబుల నాఁడుసింహంబు చెంత బాలుడైచి కవదో నల జక్కఁగా బిగించి శరవేగమున నార్తారవము బఱతెంచు నుత్తరదిశం బట్టి చని యొక్కయశ్వత్థవృక్షాగ్రంబుపై నార్తారవంబు సల్పు నొక పెద్దభూతంబును గనియె. అదియు శల్యావశిష్టంబై క్రమక్రమంబున హీన మగు స్వరముతో సమస్తాంగంబులు కట్టువడి కడుపుచిచ్చుచే నెఱ్ఱవాఱిననేత్రము లొప్పారఁ బరితపించు చున్నఁ గని కరుణారసంబు వెల్లిగురియ నాపురుషోత్తముం డి ట్లనియె.

ప్ర:—అయ్యా! నీ వెవ్వరు ? ఎందుల కీరీతిఁ బరితపించుచున్నవాఁడవు ?

భూ:—బాలకా ! నే నొక దైవోపహతుఁడను, మంత్రపాశబద్ధుఁడను, కడుపుచిచ్చుచేఁ గడతేఱు చున్నాఁడను.

ప్ర:—ఎవరిచే మంత్రపాశముల బద్ధుఁడ వైతివో, అయ్యో! శుష్కించి యున్నావే, పాపము! కారణ మేమి ?

భూ:—నాకథ వివరించుట కిపుడు శక్తిహీనుఁడనై దాహముచే సుడివడి యున్నాను. నే నాహారంబుఁ గైకొని రెండు మాసము లయ్యె. ఆ పర్ణపుటికలచే నదీపావనోదకంబు

దెచ్చి యిచ్చినఁ గ్రోలి నాకథ వచియింతు నింతమా
త్రము పుణ్యము గట్టికొమ్ము.

అనిన నిది యొక మహాసహాయమా యని తామరాకులను దొప్పగాఁ గూర్చి జలంబులఁ గొని తెచ్చి యిచ్చినఁ గడుపునిండఁ ద్రావి సేదఁదేర్చికొని, తండ్రీ! నిన్నుఁ గన్న సాక్షాత్పరమేశ్వరుఁడు నన్ను గృతార్థుం జేయుటకుఁ జనుదెంచెనేమో యని యొకవిధం బైన యుల్లాసము గలుగుచున్నది, రెండుమాసములనుండి యింతమాత్రము నన్నుఁ బల్కరించిన వారు లేరు, నీవు బాలుఁడ వయ్యు నా యాకృతికి దిగులొందక నన్ను సేదదేర్ప నుద్యమించి యున్నవాఁడ వే? నీ ధైర్యసాహసంబు లెంతని కొండాడుదును, నాకథ సాంగముగా వివరించెద. నేను భూత ప్రేత పిశాచాది సకలవిధభూతగణములకు నాథుండ, నన్ను బేతాళుఁ డందురు, ఇచ్చటికిఁ దూర్పుదిశ నిదే హిమాలయారణ్యమున బ్రహ్మపుత్రానదీతీరమునం దొక భైరవపూజాపరుం డగు భేండాభైరవుం డను కాపాలికరాక్షసుం డాశ్రమంబుఁ గల్పించుకొని యున్నవాఁడు. అతఁడు మహాక్రూరుఁడు. అతనిచెంత వేయిమంది చార్వాకరాక్షసులును వేయిమంది భైరవానుచరులును, వేయిమంది యాశ్రమశిష్యులును గలరు. ఆ రాక్షసభటులు ప్రజల కొనరించు బాధ లింతింత యని చెప్పుటకు వలనుపడదు. ఆభైరవుఁడు మహామంత్రవేత్త. వామకాంతదీక్షితుఁడు. వామాచారపరుఁడు. ప్రతిమంత్రమును శీఘ్రఫలంబుఁ జెందగల వాక్సుద్ధిపరుఁడు. తనుకైవసాధనోపకరణం బగు నథర్వణ వేదం బాతనికిఁ గర

తలారులకును. ప్రయోగోపసంహారములందు నేర్పరి. ఆ దురాత్ముఁడు ప్రతిదినమును భైరవవిగ్రహమున కొక నరబలి నొసంగుచుండును. ప్రతిసోమవారంబునం దొకశృంగారవంతురాలును, యౌవనాంగియు నగు కన్యకను బలి యిచ్చుచుండు. అనవరతం బేదియో క్షుద్రమంత్ర మనుష్ఠానంబు చేయుచుండు. అతం డొకదినము కర్ణకపాల యను మంత్రానుష్ఠాన మొనర్చి యామ్మంత్రాధిదేవత నాహ్వానంబు గావించె. ఆ కర్ణకపాల నాముష్యపరిచారిక యగుటచే నాతో విన్నవించె. అది విని యెవ్వఁడురా నా చెంతనున్న నిన్నుఁ బిలుచువాఁడు? పోవల దని నా ప్రయోగ ముపసంహార మొనర్చితి. మఱియొకటి ప్రయోగించె నదియు నుపసంహరించితి. మఱియొకటి ప్రయోగించె నదియు నుపసంహరించితి. “ఆ దురాత్ముఁ డెవ్వఁడో చూచెద” నని కర్ణకపాలం దోడ్కొని భైరవాశ్రమంబునకుం జని చూచితిని. రక్తమాంసములచే రొంపియై మక్షికములును, కాక ఘూకములును ముసురుకొనుచుండఁ జూడ నసహ్యంబుగను ఘోరంబుగ నుండె. బలికొఱకై బలవంతమునఁ దెచ్చిన స్త్రీపురుషుల కిలకిలము, నార్తారవముఁ జెప్ప నలవిగాదు. నాఁడు సోమవారము. ఒక సర్వాంగసుందరిని రక్తవస్త్రగంధమాల్యములచే నలంకరించి యిరువురు చార్వాకాంగనలు చెఱియొకప్రక్క నీడ్చుకొని వచ్చుచుండుటయు, నాకాంత తనతలిదండ్రులం దలఁచి యేడ్చుచుండుటయుఁ, బలుమాఱు మూర్ఛలం జెందుటయుఁ గాంచితి. నాయనా! భూతరా జైన నాకే యాలజడి గలె. మీబోఁటి సాధుపురుషుల కిం కెంతటి యారాటంబు గల్గునో

నేఁ జెప్పఁజాల. అది గాంచి యాకన్యక నెట్లయినఁ దప్పింప వలయు ననుకొని మొక్కయేటున నారాక్షసాంగనల నిర్జీవం బడఁద్రొబ్బి యాకాంత నెత్తికొని మహావేగమున కాశీపట్టణ మునకుం జనుదెంచి యన్నపూర్ణాదేవాలయోపరిభాగంబు నందు దించి కర్ణకపాలం దోడ్కొని భైరవప్రయుక్తము లగు మంత్రముల ఖండించుచు నతని దుర్వృత్తి మాన్పి గర్వం బణంచవలె నని యోచించుచుంటి. భైరవునకు బలి జేయు స్త్రీని దప్పించుటచేఁ దనపరిచారులవలన నావృత్తాంత మెఱింగి మహాకోపమున నన్ను సంహరించుట కనేకమంత్ర ములు నాపైఁ బ్రయోగించె. నే నవి యన్నియు నుపసంహా రము గావించితి. అతని మంత్రవిద్యయు, దూరబంధన ప్రయోగములు, మహాస్త్రము లెన్నియో నన్ను బంధించు టకును భంజించుటకును బ్రయోగించె నవి యన్నియు న న్నేమి చేయును? నిష్ఫలము లయ్యె. అతండు మఱింత రేఁగి వీరశరభ సాళ్వాస్త్రం బభ్యసించి ప్రయోగించుటకై మంత్రానుష్ఠా నము చేయుచుండె. ఆ మంత్రసిద్ధి గాకుండునటుల నెన్నియో మాయ లొనరించితి. అతఁడు సామాన్యుఁడు గాఁడు. చలిం పక జపతత్పరుఁ డయ్యె. దాని గాంచి యనేకపిడుగు లతనిపైఁ బడునట్లును, శిలావర్షంబు గురియునట్లును, కొండ లుర్లిపడునట్లును, భూమి తలక్రిందగు నట్లును జేసితి. మఱియు నాతని స్వాధీనమందు లే కుండ కొన్ని క్షుద్రశక్తుల నతని దిగ్బంధనావధులయందు నిలిచి దిక్కుదోఁచన ట్లనిపిం చితి. ఏమొనర్చినను జలియింపక మూఁడుమాసములకు మంత్ర సిద్ధిఁ జెందె పట్టినపట్టు వదలువాఁడు కాఁ డారాక్షసుఁడు.

సిద్ధిఁ జెందిన శరభసాళ్వాస్త్రముచే దూరబంధనవిధిగా నన్ను బాధించుట కుపక్రమించె. దానిం దప్పించుకొనుట కుపాయము యోచించితి ప్రయోజనము లేకపోయె. నా కాయాసం బధికం బగుచు వచ్చె. ఈ యశ్వత్థవృక్షంబుపైఁ గూలఁబడితి, ఉన్నదియున్నట్టే నా దేహం బట్టె కట్టువడియె. లేచుటకును గదలుటకును శక్తి చాలకపోయె. నాఁటనుండియు నన్నోదకంబులు లేక తపింపుచున్నవాఁడ. నేఁడు నీ వొసంగిన నీరంబే యమృతంబువలెఁ గ్రోలినాఁడ. నతఁడు నన్నిట్లు బంధించి మారణహోమంబు సేయ మంత్రం బభ్యసించి యా మంత్రసిద్ధికై యిప్పుడు జపము సేయుచున్నవాఁడు. ఆ మంత్రసిద్ధికి మూఁడుమాసములు కావలయు. ఇప్పుడు రెండు మాసము లతిక్రమించినది, ఇంక నొక్కమాసంబే యవధి. పిమ్మట నాప్రత్యంగంబును నభిచారమంత్రంబుల ఖండింపఁబడి సజీవముతో మారణహోమంబున యజ్ఞేశ్వరున కాహుతియై నామావశిష్టుండు గావలసినదే. నా గతి యిట్లయ్యె. నా దేహం బంతయు మంటలచే దహించుచున్నదని తట్టుకొనలేక ఘోరున నేడ్చె. అది గాంచి యా బాలకుండును యేడ్చి అయ్యో! బేతాళా! ఈ విపత్తునుండి కడతేరుమార్గం బేమైనఁ గలదా? విమర్శింపుము. నే సహాయం బొనర్చెద.

బే:—నాయనా! నీవు పసివాఁడవు. అది మహాయసాధ్యకార్యము. నీచే నెట్లగును?

పు:—ఎంతటి కఠినకార్యం బైనను నాచరించెద. నీకై యగ్నిఁ

జొర మన్నను నుఱికెద. ప్రాణంబులు విడువు మన్నను విడిచెదఁ జెప్పుము. జెప్పుము.

బే:—నాతరుణోపాయంబు నే నెఱుంగను. ఉత్తరదిశగా నిట్లె పోయి యతిదుర్గమం బగు పర్వతంబులు గడచి బదరీనారాయణంబును ప్రవేశించి యచ్చట నున్న నరనారాయణులను ఋషులను గూర్చి మూఁడుదినంబులు తపం బాచరింపుము, నిరాహారుండవై యుండుము. నీవు దేవాంశసంభూతునివలె నగపడుచున్నావు. వారు నీకు దర్శనం బొసంగి యాబంధవిముక్త్యుపాయం బెఱింగింతురు. "తండ్రీ! యామార్గమున నీకంతరాయము లనేకములు సంభవించును. నీ విట్టిపనికిఁ బోవుచున్నా వని యొకరికిం దెలియక బహురహస్యముగాఁ జనవలయు. బయి లగునేని యా దురాత్ముఁడు సామాన్యుఁడు గాఁడు. నీ కనేకవిఘ్నము లొనఁగూర్చును. తుదకు ప్రాణంబున కెక్కుపెట్టును. మరల నాగతియే నీ కగును. ఇట్టి దుర్ఘటకార్యంబునకుఁ బసికూన వగు నిన్ను ప్రేరేపించుచున్నవాఁడ" ననిన నమ్మహాత్ముం డట్టె యాకాశంబుపై దృష్టులు సారించి "ఓరీ దురాత్మా! ప్రపంచమున నెందఱో పురుషులను, ఎందఱో స్త్రీలను ఆ పాపి భైరవవిగ్రహమునకు బలి యిచ్చియున్నావో? వారిబంధువుల నెంతమందిని గోడు గుడిపించియున్నావో? ఛీ! కష్టాత్మా! నీయట్టిదుష్టులు ప్రపంచంబునం దుండఁదగదు; మానవద్రోహీ! భేండాభైరవా! నిన్ను నా బాణజ్వాలలచే నేటికి ముప్పదియవదినం

బున నిదే యశ్వత్థవృక్షంబునకు బలియిచ్చెద. అమ్మా! బేతాళా! ఇదే నాప్రతిజ్ఞ వినుము. హరిహరబ్రహ్మాదు లడ్డమైనను, సకలగిరికాననంబుగా భూమండలం బొడ్డగిలి పడినను, సముద్రంబులింకినను, నేటికి ముప్పదియవదినంబున యాభైరవుని సంహరించెద. నీబంధవిముక్తి యాచరించెద. ఆ రాక్షసగణంబులను బంచభూతంబులకు గ్రాసం బొసంగెద. ఆ మనుజాహారభైరవవిగ్రహంబును జూర్ణం బొనర్చెద. ఇట్లొనర్పనైతినేని మాతృద్రోహిగతికిఁ, బంచమహాపాతకంబు లొనర్చువారిగతికి బోవువాఁడ. మఱియు, నాయస్త్రశస్త్రంబులతోఁ జితిఁ బేర్చుకొని యగ్నికాహారమయ్యెద. ఇఁక నీవు భయపడకుము. ఇదె నారాయణకవచంబున నీ కష్టదిగ్బంధనం బొనరించితి. నిన్నే మంత్రంబులును మారణహోమంబులును బాధింపవు. నా యానతిచే శబరార్భకులు ప్రతిదినంబును నీ కాహారమును నీరమును దెచ్చి యిచ్చుచుందురు, దుఃఖింపక స్వల్పకాలం బోర్చుకొనుము. శబరార్భకులను భయపెట్టక సౌమ్యతచే వారిచ్చు యాహారంబుఁ బరిగ్రహింపుము. ఇదో నీకు నమ్మిక గల్గుటకై మరలఁ బ్రతిజ్ఞ నాచరించెద వినుము.

శా. రుద్రుం డడ్డము వచ్చినన్ మఱి సరోరుడ్గర్భుఁ డేతెంచినన్
భూధ్రక్ష్మాముఖకాండమెల్ల ప్రళయాంభోరాశిలో గ్రుంగినన్
సుద్రాఘిష్ఠకఠోరపాశముఖి యత్యుగ్రాస్త్రపాతంబుచే
నాద్రోహిన్ దల ద్రెవ్వ సేతు రణరంగంబందు భూతాధిపా.

ఇఁకఁ బోయి వచ్చెద నని చెప్పి ధనుష్టంకారము గావించుచు నుత్తరదిశఁ బట్టి చనియె.

(౪) అటవీప్రకరణము.

అదే హిమాలయారణ్యమునం దిద్దఱు బాటసారులు మార్గమును గమనింపక కంటకములకు వెనుదీయక శీగి పొదలను లెక్కింపక వంకలు వాఁగులు గణింపక గిరికందరములకు జంకక మృగగర్జనలకు బెదరక మోములఁ జిఱుచెమటలు గ్రమ్ముచుండఁ జడిముడిపాటుతో నడచుచు గోఁచులూడి పోవుచుండఁ బలుమాఱు సవరించుకొనుచు నెద్దియో వెదకువారివలెఁ బగలేడవముహూర్తమున నిరువదియాఱవ నాడికయందుఁ బడమరనుండి తూర్పుగాఁ బ్రయాణము చేయుచుండిరి. వారిలో నొకనికి యెఱ్ఱనిచాయగల యురమునందు రుద్రాక్షమాలలు తూఁగాడు చుండెఁ, గృష్ణాజినపుచుట్టఁ జంక నిఱికించుకొని యుండె, ఎడమచంక నొకమూట నలంకరింపఁబడి యుండె. దివ్యస్వర్ణతంతు పరిచిత్రితకాశ్మీరశాలువ తలకుఁ జుట్టుకొని రత్నస్థగితకుండలములు కర్ణములం దుయ్యేలలూఁగ నడుమున కొక సన్నపంచ బిగించి పదిరెండుమూరలు గల జరీపంచ పంచకచ్చలు వైచి గట్టుకొని మూఁడుగజములు గల యంగవస్త్రము ధరించి నలువదియైదు సంవత్సరములు వయస్సు గలిగి యుండె. మఱియొక బాటసారి చామనిచాయ పొడుగాటి శరీరము శిథిలమైన శాలువ తలకుఁ జుట్టుకొని యజ్ఞోపవీతము వ్రేలాడుచుండ దర్భపవిత్ర మనామికమునం దలంకరించి రుద్రాక్షమాల యురమునఁ దాండవింప భస్మకూశ్మాండము వలె నొడలెల్ల విభూతిచే నలంకరింపఁబడి సన్నపంచ నడుమునకుఁ జుట్టి సాధారణధౌతచేలముం గట్టికొని పారాయణ

పుస్తకమును, కాశీఖావళియును గల మడిసంచి వామభుజమునఁ దూఁగాడు చుండ నేఁబదివర్షములు వయస్సు గలిగి యుండెను. వారివేషభాషలు గన్న బ్రాహ్మణోత్తములని చెప్పకఁ జెప్పుచుండె. చెట్లు పొదలు చీఁకటిమ్రానినీడలు గుహలు కోనలు పెద్దపెద్దశిల లగుపడినపు డంతయు "శ్రీపాదా" యని యొకరును, "సుశీలా" యని యొకరును బిలుచుచుఁ బ్రత్యుత్తరము రానందునఁ గన్నుల నీరు గార్చికొనుచు నొకరి నొకరోదార్చుకొనుచు నున్మత్తులరీతి వచ్చుచుండిరి. సూర్యుం డస్తమించె. వెలుతు రంతకంతకు మఱుఁగుపడి చీఁకటి తలఁ జూపఁదొడఁగె. చుక్క లొక్కటొక్కటియే గానుపించుచుండె. అంధకార మతిక్రమించె. మార్గ మగుపడ దయ్యె. మన బ్రాహ్మణు లుదయమునుండి యడవులం దిరిగి కుడుపు లేక కడుపుచిచ్చుచే నోడలెల్లఁ జిడిముడిగొల్ప నడుగులు తడఁబడ మరల "శ్రీపాదా" యనువారు "సుశీలా" యనియును, "సుశీలా" యనువారు "శ్రీపాదా" యనియును పిలుచుచు నిరాశాపరులై యొకరు మార్గదర్శకులై మఱియొకరు తదనుసారులై నడచుచుఁ దమప్రయత్న మంతయు వృథ యగుటచే నా యిరువు రీరీతి మాట్లాడిరి.

సుబ:—శాస్త్రిగారూ! ఇఁక మనము నిరాశఁ జెందవలసినదే గదా?

సూర్య:—శర్మగారూ! ఇది మిథునమాసము. ఇప్పు డస్తమానలగ్నము ధనుస్సు. మీ రొనర్చిన ప్రశ్నాకాలము మకరలగ్నము. లగ్నాధిపతి యైన శనియును మార్గాధిపతి

వైన కుజుఁడును లగ్నమం దున్న వారు, కార్యాధిపతి యైన శుక్రుఁడు శుభగ్రహ మైన బుధయుక్తుఁడై వృషభమం దున్న వాఁడు, గురువు కర్కాటకమం దుండి లగ్నమును జూచుచున్నాఁడు, యోచించఁగా లగ్నములో శని కుజు లుండుటచేతను, గురు శని కుజుల కన్యోన్యవీక్షణంబులు గల్గుటచేతను నీకి విపత్తు తటస్థించినది. ఈ సమయము నకు రెండు ఉచ్చగ్రహములును రెండు స్వక్షేత్రగ్రహము లును బలవంతమై యున్నవి. కార్యస్థానాధిపతు లిరువురు బలవంతులై యున్నవారు. శుభగ్రహమును బలవంతుఁడైన గురుఁ డుచ్చంగతుఁడై లగ్నమును జూచుచుండుటచే మన కార్యము లన్నియు ననుకూలమే యగు నని తోఁచు చున్నది. నిరాశఁ జెందునంతటి దుర్మార్గము లేదు. కానీ చూతము, ఇంకను విమర్శింతము. కష్టము లనుభవించిన వాఁడు సుఖము లనుభవించియే తీరును. ఇది మిథ్యము దుఃఖింపకుము.

సుబ:— స్వామీ! నాకూఁతు రంతర్హితయైనది, నేను ప్రత్యక్ష ముగా గాంచి యున్నాఁడ. ఎంత వెదకినను మొలఁకువయో తెలియ దయ్యె. ప్రపంచమున జీవితయై యున్న దని యెట్లు నమ్మవలయు. నే నెట్లు నిరాశఁ జెంద కుండుట.

సూర్య:— దేహస్థానమును జీవుఁడు చూచుచున్నాఁడు. ఆత్మ కారకుఁడైన రవి యారింట బలవంతుఁడై యాయుస్థానము నకు లాభస్థానములో నున్నవాఁడు. దేహాధిపతి దేహము లోనే యున్నవాఁడు. గ్రహయుద్ధము తటస్థించి యున్నం

దున ప్రాణాపాయము తటస్థించియు బలాధిక మగుటచే సుఖము గల్గి యుండును. గురువు కర్కాటకమునకు వచ్చి యయిదునెల లయ్యె. ఇంకను మీకాతురు విపత్తులోనే యుండు ననుకొంటి రేమో? అట్లనుకొనకుఁడు. ఇప్పుడు విపత్తునుండి కడతేఱి సుఖవంతురాలై యుండును. భయపడఁ బని లేదు. నా పుత్త్రిని విషయములో నిన్న రాత్రి మీరు నాతోఁ జెప్పినప్పుడే కాల మెట్లున్నదో యని చూచుకొని యోచించి ప్రాణభయము లే దని నిశ్చయించితి. వారుభయులకుఁ బ్రాణాపాయము కలుగ దని దృఢముగాఁ బ్రతిజ్ఞఁ జేసి చెప్పఁగలను. వృథా దుఃఖించుచు శరీరమును గృశింపఁ జేసి కార్యప్రయత్నముల యం దాయాసాసూయలఁ జెందిన నేమిలాభము.

సుబ్ర:—మీ రేదియో యొక విధముగా మనస్సున కూఱట గలుగఁ జేయు చున్నవారు. మీరు మహాత్ములు. మనోనిశ్చయము గలవారు. దైవజ్ఞు లగుటచే నూఱట గల్గి యున్నవారు. నేనో, పండితనామధేయుఁడనే గాని నాయంత చంచలచిత్తుఁ డింక నొకఁ డుండఁ డని నా నిశ్చయము.

సూర్య:—అట్లనకుఁడు. ఎవ్వరికైనను గష్టము లేమాత్రము స్వల్పముగాఁ దటస్థించినను నవియే బ్రహ్మప్రళయముగా భావించి కడతేఱుటకు మార్గమే లే దని దశదిశలు పరికించుచుండుట సహజము. ఈ విషయము లన్నియును మీ రెఱుఁగనివి కావు. పుత్త్రికాశోకపరీతు లగుటచేతను, దదన్వేషణార్థమై గృహము విడిచి దేశాటనము నరణ్యా

వాసము దటస్థించుటచేతను కేవల పామరత్వ మగు పఱచుచున్నారు. ధారణాశక్తి గల మీ కెఱిఁగింప నే సమర్థుఁడనా ?

సుబ్ర:—శాస్త్రిగారూ! ఇప్పటి కైదు నెల లయ్యె. నరణ్యారోదన మొనర్చితి, బడలిక హెచ్చయ్యె. మన సూఱట కలుగ దయ్యె. ఇఁక నాభార్యకును నాకును త్రివేణీసంగమమే దిక్కు. నే నొకఁడనే వెదకునప్పుడు నాకీబాధ యేమియు దోఁపకుండె. ఇపు డాఁకలి బాధించు చున్నది. అడుగులు తడఁబడు చున్నవి. జవసత్త్వములు తగ్గుచున్నవి. మృగగర్జనలకు భీతి వొడముచున్నది. నాఁడు లేని దేహాభిమాన మీనాఁడు గలుగు చున్నది. ఈ యరణ్యమునం దిఁక దిరుగాడ లేను. ప్రయాగ కరిగి యెట్లో దేహయాత్ర గడపెద. ఈ రాత్రి యిందెందైనా విశ్రమించి వారివారి యునికిపట్టులకు వారువారు వెళ్లుద మని పశ్చాత్తాపముచే మెల్లమెల్లన నడుగిడుచుఁ బక్షులు రెపరెపమని చెట్లనుండి లేచిన నులికిపడుచు లతయో పూరిపుడకయో మార్గమునందు బడియున్న సర్ప మను భ్రాంతిచే మిట్టిపడి మరల నిదానించి పరికించి వృథా భ్రాంతిపడితి మనుకొనుచు మరల మరల నట్లనే భ్రమ చెందుచు వచ్చుచుండ నచ్చట నొక దేవాలయ మగుపడియె. అయ్యది గోపుర ప్రాకారములు శిథిలమై భూమి నాశ్రయించి యుండె. లోపలి కరుగుటకు దారి యగుపడ దయ్యె. బహిః ప్రదక్షిణప్రదేశం బంతయు నాగజెముడుతో నిండుకొని యడుగిడ నసాధ్యమై

యుండె. నిదానించి చూచి యొకచో మంటితిన్నెఁ గాంచిరి. ఆ తిన్నె నెక్కి దేవాలయములోఁ బ్రవేశించిరి. ఒక దినుసు పురుగులు జీరు మని దేవాలయరంగమంటపమునం దఱచు చుండె. గబ్బిలమలముయొక్క దుర్గంధము చెప్ప వీలు లేదు, నాసికారంధ్రము భేదించుచుండె. బుఱ్ఱుబుఱ్ఱున నెగురుచు ఖేలనం బొనర్చుచు నటు నిటు దిరుగాడుచు విషయోపభోగిచిత్తమువలె నిలుకడ లేక గబ్బిలములు గుంపులుగుంపులుగా నుండె. ఆ దేవాలయమున కానుకొని యుత్తరదిశగా నొకవటవృక్షముపై భయంకరఘూకధ్వను లంబరము బగుల్చు నట్లు మనబ్రాహ్మణులచిత్తం బుత్తలము పెట్టుచుండె. అది గాంచి వెలుపల శయనించుటకు ఘూకారవములకును, మృగగర్జనలకును దిగులుజెంది యెట్లో యీదేవాలయముననే యీరాత్రి గడపి యుదయమున వెళ్లెద మని సన్నపంచలతో నారంగమంటపమున శయనోపయోగస్థలముమాత్రము నూడ్చికొని కరతాళధ్వనులచేఁ గబ్బిలములను దరిమి "కృష్ణా" యనుచు "వాసుదేవా" యనుచు "శంకరా" యనుచు నిట్టూర్పులు విడుచుచు సన్నపంచలును గృష్ణాజినములును పఱచుకొని మూటలు తలక్రింద నిడుకొని శయనించి మార్గాయాసముచేతను, నాహారము లేనందునను నిద్రరాక యిటుయిటుపొరలు చుండఁగా, "అయ్యో! జననిజనకులారా! వృద్ధాప్యదశలో నానిమిత్తమై యెంత దుఃఖించుచున్నవారో ? హా పరమేశ్వరా! నాగతి తుద కీ పాడుదేవాలయములో నఘోరించ

వలసినదేనా?" యని దేవాలయగర్భగుడిలోనుండి యొక శబ్దము విన నయ్యె. అది విని బ్రాహ్మణు లులికిపడి లేచి, శర్మగారూ! ఇం దేదియో భూతమో, పిశాచమో యునికిఁ గల్పించుకొని యున్నది. ఇది పాడుదేవాలయము. నేనుమాత్ర మిం దుండను. చలి యైనను మానె. మృగములు చంపినను సరియే. బయిట కరిగి యం దెందైనా బండలపై నీ రాత్రి గడిపి యుదయముననే మాయూరికి నేను బోయెద. హా! మాశ్రీపాదుఁడు నా కెంత బాధ కలుగఁజేసె ననియె. ఔనండీ! నాకును భయ మవుచున్నది. ఇందు మీ రన్నట్లు భూతమే యుండవలయు. మీ యోచన బాగుగనే యున్నది. బైట పోవుద మని లేచి శర్మ నిలువఁబడియె. మరల లోపలనుండి యెవరయ్యా మీరు? బ్రాహ్మణులుగా నున్నారే? భూతప్రేతముల కింత భయపడువారు మీ రేమాత్రపు బ్రాహ్మణులో నాకుఁ దెలియకున్నది? బ్రాహ్మణుఁడు ప్రతిదినమును అర్క పావక సంధ్యోపాస్తి చేయుచు బ్రహ్మగాయత్రి జపించు చున్న నెట్టి భూతబాధలు గలుగునే? అమ్మహాత్ముని దర్శన మైనమాత్రముననే నాదుష్టగ్రహములు పలాయనమై పరుగిడవే? బీజమాత్ర బ్రాహ్మణులై ప్రవర చెప్పుమన్న మాపెద్దవారల నడుగవలె ననుచుఁ బరిశుద్ధజలములయందు మంత్రపూతముగా విధిప్రకారము స్నానం బొనర్పక ముక్కికి దోముకొనుచు లలాటశూన్యులై సంధ్యావందనాదుల మంటఁ గలిపి బ్రహ్మగాయత్రిపై దుమ్ముచల్లి దైవభాషయందును, తమ దేశభాషయందును వైరాగ్యము వహించుటయే గాక

బహునీచముగాఁ జూచుచు వేదాధ్యయన మడుగింటఁ జేసి యితరదేశభాషయే తమపరలోకసాధన మనియు దమ మహాపాతకోత్తారక మనియుఁ దలంచుచు దుష్టకర్మ లొనర్చుచుఁ దమవర్ణగౌరవమును బాటింపక తమపూర్వస్థితులు గమనింపక తమతపశ్శక్తిని దలంపక అన్యదేశ భాషాప్రగల్భములే వేదమంత్రములుగా నుపయోగించి పరిషేచనాపోశనాహుతు లభ్యాసవశమునవో విధిలేకనో మనోవేగముకన్నను నధికత్వరచే నాచరించుచుఁ బక్వపదార్థములరుచులుమాత్రము విధ్యుక్తముగా దొల్లిటి వారలకన్న నెక్కుడుగా నెఱుంగు ప్రజ్ఞావంతులై భోజనాంతమున నొనర్చు బ్రాహ్మణవిధులు మఱచి చరించుచున్న కర్మభ్రష్టులు బ్రాహ్మణనామధేయులు భూతప్రేతము లన్న భయపడవలయు గాక. మీబోటికర్మనిష్ఠాగరిష్ఠులు తపశ్శక్తిపరులు బ్రాహ్మణోత్తములు భయపడఁ దగునేమండీ. నేను భూతప్రేతములలో నెవ్వతెను గాను, మీవలెనే యొకమానవకాంతలోఁ జేరిన యబలను అనాథను న న్నెవ్వరో దుష్టు లెత్తికొని వచ్చి యీ పాడు దేవాలయమునందు గాలుసేతులు బంధించి వైచి పోయి యున్నవారు, మీరు నాపాలిటి పరమేశ్వరులవలెఁ దోఁచుచున్నారు, నా కాలుసేతులు కట్లువిప్పి బంధవిముక్తిఁ జేయు డనిన; సుబ్రహ్మణ్యశర్మ యోచించి ఆశ్చర్యముఁ గాంచి భూతప్రేతము లన్నందుకు నామె చెప్పిన వాక్యములకు లజ్జించి ధైర్యము వహించి గర్భాలయములోపలికిం బోయి నాయంధకారమున నే తారాడి కాలుసేతులు

కట్లు విడిచి యేమియో మాట్లాడ నుంకించి ఔనో! కాదో! యని సందేహించి యూరకుండె. ఆ యబలయు లేచికూర్చుండి మీ రెవ్వరో ఆపద్బాంధవులు, మీయుప కారమునకు నమస్కరించు చున్నదాన ననియె. వారిరువు రీరీతి మాట్లాడుకొనిరి.

సుబ:—అమ్మాయీ! నీ వీ ఘోరారణ్యమున కేదురాత్ముల వలనఁ దీసికొని రాఁబడితివి? నీకంఠధ్వనిచే మా సుశీల కా దని స్పష్టపడు చున్నది. నీ వెన్నిదినములనుండి యీ గుడియందు బాధపడు చున్నదానవు?

కాంత:—నావంటి నిర్భాగ్యురాలేనా మీసుశీల. ఆమెకు నా వలెనే యరణ్యరోదనము తటస్థించియున్నదా? ఆమె యెవరు? ఆమె కథ యేమి?

సుబ:—మా సుశీలకథ యటుండ నిమ్ము. నీకథ వివరింప వమ్మా.

కాంత:—అయ్యో! మీ ధ్వని నే నెచ్చటనో విన్నట్టున్నది, ఔను. నిన్న సాయంతనమున మణిస్యందనభువనేశ్వరీ దేవాలయోపరినదీతీరమున మాటలాడుచుండిన బ్రాహ్మణు లిరువురు మీరే యనుకొన్నాను.

సుబ:—ఓహో! నీ వేమి ఆ విభావసుమహారాజపుత్రిక యగు భువనమోహినివా?

భువ:—తలిదండ్రులదుఃఖమునకు మూలమై సఖీజనులవియో గబాధకు చోవలమైఁ బోరులచేఁ జిక్కి యన్నాహారాదులు లేక కాలు సేతులు బంధింపఁబడి యరణ్యరోదన మొన

ర్చుచు నీ పాడుగుడియందు వీూచే బంధవిముక్తిఁ జెందిన కష్టాత్మురాలు నిర్భాగ్యురా లైన యీ భువనమోహిని నేనే.

సు|బ:—నదీతీరమున మేము వర్షాగ్లాడు చుండుట నీ వెక్కుడు వింటి వమ్మా ?

భువ:—నిన్నటిదినము శుక్రవార మగుటచే దేవీపూజకొఱకై వచ్చి యుండి నపుడు.

సు|బ:—ఆవెంటనే రాజసుతను చోరు లపహరించి రని పుర మంతయు గగ్గోలుపడుచుండె. ఆచోరులచేఁ జిక్కినది నీవే యని యిపుడు నిశ్చయించి యున్నా నన నంతనే పట్ట లేని దుఃఖముచే భువనమోహిని యేడ్చుచు మాతల్లి దండ్రు లెంత సంతాపపడు చున్న వారో; ఈ దురాత్ములు నన్నిం గులకుఁ దెచ్చి యున్న వారో; కొన్ని ఫలములు తెచ్చి యిచ్చి వా రెచ్చటికో పోయి యున్నారు, వారి కంఠధ్వనివలనఁ జిరపరిచితులుగాలెఁ దెలియుచున్నది గాని స్ఫురింప లేదు. తమరూపములు బయలుపడ కుండు నట్లు వివిధములుగా వేషములు మార్చుకొని యున్నారు, వారియుద్దేశ మేమో తెలియకున్నది. ఇంకను మాతల్లిదం డ్రులను జూచుభాగ్యము నాకుఁ గలదో లేదో; నాపాలి దైవములవలె నీయంధకారారణ్యమున మీూరు తోడైతిరి, ఆ దురాత్ములు రా మున్నే యీ దేవాలయము విడిచి యెందో మఱుగుస్థలములో నీరాత్రి దాగికొనియుండి సమయముఁ జూచుకొని మా పట్టణమునకుఁ బోవుదము,

నా ప్రాణరక్షణ సేసినందులకు మాతండ్రిగారిచే మీ కెక్కువబహుమతిఁ జేయించెద. మహాత్ములారా! ఇంత మాత్రము పుణ్యము గట్టుకొనుం డనియె. అంత సుబ్రహ్మణ్యశర్మ యి ట్లనియె. ఈ స్థానము విడిచి యెచటికిఁ బోవుటకు వలనుపడదు, ఉదయమునుండి బహుశ్రమ పడియున్నాము, అడుగిడలేము, ఇందే యుందము. వారు రానీ చూతము. మే మిరువురము, నీ వొకతెవు ముగ్గుర మున్నాము. నిశ్చింతగాఁ బండుకొనుము. వారిం కేమివత్తు రెందో పరుండి నిద్రించియుందురు. రే పుదయముననే లేచి మనము చెట్ల చాటుగా వారికగపడక యూరఁ జేరికొందము. నిన్ను మీ తల్లిదండ్రులచెంతకుఁ జేర్చుపర్యంతము నీవెంటనే మే ముందుము, భయపడవల దని యూరడించుచుండిరి. ఎవ్వరో మాట్లాడుచు దేవాలయసమీపమునకు వచ్చుచున్నట్లు చప్పుడియయ్యె, అదే వారు వచ్చుచున్నా రని భువనమోహిని చెప్పి భయపడుచు లేచి బ్రాహ్మణులమఱుఁగున నిలువంబడియె. బ్రాహ్మణు లట్టె లేచి సన్నపంచెలకుఁ జెంబులు బిగించి కృష్ణాజినపుచుట్టు లొకచేతఁ బట్టికొని రంగమంటపద్వారమునకు జేరి యొకప్రక్కన నిలువఁబడిరి. వా రరుదెంచి ధ్వజస్తంభవేదికపైఁ గూర్చుండి యీవిధముగా మాట్లాడిరి.

వీరుఁడు:—శకుంతా! మన మతిక్రూరకార్య మొనర్చితిమి. చేయునపు డేదియో యుత్సాహము ప్రబలియుండెను గాని యిప్పుడావిషయ మన్న మనసు వెనుకంజ వేయుచున్నది. ఇందులకు నీ వేమందువు?

శకుం:—తండ్రీ! ఏదో యొక కార్యమున కుపక్రమించునప్పు డే కార్యాకార్యములు యుక్తాయుక్తములు యోచించి చేయవలయు, ఇపు డాయోచన లేక యేమును మించి కార్య మొనర్చి యున్నాము. పట్టి విడుచుట పురుషలక్షణము గాదు. వచ్చిన యపకీర్తి వచ్చియే యుండును, అనుభవింపకతప్పదు. అందులకు మఱల యోచించిన నేమి లాభము? మనకౌశికునియభిప్రాయ మెట్లున్నదో.

వీరుఁడు:—కౌశికా! ఇందులకు నీయభిప్రాయ మేమి?

కౌశి:—తండ్రీ! మాయన్నయభిప్రాయమే నాయభిప్రాయము. కాఁగల కార్యములు కాకమానవు. ఆ యబలకర్మ మట్లు క్రూరమరణము జెందునట్లు ఘటయోగము గలిగి యున్నది. అందువలననే మన కిట్టిబుద్ధి కలిగి యున్నది. తెచ్చి యున్నాము. నెనుదీయుక దే పుదయముననే మనకార్యము ముగించికొని వెళ్లవలసినదే; సిరి వచ్చెద నన్న వలదను నిర్భాగ్యుఁడు గలఁడే? సార్థక మగు వీరనామధేయముచే నలంకార మొందు చున్న మీరే యీవిషయమున వెనుకంజ వేయ నే నేమి విన్నవించఁ గలవాఁడ?

వీరుఁడు:—చేతులార నొకయబలను సంహరింపవలె నన్న మన స్సొప్పకయున్నది. ఈకార్యము మీరే యొనర్చరండు. అవల జరుగుకార్యములు యోచించవగును.

శకుం:—నేనుమాత్ర మట్టిక్రూరకార్య మొనర్చుటకు భైరవుఁడనా? నావలనఁ గాదు. మనకౌశికుఁడే యూపని యొనర్పవలయు.

కాశి:—తండ్రీ! ప్రయత్నించితిమి, చేయకతీరదు. చేసినను జేయుటకు సమ్మతించినను జేసినఫలమున కేమాత్రము లోప ముండదు. అందులకు సందేహ మేల? మీ కిష్టము లేకున్న నేను సర్వసిద్ధుఁడ నై యున్నవాఁడ. రేపుదయ మునకో యిపుడేనో నే నీ దేవాలయమునం దీకార్య మొనర్చెద. మీ రూరక చూచుచుండుడు.

వీరు:—కుమారులారా! మన చేతులార నీ క్రూరకార్య మొన ర్చుట కిష్టము లేకున్నది. ఈ ఘోరారణ్యమున విడిచి వెళ్లిన నేవేని క్రూరమృగములు భక్షించును. మన మేల నంతటికార్య మొనర్పవలయు?

శకుం:—అరణ్యములో విడిచిన నుపయోగము లేదు. ఎవ్వ రెఱుంగన ట్లొక జరతలోనో గుహలోనో ద్రొబ్బి జనుదెం తము. అన్నాహారము లేక యందే మరణము జెందును.

వీరుఁడు:—ఔను. శకుంతా! ఇచ్చటి కొక్క క్రోసుదూర మున సుప్తముఖి యను గుహ యొకటి గలదు. అందు ద్రొబ్బి రెండుద్వారములకు బలమైన శిలల నడ్డపెట్టి జనుదెంతము. ఆవల నీవు జెప్పిన ట్లగును.

శకుం:— ఆ గుహ మీ రెందులకుఁ జూచి యుంటిరి? మీ కెట్లు తెలియును?

వీరు:—ఆయనవెంట నొకతూరి వేఁటకొఱకై వచ్చి యుం టిని. న న్నొక్కవనగజము దరుముకొనియె. నా సాహస మంతయు వినియోగపఱచినను ప్రయోజనము లేకపోయె. పరువెత్తితిని నా వెంటఁ దరుముకొనియె. నాకు దిక్కుదోఁ

చక యిష్టము వచ్చినట్లంతయుఁ బోయితి. పెద్దగుండులో నొకసరవ యగుపడియె. అదియే గుహాముఖము. లోపలఁ బ్రవేశించితి. గజము నావెంటదూరి ఆతిసందులో నిఱికి కొనియె. నేను లోపల నటు నిటుఁ బరికించితి. నావలఁ బది గజములదూరములో నుత్తరదిశగా నొకద్వార మున్నట్లు దోఁచె. అచ్చటి కరిగి లోపలనుండి బండను ద్రొబ్బితి. మార్గ మగుపడియె. బయటికి వచ్చి ముఖద్వారము చెంత కరుగెంచితి. నాయేనుఁగు ఆతిసందులోఁ జిక్కి తనుకులాడు చుండె. నాచే నున్న శూలముచే వెనుకనుండియు మర్మస్థానములందుఁ బొడిచి చంపి జనుదెంచితి. అందుచే నాకాగుహా సంగతి తెలియును. దానిలో నీయబలను ద్రొబ్బి వచ్చితిమేని యెవ్వరు దెలిసికొనలేరు. అన్నాహారములు లేక యు క్లేశమరణము జెందును. తడవు చేయక యీపని యొనర్తము. లెండు. రేపుదయమునం దాకార్య మొనర్చుట యసాధ్యమగును. ఇపుడే యాకార్యమున కుపక్రమింతము. కౌశికా! నీవును శకుంతుండును గర్భగుడిలోనుండు నాకాంత నెత్తికొని రండనిన వారు లేచి దేవాలయములోనికిఁ బ్రవేశించుట కుపక్రమించిరి. వీరిమాటలు బ్రాహ్మణులాద్యంతము విన్నవారగుటచే వారిని లోపలఁ బ్రవేశింప నీయఁగూడదని బ్రాహ్మణులయ్యును తెంపు బూని ద్వారమునకుఁ జెఱియొకప్రక్కన ధట్టించి నిలువఁబడి యుండిరి. చోరులు లోపలఁ బ్రవేశించుట కుపక్రమింపఁగా నెవ్వరు లోపల రాఁగూడదని గర్జించిరి. ఆ ధ్వని విని వీరిరువురు నులికిపడి తొలుత వెనుకంజ వేసి ఘటాల

నిదానించి పదపద మని తమలోఁ దాము పురికొల్పుకొని పెద్దవాఁడైన వీరునిసహాయముతో లోపల నుగ్గబోయిరి. వారిం గాంచి దురాత్ములారా! మీ వృత్తాంతమంతయు మీమాటలవలనఁ దెలిసికొన్నాము. మేము బ్రాహ్మణులము. మాదేహములోఁ బ్రాణము లుండునంతవఱకు నీకాంతను మీ కప్పగింపము. లోపల రానీయము. శరములతో నైనను శాపములతో నైనను జంపువారు బ్రాహ్మణు లను మాట మీరు వినలేదో? పొండు. ఇఁక మీ కీకాంత దక్కదు. ఆశ వదలుకొని పొం డని భీషణముగాఁ జెప్పిరి. ఓహో బ్రాహ్మణులారా! అట్లయిన సరే. మాకు బ్రహ్మహత్య రానీయక మార్గము విడువుడు, మా కార్యమునకు మీ రభ్యంతరము చేయకు డని బలవంతముగా నొక బ్రాహ్మణుని ద్రొబ్బుకొని కౌశికుఁడు లోపలికిం దూరెను. మఱియొక బ్రాహ్మణుఁడు తనచేతిలో నున్న చెంబుతోఁ దనముష్టికొలఁది నతనిమస్తకముపై నొకపోటుఁ బొడిచె. ఆ దెబ్బచేఁ గేకవేసి కౌశికుఁడు స్మృతిఁ దప్పి భూమిపై బడియె. శకుంతవీరులకత్యాగ్రహముబొడమె. ఒక్కపెట్టున లోపల దూరి బ్రాహ్మణులను గ్రుద్దిరి. వారును చెంబులతోఁ గొంతదూరము పోరాడి తుదకుఁ జోరులచేఁ బట్టుపడిరి. ఆ దేవాలయస్తంభములకుఁ గట్టివేయఁబడిరి. పాపమా బ్రాహ్మణు లేమి చేయుదురు? కట్టుబడిరి. భువనమోహిని చీఁకటియందు బ్రాహ్మణులమఱుఁగున నుండుటచేఁ గౌశికాదులు గర్భాగారమున నెంత వెదకినను దొరకలేదు. మఱల నచ్చటికి వచ్చిరి. పదమంజీరధ్వనులు కరకం

కణధ్వనులు బ్రాహ్మణులవెనుకనుండి సన్నగా విన వచ్చె. అచ్చట నుండవలయు నని పోయి తారాడి యాకాంతను బట్టుకొనిన నామె వాపోయెను. బలవంతముగా నీడ్చుకొని వచ్చి మఱల గాలుసేతులు బంధించి యిరువు రెత్తికొని దేవాలయము నిర్గమించిరి. వీరుఁడు ఖడ్గపాణియై వారిముందర నడచు చుండెను. అప్పుడప్పుడే చంద్రుఁ డుదయించు చుండెను. వా రందఱును నుత్తరదిశగా వెళ్లి యాకాంతప్రాణములను దీయ యత్నించు చుండ నామె యాయరణ్యమంతయు మాఱుమ్రోగునట్లుగా నేడ్చుచు "ఈ దురాత్ములు నన్నుఁ జంపుట కెత్తికొని పోవుచున్నారు. ఎవ్వరయినను వచ్చి నన్ను రక్షింప రాదా? దైవమా! నీవును దయమాలి యున్నావా? తరులారా! మీలో నెవరికైనను నాయందుఁ గనికరము గలుగదా" యనియు, మఱల నపుడే యుదయించి తనచల్లనికిరణములచే లోకమంతయు వ్యాపింపఁ జేయు చున్న చంద్రునిం గాంచి, "దేవా! సమస్తజగంబులలో జరుగు సత్యాసత్యము లెఱిఁగి దుష్టుల శిక్షించి శిష్టుల రక్షించు మహానుభావుఁ డైన నీ వీ దుష్టుల సంహరించి నన్ను రక్షించ కున్నవాఁడ వైతివా"

గీ. "చంద్రవంశోత్తమ మహాత్మ సర్వగత్ర
మునివరాశ్రమవర్ధన మోహాబింబ
ఓకళాథాను నీకళాయుధముతోడఁ
ద్రుంపవే వీరి నన్ను రక్షింప రావె"

అనియు బిగ్గఱగా నఱచుచుండెను. అంత చంద్రోదయమై యుండినను దట్టమైన వృక్షములనీడనుండియు మేఘుగర్జనం

జోలు నొక సింహనాదముతో "భయపడ వల" దను ధ్వని విన నయ్యె. తటిల్లతయో యను నంతటికాంతిచే నొక ఖడ్గ విజృంభమాణము చోరుల కన్నులకు మిఱుమిట్లు గొలిపె. పద ఘట్టనలచేఁ బృథివి కంపించున ట్లొకవ్యక్తి తటాలున నాచోరులమూఁపులపైఁ బిడికిటచేఁ బొడిచె, వారు నిశ్చేష్టితులై నిలువంబడిరి. మఱల వారలకు ముష్టిప్రహారణము లైన తాపుల కోర్వలేక యాంకాంతను విడిచి శక్తిహీనులై నేలం గూలఁబడిరి. నిదానించిచూడ నాతేజోమూర్తి యామె కాలుసేతుల కట్లు విప్పుచుండె. ఆ దుష్టులు తమప్రాణములపై నాశ వదలిరి. కౌశికుం డట్లు లేచి తప్పించుకొని పరువెత్తె. తక్కిన యిరువురు పైకి లేచుటకును బాఱిపోవుటకును బ్రతిఘటించుటకును దిక్కుతోఁచక "వీఁ డెవ్వఁడు; ఈ యపరరాత్రివేళ నిం దెందులకుఁ జనుదెంచె; ఈతనిప్రభారాశి యఖండంబుగా నున్నదే" యని యనుకొనుచు వెలవెలఁబోవు చున్న నాయిరువురిం బట్టికొని యానూతనపురుషుఁడు తరుమూలంబులకుం బంధించి గడగడవడఁకుచు దుఃఖించు చున్న నాయబల నూరడించి "తరుణీ! నీకష్టములు గట్టెక్కినవి, దుఃఖింపకు" మని చేలిం బట్టికొని వీఁపుపైఁ దట్టి తల నిమిరె. అది విపత్సమయ మైనను నక్కాంతకుఁ బరపురుషకరస్పర్శ సమ్మతి లేకుండియు విధి లేనందున నూర కాతనిముఖముఁ జూచుచు "మహాత్మా! ఈ యాపత్కాలమున నన్ను రక్షించితివి. నీవే నా కాపద్బాంధవుఁడవు. భగవంతుఁ డీరూపమునఁ జనుదెంచి నన్ను రక్షించి యున్నవాఁడు. ఆ పాడుదేవాలయమునం దిద్దఱు బ్రాహ్మణులు నానిమిత్తమై వీరిచే దెబ్బలు దిని బాధ జెంది

స్తంభములకు బంధింపఁబడి యున్నవారు, వారి నిట్లే బంధవిముక్తి యొనర్పవలె” నని ప్రార్థించు చున్నదాన ననియె. అంతటి యాపత్కాల మైనను గద్గదకంఠముచే స్పష్టాక్షరములు లేక మాట్లాడు చుండినను నామాట లమృతమును మథింపఁ బుట్టిన నవనీతముంబోలె నా నూతనపురుషున కానందమయం బై యామెవెంట దేవాలయమార్గముగాఁ బోవుచుఁ దన మనమున నిట్లని యోచించె. ఈ సతీతిలకం బెవ్వరో? ఈ సురాత్మ లేమికారణముచేఁ గైకొని పోవుచుండిరో? ఈ తన్వి నామాక్షరంబు లెవ్వియో? ఈకాంత యేభూకాంతుని పుత్త్రికయో? ఆహా! ఎట్టి క్రూరకాల మరుదెంచి యున్నది ఎందుఁ గన్నను భైరవపూజలు పెచ్చుపెరిగి యున్నది. ఆ పాపి భైరవమతమును స్థాపన జేసిన దురాత్ము లెవ్వరో; ఎందరు పురుషుల నైనను యెందరు స్త్రీల నైనను బలి యిచ్చుచుందురు. దాని కొఱకీసుందరినిం గైకొని పోవుచుండిరో? ఏమో? ఆహా! ఈ సతీతనూవిలాసము దేవాంగనలయం దైనం గలదే? వివాహితయో? నవివాహితయో? బ్రాహ్మణియో? క్షత్త్రియాంగనయో? చంద్రభగవానుని తేజఃకరండము బ్రహ్మాండమంతయు నిండి యుండుటచే నీయుండజయానలక్షణములం బరికింప క్షత్త్రియాంగనవలెఁ జెప్పక చెప్పుచున్నది. ఈ తరుణి కరస్పర్శం బైనప్పటినుండియు మనమునం దొకవిధమయిన మోహాం బంకురించి యున్నది. ఈరీతి ప్రాణాపాయమునం దుండిన దగుటచే శృంగారమోహములం దిరస్కరించి కేవల భయవైరాగ్యముల నాశ్రయించినట్లు చూపులచేఁ దెలియు నగుచున్నది. శీఘ్రబుద్ధి నిష్ప్రయోజనము. నిదానించి విచారింతము. అన్ని

యు స్పష్టపడును. దేవాలయమునందు బంధింపఁబడి యున్న బ్రాహ్మణులచే సర్వవిషయములు తెలియ నగు నని యనుకొనుచు దేవాలయముచెంతకు వచ్చి యంధకారబంధురమై యుండుటచే లోపలఁ బ్రవేశించుటకు సాధ్యము లేక తనకవచమునం దున్న ఘర్షణశిల (చెకుముకి) చే ననలంబు సంధించి పూరిపుడకలచే రగుల్కొల్పి బృహదగ్ని సృష్టి చేసె. ఆ వెలుతురుచే దేవాలయములో బంధింపఁబడి యున్న బ్రాహ్మణు లగుపడిరి. వారి కట్లు విప్పినమాత్రముననే వా రా తేజోరాశిం గాంచి సంతోషసాగరమున నోలలాడి భువనమోహినిం గాంచి "తల్లీ! భువనమోహినీ! వచ్చితివా? ప్రాణములో నున్న దానవా?" యని మితిమీరి పలుకుచు నప్పుడే శతమానం భవ తీతి మంత్రములచే నాశీర్వచనాక్షతలు నూతనపురుషున కొసంగి "మహాపురుషా! ఈ కాంతయును మేమును నీచే బునర్జీవితుల మైతిమి; నిన్నుఁ గన్న తేజోరాశివై బాలభానునివలెఁ బ్రకాశించుచున్నావు; మాపాలిటి దేవుఁడవు; ఆపద్బాంధవుఁడ" వని పొగడుచుండిరి. అతం డేదియో మాట్లాడ నుంకించుచుండ దేవాలయోపరిభాగమునుండి;

ఆ. "ఓలతాంతగంధి! యోచంద్రబింబాస్య!
యోసరోజపాణి! యోసువాణి!
భువనమోహనాఖ్య! భువనైకమోహిని!
యెందుఁ గలవొ! పలుక వేల తన్వి"

అనుశబ్దము వినుపించె. అంతలోఁ దత్పరిసరంబునం దొకసింహంబు భువనభయంకరముగా గర్జించె. "అయ్యో! భువనమోహినీ! చచ్చితి; చచ్చితి నను నొకయార్తారావము

మఱల విన నయ్యె. మననూతనపురుషుఁ డట్టె లేచి యొకపెట్టున
దేవాలయోపరిభాగమున కేతెంచి చూడ నొకవ్యక్తి ఖడ్గధారి
యై స్మృతిఁ దప్పి పడి యుండె. దానిం గాంచి మెల్లనఁ దట్టి
లేవనెత్తి సేదఁదేర్చి యోపురుషపుంగవా! భయపడకుము,
లెమ్ము లెమ్మనియె. అతనికి స్మృతి గలిగి వచ్చితివా భువన
మోహినీ! నీ విందే యున్నావా? మంచిసమయమునకు వచ్చి
నన్నుఁ గాపాడితివే? భువనమోహినీ! భువనమోహినీ! యని
మఱల నేలంబడియె. అయ్యో! ఇతఁ డెవరో? ఈకాంత నరయుచుఁ
జనుదెంచి మహాఆయాసముచే నుండి సింహగర్జనకు మఱింత
భీతిల్లి పడియున్నవాఁడు. ఈకాంతకు భువనమోహినీ యను
నామం బుండవలయుఁ గానిమ్ము చూత మని మఱల వీఁపుపైఁ
దట్టి భయపడకుము, సింహగర్జన కింత భయపడు మనుజులు
గలరే? అయ్యో! లెమ్ము లెమ్మని సేదఁ దేర్చె. అతఁడును లేవఁ
గానాతనిచేతిం బట్టుకొని దేవాలయములో నికిఁ దోడ్తెచ్చుచుండ
నతం డీపురుషోత్తముని తేజంబునుం గని నిర్విణ్ణుఁడై, అబ్బా!
ఇతఁడు దేవేంద్రుఁడు కాఁబోలు? లేకున్న నిట్టి తేజంబు మాన
వులయం దుండునే? ఈ యర్ధరాత్రివేళ నిచ్చటి కెందులకు
వచ్చి యుండునో? ఇతనిం బల్కరించుటకే గళం బెగరక యు
న్నదే యనుకొనుచు నాతనివెంటఁ బోవుచుండె. దేవాలయము
లోనం బ్రవేశించిరి. చేయివిడచి యమ్మహాపురుషుఁ డొక్క
చోఁ గూర్చుండె. ఆవ్యక్తి యం దున్న బ్రాహ్మణులను లోక
మోహనాంగి యగు నాసుందరినిం గాంచి యౌనా కాదా యని
యట్టె నిదానించి జూచి మఱల బ్రాహ్మణులపై దృష్టి సారించి
యాపురుషపుంగవుం గని యాకాంతం బరికించి దృఢనిశ్చ

యుండ్రై ఆహా! భువనమోహినీ! భువనమోహినీ! నాపుణ్యవశ మున నిన్నుఁ గంటి. నిన్నటినుండియు నన్నాహారముల వదలి యడవులం బడి వెదకి వేసరిల్లి తుద కిచ్చటికి జనుదెంచి సింహా గర్జనకు బెగడి స్మృతిఁ దప్పి యిమ్మహామహునిచే నూరడిఁ జెంది వచ్చిన నా యాయాసమంతయు ఫలియించె. తరుణీ! నిన్నుఁ బరిణయంబై రాజ్యాభిషేకంబును బొంది రాజనై చంద్ర కాంతశిలాసౌధమున హంసతూలికపై యనంగసామ్రాజ్య మనుభవించు చున్నఁడో యని యువ్విళ్లూరు చున్న నన్ను మోసగించి యెవరో దురాత్ములు నిన్నపహరించుటచే నీ వర ణ్యమున నిడుమలు బడుచుండ నేను మందిరమునఁ గుడిచి కూర్చుండి సుఖము లనుభవించు చుందునే? నీచెంత నున్న పుడు ప్రళయము మే తెంచినను నాకుఁ గష్టముగాఁ దోఁప కుండె. ఈ యొకటి రెండుదినములకే నీవియోగముచే యుగములై మన్వం తరములై బ్రహ్మప్రళయములై తోఁచు చుండె. నిన్నుం గని ధన్యుండ నైతి. తరుణీ! నీ యాశ్లేషసౌఖ్యం బిమ్ము. నీమృదు కరములచే నన్నాలింగనం బొనరించి యొకము ద్దొసంగుము. కనకకుంభోపము లగు నీకుచకుంభములకు నాకరముల దాస త్వం బంగీకరింపుము. అడవులలో నిడుములఁ బడి యడుగిడ లేక నడచి వచ్చిన నన్ను నీమృదుతర మగు నుడువులచే యలజడి మాన్పుము. పద్మసుకుమారము లగు నీయడుగు లొత్తెద నను గ్రహింపుము. నాచేఁ బరిచర్యఁ గొమ్ము. నన్ను నిరసింపకు ము. నే నేమి విద్యావంతుఁడను కానో; రూపము లేదో; నా చెంత యౌవనము కలదో; నన్నేల తృణీకరించెదవు? సరసకుఁ జేర్పుమా? నీయిష్ట మేమి? పలుక వేల? అని మోహోన్మాద

మున మైమఱచి మహాపురుషసమక్షమం బని గమనింపక తన మూర్ఖత్వము బైలుపడఁ బలుకసాగె. మహాపురుషుఁ డాశ్చర్యమొందె. బ్రాహ్మణులు నిర్విణ్ణు లైరి. భువనమోహిని కమానుషంబై శోకరోషములు ద్విగుణీకరించె. క్రూరనిరీక్షణములతో నాతనిం గాంచి, దురాత్మా! లోమకేశా! నీయజ్ఞానము పెచ్చుపెరుగుచున్నది. ఉత్తమక్షత్త్రియుఁడవై యుండిన నీకీ నీచగుణ మలవడదు. మీతల్లి నిన్నెవ్వరో కిరాతకునికిఁ గని యున్నట్లున్నది. ఎన్నివిధముల నిన్నుఁ జీకొట్టినను నీమూర్ఖతనము మానక. పెక్కులు ప్రేలెదవు. నా నిమిత్తమై యరణ్యరోదన మొనర్చి కడుబడలియున్నందున నిన్ను మన్నించితి. లేకున్న, ఇగో నాగుప్తఖడ్గముచే నీశిరం బెగురకొట్టియుందును. నే నేమి వెలయాలి ననుకొంటివే? ఉన్మత్తా! ఇదివర కనేకము లగు మార్లు చీకొట్టితిగే; తెలివిలే దఁటరా? ఇఁకఁ బ్రేలిన నీ నాలుకఁ గోసివైచెద నని కరాళించి మహిషాసురమర్దనివలె విజృంభించుచున్న నమ్మహాపురుషుఁ డగ్గము వచ్చి, అయ్యా! నీ వెవ్వరో; కేవలప్రాకృతపురుషునివలె నగుపడియెదవు; పండితుఁడవు కావు; ప్రపంచజ్ఞాన మెఱుంగవు. ఈ యరణ్యమునందీవిపత్సమయములో బ్రాహ్మణులయెదుట మోహోన్మాదమున నిట్టిమాటలు బల్కిన నీ వెట్టి యార్యుండవో తెలియకున్నది; కూర్చుండుము. బడలియున్నవాఁడవు. మనస్సును స్వాధీనమం దుంచుకొనక యింద్రియానంతవ్యుఁడైన మానవుండు తప్పక చెడును. ధారణాశక్తి గలవాఁడవు గమ్మ. నీ పలుకులు వినుట కసహ్యకరములే గాక నిన్నిపుడే హత మొనరించునంతటిరోషముసహా బొడముచున్నది. చాలుఁ జాలు

నని రెట్టఁబట్టి కూర్చుండఁబెట్టి బ్రాహ్మణోత్తములారా! చాల ప్రొద్దయినది శయనింపుడు. ఉదయమున నందఱి సమాచారము వినవలె నని యున్నవాఁడ; నేనును శయనించెద. అయ్యా! లోమకేశా! నీవును శయనింపుము. అందఱు శయనింపవచ్చు నని యొకవిధ మగు నోరజూపుచే భువనమోహినిం జూచి తాను శయనించె. అందఱును విశ్రమించిరి. మనలోమకేశునకు నిదుర రాలేదు. అటునిటుఁ బొరలుచు నిట్లని యోచించె. ఎవ్వరో దుష్టులీకాంత నెత్తికొని పోవుచుండ నీపురుషుఁడు రక్షించి యున్నవాఁడు. ఈతని రూపప్రతాపములచెంత నేను శలభప్రాయుఁడను. భువనమోహిని యీతనిం బలుమఱు గాంచుచుండె. అన్యోన్యమోహాంకురం బపుడే సూచించుచున్నది. తొలుతనే నాపే రన్న నోకరించుచుండె. ఇట నిందఱి యెదుట ప్రత్యక్షముగా నిందించె. ఇంక నీపురుషుని గన్నకంటితో నన్నుఁ గాంచి యెంత మాత్రము భ్రమించును. ఎట్టిమూర్ఖుఁడైనను సామ్రాజ్యమును విడిచి భిక్షాటనమున కాశించునా? సర్వవస్తుజలనిధిప్రముఖవసతులయుం దారి తేరు దివ్యదేశపట్టణమును వర్జించి మరుభూమియందుఁ గాపురం బుండుటకు యోచించునా? ఇతం డున్న నాకును భువనమోహినికినిగడుదూరము. ఇట్లు ప్రయోజనము లేదు. ఏదో యొకకలహముఁ గల్పించుకొని సమరం బొనర్చి యితని సమయింత మన్న నాకు సహాయముగా దేవేంద్రాదు లరుదెంచిన నితనిం జయించుట దుర్లభము. జయించుట యుండనిమ్ము. బ్రతుకుటయే సందేహము. ఇదియుఁ బ్రయోజనము లేదు. ఈతఁ డొంటిపాటుగా

నున్న పురుషు నమ్మించి మోసగించి యేదియో యొకయుపాయముతోఁ గడ తేర్చవలయును. ఇతఁడు సమసేనేని యూవల నీసతి నాకుఁ గరతలామలకము. ఇదియే సరియగు యోచన కాని మ్మని యింకను పలువిధములుగాఁ గోర్కెలుఱ్ఱూఁగుకొనుచు నాఁ డుదయమునుండి తిరిగిన యాయాసముచే నటు నిటుఁ బొరలుచు నిద్రించె. భువనమోహినియు గర్భాగారమున శయనించి నిద్రరాక నటునిటుఁ బొర్లుచు తనగతికిఁ జింతించుచు నీమహాత్ముఁ డెవ్వఁడో సమయమునకే తేర కున్న నన్నాదురాత్ములు గిరికందరములోఁ బాఱవైచి వచ్చి యుందురు. ఇతనిం గన్న దేవతాసంతానములోని వాఁడుగా గనఁబడుచున్నాఁడు. నన్ను రక్షించుటకు భువనేశ్వరీమనోహరుం డగు శంకరుఁడు భక్తజనవశంకరుఁ డీవిధముగా వచ్చి యుండవలయు. లేకున్న నీయపరరాత్రివేళ నొంటిగాఁ దటిల్లతాతతిం బోలు తనదేహకాంతి కన్నులకు మిఱుమిట్లు గొల్ప నెందులకుఁ జనుదెంచు? ఇమ్మహాత్ముఁ డాయురారోగ్యభోగభాగ్యముచేతను పుత్త్రపౌత్త్రాభివృద్ధిచేతను దులదూఁగు నటుల భగవంతుని బ్రార్థించుచు కృతజ్ఞనై యుండెద. మా తలిదండ్రు లెంత దుఃఖించు చున్నవారో; వారి నోదార్చువారెవ్వరు గలరు? వార్ధక్యదశలో నేకపుత్త్రిక యగు నావియోగముచే నింకను జీవవంతులై యుందురో యుండరో యని సంశయించు చున్నదాన. ఈ బ్రాహ్మణోత్తము లెంతటి దయామయులో తమబిడ్డల నైనం దలంపక నాకొఱకా దురాత్ములచేఁ దాపులుబడి బంధితులై ప్రయాస వహించి యున్నవారు. వీరిమేలునకే ననవరతమును వందనము లాచరించు చుం

డెద. ఈ బ్రాహ్మణు లమ్మహాపురుషుఁడు న న్నే విధమున నైనను రేపు మా తలిదండ్రుల చెంతఁ జేర్తు రిది నిశ్చయము. ఈ మూర్ఖుఁ డైన లోమ కేశునికిఁ గొన్ని విధములచే నీతి బోధించితి. కసరితి. చెలులచే నావల ద్రోబ్బించితి. ఎంతటి యగౌరవ మొనర్చినను దుర్భాష లాడుచుఁ బతివ్రతా భాగధేయ నైన నామనస్సు నొప్పించుచున్నాఁడు. నన్ను బాధించుటచే నీతని కేదియో విపత్తు మూఁడ నున్నది. ఈమహాపురుషుని సన్నిధిలో నీచతరముగా నీదురాత్ముఁడు మాట్లాడె. ఛీ ఛీ; నాబ్రతుకన్నిట గౌరవహీనముగా నున్న దనుకొనుచు నిద్రరాక యట్లే పరుండి యుండె. ఆ నూతనపురుషుండు శయనించి యేదేదియో యోచించుకొనుచు నిద్రరాక పొర్లు చుండి చోరులపై జ్ఞాపకము పోయి వారినిఁ గట్లు విప్పి యిచ్చుటకీడ్చుకొని వచ్చి వారి సంగతి విచారింపవలయు ననుకొని దిగ్గున లేచి ధనుఃఖడ్గములు సవరించుకొని దేవాలయము దాఁటి వెడలి పోయె. నిద్రరాక యిటు నిటుఁ బొర్లు చుండిన భువనమోహినియుఁ జివాలున లేచి యాతని వెనుక ననుసరించె అతండును బదమంజీరధ్వనులు విని వెనుకం జూడ నా కాంత వచ్చు చుండం గని యిది మహాగహనము; అంధకారము; నిన్నుఁ జెఱఁగొని చను చుండిన చోరుల బట్టికొని వచ్చి వారియపరాధము విచారించెద నీ వంతవఱ కిందె యుండు మనియె. లజ్జాభరముచే మఱల నే నీ నరకకూపమునం దుండఁ జాల; నన్నుఁ దోడ్కొనిపోయి నా తలిదండ్రుల చెంత విడిచిపెట్టి పుణ్యముఁ గట్టికొనుఁ డనియె. ఇదె వచ్చెద; భయపడకుము; బ్రాహ్మణు లున్నవారు;త్వరగా మీతల్లిదండ్రుల చెంతఁ జేర్చెద. అచ్చట లోమకేశుం డున్న

వాఁడని యోచింపకుము. నీ కేదేని ద్రోహము తలపెట్టనేని నే నిందే యుందును గదా యని చెప్పుచున్నంతలో నా యడవి యం దున్న సింహము మఱల గర్జించె. సహజభీరువు గాన నాగర్జన కోర్వలేక హా! యని యొక్కుమ్మడి నాపురుషుని దబ్బుకొని గడగడవడఁకుచు నిలువఁబడియె. సుకుమారమృణాళ సదృశకోమలబాహువల్లరీ పరివేష్టితుండై తదీయతనూస్పర్శమున కానందపరవశుండై మైమఱచి కొంతతడ వూరకుండి మానవతీ! భయపడకుము. నీ లక్షణములు గన్న క్షత్రియాంగన యని స్పష్టమగు చున్నది. సింహగర్జనలకు ధనుష్టంకారములకు భేరీభాంకారములకు క్షత్రియులు భయపడుదు రే? ఊరడిల్లు మని వీఁపు దట్టి నీ వీ దేవాలయమునందే యుండుము; నే నిదే వచ్చెద నని సమ్మతిఁ జెప్పి చేతులు విడిపించి వెనుకకుం దోడ్కొని దేవాలయమున నే విడిచిపెట్టి యతం డపరాధుల బంధించి యున్న దిశం బట్టి చనియె. మఱి కొంతతడవునకుఁ దూర్పు తెల్లవారె; అరుణకిరణము లన్ని దిక్కులయందును బ్రసరించుచుండె; లోమకేశుండును బ్రాహ్మణులును మేల్కాంచిరి. ఆపురుషుం డెందేగె నని లోమకేశుఁడు బ్రాహ్మణుల నడిగె. మే మెఱుంగ మని వారు చెప్పిరి. అపరాధులను బంధించిన స్థలమునకుఁ బోయి వారినిఁ బట్టుకొని వచ్చెద నని వెళ్లియున్నవాఁ డని భువనమోహిని బ్రాహ్మణులతోఁ జెప్పె. తన కిదే సమయ మనియు నొంటిపాటు తటస్థించి యున్న దనియు నేదియో మాయ గావించి యాతని సంహరించియే తీరవలయు ననుకొని, బ్రాహ్మణోత్తములారా! ఆ దురాత్ము లెవ్వరో నేనును జని చూచి యాతనికిఁ దోడై యిచటికిఁ దీసికొని వచ్చెద నని

లోమకేశుం డనియె. మంచి దని బ్రాహ్మణులు చెప్పిరి. నగ ముపీడ వీడిన దని భువనమోహిని గొణిగె. అతం డామాటవిని యు విననిరీతిగా దేవాలయము దాఁటి లజ్జారోషములు వెను గొను చుండ వెడలిపోయె. ప్రాతఃకాలకృత్యము లొనర్పుటకై బ్రాహ్మణు లాసమీపమునం దున్న జలాశయముచెంత కరుగు చు తల్లీ! నీ విందే యుండుము; భయపడకుము; సంధ్యావందనా దు లొనర్చుకొని త్వరలోఁ జనుదెంచెద మని చెప్పి వారు వెడలి పోయిరి. ఆ కాంతయుఁ జెక్కిటఁ జెయి చేర్చి ప్రాణభీతిచేఁ బాతివ్రత్యధర్మమును గమనింపక పరపురుషునికరస్పర్శయు నాలింగనమును సల్పితిని. లోమకేశుం డిట్లాడె. నే నెంత యవివేకురాల నైతిని; ఉదారణాశక్తి లేనికాంత తనవ్రతమును గాపాడుకొనఁ జాలునే? సింహము గర్జించినమాత్రమున నతనిం దబ్బుకొనఁ దగునా? ఛీ! నాజన్మమంతయు మానహాని కరముగాఁ బరిణమించు చున్న దని కంటఁ దడిపెట్టి వామప దాంగుష్ఠముచే నేల రాయు చుండె. అంత నకస్మాత్తుగా దేవా లయమంతయుఁ బొగ్రమ్ముకొనియె. ఆమె భయపడి చూచు చుండఁ గన్నులు మూఁతబడునంతటి కాంతిచే నా ధూమమ ధ్యమునుండి ఖడ్గకాంతి గానుపించె. భోరను శబ్దము బొడమె. దిక్కుతోఁచక భయపడి యామె కన్నులు మూసికొనియె. ఒక్కక్షణములో నకస్మాత్తుగా నామె యంతర్హిత యయ్యె. భోరను శబ్దమును విని జలాశయమునుండి బ్రాహ్మణులు బఱువిడి వచ్చి చూడ భువనమోహిని లేకుండె. మఱల నిదే మిదో యని యనుకొనుచుఁ బిలుచుచు నఱచుచు వా రెందో చనిరి.

అన్వేషణ ప్రకరణము.

సుశీలాంతర్హిత యైనంతనే యున్మత్తునిరీతి శ్రీపాదబ్రహ్మచారి కోనలలో దూరుచు గుహాలయం దరయుచుఁ దిరిగి తిరిగి దుఃఖించుచు నాహార మాశింపక నీరముం గోరక యెటుల సంకోచస్థలము లగుపడినను;

క. శీలాచారసుశీలా, బాలా బాలేందుఫాల పల్కవి దేలా
యేలా గైతివొ గద నా, మాలిమి వీడకను జూచి మయి లలి లలనా.

సీ. కలకాల మిటు గానకను జీరుచుండఁగా
నో యన వేల నోహో సుశీల
ఘనసారగంధి నామన సారయంగ నీ
పాదరిండ్ల నున్నావొ పువ్వుబోణి
కలుకుటసురులు నిన్ను నటికిగో కొటికిగో
యెటుబోయితో గదే యిందువదన
నాపైని ప్రేమంబు లోపమై యుండిన
తల్లిదండ్రుల నైన దలఁపరాదా
జాలిఁ జెందితి నీలీల మేలమేలు, పాలితునిలీల జూడవో భ్రమరవేణి
రావె నను గాంచ వేవేగ రాపు లేల, శీలగుణజాల చాల సుశీలబాలా.

తల్లిదండ్రుల విడిచితి; చదువుఁ జాలించితి; గురుసేవ విడనాడితి; సర్వము నీవే యని ధ్యానించి యున్న నన్నిట్లు యలజడి నొందింపకుము.

మ. తమి గాంధర్వవిధిం గోరుచున్నయది చిత్తం బుత్తలం బయ్యె ని
క్కము కామున్ గెలువంగ సాధన మహో కంజాక్షి గారింపకే
గమికర్మి కృతుఁడై యరణ్యములలోఁ గష్టంబులం జెంది నీ
సమరాలింగన మేను గోరితిని కాంక్షన్ దీర్పవే మానినీ.

తరుణీ! నన్నలయించుట కిదియేనా సమయము? ఇదే యెందో డాఁగి యున్నదానవు. అదిగో;

ఉ. ఈతరుసీడ నుండినను నిచ్చలు గాంచి భ్రమింపఁజేయ నీ
వాతరుకుంజపుంజములయందు మఱింగితి కావె జూచితిన్
పీతదుకూలరేఖ లివె పెంపెసలారఁ దటిల్లతాగతిన్
హా! తరుణీ! సుశీల! హృదయంబున నాఁటి మరల్ దలంపవే.

అని యున్మత్తుఁడై చెట్లచాటున వెదకి నటఁ గానరాకున్న మఱల;

క. శీలాచారసుశీలా, బాలా బాలేందుఫాల పల్కవి దేలా
యేలా గ్రాలితివో గద నా, మాలిమి నీడకను జూచి మయి లల లలనా.

అయ్యో! ఇంకఁ జూడఁగలనా? యమునానదీతీరమున సైకతస్థలియందు నాఁడు మన మిరువురమై యున్నప్పుడు.

మ. అరవిందానన జూచితే కమలనాళాహారమున్ గాంచి మై
యొరపుం బెట్టుచు టెక్కు లాడ్చుచును దా నొయ్యారముం జూపుచున్
వరటన్ గూరఁగఁ జేరు నంచఁ గని దవ్వై పోరాయి నీ వేగతిన్
వరుణోర్కున్ నెఱవేర్తువో యిటులనే వర్తించెదో పైదలీ.

అని నేనాడు నర్మోక్తులు విని లజ్జాభరముచే లేనికోపంబునుం దెచ్చుకొని కనుబొమలు ముడివడఁ జాఱుచుఱుకున యపాంగవీక్షణంబుల నన్నుం జూచి యెందులకే నలయుదునో యని మఱలఁ జిఱునవ్వు నవ్వి నాహృదయం బపహరింపలేదో; ఇదే యిచ్చటఁ బొదరిల్లు అగుపడు చున్నది చూచెదనని అటకుం బోయి;

క. శీలాచారసుశీలా, బాలా బాలేందుఫాల పల్కవి దేలా
యేలా గ్రాలితివో గద నా, మాలిమి నీడకను జూచి మయి లల లలనా.

ప్రత్యుత్తరము రాకున్న నిర్విణ్ణుండై పక్షులను వృక్షమ్ములం గాంచి.

గీ. శిఖిచతరువర! గంటివే; శిఖుచకుచను
భృంగభూపాల! జూచితే; భృంగకచను
శుకకులేశ్వర! గంటివే; శుకనుచను
కరుణతోఁ జెప్పుడీ మీరు కాంత తెఱఁగు.

ఇం కెందుఁ గలదు. ఏదురాత్ములచే నేమిపాటు బడెనో; అయ్యో! అదిగో; నే నెంత బేల నైతి? ఈ పొదరిండ్లయందే యగుపడి మఱల నెందెందు వెదకినను గానరాకున్నావు. నేఁ బలుమాఱు బిలచుచుండినను;

క. విన లేదో యిటు లేవో, గని యున్నను బల్కరింపఁగా మనసీదో
మనోన యే మనియెదవో, ననుమఘ్మా యింకనైన దయఁ జూడగదే.

అయ్యో సుశీలా! బాలా యని వెఱ్ఱిబట్టినవానిరీతిఁ జూచుచు నఱచుచుఁ దిరుగుచుండఁ గొంతదూరమునం దొక సంబోధనారావము వినఁబడియె, అది విని యెవ్వరో తన్నుఁ బిలుచు చున్నవా రనుకొని యాలకించె. ఓకళాభానుభూపాలా! అని పిలుచుట స్పష్టపడియె. ఎవ్వరో యని యాదిశం గాంచు చుండ నొకబ్రాహ్మణుఁ డేఁబదియేండ్లవయస్సు గల వాఁడు మఱల మఱలఁ గళాభానుభూపాలా! యని పిలుచుచు నాతనిచెంత కరుదెంచె. అయ్యా! మాసుశీలం జూచితివే? అని శ్రీపాదుఁ డడిగె. మాకళాభానుం గాంచితివే? అని యాబ్రాహ్మణుం డడిగె. వార లీరీతిఁ బ్రసంగ మొనరించిరి.

శ్రీపా:—ఆహా! మాకళాభానుని వెదకుచుఁ జనుదెంచిన పుణ్యాత్ములు మీ రెవరండీ?

సీనయై యపాంగవీక్షణంబులఁ దిలకించి కించిత్పరిహాసితవద
నారవిందయై యలనాఁ డాడిన నర్మగర్భోక్తు లనెడి సుధారస
ధార లీనాఁడుం దులకించి నా పరితాపాతపం బాఱఁద్రోలు
మాపితరులసన్నిధి నధికలజ్జాభరముచే నన్నుఁ దేఱిజూచుటకే
శంకించుచు వారు మఱుఁగైన నచె సందుగొని కుంద
గుచ్ఛంబును విసరి నాహృదయమునకు వైచి నే మఱలఁ బుష్ప
బంధము విసర నది తప్పించుకొనుటకు యతిశీఘ్రయానమునఁ
బితరుల సన్నిధి కేగి తెలియనిదానిరీతి నటించు చుండ
లేదా? ఆ నటన; ఆ చూపు; ఆ మాలిమి; ఆ మరులు; ఆ
విరాళి; ఆ నర్మగర్భములు మఱచితివో? నాతో మాటలాడ
వెఱచితివో? ఆ విశ్వాసమును నీ హృదయ పీఠమునుండి చెఱ
చితివో? నిన్నెత్తికొని పోయిన దురాత్ము లేదేని బాధపెట్ట
నుంకించిన నన్ను దలఁచి యఱచితివో? నిన్ను బాసిభూమియం
దుండు టెట్లు? అని యనుకొను చున్న శ్రీపాదుని చెంతఁ జేరి
నావిశ్వాసుం డర్భకా! యొంటుల కింత పరితపించెదవు? మీ
సుశీలను నేఁ జూపించెద; ఇంకఁ బిలువకుము; అఱయకుము;
రమ్మ రమ్మని కరంబుఁ బట్టికొనఁ బోయిన, నోహో వచ్చితివా
సుశీలా! యొంటులకు స్త్రీవేషము విడిచి పురుష వేషము
ధరించి యున్నావు? నన్ను మోసగించుట కిటు లున్నావో
యని యాలింగనం బొనర్చుటకై జనుదెంచె. అది గాంచి
బాలకా! ఇట్లున్మాదము వహించు బ్రాహ్మణుని నే నెందును
గాంచలేము; మీ సుశీలను నేఁ జూచియున్నాను; నా వెంట
రమ్ము; నా మాట నమ్ముము; నీ పే రేదిగో చెప్పు మని
చేతిం బట్టికొని తన చెంబునం దున్న జలము నాతనిముఖము

పైనం జల్లె. జలస్పర్శ మైనంతనే కొంతప్రజ్ఞ గలిగి నలుదిశలం బరికించి తా నరణ్యమున నున్నా ననియుఁ, ద న్నొక బ్రాహ్మణుఁడు మాట్లాడించు చున్న వాఁ డనుకొని; మహాత్మా! మీ రెవరో పుణ్యపురుషు లీ యరణ్యమున కెందులకుఁ జనుదెంచితి రనియె. బాలకా! నే నెవ రయిన నది మఱల వివరింతు. ఇప్పుడుసాయంకాల మైనది; ఈ పుణ్యనదియందుఁ గాలకృత్యములు దీర్చికొని వత్తము ర మ్మని బ్రాహ్మణుఁ డనియె. అక్కటా! నేను సంధ్యావందన మొనరించి యెన్ని దినము లయిన దో నాకే జ్ఞాపకము లేదు; సుశీలావియోగసంతాపభూయిష్ఠుఁడనై యన్నియును మఱచి యున్న వాఁడ నని శ్రీపాదుఁడు జెప్పె. నాయనా! మనము బ్రాహ్మణులము, పరమేశ్వరుఁడు గుణకర్మములు విభజించి యీ యీవర్ణములవారి కీయీవృత్తు లాచరణీయ మని నియమించి యున్న వాఁడు; మనవృత్తులు మనమే యాచరింప కున్న నిఁక నాచరించువా రెవ్వరు; నీవు బ్రాహ్మణ బ్రహ్మచారివి; యజ్ఞేశ్వరు నర్చించుటో, గురుశుశ్రూష చేయుటో, అధ్యయనము జదువుటో విడిచి యనవరతము సుశీలావియోగసాగరమగ్నుఁడవై స్నానసంధ్యాదులు మఱచి దైవోపాసన విడనాడి గురుశుశ్రూష విసర్జించి చదువుట మాని యరణ్యమున నొంటరిపాటున నిట్లు సుశీలా! సుశీలా! యని కలవరింపుచున్న బ్రాహ్మణవర్ణజాతుఁడవైనను నిక్క మారయ బీజమాత్రబ్రాహ్మణుఁడవే గాని గుణకర్మసహితబ్రాహ్మణుఁడవు కావు. కర్మచండాలుని కన్నను జాతిచండాలుఁ డు త్తముఁ డని పెద్దలు వచింతురు. కర్మభ్రష్టుఁడే కర్మచండాలుఁ డగును. ఛీ! చాలుఁ జాలు;

రమ్మని పిలుచుకొని పోయి యమ్మహానదియందు స్నాన
సంధ్యావందనాదు లాచరించి యొకశిలాతలంబుపైఁ గూర్చుండి
తనచెంత నున్న సత్తు వాతనికిఁ గొంచె మొసఁగి తానును
భుజించి, నాయనా! నీవృత్తాంత మెఱింగింపు మన్న
శ్రీపాదుఁడు దనకథ సంక్షేపముగా వివరింపఁదొడఁగె.
మాది కాశీనగరము; మాతండ్రి సూర్యనారాయణశాస్త్రి;
మాతల్లి శ్రీదేవి; నాపేరు శ్రీపాదుఁడు; నేను ఆనందవన
మునం దున్న భట్టపాదులవారియొద్ద తర్కశాస్త్ర మభ్యసిం
చుచుఁ గడచినమాఘమాసమున స్నానార్థమై ప్రయాగ
కరిగి ధర్మశాలయం దావాసముగాను సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
గారికూతు రగు సుశీలను పాణిగ్రహణ మొందుటకు సమ్మ
తించి యన్యోన్యప్రేమానుబంధమున విఱ్ఱవీఁగుచు స్నాన
మాచరించుచు వారిచెంతనే యుంటిని. ఒకానొకదినమునం
దా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు కుటుంబసమేతముగా వేకువనే
త్రివేణీసంఘమమునందు స్నాన మాచరించి ధర్మశాల కరు
దెంచుచుండనకస్మాత్తుగా వారికూఁతు రగుసుశీల యంతర్హిత
యయ్యె. నే నాసతిని వెదకుచు నాలుగైదుమాసములనుండి
యరణ్యములలోనే యున్నవాఁడ ననిన; అయ్యో సుబ్రహ్మ
ణ్యా! నీయవస్థ తుద కేరీతి పరిణమించెరా; చెల్లెలా సుమతీ!
పుత్త్రికాశోకమున నీ వెం తలయుచున్నదానవో; సుశీలా! ని
న్నుజూడవలె నని యెన్ని యోమారులనుకొని విధిలేక మాను
కొనియుంటిని; తుదకు నిన్నుఁ జూచుటకే భాగ్యము లేకపో
యెనే? అమ్మాయీ! నిన్ను వెదకుచు మాసుబ్రహ్మణ్యుఁ
డెం తెం దవస్థపడుచున్నాఁడో? దైవమా! ఎవ్వా రెవ్వారి

కేరీతిఁ జరుగునదియు దెలియదు గదా! మహావైభవమున మహేంద్రవరమున నరేంద్రచంద్రమహారాజునొద్ద నమేయసౌఖ్యంబు లొందుచున్న నీ కెట్టి విపత్తులు తటస్థించెనో యని యాబ్రాహ్మణుఁడు దుఃఖించె. శ్రీపాదుఁడు నిర్విణ్ణుఁడై మహదాశ్చర్యమగ్నుఁడై; అయ్యా! మీ రెవ్వరు? సుశీల నీ కేమి కావలయు? మీచరిత్ర వివరింపవలె నని ప్రార్థించుచున్నా ననిన; నాపేరు విశ్వావసుశర్మ; నాయూరు హరిద్వారము. మామామ సుబ్రహ్మణ్యశర్మ యాత్రార్థమై నరేంద్రచంద్రమహారాజుగారివెంట హరిద్వారమునకు వచ్చి గంగాద్వారమున స్నానము సేయుచుండ మాతండ్రి వాసుదేవశాస్త్రిగారు సంతసించి నాచెల్లెలు సుమతి నొసంగె. వా రుభయులు సంతోషముచే మహేంద్రవరము చేరిరి. నే నప్పుడప్పుడు మహేంద్రవరమునకుఁ బోయి చూచి వచ్చుచుంటిని గాని మాతండ్రిగారు కాలధర్మ మొందినయనంతర మతిబాధలచే ననుకూలపడ దయ్యె. అతనికి స్థానభ్రష్టత్వము కలిగిన దనియుఁ, బ్రయాగయం దున్నవాఁ డనియు విని పోయి చూచివత్త మని యనుకొని యుంటిని. తుద కీగతిఁ బరిణమించె? ఏమి సేయుదు నని దుఃఖించి; నాయనా! శ్రీపాదా! నీ వీ యరణ్యమున సంచరింపకుము. మీ తల్లిదండ్రు లెంత దుఃఖించుచుందురో; పాపము. నీవు కాశీనగరమునకు వెళ్లుము. నేనును గళాభాను నారయుచు నందెందైనా సుశీలయునికిఁ దెలిసిన తగుప్రయత్న మొనర్చి విపత్తునుండి తప్పించుకొని జనుదెంచెద. పొమ్ము; సుఖంబున నుండు మనిన; స్వామీ! నా సహపాఠి యైన కళాభానునికొఱ కెందులకు వెదకు-

చున్నా రని శ్రీపాదుఁ డడిగిన మఱల వా రీరీతి సంభా షించిరి.

విశ్వా:—ఏమీ; కళాభానుఁడు నీసహపాఠియా? ఏగురువు నొద్దఁ జదువుకొంటిరి.

శ్రీపా:—ఆనందవనములో భట్టపాదాచార్యులయొద్ద నేను తర్కశాస్త్ర మభ్యసించుచుంటిని. ఒకానొకదినమం దీకళాభానుఁడు మాగురువులచెంతకుఁ జనుదెంచి పాదాభివందనము లొనర్చి వారియనుమతిచే నొకచోఁ గూర్చుండి ప్రసంగవశమున వా రిరువురికి వాక్యార్థము జరిగె. వ్యాకరణభాగములో నుభయులును మహాపాండిత్యముతో రెండు దినములు పోరాడిరి. ఆహా! ఆకళాభానుని మేధాశక్తి నే నేమని చెప్పుదు. మూఁడు వ్యాకరణములయం దద్భుతపాండిత్యవైఖరిగలిగి యుండుటచే మాగురువులు పరాభవము చెంది; బాలకా! నీవు దేవాంశసంభూతుఁడవే గాని మానవుఁడుగా దని యగ్గించె. అంత విద్యావంతుఁడయ్యును గర్వపడక మాగురువులచెంత భయనమ్రతలు జూపుచు మిగుల భక్తి గలిగి వర్తించుచు, మహాత్మా! జ్యోతిషశాస్త్రమును గవిత్వలక్షణమును నాకుఁ దెలియఁజేయువలయు నని ప్రార్థించె. మాగురువు లామోదించి పుత్త్రా! నీకన్న నాకు ముఖ్యశిష్యుఁడు గలఁడే? అవశ్యముగా నెఱింగించెద నని చెప్పిరి. మూఁడు మాసములకే యా విద్యల రెంటియందును మహోపాధ్యాయుఁ డయ్యె. అపుడు మే మిరువుర మత్యంతమిత్త్రులమై సహపాఠులమై యుంటిమి. తర్కశాస్త్రమం దొక్క

పూర్వపక్షము నైనను సిద్ధాంతీకరించ లేక పోయితి. మా ప్రతిభ నే నేమిచెప్పుదు? అట్టి మహానుభావుని వెదకుచు నరణ్యములలో నిడుమలుబడు చున్న మీ రెంతటి మహనీయులో యని సంతోషపడు చున్నవాఁడ. నాఁడు మా గురువుచెంత సెలవు గైకొని నైమిశారణ్యమున కా కళా భానుఁడు వెడలె. మీ రిచ్చట వెదకుచున్నా రెందులకు?

విశ్వా:—మృగయావినోదార్థమై శబరార్భకులతో నిచ్చట నున్నవాఁ డని యాశ్రమశిష్యులచే నెఱింగి చనుదెంచి యిచ్చట వెదకు చున్నాఁడ.

శ్రీపా:—అమ్మహాపురుషునితో మీ కంతటి త్వర యైన కార్య మేదేనిఁ గలదా? వినఁ దలఁచి యున్నాను.

విశ్వా:—నేను మాహారిద్వారరాజకుమారుఁ డయిన బృహద్వర్మచిత్రపటముఁ గైకొని పాంచాలదేశమున మణిస్యాందనపట్టణేశుఁ డైన విభావసుమహారాజకూఁతు రగు భువనమోహినీదేవిచెంతకుఁ దీసికొని పోయి యుంటిని. ఆకన్యక మహామేధాశాలిని. ఏరాజపుత్త్రునిచిత్రపటముఁ గాంచి నను ముఖవిలాసములోనే యాతనిగుణగణము లన్నియు విమర్శించి యాతనియం దున్న ప్రధానదుర్గుణము లుగ్గడించి యితని నే వరింప నని చెప్పుచుండును. మా రాజసుతునిపటము నను జూచినపు డేమి చెప్పునో యని చూచుచుండ నితనికి వామకరాంగుష్ఠనఖమధ్యమునం దొకమచ్చ గలదు; అందుచే నీతఁడు రాజ్యభ్రష్టుఁ డగును. మఱియు నీతని వామజానుజంఘులమధ్యమునం దొకగ్రంథి గలదు;

అందుచే నితఁడు ముప్పదియాఱవవత్సరమున నరణ్యాసంచారి యగును గాన నితని నే వరియింప ననియె. ఇంతటి నిశ్చయవిషయము లుగ్గడించెడి మహామేధాశాలిని కీ కళాభానుఁడే తగువరుఁ డని యుతనిప్రతిభ నే నెఱుంగుదును గాన నామె చెంత నితనిగుణము లుగ్గడించితి. కించిన్మిాలితలోచన యై యోచించి యాతఁడే తనవరుఁ డని నిశ్చయించి తన వేడికో లమ్మహాత్మున కెఱిఁగింపవలయు నని నన్నుఁ బ్రార్థించి యొక పత్త్రికా ముఖమునఁ దనహృదయము ప్రకటపఱచి యొసంగి యున్నది. ఈ వృత్తాంత మాతనికిం దెలియఁబఱచి పత్త్రిక యొసంగుటకే యిందు వచ్చి యున్నవాఁడ.

శ్రీపా:—అతనికిని మిాకును బరిచయ మెట్లు గలిగె? మిా రాతని నెచ్చటఁ గాంచి యుంటిరి.

విశ్వా:—హరిద్వారమహారాజుగారి యాస్థానమునం దొకానొకదినమున విద్వత్పరీక్షసభ చేరె. దానిలో నితం డొక్కసభ్యుఁడుగా నుండె. బాలకా! నే నేమి చెప్పుదు. ఎవ్వ రెవ్వ రేయేవిద్యలలో దక్షులవారలం గెలిచి యుందురో వారినందఱి నాయా విద్యలయందు పరాభూతులం గావించి జయపతాకంబునుం బొంది సకలవిద్యాసార్వభౌముఁ డని మహాసభలో నభిషేకింపఁబడి గజారోహకుఁడై యాపట్టణమంతయు మంగళవాద్యములతో నుత్సవం బయ్యె. అతనివాగ్గ్రంథణయు నాపాండిత్య మాకవిత్వధోరణియు నాజ్యోతిషప్రభావము నాధనుర్విద్యాప్రౌఢిమయు వే

యేల? ఆతఁ డెఱుంగనివిద్య యీ ప్రపంచమునందే లేదని యనుకొని యున్నవాఁడ నే నా రాజపురోహితుఁడ నగుటచే మాయింటనే యాతని కతిథిసత్కారము లొనర్ప నూరాజుగారాజ్ఞ యొసంగి యుండిరి. అప్పుడె యాతనికిని నాకును నెక్కువ పరిచయము గలిగి యుండెను. అప్పుడు దప్ప మఱల నే నాతనిఁ జూడ లేదు. ఈ పత్రికను నాతని కొసంగవలయును. అందుచేఁ జనుదెంచితి. నీ వింక నిం దుండకుము. పురంబున కరుగుము. ఈ రాత్రి నిటనుండి యుదయముననే వెడలుమని యాతం డాశిలాతలంబుపై నిద్రించె. శ్రీపాదునకు నిద్ర రాక సుశీలయందే మనము నుంచుకొని యిట్లని వితర్కించె.

సీ. చెలి! మధురసధార లొలుకఁగా నొకమాట
బలుకవే నామనోజ్వలము గాఁగ
ఘనతరాపాంగవీక్షణముచే నొకమారు
జూడవే నామనఃపీడ వీడ
బాహువల్లరిలోడఁ బరిరంభణానంద
మయుఁ జేయవే మనోభయము దూఁగ
కనకకుంభోపమస్తనయుగళంబులు
గ్రుమ్మవే మన్మథుదొమ్మి మాన్ప
గీ. హా లతాంతాంగి! హా చంద్రహాస! హా ప్ర
వాళ! యధరోష్ఠ! హా మనోజ్ఞానవాల!
హా ధనుర్భ్రూప్రదేశ! హా హా సుశీల!
రావె కరుణింపవే వేగ గావదేల.
క. ఘననూతనసంభవయా, వనమునఁ గడులజ్జచేత వగలెడిముగ్ధ
ప్రణయోత్తలాడి నామన, మునఁ గల తాపంబు మాన్పు ముద్దులబాలా!

చ. కడచెను నైదుమాసములు గానఁగరాదు లతాంతగంధి యే
యడవులలోనఁ జిక్కి మహాదార్తిఁ దూలుచు నేడ్చుచున్నదో
విడిచెనో ప్రాణవాయువులు వేసటనొంది ననున్ దలంచెనో
తడఁబడెఁ జిత్త మిత్తఱిని దప్పి జనించె నిఁ కేమి సేయుదున్.

అని తలంచుచు మైమఱచి నిద్రించె.

గుహాప్రకరణము. ౬.

రాత్రి మూఁడవయామము కృష్ణపక్ష మగుటచేఁ జంద్రభగవానుఁ డప్పుడే యుదయించి తనచల్లనికిరణములచేఁ బ్రపంచమునకును జీవకోటికిని యాప్యాయమాన మొనరించుచుండె. మహాధావళ్యమైన యాకిరణములు బ్రహ్మాండమంతయు నిండుటచేఁ బిండి యారఁబోసిన ట్లుండె. అది యొక భయంకరారణ్యము. క్రూరమృగము లొకప్రక్క భయతరముగా గర్జించుచుండె. మఱియొకప్రక్క ఘూకారవములు మనమునకు భీతిఁ గొల్పుచుండె. అచ్చటనే తొల్లి కౌరవులు పాండవులు ప్రపంచప్రళయకర మగు యుద్ధ మొనర్చిరి. అందుచే నది ధర్మక్షేత్ర మయిన కురుక్షేత్ర మని ప్రసిద్ధి వహించి యున్నది. శ్రీమ దాదినారాయణమూర్తియొక్క యాఱవయవతారం బగు పరశురామమూర్తి తన పితృహంతకులపైఁ గలిగిన క్షాత్రముచే క్షత్రియుల నిరువదియొక మాఱు వధించి వారిరక్తముచేఁ బితృతర్పణ మొనరించిన శమంతపంచక మను నైదుసరోవరము లందు గలవు. ఆసరోవరతీరమునం దొక విశాలశిలపై ముగ్గురు పురుషులు గూర్చుండి యీవిధముగా మాటలాడుచుండిరి. వారు మన భువనమోహినీ యుపహారకు లగు శకుంతవీర కౌళికులే.

వీరుఁడు:—కుమారులారా! తలవనితలంపుగాఁ జనుదెంచి తన ముష్టిప్రహారణములచే మనలం బడఁగొట్టి భువనమోహినిం బ్రాణాపాయమునుండి తప్పించిన యాతం డెవఁడుగా నుండవచ్చు?

శకుం:—అబ్బా! ఆతని దలఁచుకొన్న నాదేహము వడఁకుచున్నది. ఎంతటి భుజబలము గలదో? ఒక్కపెట్టునకే నా సంధిబంధము లన్నియు వదలె. మఱి యొకపెట్టునకు నేలఁబడి పైకి లేవలేక పోయితి.

కౌశి:—నే నేమో తప్పించుకొని పఱువెత్తితిని. ఆతనిపెట్టు బడియుండిన నీవలెను నీయరణ్యముననే నా యంతమై యుండును.

శకుం:—తమ్ముఁడా! నీ వేమాత్రమో యనుకొంటిని. ఆ దేవాలయమున బ్రాహ్మణుని చెంబుపోటునకే మూర్ఛిల్లితివి. ఇఁక మహాభుజబలము గలవానిపోటున కెట్లు తాళుదువు? ఇఁక ముందు యుద్ధసమయముల నీవు వెనుక నుండవలసినదే; ముందునకు రావలదు.

కౌశి:—అట్లనకుము. నేను బాలుఁడను. ఇదివఱకు నిట్టివి చూచి యుండలేదు. ఇఁక ముందు జరుగఁబోవు నా ప్రతాపమును దిలకించుచుండుము.

శకుం:—రాత్రి మా యిరువురను బంధించిన యమ్మహాపురుషుఁ డిప్పు డగుపడిన నేమి సేయుదువు?

కౌశి:—అంతటి భాగ్యమా. ఈ ఖడ్గధార నాతని బలియొసంగి నా కసిఁ దీర్చుకొననా? నేను దప్పించుకొని వెళ్లకున్న మన

ముప్పురము కట్టుబడి విడిపించుకొనుట కుపాయము లేక నఘోరించు చుందుము. నేనుగదా మీకుఁ గట్లువిప్పినది.

వీరు:—ఉండనిమ్ము. భువనమోహిని మనచేతినుండి వదలె. ఆ నూతనపురుషుఁ డుండిన మానకే గాదు, ఆతని తేజంబుఁ గన్న దేవతలైనను జయించి భువనమోహినిం గైకొనుట యసాధ్యము? ఇంకల కేమి యుక్తిఁ బన్నవలయు?

శకుం:—అతని నెట్లైనను మోసగించి సంహరించిననే గాని మనకార్య మనుకూలపడదు. అతనిని సమయించుట కేమి యుపాయమో యనుకొనవలయు.

కాశి:—మన ముప్పుర మేకముఖముగా నాతనిం దొడరినం జావక నిలుచునే? అందులకు యోచించు టేమి?

వీరు:—ఆహా! ఆపని సరికాదు. మనము ముప్పురమే యన వలదు; వేయిమంది యైన నాతని తేజస్సునకే నిలుచుట సాధ్యము కాదు. ఎదిరించువూట లనుకొననేల? మోస గించుట కేమియుక్తిఁ జేయవలెనో జెప్పుఁడు.

శకుం:—అప్పు డీచెల్లకు మనలను బంధించి యుండెను గదా! తప్పించుకొన్న సంగతి యిదివఱ కాతనికిఁ దెలిసి యుండదు. ఎటులైనను మననిమిత్తమై యాతఁడు దప్పక వచ్చును. అప్పు డొంటిపాటవును. ఆవలసంగతి మీరే యోచింపవలయు?

వీరు:—కుమారులారా! వేఱుయోచన నాకుఁ దోఁచలేదు గాని నీవన్నమేర కాతఁడు జనుదెంచినంత నతఁడు చూచు నట్టుగా మనము పరుగెత్తవలయు. మనవెంటఁ దఱుముకొని

వచ్చిన చిక్కినట్టు నటించుచు నటునిట్టుఁద్రిప్పుచుఁ గేడించి కేకరించుచుఁ దొల్లి మాయామృగరూపధారి యైన మారీచుఁ డెటువలె శ్రీరామచంద్రు నలయించి మోసగించెనో యటులనే యుత్తరముఖముగాఁ బయిువెత్తి యందున్న సుప్తముఖిగుహాలో మనముప్వుర మేకముఖముగాఁ బ్రవేశించి మఱియొకమార్గముంబట్టి బయలు వెడలుదము. ఆ మార్గము నాకుఁదప్ప నితరుల కెవ్వరికిం దెలియదు. మనలఁ దఱుముకొని వచ్చి యతఁ డందుఁ బ్రవేశించును. ఆవల మన మారెండుద్వారములకు బల మైన గుండ్ల నడ్డు పెట్టవచ్చు. మన మతిత్వరగా ముందుగా నాతఁడు చూచు నట్టుగాఁ బ్రవేశింపవలయు. ముందు వెనుక లయినంత కార్యము చెడును. ఆ గుహాలో దూరెనేని యంతటితో సరి. ఆతనియంత ముందే కాఁగలదు. ఆవల మన కన్ని కార్యములు కరతలామలకము. ఇందులకు మీ రే మందురు? త్వరగాఁ జెప్పుడు.

కాశి:—తండ్రీ! మీ రాగుహాం గాంచి బహుకాలమై యుండవచ్చు. అం దిప్పుడు క్రూరమృగములో సర్పములో యావాసము గల్పించుకొని యుండవచ్చు. మనము ముప్వుర మొకటేతూరి యందులోఁ బ్రవేశించితి మేని యతనికన్నను మునుపు మనము సొచ్చువార మగుటచే నాతనిం జంపఁబోయి మనమే యందులోఁ జావవలసి వచ్చును. అట్లు గాదు. తొలుదొల్త మీ రందుఁ బోయి గుహాద్వారములను గుహాను పరిశోధించి రెండుద్వారములలోను సరాసరి దూరిపోవుట కేయాటంకము లే

కుండున ట్లొనర్చి గుహాద్వారములు మూయుటకు బల మైన శిలలఁ బొందుపఱచి యుంచిన యావల మే మిరువు రము జనుదెంచెద మనిన నిది సరియైన యోచన యని యా గుహామార్గమును తత్సంకేతముల నెఱింగించి వీరుఁడు ఖడ్గపాణియై వెడలె.

మన నూతనపురుషుఁ డపరాధులను బంధించిన వృక్ష సమీపమున కేతెంచి వా రగుపడమి యటునిటుఁ బరికించుచు దనమనమున ని ట్లనుకొనియె. ఈ యపరాధులు చోరులవలె నగపడ లేదు; వీ రేదియో కారణాంతరమున నీ కాంతను సంహ రింపవలె ననియే యుద్దేశము గలవారై వచ్చినరీతి నగపడు చున్నది; వీరే గాక యింకను వీరివా రచ్చటచ్చట నుండవల యు; అపరాధులలో నే నొకఁ డపుడే తప్పించుకొని వెడలె; నే నావిషయమును గమనించ నైతి; శుద్ధ వేదజడుఁ డగు విప్రుని వలె మును వెనుకల నరయక వారి నిచ్చట బంధించితి; తప్పించు కొన్న యతఁడో మఱియెవరో వీరిని బంధవిముక్తిఁ జేసి యుందురు; ఇట్లు తప్పించుకొని పోయినవా రిం దే యెందో యుందురే గాని యూరక తమయునికిపట్టులకుం జనరు. ఈ కాంత నె ట్లయినను వారితల్లిదండ్రులచెంతఁ జేర్చి పోవల యునే గాని తుద కా బ్రాహ్మణులచేతికప్పగించి నేను వెడలి నను మఱల నాకాంత కపాయము తటస్థించుట సిద్ధము.. వీ రెం దుండిన నుండనిమ్ము; ఆ కాంతను వారిపురము జేర్చుటకుఁ బ్రయత్నించవలయు ననుకొని దేవాలయాభి ముఖుఁడై కొంతదూర మరుగువఱకు భువనమోహినీ! భువనమోహినీ! యను సంబోధనారావము వినంబడియె.

మఱల , నిదియేమో మోసము జరిగి యున్న దనుకొని వడివడిగాఁ జనుదెంచు చుండ సుబ్రహ్మణ్యశర్మ సూర్యనారాయణశాస్త్రిగా రఱచుచుఁ బరువెత్తి వచ్చుచుండిరి. వారిం గాంచి భువనమోహినికి మఱల నేమివిపత్తు తటస్థించియున్నదని యడిగె. అయ్యా! మీ రరిగిన యనంతరము లోమకేశుఁడు మీకు సహాయ మొనరించెద నని చనుదెంచె. అంతలోఁ దెల్లవారె. మేము కాల్యకృత్యము లొనర్చుటకు జలాశయమున కరిగితిమి. దేవాలయములో భువనమోహిని యొక్క తెరగేయుండె. గొప్పధ్వని యొకటి గలిగె. మేము విని త్వరగా దేవాలయములోనికి వచ్చి చూడ భువనమోహిని లేకుండె. అందందు వెదకితిమి. కానరా దయ్యె. మీచెంత కరుదెంచి యున్నదేమో యని యరయుచు నఱచుచు వచ్చి యున్నవార మని చెప్పి దుఃఖించిరి. ఆ మాటలు విన్నంతనే యమ్మహాత్ముఁడు దిగ్భ్రమఁ జెందె. మఱియు నతనికడుపునఁ జెయిపెట్టి కలఁచిన ట్టయ్యె. శోకము రోషము ముప్పిరిగొనుచుండె. కొంతవఱ కట్లే స్తబ్ధుఁడైయుండి బ్రాహ్మణోత్తములారా! ఆదురాత్ములు రాత్రి నాచేబంధతులై యెట్లో తప్పించుకొని పోయి మన మొక్కరును లేనిసమయముఁ గనిపెట్టుకొని యుండి యాకాంతను మరలనపహరించి యుండవలయు. కార్యముమించినది. అయినదయినది. ఆకాంత జెరు వరయఁ ద్వరగాఁ బ్రయత్నింపవలయు. ఇంక నాలస్య మొనరించిన మొదటికి మోసమువచ్చును. వారిపుడిపుడే గైకొనిపోయియుందురు. మీరా దక్షిణదిశయందుఁ గల గిరికంధరములు లోయలును, మఱియు మఱుఁ గగు స్థలములును జూడుఁడు. లోమకేశుఁడు మీ కగపడెనేని తూ-

ర్వదిశ నారయు మని చెప్పుదు; నే నిదె పశ్చిమోత్తరదిశగా వెదకుచుఁ జనియెద ననియె. ఆ బ్రాహ్మణు లిరువురు వెదకుచు నఱచుచు దక్షిణదిశగా వెడలిరి. మననూతనపురుషుఁ డుత్తరాభిముఖుఁడై చిడిముడిపాటుతో శోకరోషములుబ్బాఁత లూఁగ ధనుఃఖడ్గాదిసాధనములతోఁ గొంతదూరం బరుగ నటఁ జెట్లచాటునుండి యిరువురుమనుష్యు లుత్తరముఖముగా బఱువెత్తిరి. వారిం గాంచి వీరే యాదురాత్ములు. నాచే బంధితులై తప్పించుకొన్నవారు. వీరై యుండవలయు. మునుపు తోలుతనే తప్పించుకొన్నవాఁ డింకను వీరితోఁ గలిసియుండినట్లగపడ లేదు. వాఁ డెందో నణఁగియుండి యొంటిపా టౌట గనిపెట్టి మఱల నాకాంత నపహరించి యుండవలయు. వీరంద ఱొకచోఁ గలియుట కెందో యొకసంకేతస్థలము గలదు. అచ్చటికే నన్నుఁ గని పఱువెత్తుచున్నవారు, వీ రెందు పోయినను విడువక వెంటనే పోయి యాసంకేతస్థలమును గుర్తించిన నందే యాకాంతను సహా బంధించి సంహరించుట కుద్యుక్తులై యుందురు. ఆ సమయమున కొదిగి యాకాంతను మఱలఁ బ్రాణాపాయమునుండి తప్పింపవలయు ననుచు బహువేగముగాఁ బఱువెత్తుచుండె. ఆచోరు లొక గుహాముఖము చెంతకుం జని లోపలనుండి వచ్చు సంకేతధ్వని యాలకించి నిస్సందేహ మని యాగుహాలోపలం బ్రవేశించిరి. అది గాంచి యీగుహాయే వీరిసంకేతస్థలముండవలయు; ఆకాంత నీయెడనే బంధించి దాచియుందురు; వీరు లోపల కరిగినతోడనే తప్పక వధియింతురు; నేను త్వరగాఁ బోవలయుననుకొని ఆయుధము జక్కఁగా బంధించుకొని

యమ్మహాత్ముఁ డాగుహాముఖమును బ్రవేశించి వడివడిగాఁ జనుచుండె. ఎంతదూర మరిగినను వారి యునికియే గానరాదయ్యె. ఇంకను ముందున కరిగిన విశాలస్థల ముండవలయు నందందఱు గలిసి యుందు రనుకొనుచు గుహానుసరుఁడై కొంత దూరము వంగికొనియుఁ గొంతదూరము కూర్చుండియుఁ గొంతదూరము దోఁగియుఁ గొంతదూరము దేఁకియు నావల సాష్టాంగదండప్రణామములు చేయువానివలెఁ బోర్లబడి బరుకుచు నంధకారమున జిబ్బటీలములను నాసికాపుటములు భేదిల్లుచుండఁ బోయి యెందు గన్నను వెలుతురు గాని సరియైనమార్గము గాని యగుపడక బోర్లబడి బరుకుచుఁ జని ఱాతిసందులో నిఱికికొని కదలుటకు మెదలుటకు వీలుపడక ఓహో! ఆ దురాత్ములు నన్ను మోసగించి యుండుట నిశ్చయము. ఈగుహాయందే నన్నంత మొనరించవలె నని యిందుఁ బ్రవేశపెట్టి వా రేదియో యొకమార్గము దెలిసి యుండి వెడలిపోయి యున్నవారు. ఇంతటి ప్రయత్నము గలవా రూరక బోయి యుండరు. గుహాద్వారములకు బల మయిన శిలల నడ్డము ద్రోసియే పోయి యుందురు. ఎట్టిశిల లడ్డ మున్నను నాపాదఘాతమునకు నిలువవు గాని నే నిటనుండి మఱల గుహాముఖము చెంత కేరీతిఁ బోవలయు? చిక్కుకొని యున్నవాఁడ. అయినది మోసమయినది. ఇఁక బ్రతుకుట దుర్లభము. నాయాశ వదులుకొనవలసినదే! అయ్యో!

సీ. ముసలితనంబుచే మూల్గెడుమాత-
నను గాన కెంత సంతాపపడునొ

బహుతపంబులచేత బడలిన మాతండ్రి
నను గాన కెంత సంతాపపడునో
పరమపతివ్రతాచరితయౌ యక్కాంత
నను గాన కెంత సంతాపపడునో
తనకష్ట మీడేర్చు ననెడి బేతాళుండు
నను గాన కెంతసంతాపపడునో

గీ. శబరశాబకు లెందెందుఁ జనెదరొక్కొ
ప్రతిన యేమయ్యెనొక్కొ నా బ్రతుకుదెరువు
లేదు లే దీమహాగుహ యేఁ దలంప
విధిని దాటంగనౌనె యావిధికి నైన.

ఉ. పుట్టితి క్షత్త్రవంశమున భూసురదత్తసమస్తవిద్యలన్
మెట్టితి నార్యమధ్యమున మేదినిలోఁ బ్రకటప్రతాపతన్
దొట్టితి సుప్రసిద్ధకవిధూర్జటి నైతిని తెక్కలేర క్రి
గుట్టలలోనఁ బ్రాణములు గోల్పడఁ గాంచితి నయ్యొ దైవమా!

ఉ. కానఁగ రాదు చీఁకటి వికాసము గల్గదు పాపిచీపరల్
వీనులు మ్రోఁగ మ్రోసెడిని వెల్గది యెచ్చట లేదు శ్రీహరి
ధ్యానము సేత మన్న మది దక్క దచంచలమార్గమందు హా
యేనరుఁ డెట్టివేళల న దేగతి బట్టునొ గాన రాదుగా.

మ. వ్రతదానార్చనయాత్రలం బడలి సుత్రామాదులు నెమ్మిచ్చఁ గాఁ
గ్రతు హోమాదు లొనర్చినన్ బడని సౌఖ్యం బేమియున్ లేక దుః
స్థితులై వార్ధకమందు పుత్త్రిహతగా నిన్ జెందు నట్లాయె నా
పితరుల్ వారలఁ దేర్చువార లెవరో ప్రేమాతిరేకంబునన్.

మ. ఒకరిన్ ముప్పుననుండి గాచెడి మదీయోద్దండదోశ్శక్తి హా
వికలం బయ్యెను నిర్నిమిత్తముగ నావృత్తాంతమున్ జెప్ప నా
లోక రైనన్ గలరే యుఁ కేమిగతియో యుక్తంబు యోచింపరే
కటకటా వచ్చితి నిందుఁ జొచ్చితి మహాహంకారుఁడై చచ్చితిన్.

శా. చండాంశుప్రకటప్రతాపతరవిశ్వస్తంభనద్వేషణో
ద్దండాఘోరకఠోరమంత్రశతవిద్యావారిధిమాడంబరా
ఖండోదీర్ణమహాప్రభావనృశిరఃఖండాట్టహాసోగ్రుఁడా
ఖండాభైరవు నెట్లు ద్రుంపుదు నిఁకన్ భీమాశ్రమాంతంబునన్.

ఉ. రెండుదినంబు లయ్యె నిట క్రూరగుహాంతగమందుఁ జిక్కి నో
రెండె నపానప్రాణములవృత్తులు దగ్గ దృఢత్వ మాగె బ్ర
హ్మాండము భగ్నమైనగతి యయ్యెను జిత్తము తత్తరిల్లె నె
వ్వండొ పరాత్పరుం డతఁడు పాలన సేయఁగ రాఁడొ లేఁడొకో.

మ. అకటా! భారతభూనృపాలమకుటోద్యద్దివ్యమాణిక్యసం
చకితాసాధ్యపదాబ్జభాగుఁ డయి విశ్వప్రాజ్ఞతన్ మించుచున్
బ్రకటారాతిపతీమణీశుభదసూత్రద్రోహియై యొప్పు రా
జకుమారుం డయి నిట్టు లైతిని గదా సాధింప నానే విధిన్.

అక్కటా! విధి లేదు. రెండుదినము లయ్యె. ఆఁకలిచేఁ గడుపు దరికొను చున్నది. నో రెండె. ఇఁక నాయంత్యఘడియలు సమీపించుచున్నవి. ఈ ప్రపంచభ్రాంతు లిఁక నను రక్షింపవు. జననమాదిగా నిరువదియైదవయేట నాకు మారకంబుండవలయు. లేకున్న నిట్టివిపత్తు తటస్థించునే? ఛీ! అసత్యవాదినైతి. నాప్రతిజ్ఞ వృథ యయ్యె. ఆకాంత కేమిగతి బట్టియున్నదో? ఆబ్రాహ్మణు లేమయిరో? ఇం కెందుల కాయోచన? ఇట్టి మరణసమయమునందు శ్రీపరమేశ్వరధ్యానమే తారకము. సంసారసాగరోత్తారకము మహాపాతకవిదారకము. అనుకొని శ్రీపరమాత్మను దన హృదయకమలమునందు ధ్యానించుచు,

శ్లో. శ్రీమత్పయోనిధినికేతన చక్రపాణే
భోగీంద్రభోగమణిరాజితపుణ్యమూర్తే,

యోగీశ శాశ్వతశరణ్యభవాబ్ధిపోత
లక్ష్మీనృసింహ మమ దేహి కరావలంబమ్.

శ్లో. బ్రహ్మేంద్రరుద్రమరుదర్కకిరీటకోటి
సంఘట్టితాంఘ్రికమలామలకాంతికాంత,
లక్ష్మీలసత్కుచసరోరుహరాజహంస
లక్ష్మీనృసింహ మమ దేహి కరావలంబమ్.

పరమపురుషా! నారాయణా! నీచిత్రచరిత్రముఁ బొగడ నాతరము గాదు. జగదంతర్బహిశ్చరుండవై సమస్త భూతకృత సుగుణదుర్గుణము లెఱింగి దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణం బొనర్చు మహానుభావుఁడ వయిన నీవీగుహాంతరమునఁ జిక్కి దిక్కుదోఁచక ప్రాణంబులపై యాశ వదలి నీపాదాంబుజములే తారక మని యున్న నాకష్టము లెఱుంగవే? ఆపద్బాంధవా! కమలనాభా! రక్షింపుము రక్షింపుము. అని భగవంతుని స్తోత్రము గావించి యప్పరమాత్మను దనహృదయకుహరమున బ్రతిష్ఠించి మానసపూర్వకముగా షోడశోపచారము లర్పించి తదేకధ్యానపరుండై యున్న నమ్మహాత్మున కనేకకోటి తటిల్లతాతతులం బోలు తేజము హృదయాకాశమునందు ధగద్ధగాయమానంబై గాన్పించి మఱుఁగు పడియె. ఇది యేమివిశేషమని కన్నులు దెఱచిచూడ నాయంధకారముననే యతనికానుకొని యుత్తరదిశయందు సూక్ష్మరంధ్రములో వెలుతురగుపడియె. ఇది యొకగుహాంతర్ముఖంబై యుండవలయు. ఈద్వారమునకు బంధించిన శిలామధ్యంబునుండి బహిఃప్రకాశ మీరీతినగపడు చుండవలయుఁ జూచెద నని యల్లే పొర్లబడి యుండినిక్కి కుడిచేతితో నాఱాతిం ద్రొబ్బె. అతనిభుజబలముచేఁ గద

లినదై యాశిల దడదడశబ్దముచే దొర్లుచు నావలం బడి
యె. ఒకమనుజుఁడు వంగికొని పోవునంతటిమార్గమును వెలు
తురు నగపడియె. దానింగాంచినదే యాతని సంతోషమునకు
మేర లేకుండె. తా నా ఱాతిసందున నిఱికికొని యుండినను
మార్గ మగుపడినసంతోషమున ముందునకు నుగ్గుటచే నా
తని భుజబలమునకుఁ బర్వతోపమానములై యున్న యా
రెండుశిలలును స్వర్ణకారకుఁడు గ్రహణోపకరణం బగు సాధ
నముచే రజితమయ పాదభూషణమును ముఖస్థానంబునం దొ
త్తిన నెట్లొకటికొకటి విశాలమై పాదముల నిఱుకునుండి తప్పిం
చునో, యట్లాతని దేహ మిఱుకునుండి వదలి సుఖముగా నావల
వెడలిపోవునంతటి లాఘవం బేర్పడియె. మృత్యుముఖమునకు
గుఱి యగుచున్న యమ్మహాత్ముఁడు గుహాంతర్ముఖంబునుండి
బయలు వెడలె. చల్లనిగాలి వీతెంచె. కొంతసేపు పరమానం
దముచే హాయిఁ జెంది యటు నిటుఁ జూచుచుఁ బ్రపంచజ్ఞాన
యుఁడై మఱల నేదిశయందుఁ గన్నను మార్గము లేకుం
ల్గుచదరంబులు గల యిసుకతొట్టివలె నొకకోన యగు
అదియు నాగుహాంతర్ముఖమున కైదుగజములపాఁత
బావివలెనుండె. ఒక్కొకశిలనాల్గుదిశల నావరించు
న్నతంబై సెలయేఱులచేఁ బాచి కట్టి యున్న
టకు జారుడు గల్గి కడు నసాధ్యంబై యుండె.
చరియనుండి యొకగజతుండప్రమాణము
ముగా నీటికాలువ లోఁతులోఁ బ్రవహి
కొండచరియలోనికిం జనుచుండె. అం
బంగారపు రాపాడివలె మినమిన

భగవచ్చిత్రమునుం గొనియాడి యాయిసుక లోఁడి చిన్న చలమొకటి కల్పించి యందు స్నాన మాచరించి సంధ్యావందనం బొనరించి యా నిర్మలోదకంబులం ద్రావి యిసుకపైఁ బరుండి నిద్రరాక తనప్రతిజ్ఞయుఁ దనయవస్థయుఁ దలంచుచుఁ దా నాగుహనుండి విముక్తిఁజెంద మార్గము గలిగినందుకు భగవంతుం గొనియాడుచు నున్న తన కకస్మాత్తుగా నంధకార బంధురం బై పట్టపగలె యదిరేయివలె నేదియుం దోఁపకుండునట్లయ్యె. దానిం గాంచి యేమివిపరీత మని యోచించుచుండ,

శా. ఆ పెన్చీఁకటిమధ్యమందు గల యుద్యత్తీక్ష్ణ కాంతిచ్ఛటల్
దోఁపన్ గ్రూరకఠోరదంష్ట్రిలం భువిద్యోభాగముల్ గ్రమ్మ దు
ర్వ్యాపారాధికభీమదేహధరకన్ వ్యక్తిద్వయం బబ్బభూ
సోపానంబకు లైన దానవు లనన్ శోద్యంబుగా దోఁపఁగన్.

ఆవ్యక్తులు రెండును వెల్లకిలఁ బరుండి యున్న నమ్మ
ని చెంతకు మెల్ల మెల్లనఁ దలవాకున కొకరును పాదము
లకొకరును జనుదెంచి గూర్చుండి తలయును పాదము
నెత్తుట కుపక్రమింప నతం డమిత మైన తనబలము
ములచెంత నున్న నావ్యక్తివక్షముపై బిగు
లు కాలితో నొక్కతన్ను దన్నె. ఆ పెట్టుబడి
బాగ్గిలునట్లును కొండలు ప్రతిధ్వనించునట్లు
మూఁడుపొర్లు బొర్లి నోటియుందును నాసి
కము గ్రక్కుచుఁ దన్నుకొనుచుండె.
మఱియొకవ్యక్తిని జటలు పట్టుకొని
శ లేవనెత్తి దక్షిణపాదముతోఁ

దన్ని నేలఁబడవైచి పడిన యాకళేబరమును మరల వామ
పాదముచేఁ దనబలముకొలఁది యొక తన్ను దన్నె. ఆ
పట్టుతో నాకళేబర మెగసి దక్షిణ దిశయందుగల పర్వత
సానువునకుం దగిలె. ఆయిరువురు నిశ్చేష్టితులైనంతనే
యంధకార మెచటికిఁ బోయెనో! ఇరువదియారవ నాడిక
యందు సూర్యభగవానుఁడు ప్రయాణ మగుచుండుట విశద
మయ్యె. అంధకార విముక్తమై దిశ లెట్లు ప్రకాశము జెందు
చుండెనో, మననూతనపురుషుని మనం బట్లు వికాసము జెంది
దక్షిణదిశ కొండచరియ గాంచె. కళేబరముయొక్క తాపుచే
నాకొండచరియంగో పడద్రోసినారన్న ట్టదికించియున్న యొక్క
బండ యొరగిలి లోపల నున్న గుహాద్వారమును స్పష్ట
పఱచు చుండె. ఆబండను దనబలముకొలఁది పట్టి పెకల్చి తీసి
వైచె. గుహాముఖం బొకటి యగుపడియె. అదియును జతుర
శ్రమంబై నలుప్రక్కల బంగారు రేకుచేఁ గప్పఁబడి యనర్ఘర
త్నములచే నలంకరింపఁబడి యుండె. ఆ ద్వార మొకమను
జుఁడు సరాసరి ప్రయాణ మగునంతటి విస్తీర్ణోన్నతము
గలిగి యుండె. ఆశ్చర్యము ద్విగుణీకరించి యిది యొకవిశే
షము! ఇం దే మున్నదియో చూచెద నని గుహయందుఁ బ్రవే
శించు చుండఁ దొలితాపుచే నేలంబడి పొరలు చున్న వ్యక్తికి
స్మృతి గలిగె. అటు నిటుఁ బొరలఁ దొడఁగె. ప్రాణముతో
నున్నవాఁడే; పాప మీతని కాపత్కాలము గదా! కొంత
సేద దీర్చెద నని కరుణచే నీరంబును దెచ్చి నోరు దడిపె.
దేహముపైఁ జిలికించె. అతని కప్పటప్పటికి గొంచెముకొంచెము
గా స్మృతి గలిగి కనులువిప్పి లేచి కూర్చుండి నలుప్రక్కలఁ

జూడ మూర్తీభవించిన నారాయణావతారమో యన్నట్లు తన యెదుట నున్న మహాపురుషుం జూచి చేతులు జోడించుకొని "పుణ్యాత్మా! కరుణాసముద్రా! భుజపరాక్రమోదీర్ణా! నీవంటి ప్రతాపవంతుని నే నిదివఱకెందును జూడ లేదు. నీవంటి కరుణాసముద్రుని నే నెందును విన లేదు. ఇరువదియైదు సంవత్సరముల వయస్సు గలవాఁడ నయ్యును, బహుయుద్ధములం దారితేఱి పరాక్రమశాలుర నందఱిం బరాభూతులఁ గావించి జగంబునం దద్వితీయపరాక్రమవంతుఁడై కపాలభైరవుఁ డను పేరుచేఁ బ్రఖ్యాతి వహించి, భేండాభైరవునిసర్వసైన్యమునకు నధిపతినై యున్న న న్నీవిధి నొకతన్నున కే ప్రేతలోకము నదర్శింపఁ బంపితివి. మహాత్మా! నేను నీకు దాసుఁడ న న్ననుగ్రహింపుము. చంపకుము. లోకమునం దెంతటివాఁ డైనను దనశత్రుఁ డగువాఁడు ప్రాణాపాయసమయమం దున్న మఱింత ప్రయత్న మొనర్చి చంప నుద్యమించునే గాని నీవలెఁ గరుణచే నుపచరించి రక్షించుటకుఁ బ్రయత్నించునే? కరుణానిధీ!" యని పొగడె. అంత వారిరువు రిట్లు ప్రసంగించిరి:—

నూతన:—కపాలభైరవా! ఇతఁడెవరు? ఇతనిపే రెయ్యది?

కపాల:—భేండాభైరవుని రాజ్యంబున మంత్రిపదవియం దున్నవాఁడు. ఇతనిపేరు కఠోరభైరవుఁడు.

నూతన:—అట్లయిన మీయిరువురు భేండాభైరవునిపోషణలో నుంటునారే గదా?

కపా:—దేవా! మే మిదివఱకు నాక్రూరకర్ముని దుర్మార్గమునకును, బ్రతాపమునకును వెఱచి యాతని చెంతనుండి యనేక

క్రూర కార్యము లొనర్చుచుంటిమి. నీపాదహతిచే నీతఁడు ప్రేతపురి నలంకరించె. నేనును జచ్చుచుంటి. ఆయుశ్శేషం బుండుటవలనను నీయుపచారంబుచేతను మరల జీవించితి. ఇఁక నేనాభైరవుని చెంత కరుగను. నీవెందున్న నందేయుం డెద. నీవేది పంచిన నయ్యది యాచరించెద. తండ్రీ! నీప్రతాపాగ్ని ముందట నేనొక శలభప్రాయుఁడ నేగదా!

నూతన:—నీమాటలు నే విశ్వసించితిని గాని ఛేండాభైరవుని చెంత బహుకాలమునుండి సేవ యొనర్చుచుండి నేఁడు విధికృతముగా నీకుఁ బరాభవ మైనమాత్రముననే స్వామికార్యము విడిచి యొరులకు మన సియ్యవచ్చునా? ఇది భృత్యధర్మ మగునా? నావాఁడవని దృఢముగా నిన్నెట్లు విశ్వసింపవచ్చును? ఈ స్వల్పముననకే యువాయుచలితమై యున్న సఖ్యత్వమును స్వామిభృత్యబుణానుబంధమును నింత శీఘ్రమున నశించిన వని చెప్పుచున్న నిన్నెట్లు నమ్మవచ్చును?

కపాల:—తండ్రీ! నీవు పిన్నవాఁడ వయ్యును గుణవృద్ధుఁడవు. నీతికోవిదుఁడవు. ప్రాణాపాయసమయమున రక్షించి యున్నవాఁడవు. నేను రాక్షసుఁడను గాను. భైరవుఁడను గాను. క్షత్రియవంశమునకుఁ జేరిన శూరుఁడను. ఈ ఛేండాభైరవునిదుర్వృత్తులకు సహింపక మనభారతభూపాలు రొక్కరొక్కరే సర్వసైన్యములతోఁ జనుదెంచి, యాతనితో యుద్ధమొనర్చి. జయింపలేక సఖ్య మొనర్చి కొందఱు, పరువెత్తి యోడిపోయి కొందఱు, ప్రాణములుగోల్పోయి కొందఱు యిట్లనేకమంది యనేకవిధములుగాఁ బరాభవము

జెంది యిపుడు పదిసంవత్సరములనుండి యెవ్వరుగాని యీ భైరవునిపై యుద్ధమునకుఁ జనుదెంచువారు లేరు. ఆసమయములో నేనొక రాజసైన్యాధిపతినై వచ్చి భైరవానుచరులతో యుద్ధమొనర్చి బహుమంది కాపాలిక భైరవుల నంతమొందించి తుద కొకచో నలసి నిద్రించుసమయమునందు వారిచేఁ బట్టువడి భైరవవిగ్రహమునకు బలి యగుటకుఁ దీసికొని పోఁబడితిని. ఆపుడు కరచరణములు బంధింపఁబడి యుండినను మోఁకాలితాఁకులచే మోఁచేతి పెట్టులచే శిరోజృంభణముచే వారలను నాచెంతకు రానియ్యక కలవరపాటు నొందించితి. అదిగాంచి భేండాభైరవుఁడు నాసాహసమునకు మెచ్చుకొని పలువిధముల నన్ను ప్రార్థించి తనసైన్యాధిపతిగా నుండునట్లు లొప్పించుకొనియె. నా కిష్టము లేకున్నను భారతభూమిాశులెవ్వ రింతటివారు లేరని విధిలేక నేనందే నిలిచితిని గాని, నాఁటినుండియు నెంతమందిస్త్రీలను బురుషులను భైరవదేవునకు బలి యొసంగి యున్నవాఁడనో? ఎన్ని ఘోరకార్యములొనర్చి యున్నాఁడనో, ఈ నాపాపమును విచారించుటకు మఱియొక యమధర్మరాజును సృష్టి చేయునురని నమ్మియున్నాను. ఇఁక నేనట్టిక్రూరకృత్యములొనర్పనని దృఢముగాఁ బ్రతిజ్ఞఁజేసి చెప్పుచున్నాఁడ. నేఁడు నీపాదస్పర్శ యైనంతనే కఠోరహృదయమంతయు బహుళతరార్ద్రంబై మృదుత్వ మవలంబించు చున్నది. నీవు పుణ్యపురుషునివలెఁ దోఁచుచున్నావు. నీ తేజం బీగహనం బంతయు నిండుకొన్నట్టగపడుచున్నది. తండ్రీ!

నన్ను నమ్ముము. నీవు నమ్మకున్నను నే నిఁక భేండాభైరవుని చెంత కరుగను. అతఁ డెట్టి మంత్రములచే నన్నుఁ గట్టివేయునో, ఎట్టి యస్త్రములచే నన్ను సంహరించునో, అనుభవించి ప్రాణంబులనైనను విడిచెదఁ గాని నే నయ్యోఢ కేఁగను. నీ కిష్టమైన నన్ను విశ్వసింపుము. లేకున్న నట్లనే యుండుము.

నూతన:—ఆతని చెంతకుఁ బోకున్న మంత్రములతోడను శస్త్రములతోడను జంపు నంటివే. యాతఁ డేమి మంత్రవేత్తయా?

కపాల:—అయ్యయో! అయ్యయ్యో! దేవా! నే నేమి చెప్పుదు? అధర్వణవేద మాతనికిఁ గరతలామలకము. వేయేల! బహువిధభూతనాథుఁడైన బేతాళుఁడే యాతని మంత్రపాశబద్ధుఁడై యిపుడించుమించుగా మూఁడుమాసములనుండి గహనమం దఘోరించుచున్నవాఁడు. ఇంక నొక్కనెల దినములలో మారణహోమమై నామావశిష్టుఁ డగును. నే నేమాత్రమో యోచింపుఁడు.

నూతన:—నీ వాతని చెంతం జేరకమును పేరాజునొద్దనుంటివి. అపుడు నీపే రేమి?

కపాల:—నేను మా రాజు వెంట యుద్ధమునకు రాలేదు. ఆతని మంత్రియైన కాళీభద్రుని వెంట వచ్చి భైరవాశ్రమమునఁ బరాభూతుఁడ నైతిని. మా మంత్రిగుణములకన్నను భైరవునిగుణములే యుత్తమములని నిశ్చయించి నేనచ్చటనే నిలుచుట కొప్పికొంటిని. అప్పటి నాపేరు వీరసేనుఁడు.

నూతన:—నీ వేదేశమున సైన్యాధ్యక్షుఁడవియుంటివి? మంత్రివెంట వచ్చుట కా రాజు బాలుఁడా? ఉన్మత్తుఁడా? తపోవనగతుఁడా ? ఏమయి యున్న వాఁడు?

వీర:—నాయనా! గోదావరీ నదీతీరమున మహేంద్రవరమను నగరమునందు నరేంద్రచంద్రుఁ డను రాజు గలఁడు. అతనియొద్ద సైన్యాధిపతినై యుంటిని. ఆ మహారాజు సంతానము లేక రాజ్యమును మంత్రియాధీన మొనర్చి తపోవనమున కరిగె. ఈ ఛండాభైరవుని ప్రతాపము దుర్వృత్తులు దేశమంతయు గగ్గోలుపఱచుచుండె. అందుచే మంత్రివెంట యుద్ధమునకు వెడలి నేఁ జెప్పినట్లు పరాభూతులమైతిమి.

నూతన:—కొంచెము యోచించి వీరసేనా! మాయావిడంబమును వియద్గమనప్రభావమును నీ కెట్లు గలిగె?

వీర:—దివ్యజ్ఞానసభలయందుఁ జేరిన ప్రతిసభ్యున కొక్క సంజ్ఞాబింబ మేవిధ మెడలలో దూఁగాడుచుండునో యావిధి భైరవాశ్రమమునఁ జేరిన ప్రతిమనుజునకు భైరవనామధేయ మొసంగి స్వర్ణపతక మొకటి మెడలో వైచి యుందురు. ఆపతకమునం దొక్కయంత్రము భైరవునిచే నిర్మింపఁబడి యుండును. అది మెడలో నున్నంతసేపును వియద్గమనశక్తియు మాయావిడంబనమును గలుగుచుండును. ఆపతకమును ధరించుకొన్నవాఁడు ప్రపంచజ్ఞానము గలిగి యున్నప్పుడు సంకల్పించెనేని వియద్గమనాది ప్రభావములు జరుగుచుండును. అతండు మూర్ఛయో మరణమో నిద్రయో చెందునపుడు సంకల్పము లేకుండునుగాన మా

హాత్మ్యము లన్నియు నశించు చుండును. నాకు నొక్కప
తకము గల దిదె చూడుము.

నూతన:—మీ రరుదెంచి నాపాదము లొకరును శిర మొక
రును బట్టి యెత్తుట కుపక్రమించితిరే! న న్నేమి చేయఁ
దలఁచి యుంటిరి? మీ రిచ్చటి కెందులకు వచ్చితిరి? మీరు
గొప్పయధికారు లయ్యు నేదేనికార్య ముండినఁ జారుల
నంపక మీరే వచ్చునంతటికార్యమేమి?

వీర:—మంత్రపాశబద్ధుఁ డైన బేతాళుని విడిపించెద ననియు
భేండాభైరవుని సంహరించెద ననియు నొక్కపురుషుఁడు
ప్రతిజ్ఞ జేసి తత్కార్యాసక్తుఁడై బదరికారణ్యమున నరనా
రాయణాశ్రమమునకు వెడలినాఁడని మా భైరవేశ్వరు
నకుఁ దెలిసి యాతఁ డెవరో వెదకి తెచ్చి భైరవదేవునకు
బలియిడుఁడని యనేక చార్వాక కాపాలిక గణముల నం
దఱ దాపి మాయిఱువుర నొక్కదిశకుఁ బంపుటచే మేము
వెదకుచు బహుప్రయాసపడి యెందు గనపడ కుండుటచే
మరలి పోవుచు నీ పర్వతాగ్రమార్గముగా వియద్గమన
మొనర్చుచు నిచ్చట నిన్ను గాంచి వృథాగా నెందుల కరు
గవలయు. భైరవదేవునిపో రొకదినమునకైనను దీరినది
తీరినదే గదా యని బలి యిచ్చుటకై నిన్నెత్తికొనిపోవఁ
బ్రయత్నించితిమి. నీప్రతాప భావములు గన్న నాప్రతి
జ్ఞాపురుషుఁడు నీవే యైయుందు వని యోచించు చున్న
వాఁడ నీవగుదువో కావో నాకుఁ దెలియదు. ఇదియే
మాప్రయాణకారణము. నీ వెవరు? నీ వెందుల కిట నున్న
వాఁడవు?

సూతిన:—అయ్యా! నే నొక్క రాజకన్యకను జోరులబారినుండి తప్పించి వారిని సంహరించుటకై వెడలితి. అం దొక పాడుదేవాలయంబునం దొంటిగా నున్నపు డాకాంతను మరల నపహరించి యున్నవారు. ఇం దెందైన దాఁచియుందు రేమో యని వెదకుచు వచ్చి యీగుహను గాంచి యిటకు వచ్చితి. ఇందెందు గన్నను వెలుపల కరుగుటకు మార్గము లేక కొంత విశ్రాంతిఁ జెందుటకై శయనించి యుంటి; అవల మీ రరుదెంచితిరి. ఇఁక నీవు వెడలి పొమ్ము. ఇది దేవసంచారయోగ్యస్థలము వలె నగపడుచున్నది. ఇం దీ శవము నుండ నివ్వకుము. గైకొని యెచ్చటనైనం బాఱవైచి నీ యిచ్చకొలఁది జనుము.

వీర:—బాలకా! నేనప్పటినుండియు నిన్ను విడచిపోవ నని బతిమాలుచున్నను నన్ను విశ్వసింపక నీ యిచ్చకొలఁది పొమ్మనుచున్నాఁడవు. సత్యముగా నన్ను నమ్ముము. నీ కేవిధమయిన ద్రోహము దలపెట్టను. నీయాజ్ఞకు బద్ధుఁడై యుందును.

సూతిన:—వీరసేనా! నీమాటలంతటి విశ్వసనీయములు కావు. బహుకాలమునుండి ఖేండాభైరవాశ్రమసభ్యుఁడవై యుండి వారివలెనే క్రూరకార్యములొనర్చుటయందు నీప్రకృతి కభ్యాసమై యున్నది. అభ్యాసముకొలఁది ప్రకృతి కార్యములొనర్చుచుండును. సృష్ట్యాదిగా యేతత్క్షణపర్యంతము దురభ్యాసమునకు లోనైన చతుర్వింశతి తత్త్వయుక్తుఁడైన జీవుఁడు బహుజన్మాభ్యస్తవిషయమును వర్జింప శక్తుఁడు గాక మరల మరల జన్మించుచుండును. అభ్యాస

ము వదలలేని ప్రకృతియే కర్మకు గుఱియగు చున్నది గాన కఠోరకృత్యములయం దభ్యాసము వహించిననీమనస్సు దుష్కృత్యము లొనర్చుటకే యింద్రియముల నీడ్చుచుండును. వానిని ద్రిప్పి స్వాధీనమం దుంచుకొనుశక్తి నీకుఁ జాలదు. అందుచేత నిన్ను విశ్వసించుటకు వలనుపడదు. నన్ను శరణుఁ జొచ్చినవాఁడ వగుటచేఁ జంపక రక్షించితిని పొమ్ము. ఈశవము నిట నుండనియ్యకుము.

వీర:—దేవా! అనాదికాలమునుండి జన్మ మెత్తుచుఁ గర్మకు లోనైనజీవుల కకస్మాత్తుగా సజ్జనదర్శన స్పర్శమాత్రము చేతనే బహుకాలానుసరణ దురభ్యాసమును విడిచి సన్మార్గప్రవర్తకులై జన్మకర్మములఁ బాఱఁదోలి మోక్షసామ్రాజ్య మనుభవించి యుండ లేదా! సత్పురుషుఁడైన నీదర్శన మాత్రముననే నాయజ్ఞాన మెల్ల నుచ్చాటనమై యున్నది. జ్ఞానోదయ మైనది. నీపై భక్తి జనియించినది. ఇంక నేను క్రూరకార్యము లొనర్చుట లేదని ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగా నిశ్చయముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడను.

నూతన:—అట్లైన వియద్గమన మాయాప్రభావములు గల నీ రక్షాబింబమును ద్రెంచి నాచేతి కొసఁగుము. నీవు కపటివో నిశ్చయజ్ఞుఁడవో తెలియుచున్నది.

వీర:—అది యొక కార్యమా? ఇదె గైకొనుమని మెడయందున్న స్వర్ణపతకముం ద్రెంచి యొసంగి యింక నైనను నన్ను నమ్మితివి గదా యని యడిగె.

నూతన:—ఇప్పటికిఁ గొంతమాత్రము నమ్మియున్నాను. మఱి కొన్ని సంగతులు నిన్నడిగెద దాఁచక చెప్పెదవా?

వీర:— నిరభ్యంతరముగా నాకుఁ దెలిసియున్న విన్నవించెద.

నూతన:—నీ వేలిక యగు భేండాభైరవుని విడిచి నన్నాశ్రయించి నేనెంత నమ్మకున్నను నమ్మిక కలుగఁ జేసి నా చెంత నుండెద నని కంఠోక్తిగాఁ జెప్పుచున్నావే, నావలన నీ కేమి లాభము గలదు?

వీర:—నీవు ప్రతాపవంతుఁడవు; దేవేంద్రాదులతో నైనను మార్కొనునంతటి తేజో దుర్నిరీక్షుఁడవు; నీ యాజ్ఞకు లోనై యుండెద. ఆ దురాత్ము నాక్రూరకర్ము భేండాభైరవుని నీ బాహుబలము తోడనో యస్త్రశస్త్రముల చేతనో సంహరించి లోకమునకు బాధ దీర్తు వనియుఁ, దత్కార్యము నందు నాచే నైనంత సహాయము నీ కొనర్పవలె ననియు నిన్నాశ్రయించి యున్నాను. నీ వాదురాత్ముని ద్రుంచుట నాకు లాభము గాక ప్రపంచమంతటికిని లాభము.

నూతన:—ఆభైరవుఁడు మహా మంత్రవేత్త యనియు, అథర్వణ వేదాభ్యాసి యనియుఁ జెప్పితివే, అతని నేవిధముగా సంహరింపవలయునో నీకుఁ దెలియునా?

వీర:—అధిజ్యశరాసనుఁడవు. ఆబద్ధగోధాంగుళీ తనుత్రాణుఁడవు. ఆయుక్త ఖడ్గఖేటాది పరికరుండ వై బాలభానుం దిరస్కరించు తేజముచే నున్న నిన్నుఁ గన్న నిక్క మా దేవేంద్రుం డని చెప్పక చెప్పుచున్నది. నీవు ధనుర్వేద పారీణుండ వై యుందువు. నీయస్త్రశస్త్రముల చేత నాతని సంహ

రింపకున్న నింక నతనిం జయించువా రాప్రతిజ్ఞాపురుషుఁడు గాక మఱి యెవ్వరు గలరు ?

నూతన:—నాయస్త్రములకుఁ బ్రత్యస్త్రము లెఱుగున్నను ప్రియుద్ధ మొనర్చుట కాతఁ డతిదృఢాంగుఁడు. బహుయుద్ధములయం దారితేఱి తపఃప్రభావ సంపన్నుఁడై యున్న వాఁడు. మాయావిశారదుఁడు గాన నాతని సంహరించుట కుపాయ మేదేని దెలియఁజేయుము.

వీర:—నీ వాక్యములు నిశ్చయము. అతనిచెంత వేయిమంది చార్వాకరాక్షసులు, వెయిమంది కాపాలికరాక్షసులు, వేయిమంది భైరవానుచరులు, వేయిమంది యాశ్రమశిష్యులు, మూఁడువందల జవసత్త్వసంపన్నములైన గుఱ్ఱములు, అఱువదిరథములును, సింహాననములు గల్గి దీర్ఘకాయములై వ్యాఘ్రాదులనైన లెక్కగొనని కుక్కురము లొకనూఱుం గలవు. చార్వాకులు, కాపాలికులు వీరలు రాక్షసులు. భైరవానుచరులనువారు భేండాభైరవుని జ్ఞాతులు. ఆశ్రమ శిష్యులనువారు నావలె వారలకుఁ బట్టువడిన పరాక్రమశాలురైన మానవులు. వీరంద ఱా భేండాసురుని తపఃప్రభావ మాయావిడంబములచేఁ బ్రతాపవంతులై యజేయులై యున్నవారు. వారలందఱిం జయించియే యావల భేండాభైరవుని సంహరింపవలయు. ఆ యాశ్రమములోఁ బ్రవేశించుటకు సర్వస్వాతంత్ర్యాధికారముగల నాకే గుండె చెదరుచుండును. ఆ కుక్కురములతోఁ బోరి జయించిన నొక దేశమే జయించిన ట్టగును. శత్రువు లరుదెంచిరేని విజృంభించి శత్రువులలో దూరి చించి చెండాడునంతటి శౌర్యవం

తములైనవా జాగిలములు. ఆ భైరవాశ్రమముచుట్టు మహోన్నతమైన పర్వత పఙ్క్తి కలదు. భైరవ హింసాలయమున కానుకొని తూర్పుదిశగా బ్రహ్మపుత్రానది ప్రవహించుచుండు. ఆపర్వత పఙ్క్తి వెనుక రెండువేలమంది రాక్షససైన్యము లనేకాయుధపాణులై యనవరత మాశ్రమము రక్షించుచుందురు. ఆపర్వత పఙ్క్తికి లోపలివైపున వేయిమంది రాక్షసభటులు కాపుందురు. వీరే భేండాభైరవుని యంగరక్షకులు; మహాబలవంతులు. వీ రాహింసాలయమును, రాక్షసనివాస కుటీరములును, బలికొఱకై తెచ్చిన స్త్రీపురుషుల నారయుచుందురు. భైరవాలయముచుట్టు నయిదునూర్లమంది రక్షించుచు నాతని సమీపమునం దుందురు. మిగత నేనూఱుమందియు భూమండలమున సంచరించుచు భైరవదేవుని బలికొఱకు స్త్రీలను బురుషులను దెచ్చి యాతని కర్పించుచుందురు. పర్వతములకు లోపలవైపునఁగాపున్న యంగరక్షకభటులచెంతనే మూఁడునూర్లగుఱ్ఱములు సన్నద్ధమైయుండును. భైరవాలయమునొద్ద గాపున్నవారిచెంత రథములఱువదియుఁ గుఱ్ఱములునూఱును బ్రకాశించుచుండును. ఆపర్వతపఙ్క్తులలోఁ దూర్పుదిశయం దొకమార్గమును బడమరదిశయం దొకమార్గమును గలదు. ఆ మార్గముల చెంతనే రాక్షసగణములు కాపాడుచుఁబర్వతాగ్రములపైయచ్చటచ్చటనాశ్రమముచుట్టు ఠాణాలుగల్పించుకొని యుందురు. ఉత్తర హిమాలయ పర్వతములోనుండి బ్రహ్మపుత్రానది ప్రవహించుచువచ్చి యాశ్రమము నొరయుచు దక్షిణముగా వెడలి గంగానదియం

దు గలియుచుండును. ఇట్టిమహావైభవముతో నున్న భేండా భైరవు నెట్లు జయించెదవో నీవే యోచింపుము. నాకేమి యుం దోఁచకున్నది. నన్నేమిపని యొనర్చుమని సెలవొసంగెదవో యాపనియొనర్చుటకు సర్వసిద్ధుఁడనై యుందును. యుద్ధమొనర్పుమన్న నాశక్తికొలఁది నీకు సహాయమొనరించెద. ఆమీఁద నీయిష్టము. ఇంకొకటి పడమరదిశనుండి దండెత్తువారికి నాశ్రమములో బ్రహ్మపుత్రానది యడ్డగింపదు. తూర్పుదిశనుండి వచ్చువారికి మాత్ర మాబాధ గలదు.

నూతన:—నీవంటి యాశ్రమశిష్యులుగాక మిగత రాక్షసగణములకు సహా యీరక్షాబింబములు గలవా?

వీర:—వారు సహజ రాక్షసు లగుటచే వియద్గమన మాయాశక్తులు గలిగియుందురు. అందుచే వారి కీరక్షాబింబము లుండవు.

నూతన:—దేశదేశములనుండి బలవంతమునఁ దెచ్చిన పురుషులను స్త్రీలను దెచ్చిన యాక్షణమే బలియిత్తురా దానికొక వ్యవధి గలదా?

వీర:—ఆతని చెంత నొకపట్టిక గలదు. తెచ్చిన పురుషులను స్త్రీలను గ్రమముగా నందు వ్రాయుచుండును. క్రమప్రకారమొకరివెనుక నొకరిని బ్రత్యహము బురుషులను బలియిచ్చుచుందురు. స్త్రీ లాశ్రమమునకు వచ్చినది మొదలైదవసోమవారమునాఁడు పట్టికా క్రమప్రకారము బలియిత్తురు. స్త్రీ

లు బొత్తిగా లేకున్నంతట యేసోమవారముగాని యున్న వారినే యుపయోగపఱతురు.

నూతన:—నాలుగైదు దినములలోపల నొకరాజకన్యకను మీయాశ్రమమునకుం దీసికొని రాఁబడినదా?

వీర:—తీసికొని రాఁబడినది. రాజకన్యక భువనమోహినీ యను పేరుగలది. ఆమెతండ్రిపేరు విభావసుమహారాజు. ఆమెయూరు పాంచాలదేశమున మణిస్యందనపట్టణము.

నూతన:—ఆహా! ఆసతికొఱకే నేనిందు వెదకుచున్నాను. ఈవఱకు బలిగాసంగియుందురో యేమో! ఈయరణ్యము లో గుహాలో కోనలోఁ దిరిగి ప్రయాసపడుచున్నాఁడను. మరల నాచోరులే యపహరించిరేమో యనుకొని యుంటిని. వీరసేనా! ఆకాంత నెట్లయినఁ దప్పించు నుపాయము యోచింపుము.

వీర:—తప్పించుట సాధ్యముగాని కార్యము. అయిదవ సోమ వారము వఱకు నాకాంత నేమియొనర్పరు. ఆవల బలియి త్తురు. సుశీలయను నొకకాంతను దప్పించుటచేతనే బేతా ళుఁడు కట్టువడి మారణహోమమునకు గుఱియై యున్న వాఁడు. బేతాళుని కట్లు విడిపించెద ననియు, ఛేండాభైర వుని సంహరించెద ననియుఁ బ్రతిజ్ఞ యొనర్చిన యమ్మహా పురుషుని వ్యవధి యిఁకఁ బదుమూఁడు దినములే యున్న ది. ఆలోగా నాతఁడుగాని నీవుగాని వచ్చి ఛేండాభైరవుని ద్రుంతురేని భువనమోహిని యొకతెయేగాదు; అచ్చట బలికొఱకై తీసికొని రాఁబడిన కాంతలందఱును బురుషు

లందఱును దప్పింపఁ బనుపుము. మీరెవ రాయాశ్రమ ముపై దాడివెడలినను నాచేనైనంత సహాయ మొనర్చెద. ఏవిధినైనను భేండాభైరవుని నింక భూమిపయి నుండ నియ్యఁగూడదు. బహుహత్యలు జరుగుటచే యనావృష్టిదోషము గల్గియున్నది. యజ్ఞములొనర్చుట కేరాజును బ్రయత్నించలేదు. ఇఁక దేశము సుభిక్షముగా నుండవలె నన్న నెట్లుండును?

నూతన:—ఆప్రతిజ్ఞాపురుషుఁ డెవరో తెలియదయ్యె. ఆతనికి మన మేవిధముగా సహాయ మొనర్పవలెనో, భేండాభైరవుఁ డేరీతి సంహారమగునో స్ఫురింపకున్నది. కానిమ్ము మరల నీ వాభైరవాశ్రమమునకే జనుము. ప్రతిజ్ఞాపురుషుఁ డరుదెంచినపుడు నీవు తగుసహాయ మొనర్పుము. ఆమహాపురుషుఁ డెవరో యెఱింగి యాతనివెంట నేనును జనుదెంచెద. అంతవఱ కేవిధమయిన బలులు భైరవున కొసంగకుండు నటుల నేదోయుక్తిఁ గల్పింపుము.

వీర:—కల్పించుటేమి? ఈకపాలభైరవుఁ డాతని జ్ఞాతియేగదా! ఆతని నిర్యాణముచేఁ బదిదినము లశుచి యనుభవింపవలయును. ఆపదిరోజులలో నేపూజలు నేబలులు జరుగవు. పదునొకండవ దినముననే భైరవపూజయు బలియు జరుగును. ఆలోపల మరల నెవరయిన నాతని జ్ఞాతులు మరణమొందిరేని పదిదినము లశుచి ననుభవించుచుందురు. ఇదియే యుపాయము వేఱులేదు.

నూతన:—కానిమ్ము. అంతమాత్రము గలదుగదా! ఇంక నీ వరుగుము. ఈతని మరణ మాతఁడు నిశ్చయముగాఁ దెలిసి

కొని యరుచి నాచరించు చుండనీ. నీవీశవము నచటికే
యెత్తికొనిపొమ్ము. ఆపదిదినములలో నా ప్రతిజ్ఞాపురుషుఁ
డెందుండునో తెలిసికొని నేనేవచ్చెద. ఇదె నీరత్నబింబము
మరలఁగొనుము. వియద్గమన మాయాశక్తులచేఁ ద్వరగాఁ
జనుము. సత్యమునందు మనసుంచుము. నాతో నాడిన ప్ర
మాణోక్తులను మఱువకుము. క్రూరునిసన్నిధిలోఁ గ్రూర
కృత్యములే యొనర్చుటకు మనస్సు పలుపోకలం బోవు
చుండును. ఇంద్రియనిగ్రహపురుషుఁ డాత్మోద్ధారణం బొన
ర్చును. ఆత్మనుద్ధరించుటయే మానవజన్మమునకు సార్థకము.
మనుజేతర జన్మములం దాత్మోద్ధరణజ్ఞానం బుండదు. పొ
మ్ముపొమ్మని త్వరపెట్ట నాతఁడు రత్నబింబ మెప్పటియ
ట్ల ధరించి యమ్మహాత్మునికి నమస్కరించి కళేబరము
నెత్తికొని వియన్మార్గమున కెగసి పోయివచ్చెద నని చెప్పు
చు వెడలిపోయె. మనసూతనపురుషుం డాగుహాముఖంబు
ను గాంచె. అది యపూర్వ చిత్రితంబై యనేక మణిగణా
కీర్ణంబై యానందమయంబై యొప్పారుచుండె. ఆద్వార
మున కిరుప్రక్కలందును నొకచోఁ గరుత్మంతుఁ డమృతమును
దెచ్చుచుండునట్టును నొకప్రక్క నాంజనేయుఁడు ద్రోణా
ద్రి దెచ్చుచుండునట్టును నొకటికొకటి యభిముఖముగా
బంగారుచే రెండు విగ్రహములుదీర్చి పలువిధముత్యరత్న
ములచే నలంకరింపఁబడియుండిరి. ఇదియొక మహాశ్చర్యము
గదా! యని లోపలఁ బ్రవేశించె.

నలుప్రక్కలయందును సువర్ణపుటిటికలచే భిత్తిక లెత్తఁ
బడి యిటికల సందులయందు బలువిధరత్నములచేఁ దీఁగ

వగుస లలంకరించి యుండుటఁగాంచి యామార్గముగాఁబోవఁ బోవ గుహాంతరము విశాలంబై పెద్దబయు లొక్కటి గానవయ్యె. ఆ బయలునందు బహుదూరము దక్షిణాభిముఖముగాఁ బోయిపోయి యొకపట్టణమును గాంచె. ఆపట్టణ మెటుగన్నను బంగారుమయంబై యుండె. విద్రుమ స్తంభములు రత్నఘటితస్థకవాటములు వైడూర్యమణులచేత నిర్మింపఁబడిన సౌధాగ్ర భాగములు హేమమయంబైన వేదికలు మరకత స్థగితమైన వాతాయనములు వజ్రములచేఁ దాపఁబడిన బంగారుగృహములు నాలుగైదంతస్తులు గలిగియుండె. ఈపట్టణ మమరావతియో! యలకావతియో! భోగవతియో! ఇందెందులకున్నదో యని యాశ్చర్యమువహించి యిట్టి పట్టణమున నొక మనుజుఁడైనను లేకుండుట కేమికారణమో యని యనుకొనుచు నప్పురమధ్యంబును గాంచుచుండ నచ్చట సహస్ర స్వర్ణస్తంభ సంభృతంబగు నొకమంటప మగపడియె. ఆమంటపము బంగారు గోడలచే మౌక్తికతోరణములచే స్వర్ణగవాక్షములచే బహువిధచిత్రములచే భూభాగమంతయుఁ బులిచర్మముచే నలంకరింపఁబడి మనోహరంబై యుండె. ఇంక నేమివిశేషమున్నదో యని పరికింప నామంటపాంతరమున సప్తఫణామణి మండితంబై వలయాకార పీఠంబై రత్నస్థగితంబైన యాదిశేష పర్యంకం బగపడియె. తన్మధ్యంబునం దనేక మణిగణయుత స్వర్ణకిరీట హార కేయూర కంకణాది భూషణ భూషితంబును జతుర్భుజ భాగవిభాసిత శంఖ చక్ర గదా ఖడ్గాద్యాయుధవిభాసితంబును బ్రసన్నవదనంబును స్వర్ణపీతాంబరాలంకృతంబును నగు నొక లక్ష్మీనారాయణ విగ్రహంబు

విరాజిల్లుచుండె. ఆ విగ్రహమునకు వామభాగంబున స్వర్ణమయంబై బహువిధ భూషణాంబర పుష్పాలంకృతంబై హరిద్రాచూర్ణ కుంకుమాక్షతశోభితంబై చతుర్భుజవిలసితంబై పద్మాలంకృతకరయుతంబై మహాలక్ష్మీవిగ్రహంబు ప్రకాశించుచుండె. ఇరుప్రక్కల ఘృత పరిపూరితాఖండ పంచకం బఖండంబై ప్రకాశించుచుండె. అందెవ్వరును లేకుండిరి. అదిగాంచి మహాభక్తిపరవశుండై కరయుగళములు మోడ్చి ప్రదక్షిణనమస్కారము లొనర్చి యెదుట నిలువంబడి పురుషసూక్త శ్రీసూక్తములచే స్తుతించి తనివిసనక మరల నిట్లని స్తుతియించె.

శా. శ్రీమంతంబు సనాతనంబు శుభముం జిన్మాత్రముం సత్యముం
సామీప్యాదిచతుర్విమోక్షపదవీ స్థానంబు వేదాంతహృ
ద్వ్యోమాంతస్థ మఖండపూర్ణ మజరం బోంకార మైనట్టి శ్రీ
రామబ్రహ్మపదాంబుజంబులను నేఁ బ్రార్థింతు మోక్షార్థినై.

శా. విద్యుద్వహ్నినిభంబు కేవలము సద్విద్యాప్రపంచాద్యముం
సద్యోమోక్షకరంబు పాపహరముం సాక్షాత్త్రికాలంబు సం
పద్యోగంబు మహాతప లము సత్త్రిగ్విద్యమధ్యంబునుం
హృద్యంబౌ భవతారకంబు నది నూహింతుం రమానాయకా.

యని పొగడి మహాలక్ష్మీ విగ్రహంబునుం గాంచి.

శా. శ్రీలక్ష్మీశిత నీరజాభవదనే క్షీరాబ్ధిరాట్కన్యకే
లీలాలోక్యసమస్తకాండనికరే క్లీం శ్రీం సుబీజాక్షరే
నీలాంభోధరమేచకచ్ఛకరుచే నిత్యాశ్వదానప్రియే
బాలేందుప్రతిభాసమాన నిటలే పద్మాలయే పాహిమాం.

పరమపురుషా! నారాయణా! జగజ్జనన హేతుభూతుండవు. జగద్రక్షణవిచక్షణుండవు. జగత్సంహారనిపుణుండవు.

సకల భూతాంతర్మధ్య తేజోమాత్ర చేతనాశక్తియుతుండవు. అనాద్యవిద్యామాయామయంబుచే జీవకోటుల కర్మానుగుణ్యంబుగా సృజియింపుచుందువు. భక్తుల హృదయంబునందు బంధితుండవై మహానందముచే మెలంగుచుందువు. నిత్యానపాయినియైన శ్రీరమాదేవితోఁ గ్రీడయందున్నపుడైనను భక్త హృదయాంభోజంబునందున్నపు డనుభవించెడి యానంద మనుభవింపవు. అనాదికాలమునుండి వర్తమాన జన్మపర్యంతము నీమహత్తత్త్వం బెఱుంగక నహంకార మమకార క్రియాకలాపంబులచేఁ గప్పఁబడి బహుమాతృగర్భమునం దుద్భవిల్లి యిడుమలుబడుచున్న నే నీజన్మముననే పూర్వపుణ్యఫలప్రభావమున నీవిట్టివాఁడగు టెఱింగితి. అదియు నీప్రసాదముననే లభించియున్నది. యుగయుగములందును ధర్మక్షీణమై యధర్మ బాహుళ్యమైనపుడు భూమియం దవతరించి ధర్మస్థాపనం బొనర్చుచుందువు. అదినీప్రమాణవాక్యము. ఈకలియుగంబున నెందులకిట్లుదాసీనంబొనర్చితో తెలియదయ్యె. ఎచటఁగన్నను బరహింసాపరులే. యెటుగన్నను భైరవపూజాధురంధరులే. వామాచారమున కిక్కాల మనర్గళమై యున్నది. సత్యదయాశౌచంబులు క్షీణించుచున్నవి. యజ్ఞములన్నియు మనుజసంహార యజ్ఞములుగాఁ బరిణమించుచున్నవి. ఖండాభైరవుఁడను క్రూరుఁ డసంఖ్యాక ప్రాణుల సంహరించుచున్నవాఁడు. నీవాక్యముల నీవేయాచరింపకున్న నిఁక ధర్మస్థాపన మొనర్చువారెవరు? దేవదేవా! నీలీల లనంతము. నీప్రభావ మఖండము. నీప్రకాశ మఖిలాండమయము. నీ కనేక వందనములు.

శా. కృష్ణా! కుందరదా కుచేలభరణా కేకారవామోదితా!
కృష్ణా! రక్షణకుంభజన్మవినుతా! క్రూరాసురధ్వంసకా!
కృష్ణాంగాకురువంశదావదహనా! కీర్తిస్ఫురాకోమలా!
కృష్ణాగ్రాగదసారథీవరద లక్ష్మీనాథ! నారాయణా!

అని స్తుతించుచున్నంతలో నెచ్చటనుండియో,

శ్లో. త్వమాదిదేవః పురుషః పురాణ స్త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానం,
వేత్తాసి వేద్యంచ పరంచ ధామా త్వయాతతం విశ్వ మనన్తరూపా.

అని భగవద్గీతాశ్లోకము వినంబడియె. విని యేమిది! నిర్మానుష్యమైన యీపురమునం దీధ్వనిపుట్టుట కేమి హేతువోయని నలుదిక్కులం గాంచుచుండ మరల,

శ్లో. నమః పురస్తా దథ పృష్ఠతస్తే నమోస్తుతే సర్వతఏవసర్వ,
అనంతవీర్యామితవిక్రమ స్త్వం సర్వం సమాప్నోషి తతోసి సర్వః.

అని మరల వినుపించె. అతం డాశ్చర్యయుతుఁడై యేమిది భగవంతుఁడు నాయం దిట్టియధికారగుణములు గల్పించి నీవేమొనర్తు మని నన్నుద్బోధించుచున్నాఁడా కాదుకాదు. ఎవరో భగవద్భక్తులు భగవద్గీతయందు విశ్వరూపసందర్శన యోగాధ్యాయమును పారాయణమొనర్చుచు వచ్చుచున్నారదెచప్పుడు వినఁబడుచున్న దని చూచుచుండ శల్యావశిష్టమై మడతలుపడిన దేహముతో జడలుగట్టిన నెరసినవెండ్రుకలతో నారచీరలుధరియించి కృష్ణాజినము వక్షమున కడ్డము వైచికొని జపసరము కరమందు బట్టికొని నొసటవెల్ల విభూతిచే నలంకరింపఁబడియుండ నపుడపుడు హరినామస్మరణఁ జేయుచుఁ బ్రపంచజ్ఞానమును వదలి తదేకధ్యాన మానసుఁడై భగవద్గీతా పారాయణమొనర్చుచు నామంటపములోని యొక్క వృద్ధతప

స్విని యేతెంచె. ఆపుణ్యాంగనం గన్న మనమూతనపురుషున కధికభక్తి జనియించె నీయామెయిం దెందుకున్నదియో యీయామె పేరెయ్యదియో యీనగరమున కేమినామధేయమో యని యనుకొనుచు శీఘ్రమున నాతపస్విని సన్నిధికిం బోయి, అవ్వా! వసుంధరుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁ డని చెప్పుచు సాష్టాంగనమస్కారములొనర్చి చేతులుజోడించుకొని లేచి నిలువంబడియె. ఆసాధ్వియుఁ జిఱునవ్వున నాయనా! నీవుపుణ్యపురుషుఁడవు. నీవృత్తాంత మేనెఱుంగుదును. పరోపకార పారీణుఁడవు. బాలుఁడవయ్యును కల్యాణగుణ భూయిష్ఠుండవై యున్నవాఁడవు. నీకు శుభ మగుఁగాతమని యాశీర్వదించె. ఆవల వారిరువు రీరీతి ముచ్చటించిరి.

వసుం:—అవ్వా! ఈపట్టణ మింతశృంగారముగా నున్నది ఎంగగన్నను బంగారు తాండవమాడుచున్నది. ఇం దెవ్వరు గాపురముండకుండుట కేమి కారణము? ఈపట్టణమునకు నామధేయమేమి?

తప:—ఈప్రదేశమునందు దొల్లి కణ్వమునీంద్రుఁ డాశ్రమముఁ గల్పించుకొని యుండి తనకూఁతురు నిర్యాణముఁ జెందుటచే దుఃఖముఁ బట్టఁజాలక యీస్థలము నిర్మానుష్యమగునటుల శపించి తాను దక్షిణదిశగా నెడలి పాపఘ్నీబహుదానదులమధ్యమునం దాశ్రమముఁ గల్పించుకొనియె నాఁటినుండి యీస్థలమునిర్మానుష్యమయ్యె. మరల మయుఁడనుదానవేంద్రుఁడు తపమున విధాతను మెప్పించి నిర్మాణశక్తి వడసి తన నిర్మాణవిచిత్రం బెట్లుండునో చూడవలెనని యీగుహాలోఁ దనకౌశలం బంతయుఁ జూపి [illegible]

ము బంగారుమయముగు నట్లు సృజియించి దీనికి హేమపు
రంబని నామకరణం బొనర్చె. కణ్వమునిశాపముచే నేటి
కిని నిర్మానుష్యముగనే యున్నది.

వసుం:—ఇది హేమపురమా శ్రీమద్రామాయణమం దొ
కచో గుహాలో హేమపురమున్నదనియు, నిర్మానుష్యమని
యుం జదివియున్నాను. అదియేనా యిది

తప:—అవును. తొల్లి సీతాన్వేషణాపరులై యాంజనేయాదు
లిటకరుదెంచి మార్గమెఱుంగక కొన్నిదినము లిందే
యుండి నాచే నాతిథ్యము వడసి వెడలిపోయిరి. నాఁటనుం
డియు నిందెవ్వరు ప్రవేశింపరైరి. ఈనాఁడు నీవరుదెంచియు
న్నవాఁడవు.

వసుం:—తల్లీ! నీకు స్వయంప్రభయను పేరుకలదుగదా!

స్వయం:—అవును.

వసుం:—ఆహా! ఏమిభాగ్యము! అవ్వా! ఆంజనేయాదులు విం
ధ్యపర్వతమునందున్న బిలద్వారములోఁ ప్రవేశించి యీ
హేమపురంబుఁ జేరిరని కిష్కింధాకాండమునం దున్నదే!
నే నీహిమాలయారణ్యములో గుహాముఖంబునఁ ప్రవేశిం
చి బహుకష్టము లనుభవించి యిటకరుదెంచితినే యీ హే
మపుర మిదియేనా? కాదా?యని సందేహముగానున్నది.

స్వయం:—ఈపురమునకు రెండుమార్గములు గలవు. ఒకటి
వింధ్యపర్వతమున బిలద్వారమును, మఱియొకటి హిమా
లయ ప్రాంత్య కురుక్షేత్రమున సుప్తముఖి ద్వార
మును గలవు గాని సుప్తముఖిద్వార మనునది యభేద్య

మైనది. ఈమార్గమునం దరుదెంచినవారు మార్గమధ్యమున నిలికికొని యన్నాహారములు లేక వఱించి చత్తురు. నీవు మానవమాత్రుఁడవుగావు. అందుచే నీవుపాయము: జెం దక యిచటికి వచ్చియున్నవాఁడవు. నిన్నుగన్నందుకు నేను ధన్యురాల నగుచున్నాను.

వసుం:—సర్వజ్ఞులై బహుకాలమునుండి తపఃప్రభావముచే శరీరముద్ధరించి సాక్షాత్పరమాత్మస్వరూపమైయున్న మీ రెక్కడ? అఘోర సంసారసాగర తరంగాందోళితుఁడై కర్మపాశబద్ధుఁడైయున్న నేనెక్కడ? బాలుఁడఁగాన తల్లీ! నీపాదాభివందనముచే నీదర్శనముచే నాపాపములు పలా యనంబయ్యె. ధన్యుండనైతి. మహానుభావులైన యాంజనే యూనులం గాంచిన నినయనేంద్రియములతో నీవసుంధరుం జూచితివి. కరుణాతరంగితేక్షణములు నాపై బ్రసరించితివి. అమ్మహాత్ములు సంచరించియున్న యీపురి నేను గాంచి తి నని చెప్పి నేత్రంబులు ముకుళించి చేతులుజోడించి,

శ్లో. "మనోజవం మారుతతుల్యవేగం జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠం,
వాతాత్మజం వానరయూథముఖ్యం శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి.

శ్లో. యత్ర యత్ర రఘునాథకీర్తనం తత్రతత్ర కృతమస్తకాంజలిం,
బాష్పవారిపరిపూర్ణలోచనం మారుతిం నమత రాక్షసాంతకం."

అని శ్రీమదాంజనేయుని ధ్యానించి నిలచియున్న వసుం ధరుంగాంచి యాతని సద్గుణగణంబులకు సంతసించి స్వయం ప్రభ హర్షితరాంతఃకరణయై తనకరంబున నాతనిశిరంబుఁ బుడవుచు "వత్సా! బహుకాలజీవి వయ్యెదవు. నిజయశస్సుధా

ధవళిత దశ దిగంతరుండ వయ్యెదవు. భారతభూపాల కిరీటరత్నాలంకృత పాదతలుండవై సార్వభౌమపదవి నందెదవు. దుష్టనిగ్రహ శిష్టపరిపోషణాది సుగుణాభరణుండవయ్యెదవు. సనాతన ధర్మప్రతిష్ఠాపితుండ వయ్యెదవు. తండ్రీ! నీవు ధనుర్విద్యయం దభినవార్జునుండవు. భుజబలమునం దనిలాత్మజుండవు. ధర్మమార్గమునం దజాతశత్రుండవు గమ్మని సురలమరల నాశీర్వాదము లొనర్చి "వసుంధరా! ఇది కలికాలము. ధర్మమార్గం బెంత యవలంబించిన నొక్కొక్క సమయమునందు బాషండధర్మములయందు బుద్ధి ప్రసరించుచుండును. నీవు ధారణాశక్తిగలవాండవై "సత్యంవద! ధర్మంచర" యను నుపనిషద్వాక్యమును గమనించుచుండుము. ఆర్యులయెడ నణకువ గలిగి వర్తింపుము. నేనట్టి విద్యాప్రభావవంతుండనుగదా! యని గర్వింపకుము. పలుమరు కయ్యమునకుం గాలుద్రవ్వకుము. దిగ్జయానంతరము యజ్ఞంబు లొనరింపుము. నీవు మూర్ధాభిషిక్తుండ వైనప్పుడు ప్రజలను నీకన్న బిడ్డలవలెం గాపాడుము. వారు క్షామడామరంబులచే బాధపడునపుడు తగు చికిత్సలు చేయించి యన్నోదక వసతుల నేర్పఱచి కాపాడుము. నిర్నిమిత్తమైన పన్నులు నియమించి వారిని వేధింపకుము. లాభనష్టములు యోచింపక ప్రజోపయోగ కార్యము లొనర్చుచుండుము. నీచే నియమింపంబడు దేశాధికారులకును బరగణాధికారులకును, మండపాధికారులకును అధికారానుసారము విచారించి స్వజాతీయులనక యితరవర్ణములవారనక సర్వసమత్వముచే వేతనము లొసంగుచుండుము. పక్షపాతము లొనరింపకుము. ప్రజల ద్రవ్యమును వారిసమ్మతిచే నీకు యుక్తమని తోంచిన ప్ర

జోపయోగ కార్యములకు వినియోగింపుము. వర్ణాశ్రమ ధర్మములు చక్కఁగా విచారింపు ముచతురంగబలంబులకును నెలవేతనములు గడువుదప్పక యొసంగుచుండుము. ప్రతియూరునందును బంచాయతీ న్యాయస్థానముల స్థాపింపుము. నేను జక్రవర్తినిగదా! నాకేమికొదువ యని యొకచోఁ గూర్చుండి ప్రజల కష్టములు ప్రతినిధులపై వైచి వారలను విచారింపక ప్రతినిధుల వాక్యములే వేదవాక్యములవలె నమ్మి నీసౌఖ్యము నీవైభవము నీవినోదములయందే కాలముగడుపుచుండకుము. వేదబాహ్యులైనవారల దండింపుము. నిరంకుశముగా దినదినమున క్రొక్కశాసనము నిర్మించి యార్తేయమైనప్రజల హక్కులకు బాధకము గల్పింపకుము. ప్రజోపకారమునకై పాటుబడక స్వలాభగౌరవములపై యాశగలుగు డంబాచారుల నాస్థానసభ్యులుగా నియమింపకుము దాక్షిణ్యమునకు విధిలేక ప్రజలాస్థానసభ్యునిగా నెన్నుకొన్నను అట్టివారిని గూఢమార్గముగాఁ బరీక్షించి యోగ్యులైనవారినే సభలోఁ జేర్చికొనుము. అయోగ్యులను బ్రజాసమ్మతి లేకున్నను స్వేచ్ఛగా వదలింపుము. సనాతన మతధర్మములయం దాసక్తులై వర్ణానుసారాచరణ ప్రవర్తకులైన వారల కితరమత ధర్మము లుద్బోధించి మతభ్రష్టులుగ నొనర్పకుము. క్షపణక కాపాలిక చార్వాకపాషండ మతస్థులయం దైనను బ్రజోపద్రవ ధర్మముల నాచరించువారినే శిక్షింపుము. విద్యాభివృద్ధికై యచ్చటచ్చటఁ బాఠశాలల నేర్పఱుపుము. వ్యాపారధర్మముగా రాజ్యమును బాలింపకుము. అతిథి అభ్యాగతుల నాదరింపుము. నీవు సర్వవిద్యావంతుఁడవై యుండినను నీచెంతకరుదెంచు విద్వాంసులఁ

బరీక్షించి వారి యోగ్యతానుసారము గౌరవింతువుగాని వాక్యార్థముచేఁ బరాభూతులుగా నొనర్పకుము. మరుభూములందుఁ బానీయశాలల నేర్పఱుపుము. దేవోత్సవాదులు త్రేతాయుగమునుండి జరుగుచున్నవిగాన వాని నాటంకపరుపక పురోవృద్ధి నొనర్పుము. బ్రాహ్మణవృత్తుల నపహరింపకుము. స్వలాభపరుఁడవై ప్రజారక్షణమందుఁ బక్షపాత మొనర్చితివేని యనావృష్టిదోషము సంభవించును. పంటలు పండవు. అపుడు జీవనార్థమై ప్రజలు ఘోరకార్యము లొనర్పవలసి వచ్చును. ధర్మపరిపాలన లేనిదోషముచే ప్రజలపాపమంతయు రాజు నాక్రమించి ధ్వంస మొనర్చుటయేగాక యతనిపాపములను విచారించుటకుఁ బదిమంది యమధర్మరాజులైనం జాలరు. నీవొనర్చు సత్కార్యము లన్నియుఁ బరమేశ్వరప్రీతి నొనర్చుచుండుము. ప్రపంచ రాజ్యభోగాదులన్నియు నశ్వరంబని వైరాగ్యము వహింపుము. పరమాత్మ తత్త్వనిరీక్షణాభ్యాసుండ వయ్యును రాజ్యపరిపాలనమునందు విరక్తి వహింపకుము. గోహింస నొనర్చువారల వెదకివెదకి ఖండించి యగ్ని కాహుతి యొసంగుము. నాయనా! ఈధర్మము లన్నియు నీవెఱుంగనివి కావు. బాలుఁడవగుటచే మఱచియుందు వని జ్ఞాపక మొనర్చుచున్నదాన. నేఁ జెప్పినవియుఁ జెప్పక మఱచినవియు యోచించి సనాతనధర్మవిమర్శచేఁ బ్రజలను రక్షించుచుండుము."

వసుం:—ధర్మమూర్తివి సత్యస్వరూపిణివి జగన్మాతవు తల్లీ! నీ వాక్యము లమృతోపమానములై నామనం బానందమయంబొనర్చె. ఇంకను గొన్ని సందేహములు గలవు. నివృత్తి యొనర్పవలయు.

స్వయం:—అగత్యము కానిమ్ము. తెలిసియున్న భగవన్మతమునకు విరుద్ధముగాకున్న సందేహనివృత్తి యొనర్చెద.

వసుం:—భేండా భైరవుఁడను రాక్షసుని నీకుఁ దెలియునా?

స్వయం:—తెలియ కేమి? ఆదురాత్ముఁ డసాధ్యుఁడు. క్రూరుఁడు. మాయావి. మంత్రవేత్త. భైరవపూజాపరుఁడు. వాని పేరన్న దేవేంద్రాదులు భయపడుచుందురు. ఎంతమంది స్త్రీపురుషులను భైరవునకు బలియొసంగి యున్న వాఁడో లెక్కింప నసాధ్యము.

వసుం:—ఆదురాత్ముని సాధించుట కేమయిన నుపాయముగలదేని విమర్శింపుము.

స్వయం:—యోచించి తపంబునకుఁ బ్రొద్దయినది నేఁబోవలయు నీవు బదరికారణ్యమున కరుగుము. నరనారాయణాశ్రమమున విశదము కాఁగలదు.

వసుం:—అయ్యో! ఆదురాత్మునిసంహరించెద నని ప్రతిజ్ఞఁ జేసియున్న వాఁడను. ఆకార్యము నావలన సాధ్యమగునా?

స్వయం:—అదియును జెప్పుటకు నాకు వ్యవధి లేదు. అనాగతమును వక్కాణింపఁగూడదని భగవన్మతము. విధికృతముగా నేవిధిజరగవలయునో యట్లు జరుగుచుండును. నీప్రయత్నమును మానకుము.

వసుం:—ఈగుహా నిర్గమించుట కేదయినా సరియైన మార్గముగలదా?

స్వయం:—ఆంజనేయాదులును దొల్లి యీగుహానిర్గమ మార్గం బెఱుఁగ లేకుండిరి. నాతపఃప్రభావముచే బయలం జేర్చి

తి నీవు నట్లే కన్నులు మూసికొనుము బయలంజేర్చెద న నిన పరమసంతోషముతో నామెకును లక్ష్మీనారాయణ విగ్రహంబులకును బలుమారు నమస్కరించి స్వయంప్రభానుమతిచే గన్నులుమోడ్చి నిలువంబడియె. కొంతతడవరిగినంతనే యాతపస్విని యనుమతిచే గన్నులు తెఱచునప్పటికి దానొక నదీతీరమునం దశ్వత్థవృక్షము చెంత నున్నట్టుదోఁచి యాతపస్వినికి నమస్కరించి అవ్వా! నన్ను బదరికారణ్యమునకుం జనుమని సెలవొసంగితివిగదా ఈగహనమున నే నేమార్గముగాఁ బోవలయునో విమర్శింపవలయు ననిన "నాయనా!

కం. అదిగో చూడుము కదళీ, బదరీతరుషండభరిత పనసవనసం
పద పార్శ్వభాగమార్గము, తదనుసరుఁడవగుచుఁ జను ముదగ్దిశగాఁగన్.

కం. అతిదుర్గమ భూధరసం, తతిగల దాపైన దేవతటినీతీరో
దితపథమునందు వడివడి, ధృతిమాలక జనుము ఘోరమృగసమయమగుటన్.

చం. అటఁగల దబ్జభూకృతమహాత్తరదివ్యసరోవరంబు త
త్తటతరుశాఖభాసితరుతత్పతగస్ఖలితాంబు బిందుచా
కృటితగుళుధ్వనిశ్రుతవిశుంఠితరమ్యవియచ్చరధ్వని
స్ఫుటతరచంచరీక పిబఫుల్లసరోజమరందగంధమై.

అదియే లోకపాలసరోవరము. ఆపరిసరమే బదరికారణ్యము. అటకరిగి బేతాళుఁ డాజ్ఞాపించినరీతి తపం బాచరింపుము. నీకుఁ గార్యసిద్ధియగునుగాక యని దీవించి యాతపస్విని యంతర్హితయయ్యె. వసుంధరున కానందంబు పెచ్చుపెరిఁగి దేహం బుప్పొంగె. మరలమరల నాతపస్వినివాక్యంబులు దలంచుచు లక్ష్మీనారాయణ విగ్రహముల ధ్యానించుచు ధన్యుం

డనైతి ననుకొనుచు నుదగ్దిశాభిముఖుండై పోవుచుండ "అ
య్యో! నన్నీదురాత్ముఁ డెటకో గొనిపోవుచున్నవాఁడు. ఎవ్వ
రయిన నన్నురక్షింపుఁ" డను నార్తారవం బాకాశమునుండి
వినవయ్యె. వసుంధరుం డట్టి యాకాశంబును జూడ నొక రాక్ష
సుం డొక్కమానవు నెత్తికొని పోవుచుండ గని యోహో!
భేండాభైరవుని చారుఁడే యీతని నెత్తికొని పోవుచుండవల
యు ననుకొని మహాకోపముచే నిలునిలు మని యదల్చి ధను
వంది క్రూరనారాచము సంధించి యాకర్ణాంతముగాలాగి విడి
చె. అదియు రివ్వున నేగి యారాక్షసు నఱకాలియందు దూరి
నడుమున బయలు వెడలె. ఆవేదన కోర్వలేక తానెత్తికొనిపో
వుచున్న పురుషుని విడిచి మందగమనముతోఁ బోవుచున్న
మఱియొక బాణముచేఁ బెడతలం దాటించె. ఆదెబ్బచే నతని
జవసత్వములు తగ్గి దబ్బున నేలంబడుచున్న వారిరువురి నిరుక
రంబులంబట్టి నేలఁ బెట్టి రాక్షసునకు స్మృతిదప్పె. ఆమనుజుఁడు
గడగడ వణఁకుచు నిలులేక గద్గదకంఠముతో గ్రుక్కిళ్లు
మ్రింగుచు "మహాత్మా! నీవెవరో నాపాలిటి యాపద్బాంధ
వుండవు. నీవు లేకున్న యీరాక్షసుఁడు నన్ను దినివేసియుండు
ను. రక్షించితివి నీవు శ్రేయంబుం బొందు" మని పొగడుచుం
డ నంతలో నారాక్షసుఁడు మూర్ఛదేరి పరువెత్త నుపక్రమిం
చె. వసుంధరుఁడు మఱియొక మార్గణముచేఁ బాదమునకునై
చె. ఆతండు వెనుదిరిగి యొకవృక్షశాఖమును విఱుచుకొని గిర
గిరం ద్రిప్పుచు వసుంధరునిపై నుఱికె. రెండమ్ములచే నావృ
క్షశాఖను ఖండించి మఱియొక బాణమున నాతని దక్షిణభుజ
మ్ముద్రుంచి యాతనిపైలంఘించి నేలంబడవైచి వక్షముపయిం

గూర్చుండి ఖడ్గముచే నాదురాత్ముని కంఠం బుత్తరించుటకుఁ బ్రయత్నించె. "మహానుభావా! శరణు! నీవుత్తమక్షత్రియుని వలె నగుపడుచున్నావు. నేను ప్రాణభీతిచే నుడివడుచున్నాను. అపరాధిని. క్షమింపుము. ఖేండాభైరవునాజ్ఞచే నావిధి నేను నెఱవేర్చుచుంటిని కాపాడు" మని యారాక్షసుఁడు ప్రార్థించె. దయామయుం డగుటచే నమ్మహాత్ముఁ డాతని విడిచి "దురాత్మా! ఇఁక నెన్నటికిట్టి క్రూరకార్యము లొనర్పకు మీతప్పిదమునకుఁ దగుశిక్ష యనుభవించి యున్నవాఁడవు పొమ్మనిచంపకాతనివిడిచిపెట్టె. ఆతఁ డింతియఁ చాలు నని చేయిఁబోఁగొట్టుకొని రేఁగుచుఁ బలాయనంబయ్యె. భయపడుచుఁ దన్ను నుతించుచున్న బ్రహ్మచారింగని "అయ్యా! నీవెవ్వర వీతని కెందులకుఁ జిక్కితివి. నీకథ వివరింపు"మని వసుంధరుం డడిగె. అందులకు బ్రాహ్మణుఁ డిట్లనిచెప్పె. "ఆపద్బాంధవా! నాపేరు శ్రీపాదశర్మ. మాది కాశీనగరము. సుశీలయను కాంత నన్వేషించుచు వచ్చుచున్నన న్నీదురాత్ముఁ డెత్తికొని పోవుచుండ నీవు రక్షించితి" వని తన కథనంతయు సమగ్రముగా వినుపించె. మరల వారిరువు రీరీతిఁ బ్రసంగించిరి.

వసుం:—అయ్యా! కాశీనగరమున భట్టపాదాచార్యులయొద్ద తర్కశాస్త్ర మభ్యసించుచుంటివిగదా!

శ్రీపా:—ఔను! నీకెట్లు తెలియును?

వసుం:—యాత్రార్థమై కాశీనగరమునకువచ్చియుంటివి. అపుడు నీతోఁ గొంతకాలము స్నేహితధర్మము నాచరించి యుండియు గుర్తింపలేకపోయితిని. నీవు శ్రీపాదశర్మనని చెప్పి

నంతనే జ్ఞాపకమునకు వచ్చుచున్నది. భట్టపాదాచార్యులవారు క్షేమముగానున్నవారా? వారిచెంత నేనును గొంతవిద్యాభ్యాసము చేసియున్నవాఁడను.

శ్రీ:—నిన్ను నేఁజూచినట్టును జిరపరిచితమైనట్టు కంఠధ్వనియును జ్ఞాపకమున్నది. సమయమున కేతెంచి స్నేహితమును సార్థక మొనరించితివి. నీకుఁ బ్రత్యుపకారము చేయఁజాల. అనవరతము నీస్నేహిత మొనర్చెద నీపేరెయ్యది యెఱిఁగింపవలయు.

వసుం:—నన్ను వసుంధరుండని పిలుచుచుందురు. నీవీ యరణ్యమున నొంటరిగా దిరుగకుము. ఆపాపాత్ములు మరల నీకపకార మొనర్తురు నావెంటనే యుండుము. సమయముచూచి తగుసహాయ మొసఁగి నిన్నుఁ గాశీపురము జేర్చెద.

శ్రీ:—మాసుశీల యగపడువఱకు నేనూరికిఁబోవను. ఇందే ప్రాణములైన విడిచెద. లేకున్న నీవెంటనే యుండెద. మాసుశీల యిందెందైన నున్నదేమో జూడవలయు.

వసుం:—శ్రీపాదా! మీసుశీలను నేను వెదకించి నీకొసంగెద నీవాచింతవిడువుము. ఊరక నావెంటరమ్ము.

శ్రీ:—నీవంతదృఢముగాఁ జెప్పుచున్నావే! ఎందైనఁ జూచియున్నావా?

వసుం:—ఆవిషయ మడుగకుము. ఇరువది దినములలో సుశీలను నీసన్నిధిఁ జేర్చెద తొందరపడకుము.

శ్రీ:— అట్లయిన మాసుశీల జీవితురాలై యున్నదిగదా!

వసుం:—శ్రీపాదా! నీకుఁ బండితనామధేయమేగాని శుద్ధపా

మరుడవై యున్నవాఁడవు. నీ మొదలిగుణమంతయు మారి యున్నట్టున్నది. జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞుఁడవు కవీశ్వరుఁడవు గణిత శాస్త్రమెఱింగితివి తర్కమభ్యసించితివి వేదాభ్యాసము నర్చితివి. చూతుము! సుశీల జీవవంతురాలై యున్నదో లేదో సిద్ధాంత మొనర్చుము.

శ్రీ:— నే నీవిద్యల నెఱుంగుదు నని నీ కెట్లు తెలియును?

వసుం:— తెలియకయే వచించితి ననుకొంటివా? నీవును నేనును భట్టపాదార్యులయొద్ద జ్యోతిషకవిత్వముల నభ్యసింపలేదా మఱచితివో

శ్రీ:— ఓహో! నీవేమి కళాభానుఁడవా?

వసుం:— నేను వచ్చిన యనంతరము వచ్చినవాఁడుగదా కళాభానుఁడు. నేను వసుంధరుండనువాఁడను.

శ్రీపా:— కళాభానుఁడుగాక మఱియొకరితో నేను విద్యాభ్యాసం మొనర్చి యుండలేదే! నీవు క్రొత్తగాఁ జెప్పుచున్న వాఁడవు నాకు స్మరింపలేదు.

వసుం:— సుశీలా వియోగ సంతాప ధూమావృతుఁడవైయున్న నీకేవిషయము జ్ఞాపకముండును. కళాభానుఁ డని కలవరించెద వదియేమి?

శ్రీపా:— ఆహా! ఆవిద్యాచక్రవర్తిని ఆవిలాసరతీమనోహరుని ఆగంభీరసాగరుని ఆశరణ్యశరణ్యుని ఆసుహృత్పయోజభానుని ఆప్రతాపభానుని ఆమూఢజనాజ్ఞానతమోభానుని ఆపరిపంథిగర్వాంధకారభానుని కళాభానుని స్మరియింపకుందునే? నాప్రాణమిత్రుఁడే, ఆర్యజనాశీర్వచన

పాత్రుఁడే, సుచరిత్రుఁడే, పాపాటవీవీతిహోత్రుఁడే, నీవాతని జూచియుండలేదు. మిత్రుఁడని యనృతము లాడుచున్నాఁడవు. అమ్మహాత్మునకొక సందేశపత్రిక లభించినది. ఇచ్చి గాఢాలింగనమాచరించి మిత్రత్వము సార్థకపఱచెద. నిను గన్నప్పటినుండియు నమ్మహానుభావుఁడు నాకు జ్ఞాపకమునకువచ్చుచున్నాఁడు. ఆధ్వనియును విన్నట్లు జ్ఞాపకమున్నది. మనమిరువుర మేకకాలమందు భట్టపాదార్యులవద్ద విద్యాభ్యాస మొనర్చియు నీవన్నట్లు మోహాంధకార మగ్నుఁడై యున్నవాఁడ. నీకున్న జ్ఞాపకశక్తి యజ్ఞానలతాభేదునికి నీమిత్రభేదునికి నీమూషగహ్వరానుమోదునికి నీశ్రీపాదునికి లేకున్నది. తండ్రీ! ఈసమయమునం దకస్మాత్తుగనీవిచటనుండి యాక్రూరభైరవానుచరుని బారినుండి తప్పించితివి. కృపారసంబు నాపైఁగుప్పించితివి. మిత్రుఁడైననామనమును మెప్పించితివి. అనురాత్ముని నొప్పించితివి. నీ కాయురారోగ్యైశ్వర్యపుత్రపౌత్రాభివృద్ధి యగునట్లు లాభగవంతుని బ్రార్థించుచుండెద.

వసుం:—నీవు సుకృతవయోరాశివి. నీపూర్వపుణ్యావశమున నిన్నానీచుని బారినుండి భగవంతుఁడే తప్పించియున్నవాఁడు. నిమిత్తమాత్రుఁడైన నన్నీరీతిఁ బొగడఁదగునే? మిత్రుఁడవు సహపాఠివి బ్రాహ్మణుఁడవైననీ వార్తుఁడవై యున్నప్పుడు చంద్రవంశోత్తమక్షత్రియుఁడనై జన్మించి యుపేక్ష యొనర్పఁదగునే? కానిమ్ము. కళాభానునికి సందేశలేఖ లభించినదని చెప్పితివే, అందున నేమిపిశేషమున్న

దో రహస్యము గాకుండిన నేఁ జూడఁదగినదైనఁ జూచుట కామోదించుచున్నాఁడ.

శ్రీ:—ప్రాణరక్షకా! నీకెఱింగింపని రహస్యము గలదా? ఇదె పత్రికఁజూడు మని యొసంగె. అతం డాపత్రికవిప్పి మనమున నే చదువుకొని తలయూచి పత్రికనుమడిచి మరల శ్రీపాదుని చేతికొసంగి నీకీ పత్రికలభించు టెట్లని యడిగె.

శ్రీ:—సుశీల నరయుచు నరణ్యములో నేను దిరుగాడుచుండ నచ్చటికి సుశీలామాతులుండైన విశ్వావసుశర్మ కళాభాను నరయుచు వచ్చి నాకథవిని యీపత్రిక నాకుఁ జూపించె. నీకెట్లు లభ్యమయ్యె నని యడిగితిని. తాను హారిద్వార రాజకొమారుని చిత్రపటముఁ దీసికొని మణిస్యందనమునకుం బోయి ప్రస్తావవశమునఁ గళాభానుని వృత్తాంత మా రాజకన్యకతో వచియించినప్పటినుండియు నా కాంత కళాభానునే వరించి యాతనికిఁ దనసందేశమును వ్రాసియిచ్చినదని చెప్పి నన్నరణ్యములో నుండవలదని బోధించి తాను కళాభాను నరయుచు వెడలిపోయె. నే నాతని నోడంబఱచి కాశీనగరమున కరుగక మరల సుశీల నన్వేషించుచు వచ్చుచుండ దారిలో నీపత్రిక పడియుండె. అదిగాంచి అయ్యో! అతఁడేమైయుండునో యని వగచి పత్రికం జేతఁబట్టికొని వచ్చుచుండ నీదురాత్ముఁ డొక్కపెట్టున వియన్మార్గమునుండి చనుదెంచి నన్నెత్తుకొని పోవుచుండి నీచేఁ బరాభూతుఁడై నన్ను విడచి చనియె. ఇదియే పత్రికా వృత్తాంత మనిన వసుంధరుఁ డిట్లనియోచించె.

ఆబ్రాహ్మణుఁ డేమయ్యెనో పాపము! భైరవానుచరు లెత్తికొని పోయియుందురో? క్రూరమృగముల కాహారమయ్యెనో కానిమ్ము. భైరవాశ్రమమునకే బోయియుండిన పట్టికాప్రకారముగదా బలియిత్తురు. ఇప్పుడా యాశ్రమమున కరుచిసమయ మగుటచే నెట్టిహింసలును జరుగవు. పరమేశ్వరుఁ డున్నవాఁడు. బేతాళునిచే రక్షింపఁబడిన కన్యయే యాశ్రీపాదుని సుశీలయై యుండవలయు. ఆమె కాశీపురమునం దన్నపూర్ణాదేవాలయములో నున్నదని యితనికిఁ జెప్పితినా మరల నాకెఱింగింపకనే యొంటరిగా నచటికిం బోవఁ బ్రయత్నించును. అట్లుపోవునపుడు భైరవానుచరుల కంటఁబడెనా యీతనిపని యంతటితో సరియగును. అందుచే నామర్మ మెఱింగింపక నావెంటనుంచుకొని తగుసహాయమబ్బినపు డీరహస్య మెఱింగించి పంపవలయు ననుకొని కొంచెముసేపు విశ్రమించి స్వయంప్రభోక్త మార్గానుసారియై శ్రీపాదుని వెంటఁగొని చనిచని గొప్పపర్వతములెక్కుచుఁ గోన దిగుచు ముందు శ్రీపాదుండును వెనుక వసుంధరుండును బోవుచుండి బహుదుర్గమారణ్యములు నిర్గమించుటచే శ్రీపాదుఁ డాయాసమొంది మృగగర్జనలకు భయమంది "వసుంధరా!

చ. సిరిగల దేగపిట్టలును జీకురుపక్షులు గుడ్లగూబలుం
జిఱుతలు శేడు లేనుఁగులు సింగములుం గరడుల్ సివంగులుం
గరుణనఁ గూయుచున్నవి దిశావిశరై దిగులొందితయ్య యీ
వరపగుచీకటాయె నిఁకఁ బోదము .లోనగరేను మిత్రమా.

ఉ. అమ్మలరీతిఁ బాదములయందున కంటకఘాతమయ్యె నీ
కెమ్మెయిఁ బోయెదో శ్రమ మదెట్టు సహింతువొ జాలుచాలు ని
క్కమ్ము మహాత్ముఁడీవు పటు కాపురుషుండను నేను దుఃఖభా
రమ్మున వ్రగ్గినాఁడ నను రక్షణఁ జేయఁగఁ బూనుమా త్వరన్."

అని విలపించి యడుగిడలేక యందే కూర్చుండె. వసుంధరుం డాతనిం గాంచి "మిత్రమా! సింహ శరభ వ్యాఘ్ర భల్లూకాద్యుష్ట్రోగ్ర భయంకరారావనిబిడీకృతమౌ యరణ్యమునం దెట్లు సహించి సుశీల నన్వేషించు చుంటివి? కంటకపాషాణమయమై నిష్ప్రాపనీయమై దుష్పథావృతమైన దుర్గములం దెట్లుసంచరించితివి? నాఁడు లేని యాయాసం బీనాఁడు గల్గినదే? సుశీల నన్వేషింప వలయునా వలదా? లెమ్ము. ఈగంగానదిని స్నానమాచరించి కొంతతడవు విశ్రమించి వెళ్లుద" మని గంగానదియందు స్నానపానాదు లొనర్చి తత్తీర తరుచ్ఛాయలందు విశ్రమించి యుండినపు డా నదీమతల్లిం గాంచి శ్రీపాదుఁడు,

సీ. ఈదేవియేగదా యీశుశిరంబుపైఁ దాండవం బాడుచుఁ దనరుచుండు
నీనదియేగదా హిమవన్నగాగ్రంబు నందుండి భూమిపై నవతరించు
నీస్రవంతియెగదా హితమతిచే శౌరిపాదోద్భవాఖ్యచేఁ బరఁగుచుండు
నీమతల్లియెగదా యెల్లలోకంబులు తనవారిచేతఁ బావనము సేయు
గీ. ఔర! యీగంగ దివ్యవిహారరంగ
భక్తజనసంగ దుర్ఘోరపాపభంగ
చలబృహద్భంగ కమలాగ్రచరితభృంగ
పొగడఁ దరమౌనె మిత్రమా భువనమునను.

ఈనదియందు స్నానమాచరించిన మాత్రముననే యాప్యాయమానసమై మార్గాయాసమంతయు నంతరించిన దిఁక వెళ్లుదము

వసుం:—రమ్మో నీవు నడువఁజాలవు. నాభుజములపైఁ గూర్చుండుము.

శ్రీ:—వలను కొంతదూర మరుదెంచెద. ఆవల చూచికొందము.

వసుం:—చాలును రమ్మనియెత్తి తనభుజముపై నెక్కించుకొని మహావేగముగా నడచుచుండె. బహుదూర మరిగినంత నచటి ధూమంబును వేదఘోషయును వినంబడియె. అల్లపోవుచు నొకయాశ్రమంబు చెంత కరిగి దానింగాంచి శ్రీపాదుఁడు "వసుంధరా!

సీ. అదె! యాజ్యహోమధూమావృతాంగానసంజాతస్ఫులింగాభ్రచాల్యమగుచుఁ
దతయుదాత్తానుదాత్తప్రత్యయోక్తియ వేదమంత్రార్భటీశబ్ద [illegible]
బరమస్రుక్స్రువపరిస్తరణేధ్మ సంభృత్య [illegible] ఢాళసంభరిత మగుచు
నశ్వర్యహోతసభ్యప్రశస్తబ్రహ్మయాగ్నిధ్రసుత్విక్ప్రియాత మగుచు
గీ. గీయతాంశ్రావయేన్మంత్రహాలాయనిర్జ
రాగమనదీక్షితుద్వృక్షశాఖాంతరుషిభి
రంభబిందుప్రపాతక్షణారంభ మగుచు
నవన మొప్పారుచున్న దాశ్రమముఁ గంటె."

అని మఱియు నేదియో చెప్పుట కుపక్రమించుచుండ "శ్రీపాదా! ఇదియే బదరికారణ్యము. అదియే లోకపాలసరోవరము. ఇందే నేను తపమాచరింపవలయు" ననుచు భుజమునుండి యాతనిడించి సరోవరసమీపమున కిరువురుం జనిరి. ఆసరోవరమున కష్టదిక్కులయందు నస్మృతశిలా విరచితంబులగు మంటపంబు లెనిమిది వెలయుచుండె. ఆమంటపములలోఁ బరికింప భార్యాసహితమైన యింద్రాగ్ని యమ నైరుతి వరుణ

వాయు కుబేర యీశాన విగ్రహములఁ బూర్వాదిగా క్రమం
బునఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడి యుండె. అదిగాంచి స్వయంప్రభోక్త
లోకపాల సరోవరం బిదియేయని నిశ్చయించి స్నానం బొనర్ప
నుద్యుక్తుఁడైయున్న నాకాపార రామణీయత కచ్చెరువంది
శ్రీపాదుఁడు,

చ. కుసుమలతాతతుల్ తటినిఁ గౌస్కులఁ గూడియు నీడలాడ వె
క్కసమగు నీటిపక్షులు పికస్వరసుస్వరతక్ ధ్వనింప సం
తసమున నబ్జమాధురిమతెంపునఁ ద్రావియుఁ దేఁటులాడఁగా
నిసుమునఁ గూడి యీసరసి యింపెసలారెఁగదా వసుంధరా.

అని తత్తటంబుపైఁ జూచుచు నిలుచంబడిన వసుంధరుఁడు స్నానోన్ముఖుండై "శ్రీపాదా! యిఁక నే స్నాన మాచరించి తపంబున కుపక్రమించెద. నీవు భయపడకుండుము. ఇందే భూసురులున్నవారు. ఆయాశ్రమమున నుండుము. లేకున్న నీమహోన్నతామృతశిలపై నుండుము. ఒకవేళ నీకేదేని భయము గల్గు విపత్తు తటస్థించెనేని నన్నుఁ బిలువుము నీకు భయము బాపెద. ఈపరిసర కందమూల ఫలములచేఁ దృప్తిఁజెందుచుండుము. రాత్రివేళల నమృతశిలపైననో ఆశ్రమవాసుల చెంతనో విశ్రమింపుము. పలుమారు బిలుచుచు నాతపంబున కంతరాయముఁ గల్పింపకు" మని చెప్పి యాసరోవరంబున స్నానమాచరించుట కుద్యుక్తుండై సోపానమార్గముగా దిగుచుండె. ఆ సరోవర తీరమునుండి "యష్టదిక్పాలక స్నాన యోగ్యంబగు నీసరోవంబున స్నానం బాచరింపవలదు. సాహసమునఁ జేసితివేని నీకపాయము తటస్థించు"నను వాక్యములు వినంబడియె. ఎవ్వారిట్లు బలుకుచున్నా రని వసుంధరుఁడు నలుప్రక్కలంగాం

చి యేమియుం గానక యేవిషయమో యని స్నానోన్ముఖుం డయ్యె. మరల నదేరీతి వినుపించె నదిగాంచి,

వసు:—అయ్యా స్నానమొనర్పఁ బోవుచున్న నన్ను వారించుచున్నావు. నీరూపం బగపడదు. నీవెవరు?

అధి:—నే నీసరోవరాధిదేవతను.

వసు:—ఎందులకు నన్ను వారించెదవు?

అధి:—దీనిం బ్రవేశించిన నీకపాయము గలుగఁగల దందుచేత వారించుచున్నాను.

వసు:—దేవీ! ఇందు స్నాన మొనరింపవలసిన కార్యమొండుగలదు. అందుల కేమియుపాయముఁ జెప్పెదవు?

అధి:—గంగానదిగలదు.బిందుసరోవరముగలదు. గంగోత్తరిగలదు. వానియందు స్నానమొనరించినఁ గల్గని కార్యసిద్ధి యీసరోవరంబునం గల్గునే?

వసు:—అమ్మా! ఆర్యులేవిధి జెప్పియుందురో యారీతిఁగార్యసిద్ధి నొందవలయు. అపాయము గల్గునని బెదరి వారివాక్యోల్లంఘనఁ బొనర్చి కార్యభంగ మొనర్చికొని యపకీర్తి నొందుటకన్నను ఆర్యవాక్యానుసార మొనర్చి యందుచే లభ్యమైన యాపత్తు ననుభవించుట మేలుగాదా? ఇందుఁ బ్రవేశించిన నాకేమి యపాయము తటస్థించును?

అధి:—ఈసరోవరమునఁ బాదంబద్దినమాత్రముననే పర్వతములంబోలు నెనిమిది గరుడపక్షు లరుదెంచి నిన్నెత్తికొనిపోయి తినివేయును.

వసుం:—గరుడపక్షుల బారినుండి తప్పించుకొనిన?

అధి:—ఈసరోవరములో నున్న నలువురు క్రూర రాక్షసులీడ్చి కొని పాతాళమునకుంబోయి నిన్ను దినివేయుదురు.

వసుం:—అష్టదిక్పాలకు లారాక్షసుల నేల శిక్షింపకున్నారు?

అధి:—వా రసాధ్యులు. బ్రహ్మవరానుభూతులు. అందుచే వారలతోఁ మైత్రిఁ గల్పించుకొని సమయమును వేచియున్న వారు.

వసుం:—అంతటి యసాధ్యులైన రాక్షసులుండు నీసరోవరమున వారెట్లు స్త్రీలతో స్నానాదు లాచరింతురు? నీమాటల నేవిశ్వసింపఁజాల. అమ్మహాత్ముల కసాధ్యులైనరాక్షసు లీప్రపంచమందు గలరే? జగములు పుట్టింపను సమయింపను శక్తిగలవారల నిట్లాడఁదగునే? నన్ను భయపెట్టుటకు నిట్లు పలుకుచున్న దానవు. తల్లీ నమస్కరించి వేఁడువాఁడ నన్నాటంకపఱుపకుము. నాకార్యసిద్ధియగునట్లు నీయాశీర్వచనం బొసంగుము.

అధి:—నాయనా! అట్లనకుము. దేవతల కసాధ్యమైన నివాతకవచులను రాక్షసుల నర్జునుఁడు సంహరింపలేదా? దేవతల కసాధ్యులైన రాక్షసులను సూర్యవంశ మహీశులైన ముచికుంద ఖట్వాంగ దశరథులు సంహరింపలేదా? దేవతల కసాధ్యులగుటచే గదా వారలను సంహరించుటకు భగవంతుఁ డనేకావతారము లెత్తవలసివచ్చె. దేవతలైనమాత్రముననే యద్వితీయు లనుకొంటివే? అట్లనక నీయుద్యమమును మానుము.

వసుం:—తల్లీ! నాపై ననుగ్రహించి శుభవాక్యములచే నన్నా శీర్వదింపుము. నేను స్నాన మొనరింపక మానను.

అధి:—నీయిష్టము. ఇఁక నేఁ జెప్పఁజాల నీకు శుభమగుఁ గాక.

తల్లీ! వందనము. నాకిదియే కావలయు ననుచు ధనస్సు చేతనంది యొక వాడియమ్ముఁ దీసి సుదర్శన నామమంత్రం బభిమంత్రించి యష్టదిగ్బంధన సంకల్పంబుగాఁ బ్రయోగించె. అదియును ధనస్సునుండి వెడలి కాలచక్రంబురీతి గిర్రిరం దిరుగుచుఁ జిటచిటధ్వనులతో విస్ఫులింగములు రాలుచు నాకాసారంబున కష్టదిశలయందును నొకచోట నున్నదని నిశ్చయించుటకు వలనుపడక ప్రజ్వలించుచుఁ దిరుగుచుండె. దానిం గాంచి శ్రీపాదుఁ డాశ్చర్యమగ్నుఁడై "భళీ! వసుంధరా! దివ్యాస్త్ర కోవిదుండైన నిన్నుఁ బొగడఁదరమే!" యని నుతియించె. అతండు కోదండం బెక్కుడించి యొక్క తరుమూలంబునం దుంచి సరోవరంబునం దిగి పాదప్రక్షాళనం బాచరించుచుండె. అంత భోరుమని శబ్దంబు గలిగె. ప్రళయమారుతంబు వీచె. పక్షివిక్షేపములచేఁ బరిసర వృక్షశాఖలు పెళపెళధ్వనులచే విరుగుచుండ శరవేగంబున నెనిమిది గరుడపక్షు లెనిమిది దిశల నుండియు నేతెంచి సరోవరములోనికిం దిగుట కసాధ్యమై వసుంధర ప్రయుక్త సుదర్శనాస్త్రాగ్ని కోర్వలేక పిండుగట్టి చదల వాడుచుండి వృక్షశాఖలపైఁ గూర్చుండె. వసుంధరుఁడు సరోవరమున స్నానమాచరింపుచు నఘమర్షణమంత్రములం జెప్పికొనుచు సంకల్పించుచునుండె. సరోవరములోనుండి గుబగుబమని బుగ్గలెగసె. జలాంతర్గతామృతశిలా సోపానములపై నిలిచియున్న వసుంధరుని రెండుపాదములం బట్టికొని యిరువురు రా

క్షసు లీడ్చిరి. ఆప్రయత్నమున నుంకువాఁ డగుటచే నీటియందుఁ గూలఁబడి ధైర్యమును వదలక మహాసాహసమున వాని పాదమును బట్టియున్న రాక్షసుని చేయి తనబాహువుచాచి యందుకొని లేచి నిలువంబడి ధట్టించుచు నాతనిం బయిటికీడ్చి యట్లసోపానములపై ద్రొబ్బి రెండుచేతులంబట్టికొని లోపలనున్న మఱియొకపాదముచే నాతనిముఖముపైఁ దన్నె. ఆతాపుచే బాధజనియించి పాదమును విడిచిపెట్టె. వసుధరుఁడు సోపానములపైకెక్కి చేతనున్న రాక్షసుని జిరజిరఁ ద్రిప్పి సోపానంబులపై వైచె. అతం డాదెబ్బచే వేదనం బొందుచుండె. లోపలనున్న రాక్షసుఁడు బయటి కరుదెంచి యార్చుచు వసుంధరునిపై దుముకె. తనపైఁబడుచున్న దనుజునివక్ష మధికత్వరచే ముష్టిచేఁ బొడిచె. అతం డాదెబ్బచేనొచ్చియుఁ గాసారతటమునందున్న వృక్షశాఖ విఱచుకొని వచ్చునంతలో నటబడియున్న రాక్షసుఁడు సేదదేరి లేచి పటపట పండ్లుగొఱికి భుజము లప్పళించుచు దక్షిణభుజం బెత్తికొని ముష్టిసారించి వసుధరుని వక్షముపైఁ బొడిచె. ఆతాపునకు దేహముగంపించె. కన్నులెఱ్ఱవాఱె. హుతవహునకు ఘృతంబిడునట్లు రౌద్రముచేఁ బ్రజ్వరిల్లి హుంకరించి పదఘట్టనలచేఁ గాసార సోపానంబు లుఱ్ఱూఁతలూఁగుచుండఁగా వడివడి నాతనిపైకి లంఘించి యారాక్షసుని నరచేతితోఁ దాటించె. ఆపెట్టుచే నాతనిశిరంబు వ్రయ్యలై భూమిపయిం బడియె. వృక్షశాఖవిఱచుకొని వచ్చుచున్న దనుజుఁ డాతనిపాటుఁగాంచి యార్భటించి మండలాకృతిం దిరుగుచు వృక్షశాఖం ద్రిప్పుచు వసుంధరునిం గొట్టె. అతఁడా పెట్టు దప్పించుకొని యతిలాఘవముచే నితరు లెఱుఁగవంతటి

లాఘవమున వృక్షమూలమునందున్న తనఖడ్గమునందికొ నుండి సరాసరియెకి నతిచిత్రగతులచే ఖడ్గముం ద్రిప్పుచు నారాక్షసుని కుడిచేయిపై గుఱినిడివైచె. అదియు ధగద్ధగాయమానముగా మిఱుమిట్లుగొల్పుచు రివ్వునఁబోయి యాతని భుజమును ఖండించె. వృక్షశాఖయుక్తమగు నాహస్తము పిడుగువంటిచప్పుడుతో భూమిపయిం బడియె. ఆదానవుని రౌద్రమునకు మేరయే లేదు. కోపంబు రూపంబైనవడువున వామభుజం బెత్తికొని పిడికిలి సవరించి వచ్చుచుండె. అతం డదిగాంచి యతిలాఘవముచే నాతనిభుజముపై కెగసి పాదముచే శిరముఁ దన్ని కేశపాశంబులం బట్టికొని యటనుండి భూమిపైదూకి యాతని తలవంచి వీపుపై గ్రుద్దె. ఆతనిపైఁబిడుగుపడినట్లయ్యె. ఆ రాక్షసునికి జవసత్త్వములు తగ్గె. నోట రక్తము గ్రక్కె. స్మృతిదప్పి యట్టె నిలుచఁబడియుండె. అంత సరోవరములోనుండి మరల కలకలధ్వను లుప్పతిల్లె. ఇదియేమో యని జూచుచుండఁగా నిరువురు క్రూరరాక్షసు లంబరము వగుల నార్చుచు నీటనుండి వెడలివచ్చుచుండిరి. వసుంధరుఁ డతిశీఘ్రమున ధనస్సు కేలనంది యశనిపాతోపమంబులగు పవిబాణము లధికత్వరచే వారిపైఁ బ్రయోగించి నీటనుండి వెడలునంతలోపలనే శిరంబు నెగురఁగొట్టె. వారిరక్తముచే సరోవరమంతయు నెత్తురుటేటి చూడ నసహ్యమైయుండె. ఆకళేబరములు నీటమునుంగక మునుపే వసుంధరుఁ డందులో దుమికి యీడ్చి పాఱవైచె. స్మృతిదప్పియున్న యొకభుజరాక్షసుఁడు మూర్ఛదేరె వానింగాంచి "రాక్షసాధమా! నీపైదయగలుగుచున్నది. నిన్ను వధించుటకు నాకిష్టము లేకున్నది. ఈసరోవరంబున నున్న మీవారందఱిం దోడ్కొనిరమ్ము.

వలెం గడపి నిష్కంటకం బొనర్చెద. దురాత్ములారా! హుదూరమునుండి వ్రయ ప్రయాసలకోర్చి పుణ్యక్షేత్ర పుణ్యతీర్థ యాత్రలకరుదెంచు పుణ్యాత్ములీతీర్థములయందు స్నానమొనర్చుటకు మీవలన బాధ. క్షేత్రములలో విగ్రహదర్శన తీర్థప్రసాదముల స్వీకరించుట కర్చకులతో బాధ. మీరు ఘోరరాక్షసులు. వారు మానవరాక్షసులు. కలవారో లేనివారో యని యోచింపక పుణ్యక్షేత్ర గౌరవముతో బహుదూరము నుండి వచ్చియున్న వారనెడి యభిమానమును వర్జించి తాము పుణ్యక్షేత్రేశ్వరార్చకులై యుండియు యాత్రీకులను బాధించఁగూడదను న్యాయము కడఁద్రోచి మధువునుఁగన్న పిపీలికాదులవలె బాధించుచుందురు. తాము విధించుకట్నము లిచ్చినగాని దైవదర్శనముఁ జేయింపరు. వారియందున్న రువ్వయో గవ్వయో గుంజుకొని వారు మరల స్వదేశమున కరుగుటకు భిక్షాటన మొనర్ప గుఱిచేయుచుందురు. ఇట్టి దురాత్ములను తిలలంత ఖండములగునట్లు నఱకినను పాపము రానేరదు. దురాత్మా! చావక బ్రదికియున్న మీవారలం దోడ్కొనిగమ్ము పో" మ్మనిన నాతం డేమియుఁ బలుకక తనసోదరులు గతించినందులకు దుఃఖించుచు నతఁడు బాలుఁడై యుండియుఁ బరాక్రమమున సింహకిశోరుఁడై యేమియు నోర్వక యుండుటఁ జూచి నిరాశవహించి తనచేయిబోయినందులకు లజ్జించుచు నేనుండియు నేమిప్రయోజన మనుకొని పరువెత్తివచ్చి వసుంధరునియెదపైఁ దనకాలితో నొక తన్నుఁ దన్నె. అతాపు నతిలాఘవముగాఁ దప్పించుకొని ఖడ్గంబందుకొని యొక్కవిసరుచే నాతనికంఠము తుత్తునియ లొనర్చె

యాకళేబరమును సరోవర తటమునుండి విసరివైచి తాను ధనుఃఖడ్గముల శుద్ధినొందించి కాసారతటంబుననుంచి "తల్లీ! జలాధిదేవతా! నీయాశీర్వచన ప్రభావముచే నాస్నానమున కాటంకమొనర్చువారల బాధలన్నియుఁ గడచియున్నవాఁడ. ఇంకనుజ్ఞ యొసంగుము. సుఖంబున స్నానమొనర్చెద" నని చేతులుజోడించి ప్రార్థించె. ఆతనిపై మందారపుష్పంబులు బడియె. అదిగాంచి దేవి యనుజ్ఞ యొసంగినదని నిశ్చయించి స్నానమొనర్చి సంధ్యావందనాదులం దీర్చి పరిశుభ్రమనము చేఁ దత్పశ్చిమతీరంబునఁ బూర్వాభిముఖముగా దర్భాస్తరణంబు నవరించి పత్రపుటికలచే జలంబు లుంచుకొని భస్మంబుచేఁ దిర్యక్పుండ్రంబు సనరించి భూశుద్ధి యొనర్చి విఘ్న నివారక మంత్రముల నుచ్చరించి నలుదిశలయందు మంత్రోదకంబునుం జల్లి సుదర్శనాస్త్రమును బునస్సంధానము గావించి రక్షోఘ్న హారణ మంత్రములచే నష్టదిగ్బంధనం బాచరించి యవధులు గల్పించి తపంబున కుద్యుక్తుఁడై భయపడకుండు మని శ్రీపా నచ్చరించి యాదిత్యున కంజలియొనర్చి విఘ్నేశ్వరు ధ్యానించి పూర్వాభిముఖుండై యూర్ధ్వబాహుండై నిజనాసాగ్రనిరీక్షణ మొనర్చుచు నచలభావముచే వసుంధరుఁడు నరనారాయణో ద్దేశముగాఁ దప మాచరించుచుండె. శ్రీపాదుఁడు కందమూల ములచేఁ దృప్తిఁజెందుచు వసుంధరోక్త ప్రకారము వర్తించుచు చుండె. నాఁడుగడచి మరునాఁ డరుణోదయం బయ్యె.

శా. ఆకాసారతటంబు పూర్వదిశ దివ్యంబైనరారాలపై
  వైకారంబగు వాలుజాపులను సువైచియున్న చకోదోయిపై

వీకన్ జూపిడి కన్నొప్పమల్ గులుక నావృత్తిన్ చెలుప్ గొల్వ న
ప్తోకానందము జెందుచున్ మరునిరాతుఖాకారమున్ బోలుచున్.

ఉ. మోటులు పల్లవింపఁగను ముద్దులు గూర్పమూఁగ ను లౌనవన్
గూటువయర్థముల్ దెలుపఁ గుల్కుచుఁ దంబురపట్టి గోటిచే
మీటుచు మంద్రమధ్యనభ మేరువులందు నటింప నంగుళుల్
బాటలు పాడుచుండె నొకపద్మదళాక్షి పికస్వరంబునన్.

క. ఆరోహణావరోహణ, దారుల్ లయమూర్ఛకళల దాటుస్వరముల్
తీరుల్ హాయిన్ గొల్పఁగ, సారసదళనేత్ర యొప్పె సంగీతముచే.

శ్రీపాదుఁ డమృతశిలాసీనుండై యాసంగీతం బాలకించి తదీయానందమునకు మైమఱచి "యౌరా! ఈసునాదం బెందుండి జనించుచున్నయది. ఇది దేవభూమి యగుటచే నేవిద్యాధరాంగనయో! ఏగంధర్వకామినియో! ఇటసంచరించుచుఁ దన యుల్లాసంబు బయల్పఱచుచున్నయది పోయిచూచి వచ్చెద" నని యమృతశిలావరోహణం బొనర్చి కొంతదూరం బరిగి యాసరోవర పూర్వతటంబునఁ జెంగావిపావడ కుచ్చెళ్లువార ధరియించి సరిగంచుచీనాంబరము వల్లెవాటువైచి ప్రత్యంగంబును దివ్యభూషణములచే నలంకరించి పదమంజీర ఝుళంఝుళ ధ్వను లమందానందంబుఁ గొల్ప గాంధర్వంబు చాలించి జంత్రంబాబండపైనిడి యటునిటు సంచరించుచున్ననొక్కదివ్యాంగనం గాంచి చిత్తంబు భ్రమించి మరల నిదానించి చూచి సుశీలయని నిశ్చయించి శ్రీపాదుఁ డానందాశ్చర్యములు పెనఁగొన మైమఱచి "ప్రాణేశ్వరీ! సుశీలా! నీవియోగ దుస్సహసంతాపముచే భయంకరారణ్యములం దిరిగితిరిగి యిటకరుదెంచి నా పూర్వపుణ్యవశముచే మరల నిన్నుం గాంచితి. ధన్యుండనైతి"

నని పల్కుచు నాకాంతసమీపమునకరుగుచుండ నాకాంత యు నొక్క లతానికుంజముల మాటునకుంజని పొదరిండ్ల చాటుననే చేలాంచలము వాయుచలితమై పటపటలాడ మెఱపుఁ దీఁగెంబోలి వసుంధరుఁడు తపంబాచరించుచున్న కాసార పశ్చి మతటంబున కేతెంచుచుండె. శ్రీపాదుఁడు మైమఱచి "కాంతా! శోకము నీకై బహుబాధపడియున్నవాఁడ. ఇంక నన్నలయిం పకు" మనుచుఁ బిలుచుచుఁ బోవుచుండె. ప్రాతస్సంధ్యా సమ యంబగుటచే వసుంధరుఁడు సమాధిఁజాలించి స్నానార్థమై సరోవరాభిముఖుఁడైయుండి శ్రీపాదుని యుమ్మలికముఁ గాంచి మరల నిదియేమివెఱ్ఱి "శ్రీపాదా! నీవు కేవలపామరుండవై ధారణాశక్తిలేకున్నవాఁడవే? సర్వవిద్యాగరిష్ఠుండవయ్యు నిప్పు రోజకుఁడ" నియె. "వసుంధరా! ఇదే యీపొదరిండ్లచాటున మాసుశీల జనుచున్నది. నన్నుఁగాంచియుఁ బల్కరింపకున్న దదేమంజులధ్వనుల నాలకింపు" మని చేజాపి చూపుచుండ నాసుందరి మేఘంబునుండి బయల్పడు విద్యుల్లతయుంబోలె పొదలచాటునుండి బయల్పడియె. అపుడాకాంత సుశీలగాకుం డె. శ్రీపాదునకు సిగ్గై తలవాంచి "వృథాభ్రమజెందితిని. వసుం ధరా! క్షమింపు" మనియె. వసుంధరుం డట్లె చూచుచుండ నాకాంతయు నొయ్యారముచే వసుంధరుఁడు జూచునట్టుగా,

సీ. కీల్గంటుఁ గీల్గొల్పి కేల్దోయి నిక్కించి గుబ్బల నుబ్బించుఁ గొంతదడవు
అద్దంబు చేఁబట్టి ముద్దుకస్తురిరేఖ కొద్దిగా సవరించుఁ గొంతదడవు
చిఱునవ్వుఁ గాన్పించి సిగ్గునఁ దలవాంచి గోటిచే నిలఁ ద్రవ్వుఁ గొంతదడవు
మాటాడుమా కీరమా చూడుమా యింతకోపమా యనిపల్కుఁ గొంతదడవు

గీ. బొమలు ముడివైచుఁ బువ్వులపొదలఁ జేరు
తేఁటులను ద్రోలుఁ దనలోన మాటలాడు
నులుకు వలుకును బెళుకును గులుక మెలఁగు
మనవసుంధరుహృదయంబు మరులుగూర్ప.

శితసరోజమునుఁ గరమందు ధరించి వీచుచున్న నాకాంత నట్టె నిదానించి చూడఁ దనచే రక్షింపఁబడిన భువనమోహినివలె నగపడుటచే "నాహా! ఈలతాంగి యిటనుండుట కేమి కారణము! భేండాభైరవాశ్రమమందున్నదని కపాలభైరవుఁడు చెప్పె. అది యనృతమయియుండునా? లేక వీరసేనుఁ డటకేఁగి భేండునకుఁ దెల్పక అయినది కానీ చూతమని విడిచి పుచ్చియుండునా? కాని మ్మ! భువనమోహినియే నిక్కమేని యెన్నడుగల్గని యీసొగసులుగుల్కుచుఁ గన్నవారలు పిచ్చెక్కునంతటి నటనఁజూపుచు నిటు మెలంగునే!" యని యనుకొనుచున్నంతలో నాకాంత పాదలమాటునకరిగి మరల బయల్పడ నపుడు భువనమోహిని గాకుండె. వసుంధరుఁ డదిగాంచి "శ్రీపాదా! ఈసతిచాతురింగంటివే? తొలుత సుశీలవలె నీకును మరలభువనమోహినివలెనాకును నగపడినది. ఇదియుఁగాక యిప్పుడొకయప్సరాంగనవలె నగపడుచున్నది. తొల్లి యష్టావక్రుఁ డను మునిపుత్రుని బ్రహ్మచర్యంబుఁ బరీక్షించిన నుత్తరదిశాంగనయో, లేక మత్తుపో భంగంబొనర్పఁ జనుదెంచిన మోహినియో యైయుండవలయు. నీవు భ్రమింప కా యమృతశిలాతలంబుపై నుండుము. నేసిదే స్నానంబాచరించి జనుదెంచెద" నని చెప్పి కాసారముచెంతకుం బోవుచున్న నమ్మత్తకాశిని బెళుకుచూపులచేఁ జూచుచు వసుంధరునకు సమీపించె. అతండును వైరాగ్యనిరీక్షణంబులం

జూచి యేవికారముం జెందక సరోవరంబునఁ దిగుచున్న నాతనిం గాంచి మందహాసముచే "రాజకుమారా! సంపూర్ణ యౌవ్వన సుకుమార కోమల తనూవిరాజమానుండవై యున్న వాఁడవు. నూతన బాల్యాధిక యౌవ్వనాంగీపయోధర పరీరంభణానంద తరంగంబులం దేలియాడక సుధాధరీయధరమధుర పానంబానక నిస్తులకస్తూరీ పత్రభంగ ముద్రాముద్రిత లక్ష్మీకర వక్షస్థలుండవు గాక దశవిధచుంబన కళామర్మస్థానోపరి నఖక్షత దంతక్షతాది రీతిఁ జర్య లొనర్పక నీరంధ్ర నిబిడీకృత ఘోరారణ్యమున జితేంద్రియుండవై నిరాహారుండవై కాయమును శుష్కింపఁ జేసి తపం బొనర్చుచున్న వాఁడ వీ కాయక్లేశమున నీవొందెడి లాభమెయ్యది?"

వసు:—నీవెవరు? ఎందుల కీయరణ్యమున నొంటరివై సంచరించుచున్న దానవు?

కాంత:—పురుషవర్యా! నేనొక రాజకన్యకను మాతలిదండ్రులచే నిశ్చయింపబడిన పురుషులెవ్వరు నాకిష్టపడకుండుటచే వారలకుం దెలియనియక తగినవరు నరయుచుఁ జనుదెంచి యున్న దాన. నాపేరు ప్రత్యంగిర. నాయూరు ప్రాలేయపురము. నాతండ్రి యద్రిభూపుడు. నాతల్లి జలరసాదేవి.

వసు:—కానిమ్ము. నీవొనర్చిన యుపన్యాసమున కానందించి యున్న వాఁడఁగాని యది కేవల పామరులయొక్క మతముఁ పండితుల కీయుపన్యాసములు రుచింపవు. గాన నేను స్నానంబున కరిగెద. కోపగించుకొనకుము.

ప్రత్యం:—ఆర్యా! నావృత్తాంతము తొలుతనే వివరించితిని గదా నాకుఁదగినవరుఁడవు నీవని నిశ్చయించి యున్నాను. కరగ్రహణంబొనర్చి గాంధర్వమార్గం బవలంబింపుము.

వసుం:—అమ్మా! నీవెంత ప్రపంచ భ్రాంతులయం దుయ్యేల లూఁగుచున్న దానవు? తల్లిదండ్రులవిడచి యొంటరిగా గహనాంతర సంచారివై యిటురాఁదగునా? ఇట్టిసాహసం బొనర్చువారిని వరించుటకు నుత్తములు సమ్మతింతురా! ఛీ! తగదు. మరల నీయూరికిం జనుము. మీతలిదండ్రుల సమ్మతిచే నీవు వివాహితవుగమ్ము. ఇట్టి జగజంతవగు నీయుపన్యాస మిఁక నెట్లు పరిణమించుచుండునో నీవే యోచింపుము. నాదారికడ్డము నిల్వకుము. స్నానవేళాతిక్రమణంబగుచున్నది నేఁబోవలయు.

ప్ర:—హృదయేశ్వరా! కఠినమాటలచే నాహృదయ మేటికి నొప్పించెదవు? ఋతుధర్మము యోచింపవలదా? తరువులు వసంత ఋతుకాల మరుదెంచినపుడు పుష్పించును. చిగురించును. ఫలించును. పలువిధములైన పులుఁగులు పల్లవాదులను మెసవి విహారం బొనర్చుచుండును. పుష్పమకరందముం గ్రోలి తుమ్మెదలు ఝుంకృతులు జేయుచుండును. ఇట్టి వసంతఋతు సమయమున హేమంతఋతు ధర్మము లలవడునా? అట్లే దేహమను నుద్యానవనమునకు యౌవనమను వసంతఋతుకాల మిపుడరుదెంచి యున్నది. ఇట్టినీవు వార్ధక్యమను హేమంతఋతు ధర్మము నాచరించు చున్నవాఁడవు. ఇదితగదు. ఏయేఋతుకాలమున నాయాధర్మమాచరింపవలయు.నీవోజగన్మోహనానంద మంగళాకారుండవు.

నవయౌవన ప్రాదుర్భావ తనూవిలసనుండవు. నాబోంటిమ దవతుల నొకవేయిమందినైనను దృష్టిఁ జెందించునంతటి శక్తిగలవాఁడవై యుండియు వైరాగ్యవృత్తిచేఁ బ్రపంచానంద మనుభవించు సమయమును నిష్ఫలయోజకంబొనర్చి వృద్ధునిగా వర్తించుచున్నవాఁడవు. ఇట్టియశక్తుఁడవనియు ను, షండుఁడ వనియు నేననుకొనలేదు. తరుణవయస్థయగు నొకయువతి తనకుఁదానె వలచి ప్రార్థించి యొంటరినై యున్న పుడు విడచు పురుషుఁడు గలఁడే? నీశృంగారమున కుఁ దగిన పౌరుష మెందుబోయె? ఛీ!ఛీ!తగదు. నే నవివాహితనగుటచే పరసతినిగాను.క్షత్రియవంశంబునందు జన్మించుటచే నీచస్త్రీనిగాను. సర్వవిద్యా పారంగతురాలనగుటచే మూర్ఖురాలనుగాను. నీప్రయత్నము లేదు. అలభ్య యోగము ఎందులకువిడ పోఁచింతువు లెమ్ము రమ్ము. అదే! చంపకసుమ సౌరభానంద పుష్పశయ్యాతలమునకో, రుద్రాక్షభూరుహాశ్రిత ద్రాక్షాలతామంటపమునకో, పుష్పపరాగాకీర్ణ హరిద్రాచూర్ణ శంకాకళంకిత కమలగంధసహిత మలయపవన విహారమనోహర సికతాతలంబునకో, జలచర సంచార జనిత - విమలతర తరంగాందోళిత రాజహంసారవ హృదయంగమ కాసారతీరమునకో రమ్ము. చాలుఁజాలు నీనపుంసకాలాపములు వినుట్రను. గతించిన యౌవనము మరలఁ జనుదెంచునే?

వసుం:— స్త్రీలకు లజ్జావతులని యొకపేరుగలదు. నీయందు లజ్జయనునది యణుమాత్రముగు గనుపింపదు. సమస్తవిద్యా ప్రద్యోతమానురాలనగుటచే మూర్ఖురాలను కానని

నీవన్న దిందులకేనా? నీవిద్య నంతయు బహుసద్వినియో
గపఱచుచున్న దానవే? స్త్రీ విద్యనభ్యసించి యిట్లు స్వే
చ్ఛగా వర్తించి యావిద్యను దుర్వినియోగపఱచుటకన్న నవి
ద్య నభ్యసింపక కేవల పూర్వాచార పరాయణురాలును
యుండుటచేఁ గీర్తివంతురాలగును. పురుషుఁడుగాని స్త్రీలైన
ను విద్యనభ్యసించుట జ్ఞానమార్గ మవలంబించుటకే గాని
దేహమనియు నుద్యానవనమనియు, వసంతఋతువనియు,
యౌవనమనియు నఖండపాండిత్యము చూపుటకొఱకుగా
దు. నీవు విద్యావతివైయుండియు మూర్ఖులకన్నను గనిష్ఠద
శయం దున్న దానవు. దేశకాలములను యోచింపక సమ
యము గమనింపక యోగారూఢులైన మాబోటివారల
మరులుగొల్పి వ్రతభంగము లొనర్చుట మీబోటియయో
గ్యతగల స్త్రీలకు సహజగుణము. ఋతుసమయమైనమా
త్రముననే పర్వ సంక్రమణ శ్రాద్ధాదులయందు మిథునవృ
త్తుల నాశ్రయింతురా? స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యము లేదని పెద్ద
లు చెప్పుచుందురు. నిన్ను నీవిచ్చెదనని వాగ్దానమొనర్చినను
నీవంటి కాముకపురుషుఁడే నిన్ను వరించును. అటులవరించిన
వాఁడు నిందాపాత్రుఁడగును. కాననిపురుషులతోఁ గానని
దేశములోఁ గఠినోక్తులు నవమానపోక్తు లాడినమాత్రమున
నే నావ్రతతపములు బారఁద్రోలి పట్టువిడచి యధమపురు
షులలోఁ జేరి యనృతాది దోషము లనుభవింతు ననుకొం
టివే? ఇంద్రియముల ననుసరింతు ననుకొంటివే? నీవు రాజ
కన్యక నని చెప్పినమాత్రముననే నమ్మితి ననుకొంటివే?
కాదు కాదు. నిక్కముగా రాజకన్యకవనుమాట యట్లుండని.

మ్మ. మానవకన్యవే గాదు. నాతపమును భంగపఱచుటకై దేవతలచే నియమింపఁబడిన యప్సరసవో, అష్టావక్రునిఁ బరీక్షించిన యుత్తరదిశాంగనవో, భేండాభైరవప్రయుక్త మాయాశక్తివో యైయుండవలయు. నీసాహస మింకఁ జాలింపుము. నీపేరు ప్రత్యంగిరయని చెప్పితి వప్పుడే సంకోచించితి. ప్రత్యంగిర యనునది మంత్రశాస్త్రమం దొకమాయాశక్తి గదా! ఉండనిమ్ము. దేవతానామములిడుట మనహిందూదేశమున సహజమనుకొందము. తండ్రిపేరు యద్రిభూపుడు. తల్లి జలరస. ఊరు ప్రాలేయపురము. ఈమాటల యోచింపఁగా మీతండ్రి హిమవంతుఁడు. మీతల్లి యప్సరసయగు మేనక. మీయూరు హిమవత్కేదారమనుటచే నీవు పార్వతీదేవి యొక్క యపరావతారమని స్పష్టపడుచున్నది. తల్లీ నీవే నాతపోభంగ మొనర్పవలెనన్న నాయత్నమున్నదే. కల్యాణీ!

యనిపల్కుచు నాకాంతం జూడఁజూడ మేఘశ్యామల శరీరమును, లలాటమునఁ జంద్రరేఖయు, డమరుక త్రిశూలములు గలకరములు వెలయ నొక్కసింహంబుపైనెక్కి మందస్మిత కటాక్షవీక్షణములచే నసుంధరుం దిలకించి, "వత్సా! నీవు భద్రబుద్ధివి. నేను ప్రత్యంగిరానామక బ్రహ్మాస్త్రమును. భేండాభైరవ ప్రయుక్తనై నిన్ను సంహరించుటకు వచ్చి నీచే విధింపఁబడిన సుదర్శనాస్త్రధాటికి నోర్చి నిచెంతఁ జేరుటకు శక్తిచాలక మాయారూపమువహించి తపోభంగ మొనర్చియైనం బోవలయు ననుకొని యిట్లొనర్చితి. నీవు సామాన్యపురుషుఁడవుకావు. నాపయి నాగ్రహము వహిం

పకుము. నీకు శుభమగుఁ గాక" యని దీవించి నామాయాశ
క్తి యంతర్ధానంబయ్యె. వసుంధరుండును స్నానమాచరించి
నిత్యకృత్యము లొనరించి మరలఁ దపం బొనరించుచుండె.
ఇట్లు మూఁడుదినంబులయ్యె. నాల్గవ దినమునం దుదయ
మున నిత్యకృత్యములుదీర్చి శ్రీపాదుంజేరి "బ్రాహ్మణోత్త
మా! నాతపస్సంకల్పత్రిరాత్రములు కడచినవి. నాయిష్టదై
వములు సాక్షాత్కరింపరైరి. ఇఁక నాసంకల్పంబు సార్థక
పఱుపవలయు. నాశరీరము నగ్నికాహారంబొసంగెద. నీవీ
యాశ్రమవాసులచెంతనుండి సమయము వేచి కాశీనగరంబు
న కరుగుము. అం దన్నపూర్ణాదేవాలయంబున మీా సుశీల
గలదు. అయ్యెడ కరుగుము. నాపై దయయుంచుము. చితిఁ జే
ర్చుకొనవలయు ననుజ్ఞ యిమ్ము."

శ్రీ:—అయ్యో! వసుంధరా! ఇది యేమిసంకల్పము? ఇంతశీ
ఘ్రమున దేవతలు ప్రత్యక్షంబగుదురే? నరనారాయణు
లంత సులభసాధ్యులే? త్వరపడ నేల? ఇంకనొకటిరెండుదిన
ములు తాళినంత తపస్సిద్ధిగాదే? సాక్షాత్ శ్రీమన్నారా
యణాపరావతారంబగు నరనారాయణమూర్తులు దయా
విహీనులౌదురే?

వసుం:—మిత్రమా! నీకుఁదెలియదు. నాప్రయత్న మతిశీ
ఘ్ర తపస్సిద్ధిగలకార్యము. ఆవల నయినను గాకున్నను
సరియే. అటుకాదు. నేఁజెప్పినట్టు జరిగియే తీరవలయు.
మీాసుశీలయున్న యునికిఁ దెల్పియున్నాను. ఈయాశ్రమ
వాసుల సాహాయ్యముచే నేఁ జెప్పినట్లొనర్పుము. నాయుద్య
మమున కంతరాయములు గల్పింపకుము.

శ్రీ:—ప్రాణరక్షకా! నీకన్న నా కాసుశీల యెక్కువ యను కొంటివే? సుశీలకు నేనుగాకున్న మఱియొక్క భర్తయౌను. నీవంటి ప్రాణమిత్రుఁడు లభ్యమగునే? నిక్కముగా నేనిన్ను విడువఁజాల నీవేరీతి నొనరింతువో నేనును హుతవహున కాహారంబయ్యెద నన్నాటంకపఱుపకుము,

వసుం:—శ్రీపాదా! శుద్ధపామరుఁడవైతివే! బ్రహ్మమూర్తిచే సకలశాస్త్రవేదివై మూర్ఖముబట్టిన నేనేమని వచింతు?

శ్రీపా:—సన్నేమి కృతఘ్నుఁడ ననుకొంటివే? పరమ తేజస్తపోవిద్యాగరిష్ఠుండగు ప్రాణమిత్రుఁడగు నిన్నుఁగోల్పోయి నేనెట్లు శరీరమును భూమిపై నిలుపుకొనియుందును? నీకన్న నాకిష్టులగువారలు గలరే? నీప్రయత్నమునకు నే నాటంకపఱుపను. నాయత్నమునకు నీయాటంక మక్కఱలేదు. అమ్మహాత్ములైన నరనారాయణమూర్తులకు దయగలిగెనేని మనమిరువురము సుఖంబున నే యుందుము. విధి యావిధి జెప్పలేదు. మనకిరువురి కొకేరీతి నంతముగలుగునట్లున్నది. అంకులకు యోచింపనేల?

వసుం:—శ్రీపాదా! నేను నీకు మిత్రుఁడగుట నిక్కువమే గదా?

శ్రీపా:—నిక్కము! నిశ్చయము! నిస్సంశయము! ఒకమారు గాదు వేయిమార్లు.

వసుం:—అట్లయిన నాకొకవరము దయచేయవలయు.

శ్రీపా:—ఈ విషయముతప్ప మఱియెయ్యదియైన నొసంగెద నీకాటంకమేమిగలదు?

వసుం:—నన్నుడం భాయని ప్రేమానుబంధముచే నావలె నగ్ని ప్రవేశ మొనరించుటకు సిద్ధుఁడవై యున్నాఁడవు కానిమ్ము. తొలుత నే నగ్ని ప్రవేశ మొనర్చెద. అవల నీ యిష్టమెట్లో యట్లు వర్తింపవలయు. నాయెదుట నీవీఘోరకృత్య మొనర్పఁగూడదు. నీశరీరవియోగము నేఁజూచి సహింపఁజాలను. ఇంతమాత్రము దయయుంచుము.

శ్రీపా:—ప్రాణరక్షకా! ధురంధరుఁడవైన నీశరీరవియోగము ను నేఁగాంచి సహించునంతటి కఠినహృదయుండనే? మన మిరువుర మొకేతూరి యొకరిచేయి నొకరుబట్టికొని భగ వంతుని బ్రార్థించుచు నగ్ని కాహారమయ్యెదము. నేనపుడే చెప్పలేదా! ఈ విషయము తప్పయని.

వసుం:—అయ్యా! ఇంకేమి యొనర్పనగును? సుశీలా విషయ మప్పుడే నీకుఁ దెలియఁజేసి నిచ్చటినుండియే కాశీనగరమున కంపించియున్న నాకీప్రాణగొడ్డము లేకుండునుఁ గదా? మిం చినది. అన్ని కార్యములు మునువెనుకలరయక యొన ర్చుచుఁ జిక్కులఁబడుచున్న వాఁడ కానిమ్ము. నిన్నెందుల కాటంక పఱుపవలయు. నీయిష్టము వచ్చినట్లొనర్పుము.

అని సమిధలం బ్రోదిచేసి చితిసమకూర్చి ఘర్షణశిలచే ననలంబు సంధించి యొకదొప్పలయుందున్న జలము నాచితిపైఁ బ్రోక్షించి యనలం బాచితికిం దగిలించిన ధగద్ధగాయమానమై ప్రజ్వలించుచుండె. వసుంధరుండు నిర్మలచిత్తముచేఁ జేతులు జోడించుకొని "హవ్యవాహనా! సమస్తప్రాణికోటికి నాధా రభూతుండవు. జఠరాగ్ని స్వరూపుఁడవు. త్రయస్త్రింశత్కోటి

దేవతామూర్తులకొసంగు హవ్యములనన్నియు నేకొదువయు లేక సమయం దర్పితమైయుండినను వారివారి భాగములు వారివారికొసంగు నిరాశాపరుఁడవు. సత్యవాదివి. నాలుగుశృంగములు, మూఁడుపాదములు, రెండుశిరములు, యేడుహస్తములుగల తేజోమూర్తివై తోమరమును, శక్తియును, ఘృతపాత్రమును స్రుక్స్రువములు ధరియించి మేషవాహనంబుపై నెక్కి వామభాగమున స్వాహాదేవి యొప్పారుచుండ నాకుఁ బ్రసన్నుఁడవు గమ్ము.

శ్లో. నమస్తే గార్హపత్యాయ నమస్తే దక్షిణాగ్నయే,
నమ ఆహవనీయాయ మహావేద్యై నమోనమః."

అని ప్రార్థించుచుఁ బ్రథమ ప్రదక్షిణ నమస్కారం బొనర్చి, మరల నొకచో నిల్చి "వైశ్వానరా! పరోపకార మొనర్చినందుల కొక దుర్మార్గునిచే బద్ధుండైన నామిత్రుని బంధవిముక్తి నాచరింపుటకై నిన్నర్థించుచున్న వాఁడ. నాతపోదేవతలగు నరనారాయణమూర్తు లిదివఱకరుదెంచి నన్ను కటాక్షింపరైరి. నాసంకల్పప్రకారము మూఁడు దినములతిక్రమించె. ఇది నాల్గవదినము. ఇప్పుడైన నమ్మహాత్ము లరుదెంచి నాకోరిన వరములొసంగిరేని సంతసించెద. లేకున్న నిదే నాశరీరమును నరనారాయణప్రీతిగా నీయందుఁ బడవైచెద. నీవును వారలు నెవరిభాగములు వారు గైకొని తృప్తిఁ జెందుఁడు.

శ్లో. కాండద్వయోపపాద్యాయ కర్మబ్రహ్మస్వరూపిణే,
స్వర్గాపవర్గరూపాయ యజ్ఞేశాయ నమోనమః."

అని ప్రార్థించుచు ద్వితీయప్రదక్షిణ నమస్కారం బాచరించి మరల నొకచో నిలువంబడి, "అగ్నిభట్టారకా! పరమ

పుణ్యాత్ముఁడైన ఈశ్రీపాదుఁడు నాముఖ్యమిత్రుఁడు. ఇతఁడు నావియోగమును సహింపక తనశరీరమును నీయందు బడ వైవ నుద్యుక్తుఁడై యున్నవాఁడు. నేనెంతవలదన్నను బ్రాణములపై నాశవదలి నిశ్చలచిత్తుఁడై పరమసంతోషముచే నెప్పు డెప్పుడని యెదురుచూచుచున్నాఁడు. ఇమ్మహాత్ముఁడు బ్రాహ్మణబ్రహ్మచారి. సత్యవంతుఁడు. కావున నితనిశరీరమును నీవుదహింపక సుఖముగా నాతనిరక్షింపుము.

పీఠిహార్త్రా! నేను పరోపకారార్థమై నిశ్చయమనంబుచే నాశరీరమును నీయందు బడవైవ నుద్యుక్తుఁడనైనది నిజమేని, భగవంతుఁడు ప్రపంచ మధర్మభూయిష్ఠమైనప్పు డవతరించి ధర్మపరిపాలనం బొనర్చుట నిక్కమేని, సత్యదయాక్షమాగుణంబులు గల మహనీయుఁ డవ్యయానందభద్రపదవి నొంది శాశ్వతసుఖం బనుభవించుట నిక్కమేని, నామిత్రుఁడైన శ్రీపాదుని శరీరమును భస్మం బొనరింపక సుఖముగా నతనిరక్షింపుము.

హావ్యవాహా! నాటకపుత్రవియోగ సంతాపముచే నిడుమలఁ బడుచున్న మాతల్లిదండ్రుల రక్షింపుము. వారికి మరల నొకపుత్రునొసంగి పున్నామనరకమునుండి తరింపఁజేయుము. ప్రపంచోపద్రవకరుఁడైన భేండాభైరవుని సంహారించి యాతని గణంబుల ధ్వంసంబుగావించి ప్రజలకు హాయిగొల్పుము. పరోపకారపారీణుఁడైన బేతాళుని బంధవిముక్తునిం గావింపుము.

శ్లో. 'యజ్ఞేశాచ్యుత గోవింద మాధవానంత కేశవా,
కృష్ణవిష్ణుహృషీకేశ వాసుదేవ నమోస్తుతే.'

అని ప్రార్థించుచు మూఁడవప్రదక్షిణనమస్కారము లొనర్చుచుండ, శ్రీపాదుఁడు మహాభక్తిచేఁ గరపుటములు నిటలతటంబునందు జేర్చి యజ్ఞేశ్వరునకు వలగొని, "జాతవేదా! పరోపకారార్థమై ప్రాణములపై నాశవదలి యీ వసుంధరుఁడు తనశరీరమును నరనారాయణప్రీతిగా నీయందుఁ బడవేయుచున్నాఁడు. ఇదే నాప్రార్థన యాలకింపుము. నీవు కరుణామూర్తివి. నిర్నిమిత్త మీతనిప్రాణంబులు గొనుట సర్వజగద్రక్షకులగు మీకు ధర్మము గాదని నేఁజెప్పఁదగను. మాతల్లి పతివ్రతయై మాతండ్రి సత్యవంతుఁడైనది నిజమేని, నే ననవరత మగ్నికార్యమొనరించుచున్న భక్తుఁడైనది నిజమేని, యాస్తికులు వాదించునట్లు భగవంతుఁడనువాఁ డొకఁడుండి యాయన యాజ్ఞచే నీప్రపంచము సృష్టిస్థితిలయములగుచుండుట నిజమేని, వేదములు శాస్త్రములు పంచభూతములు బ్రహ్మాండము శ్రీమదాదినారాయణపరమాత్మ విరాట్స్వరూపంబగుట నిశ్చయమేని, అధర్మబాహుళ్యమై బహుజనసంతాపావృతమైన యీప్రపంచమునందు ధర్మస్థాపనమై పునరుద్ధారణమగుట నిజమేని యీవసుంధరుని తపోదైవతములు ప్రసన్నులై యాతనికోర్కె లొసంగుదురుగాక! ఇతనిశరీర మగ్నియందుఁ బడవైచినను నపాయ ముందక నూతన తేజోవిభవాతిశయుండై నీవలన వెలువడుఁగాక! ఈతనికిఁ బ్రాణాపాయము లేకుండుఁగాక!" యని ప్రార్థించి వసుంధరునిప్రక్కన నిలువంబడియె. వారిరువు రాచితి కానుకొని యున్న శిలపై నెక్కి యచంచలమనస్కులై మరల నమస్కరించి వారిరువురు,

మత్తేభపాదం:—శ్రీ:—"నరనారాయణులార మీ చరణకంజంబుల్ మదిఁ గొల్చెదన్"

అని నమస్కరించి కన్నులు మూసికొని చేతులు జోడించుకొని కుప్పించి యా యగ్నికుండమునందు నుమికిరి. చితాగ్నియందు వారిరువురు పడుటకుమునుపే యాకాశముననే యిరువురు మహర్షులు చనుదెంచి వారిరువురను జెరియొకరు దబ్బుకొని యగ్నియందు బడనివ్వక చితాపరి పరిశుద్ధభూమిపై డించిరి. అదిగని వసుంధర శ్రీపాదులు కన్నులు దెఱచిచూచి నిర్విణ్ణులై యేమియుఁ దోఁపకుండి మరల ప్రజ్ఞావంతులై యామునీంద్రులకుఁ బ్రదక్షిణ నమస్కారంబు లొనర్చి లేవకున్న తమ బాహువులచే నాయిరువురి నెత్తి నిలువంబెట్టిరి. అపుడు నారాయణమహర్షి వసుంధరుంగాంచి "నాయనా! నీసాహసమునకును నీమనశ్శుద్ధికిని మెచ్చియున్నవారము. నీవెయ్యది గోరి మమ్ముఁ జేరితివో నీతలంపేదో యెఱింగింపుము. నీచే నుపాసింపఁబడుచున్న నరనారాయణఋషుల మరుదెంచి యున్నవార" మనిన వసుంధరుఁ డత్యంత సంతోషముచే మైమఱచి యానందబాష్పంబులు వెల్లిగురియ మరలమరల నమస్కరించుచు గద్గదకంఠముచే,

మ. "వరదుల్ పూర్ణతపోనిధుల్ శుభులు విద్వద్వర్యు లార్యుల్ గుణా
భరణుల్ శుద్ధులు శుభ్రు లిద్ధచరితుల్ బాలార్కతేజుల్ సదా
కరుణాసాగరు లప్రమేయులు జగత్కల్యాణసంధాయులౌ
నరనారాయణులార! మీ చరణకంజంబుల్ మదిఁ గొల్చెదన్.

మ. పరమంబైన విరాట్స్వరూపమున మున్ బాలించి విశ్వంబు న
ధ్వరవిధ్వంసకుఁడౌ సహస్రకవచధ్వంసంబుఁ గావింప ని

త్రైలింగున్ మూర్తులు జెంది వర్ధిలితి రుద్దీప్తాగ్ని తేజస్కులా
నరనారాయణులార! మీ చరణకంజంబుల్ మదిఁ గొల్చెదన్.

మ. నరహింసాఢ్యుఁ డనార్యుఁ డుగ్రుఁ డలపిన వ్యాఘ్రావగంభీరరు
ద్ర కాయుండగు భేండభైరవు వధార్థంబై మిమున్ గోరి తి
త్రైలింగున్ వాని వధించు టెట్లొ కృపచేఁ దెల్పందగున్ వేగ శ్రీ
నరనారాయణులార! మీ చరణకంజంబుల్ మదిఁ గొల్చెదన్.

ఏమహానియు లనవరతం బీభరతఖండంబును రక్షించుచుందురో, యేతపోధనులు ద్వాపరంబునఁ గృష్ణార్జునులై జనియించి యఖిల భూభారహరణంబు గావించిరో, యేమనోహరమూర్తులు నాహృదయ కుహరంబున వసించియుందురో, యేజగద్రక్షకులు కించిద్జ్ఞుఁడైన నన్ననుగ్రహించి వరదానం బొసంగఁ బ్రత్యక్షంబై నాయెదుట నిలిచియున్నవారో యట్టి శ్రీనరనారాయణ మహాత్ములకీ వసుంధరుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁ” డని మరల సాష్టాంగనమస్కారం బొనర్చి లేచి నిలిచిన మాత్రముననే యాజానులంబితంబులగు తమ బాహువులచే వసుంధరుని గాఢాలింగనంబుగావించి శిరంబు మూర్కొనుచు నున్నవారలం గాంచి “దేవదేవులారా! పరమపునీతములై పంచోపనిషన్మయంబులైన మీశరీరస్పర్శ యైనమాత్రముననే ప్రజ్ఞాప్రభావ ప్రతాపములధికంబులై యున్నట్లు దోఁచుచున్నది. నూతనంబుగ నొక యఖండశక్తి నాయందుఁ బ్రవేశించి యీబ్రహ్మాండంబంతయు నాపిడికిలిలోనికిఁ జాలదను గర్వంబు వొడముచున్నది. నేను మీప్రియశిష్యుండ. మీరు నాకు గురుమూర్తులైయున్నవారు భేండభైరవుండను దురాత్ముం డసాధ్యబలుఁడు, మంత్రప్రభావపరుఁడు, నరహింసాధికారియై జగత్కంటకుఁ డగుటచే నాతని

వధియించి నిష్కంటకం బొనర్చెద నని ప్రతిజ్ఞ జేసియున్న వాఁడ. జగత్కల్యాణసంధాయకులైన మీరేది చెప్పిన నయ్యది యాచరించెద. జగదంతర్బహిర్మధ్యసంగతులగుటచే నామనోభీష్టములు మీ రెఱింగించుట చర్వితచర్వణంబుగాదే! కటాక్షింపుఁ” డనిన, “వత్సా! నీవు తొలినుండి మహర్షుల యాశ్రమముననే వర్ధిల్లి, వారివలననే సర్వవిద్యాపారంగతుఁడవైతివి. కలాపగ్రామంబునందున మూలకరాజర్షియొద్ద ధనుర్విద్య నభ్యసించితివి. ఆనందవనమున భట్టపాదార్యులయొద్ద కవిత్వ జ్యోతిష తత్త్వముల నెఱింగితివి. గంగాద్వారమున కాళీభక్తునియొద్ద మంత్రశాస్త్రంబభ్యసించితివి. స్వయంప్రభాతపస్వినివలన రాజనీతిఁ దెలిసికొంటివి. ఇప్పుడద్భుతతత్త్వశక్తిచే మమ్ముం గెలిచితివి. ఇట్టి నీకెయ్యది యసాధ్యముగాదు. వినుము. భేండాభైరవుని ప్రతాపప్రభావములంతయు వీరసేనునిచే గుహామధ్యంబునవిని యున్నవాఁడవు. అతఁడు సామాన్యుఁడు గాఁడు. ఎంత ప్రయాసపడి మేము సహస్రకవచుని వధించితిమో యంతటి ప్రయత్న ప్రయాసలుపడి భేండాభైరవుని సంహరింపవలయు. ఇదే నీకక్షయశరధులొసంగి యున్నవారము. ఎపుడు మమ్ముధ్యానింతువో యపుడీశరధులు నీసమీపమునందుండు. సర్వాస్త్రశస్త్రములు ప్రబలతరమంత్ర ప్రయోగము లెడతెగక గుప్పించుచుండవలయు నేమఱకుము. ఇంకొకరహస్య మెఱింగించెద. విధి లేనప్పుడాయస్త్రమును బ్రయోగింపుము. నిర్నిమిత్తముగా బ్రయోగించితివేని జగత్సంహారం బొనర్చు”నని చేరఁదీసి యాతని చెవిలో నేదియో యుపదేశ మొనరించి “యవియన్నియుఁ బ్రయోగాస్త్రములే. అందులో నెనిమిదవయస్త్ర మప్పు డాపత్సమయము

నం దుపయోగించుచును. వానిని విధిక్రమముగాఁ బ్రయోగోపసం
హారములయందంగన్యాస కరన్యాసములను లోమవిలోమము
గా వినియోగించుచుండుము. ఆయెనిమిదవయంత్రమే యష్ట
ముఖ గండభేరుండ జ్వాలా నారసింహము. అదియే తుదగలది.
ప్రబలముగ ముఖాముఖియుం దాతనితో యుద్ధమొనర్చునపుడు
నీప్రతాప ప్రభావము లన్నియు నగుపడుచి నికృష్టమైన సమయ
మం దాపికనుగా ఖండింపుము. ఇంతపైన నీమేధాశక్తివంత
యు వినియోగింపు"మని చెప్పుచుండ గుఱ్ఱములయొక్క హేషా
రవములును గాలిచప్పుడులును వినవచ్చె. అట్టిచూచుచుండ
రెండుగుఱ్ఱములను శిష్యులచేఁ బట్టించుకొని వామదేవమహర్షి
చనుదెంచుచుండె. అదిగాంచి "వసుంధరా! వామదేవమహర్షి
యరుదెంచుచున్నవాఁడు. ప్రత్యుత్థానాదులొనర్పు" మనినంత
నే యామహర్షి కెదురేగి సాష్టాంగదండప్రణామములొనర్చి
చేతులు జోడించుకొని నిలువంబడి "మునీంద్రా! నేను ధన్యా
త్ముఁడనైతి కృతకృత్యుండనైతి" నని స్తోత్రమొనర్ప నుపక్ర
మించినంతనే "నాయనా! నినమిత్తమరుదెంచితిని. దుష్టనిగ్రహ
మహాశక్తిగలవాఁడవై శిష్టులరక్షింతువుగాక. ఆదిమునుల యను
గ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడవైన నికెట్టిదియు కొదవగల్గదు. ఇదే
నాచెంత నాలుగు వారువము లనాదిగా జరామరణంబులు లే
కున్నవి. అందు రెండువారువములు నీకొఱకై తెచ్చియున్నాను.
వీనికి విశుద్ధమనశ్శక్తిగలదు. ఎవ్వరిచెంత నీమహాశ్వరత్నంబు లుం
డునో యాతని కైశ్వర్యము లెడతెగక నిలిచియుండును. నీవు జగ
దుపకారార్థము బహుబాధలనొంది తపంబాచరించిన ధృతిమం
తుఁడవు. వీనిని నీకొసంగితిని గైకొనుము. ఇందులకు నీవేయర్హుఁ

డవు. తొల్లి శలుఁడనురాజు నావలన నీగుఱ్ఱముల మరలనిచ్చెద
నని గైకొని జయమొంది గుఱ్ఱముల మరల నాకొసంగక నన్ను
గారాగృహమున నుంచుట కుపక్రమించుటచే హుంకారమా
త్రమున నాతని దగ్ధమొనర్చితిని. ఆతనిపుత్రుని స్తంభనం బొన
ర్చితిని గాని నీవు మరల నీ వాగువంబుల నాకొసంగఁ బనిలేదు.
భేండాభైరవ సంహారోపాయములన్నియు నీవెఱింగినవే. మరలఁ
జెప్ప నిష్ప్రయోజనము. అయినను నీవు భగీరథప్రయత్నము జే
యవలయు. ఆతని వధానంతర మొకసిద్ధపురుషుఁ డిమ్మహాత్ము
ల ప్రేరణచే నీచెంత కరుదెంచి నీకింకను గొన్ని రహస్యములు
తెలియఁజేయును. నీప్రతిజ్ఞావధి యిఁక మూఁడు దినములే
యున్నది. ఈహాయంబులం గైకొని జను" మనుచున్నంతనే
శ్రీపాదుఁ డామహర్షుల మువ్వురికి నమస్కారములొనర్చి,

శ్లో. "అన్యథా శరణం నాస్తి త్వమేవ శరణం మమ"

అని కరములు ముకుళించి "మహామునులారా! ఈ మహా
పురుషుఁడైన వసుంధరుని మిత్రత్వముచే నలభ్యయోగముగా
మిమ్ము దర్శించితి. నాకర్మబంధములు తొలఁగె. నాపాపచయ
ములు పలాయనమయ్యె. నాతపంబు ఫలియించె. నాజన్మము
కడతేరె. ధన్యుండనైతి" నని పొగడుచున్న నాతనిం గాంచి,
"శ్రీపాదా! నీవు మహోత్తమపురుషుఁడవు. ఈవసుంధరుం డగ్ని
ప్రవేశ మొనరించెద నన్నప్పుడు నీవు పడిన సంతాపమున కాచెం
తనే యీతనిమనశ్శక్తిని బరీక్షించుచున్న మాకేజాలిగల్గె. మిత్ర
త్వమును సార్థక మొందించితివి. ఇంతటి దయామయుఁడ వగుట
చేతనే నీకీమహాపురుషుని మిత్రత్వము తొలినుండి సమకూడి
నది. పుణ్యపురుషుండ వగుటచే మాదర్శనభాగ్యము లభించినది.

ఇప్పటినుండియు నిరువది నాలుగు తరములవఱకు నీవంశం బఖం
డంబుగా వృద్ధియై యావల నశించు. ఇరువదిమూఁడవపురుషుఁ
డు శ్రీహీరుఁడనియు నాతనిపుత్రుఁడై నీవలన నిరువది నాల్గవ
పురుషుఁడైన శ్రీహర్షుఁడు చింతామణీ మహామంత్రానుష్ఠాన
సంభవాఖండ కవిత్వప్రభావయుతుఁడై జగదుపకారార్థము
నైషధంబను మహాకావ్యము రచియించి నిస్సంతానుండై పర
మపదముం జెందును. నీవు లౌక్యవైదికవృత్తులయం దఖండవేది
నగుటచే నీవసుంధరుని చేత నమాత్యశస్త్రము ధరించి యుండు
ము. నీవంటి మేధాశాలి యింకెవ్వరు నుండరు? ఈవసుంధరున
కుఁ దగుమంత్రివి నీవేయని దృఢముగాఁ జెప్పుచున్నాము. నా
యనా! సిద్ధప్రతిజ్ఞుఁడవై సత్యవాక్యపరిపాలనంబొనర్పుము. నీకా
యురారోగ్యైశ్వర్య సామ్రాజ్య పుత్రపౌత్రాభివృద్ధి యగును
గాక" యని దీవించి యామువ్వురు మహర్షు లంతర్ధానమొందిరి.
ప్రతిజ్ఞాపరిపాలనోద్దేశముచే వసుంధర శ్రీపాదు లమ్మహర్షు లం
తర్హితులైనదిశకు నమస్కరించుచు నాహయంబులపైఁ గూర్చుం
డి పూర్వదిశాభిముఖులై వెడలిపోయిరి.

విమర్శాప్రకరణము. ౭.

గంగానది యీమహానది శ్రీహరి త్రివిక్రమావతార
కాలమున విశ్వరూపముచే నభోమండలము నాక్రమించెడి
పాదవిజృంభణమున నఖాఘాతము బ్రహ్మాండావరణ బగుల్చు
టచే తదూర్ధ్వ బ్రహ్మాండస్థిత మహాసముద్రాంతర జలము చిన్న
రంధ్రమునుమార్గముగా శ్రీహరిపాదంబును దడుపుచు జనున
జారి బ్రహ్మనివాసమగు సత్యలోకమధ్యభాగమున బడి

నాలుగుపాయలై నాలుగుదిశలకును నాలుగుభాగములయ్యె నొకభాగము బ్రహ్మపట్టణపు నుత్తరమహా ద్వారమునుండి వెడలి వియన్మార్గముగాఁ జనుదెంచి భద్రానదీ యనుపేరుచే కుముదపర్వతమునఁ బడి నీలశ్వేతాదిపర్వతాగ్రములపైఁ బ్రవహించుచు శృంగనగరమను పట్టణప్రాంత్యమున భూమియందు బడి యుత్తరకురుభూముల (అమెరికా) లో నుత్తరముగా బ్రవహించుచు నుత్తరలవణసముద్రమునఁ బ్రవేశించు. మఱియొకశాఖ పరమేష్ఠినగరపూర్వద్వారమున నిర్గమించి మేరు పర్వత ముఖ్యశిఖరంబగు కేసరిశృంగమునఁ బడి యటనుండి శితనది యనుపేరున పూర్వదిశగాఁ గుముద కుకురాది పర్వత శిఖరంబులపైఁ బ్రవహించుచు గంధమాదనాద్రికిఁ జని అచ్చటనుండి భూమిఁ బడి భద్రాశ్వవర్షము (ఆసియా రుష్యాలో) తూర్పుగాఁ బాఱుచు పూర్వలవణసాగరములో గలియుచున్నది. మఱియొక భాగము నలువంకలు పడమటివాకిలి వెడలి చక్షునది యనుపేరుచే మాల్యవంతపర్వతముదాఁటి భూమిఁ బడి కేతుమాలవర్షము (యూరోపు రుష్యా) లో బ్రవహించుచుఁ బడమటిసముద్రములో గలియుచున్నది. ఇంకొకశాఖ బ్రహ్మసదనదక్షిణద్వారమందు వెడలి అలకనందానది యనుపేరుచే మహోన్నతములును యతిదుర్గమములు నగు హేమకూటాదిపర్వతములు దాఁటి హిమవత్పర్వతమునఁ బ్రవహించి యటనుండి వసుధార యనుపేరుచే పంచగజాయుతముగా బిందుసరోవరంబునఁ దుమికి గుప్తగామినియై గంగోత్తరియందు బయలువడి ప్రవహించుచు నేకపాయలై దక్షిణాభిముఖముగాఁ బ్రవహించుచు బ్రహ్మకపాలసమీపమున నేకపాయ

లుం గలసి యేకముఖముగా గంగాద్వారము (హరిద్వారము) చెంత జనావాసంబునం బడి మందాకిని యనుపేరుచే మహావేగముగాఁ గర్మక్షేత్రంబగు భారతవర్షంబునం గలసి ఆర్యావర్తాంతర బ్రహ్మావర్త కుశావర్తంబులం దడుపుచు తూర్పుముఖముగా జగన్నాథము (బంగాళా కలకత్తా) చెంత లవణసముద్రము (బంగాళాఖాతము) నందు గలియుచున్నది. ఈమహానదియందు సుస్నాతులైనవార లనేకజన్మార్జితపాపములనుండి విడువఁబడుదురు. ఈనదీమతల్లికి విష్ణుపాదమునుండి బయలువడుటచే విష్ణుపాదోద్భవయనియు, దేవలోకంబునం బ్రవహించుటచే సురనది, వియద్గంగ యనియు, ఇక్ష్వాకువంశోద్భవుఁడైన భగీరథమహారాజు తనతపోబలమున దేవలోకమునుండి భూలోకమునకుఁ దీసికొనివచ్చుటచే భాగీరథి యనియుఁ, బ్రవహించునపుడు జహ్నుమహర్షి యాశ్రమమును ముంచుటచే నమ్మునిఁ గోపమునం ద్రావి భగీరథప్రార్థితుఁడై విడుచుటచే జాహ్నవి యనియు మఱియు ననేక కారణముల ననేకపేరులచేఁ బరఁగి గంగానది యను ప్రధానాఖ్యచేఁ ద్రిలోకములవారిని దనవారిచేఁ బావనము సేయుచున్నది. ఈ గంగానదియందు స్నానం బాచరించి తీరంబున నొకరాత్రి నివసించిన పుణ్యపురుషుఁడు వేయిమందిజీవుల కన్నదాన మాచరించిన నెంతపుణ్యము లభించునో యంతపుణ్య మనుభవించును. గంగానదికి నూఱుయోజనముల దూరమందున్నవాఁడైనను గంగానది గంగానది యని స్మరించినమాత్రముననే సమస్తపాపములనుండి విడువఁబడి శ్రీమహావిష్ణులోకమునం బ్రవేశించి పుణ్యముల ననుభవించు. కర్మసాక్షియైన సూర్యభగవానుఁడు మకరరాశిసంచారకాల

మునం దూషఃకాలముననే యీపావననదియందు స్నానమాచ
రించి తనశక్తికొలఁది భూతతృప్తి నేమహనీయుఁ డొనర్చునో
యతం డఖండమోక్షకాంతసంయోగానందలహరీపమగ్నుఁ
డగు. మూఁడుతరములకు మునుపు కపిలమహామునికోపాగ్నిచే
దహింపఁబడిన భస్మరాసులపై భగీరథప్రార్థనచేఁ బ్రవహించి
వారలఁ బునీతుల నొనర్చినది యీగంగయే. పరమాత్మ తామ
సప్రధానంబగు శ్రీరుద్రావతారమున తమ స్తవననివారణముగా
జటాజూటమున నటించుచు శంకరున కాప్యాయమాన మొన
ర్చుచున్నదీ భాగీరథియేగదా! యమున సరస్వతి తపన గోమతి
ఫల్గున సరయువు బ్రహ్మపుత్రాద్యాపనదీసమేత యీత్రిపథగ
యేగదా! మహాకవులు పురాణమునులు దేవేంద్రాదిసురలు
త్రిమూర్తులు తమతమపాండిత్యముకొలఁది స్తుతియించినదీ
మందాకినీమహానదీమతల్లి నేగదా! ఆహా! యఘోరతరపాప
భంగ చలచ్చాల్యమానబృహత్తరతరంగ నిజగర్భసంభవజల
జాంతర మరందపానమదవదిందిందిరఝంకారారవ ప్రశితానంద
సంగీతవిలాసతప్తాప్సరాంగనాట్యాగంగ యగు గంగం బొగడ
దరమే. తత్తీరంబునందుఁగల పుణ్యపురములలోఁ గాశి యనుప
ట్టణం బద్భుతయాత్రాస్థలంబై యలరారు. ఆపురీమాహాత్మ్యం
బు వక్కాణింప పరమేష్ఠికైన నలవిగాదు. మహాపుణ్యరాశి
కాశి. సమస్తపుణ్యజనావాసి కాశి. కుటిలజనవినాశి కాశి.
ఈపురమునకు నుత్తరభాగమందు పడమరనుండి తూర్పునకు
వరణానది ప్రవహించుచు గంగానదిఁ గలియును. దక్షిణము
నం దసీనది పడమరనుండి తూర్పుముఖముగాఁ బ్రవేశించి
గంగానదిం గలియును. తూర్పుదిశయందు దక్షిణమునుండి

యుత్తరముఖముగా పునగంగానది ప్రవహించుచుండును. అది వారుణానదీమధ్యమందుండుటచే యీపురమునకు (వారణాసి, వారాణసి) యని ప్రసిద్ధి. ఇచట బరమేశ్వరుడు విశ్వేశ్వరాఖ్యచే సృష్ట్యాదిగా వసించియున్నవాడు. జగన్మాతయగు సర్వమంగళాదేవి అన్నపూర్ణాఖ్యచే భర్తకు సహాయకారిణియై వసియించియున్నది. ఈ పురమునందు మృతి చెందినవారలకు విశ్వేశ్వరుడు రామతారక ముపదేశించుటచేఁ బునర్జన్మభీతి లేక మోక్షము నొందుచుందురు.

ఈపురిపరిమితి యైదుకోసుపరుపులు తన్మధ్యంబునందుండుటచే పంచక్రోశమను మఱియొకపేరు గలదు. ఈపంచక్రోశమధ్యమునఁ యనేకలక్షలశివలింగములు ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నవి. ఈపురిప్రధానమును నుండెడిశివలింగము లెవ్వరెవ్వరిచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినవియు, కాశీఖండమునందు వివరింపఁబడియున్నది. ముప్పదిమూఁడుకోట్లదేవతలు సప్తర్షులు అష్టవసువులు నవగ్రహములు ఏకాదశరుద్రులు చతుర్దశమనువులు అష్టదిక్పాలకులు నీపురమున లింగప్రతిష్ఠ చేసియున్న ప్రభావముచే మహోన్నతపదవి నందియున్నవారు. ఈపట్టణము నాదియుగముటచే నిందలి దేవాలయములు గోపురములు చాలఁ బురాతనమై గాన్పడుచున్నవి. వీథులు విశాలము లేవు. ఒక్కొక్కచో వీథులకిరుప్రక్కలను గల గృహములు రెండవయంతస్తునందే యొకటికొకటి యానుకొని సూర్యరశ్మియే ప్రసరించుటకు వీలు లేకున్నది. ఒకవీథియందు శాక్తేయులు, యొకవీథియందు గాణాపత్యులు, యొకవీథియందు [illegible], యొకవీథియందు సనాతనమతధర్మశ్రేష్ఠులు. ఇట్లనేకమతములవారీపురమునందు వాసము

చేయుచున్నారు. యాత్రికులెల్లపుడీ పుణ్యక్షేత్రమునకు వేనవే
లమంది వచ్చుచుందురు. ఇట్టి కాశీపట్టణమున అన్నపూర్ణాదేవి
దేవాలయమునం దొక్కసుందరి పదునైదుసం॥లు వయస్సుగల
ముద్దియ ధూళిధూసరాంగముతో సంస్కారహీనమై జడలు
గట్టిన శిరోజములతో ననవరత బాష్పధారతో నేదో యో
చించుచు దేవికల్యాణమంటపమున నొకచో యుపవాసము
గల్పించుకొని సేవ నొనరించుచుండె. భాద్రపదమాసము
షోడశగౌరీవ్రతదినము మధ్యాహ్నసమయమందా దేవాలయ
మున యాత్రికులు పురజనులు గౌరీదేవిని ప్రతిష్ఠించి కల్పో
క్తప్రకారము వ్రతమొనర్చుచు వాయనదానములు చేయుచు
దక్షిణతాంబూలము లిచ్చుచుండ మనచిన్నది యాపుణ్యాం
గనల కుపచరించుచు వ్రతకలాపములకు సహాయపడుచు నటు
నిటు తిరుగుచుండె. వ్రతము లొనర్చుచున్నవారిలో నొక
పుణ్యాంగన దురంతచింతాభరముచే నున్నట్లు ముఖలక్షణము
లవలన దెలియుచుండె. అపుడపు డాయాససూచకదీర్ఘోచ్ఛ్వా
సములొనర్చుచు యేదోయొక్కరీతి వ్రతమును ముగించి తన
బీదతనమునకుం దగువాయనదానము గల్పించుకొని యుండు
టచే నచ్చట నందఱికి నుపచరించుచు విరక్తిభావముచే నున్న
మనచిన్నదానింగని నావంటిబీదరాలీపడుచు నాస్వల్ప
మూల్యవాయనం బీమెకొసంగెదనని యామెం బిలచి "అమ్మా
యి వాయనదాన మిచ్చెద స్వీకరింపు"మని సంకోచించుచు
నడిగె. "అమ్మా! నాకింకను వివాహము లేదు. నేను వాయనంబు
గొనుట కనర్హురాల"ననియె. వారిరువురీరీతిం బ్రసంగించిరి.

పుణ్యాంగన:—అమ్మణ్ణీ! కూర్చొనుము. మీరు యాత్రికులా? యెచ్చటనుండువారా?

చిన్నది:—యెండ నునికియు నీడ బడకయు లేనినాకొక యూరుగలదా తల్లీ! యీయున్న పూర్ణాదేవి యాలయమందే నా కాపురము.

పుణ్యా:—నీకు తల్లిదండ్రులు గలరా? యుండిన వారెందున్నారు?

చిన్నది:—(దుఃఖించుచు) నాకు తల్లిదండ్రులు గలరు. వారు ప్రయాగయందుండిరి. వారికిని నాకును పూర్వకర్మముచే వియోగము ప్రాప్తించినది. నావియోగముచే వారెందు ఖేదించుచున్నారో వారిగతి నాకును నాసంగతి వారికిని తెలియకున్నది. లేక లేక మాతల్లికి నేను గర్భమునం బడినమాత్రముననే వారికి జీవనమునకు లోపమై స్థానభ్రష్టత్వము గలిగె. జన్మించినయనంతరము మిక్కిలిక్కట్టులచే వారును నేనును బరితపించుచున్నారము.

అనుమాటంగనే నాపుణ్యాంగనకు గద్గదస్వరమయ్యె. కన్నులయందు నీరు గారంజొచ్చె. శరీరమెల్ల జుమ్మురుమనియె. మాటలాడుటకునకే బహుప్రయత్నము గావలసివచ్చె. యిట్లు పరితపించుచు నా బ్రాహ్మణునికిచ్చినవారకు వివాహముగానిదెందుకు?

చిన్నది:—ఆకథ యెందుకు? మాపితరులు నన్నొసంగ నిశ్చయించియున్న పరమపుణ్యాత్ముండు, విద్యానిధి, నవమన్మథుండు, బ్రాహ్మణబ్రహ్మచారి ననుగానమి వగచే నెందున్నవాఁడో యని, అయ్యో ప్రాణేశ్వరా! శ్రీపాదా! నిను

మరల గాంచుభాగ్యము నాకున్నదో లేదో యని యేడ్చె. శ్రీపాదా! యనినంతనే యాపుణ్యాంగన దుఃఖమునకు మేరయే లేదు. "అమ్మా! సుశీలా! కుమారీ! నీవింకను సజీవముతో నున్నావని యనుకొనలేదు. నీజనకుఁడు నిను వెదకుచున్నాఁడు. వెడలినవాఁ డీసరికి తిరిగి రాలేదు. పుత్రికవగు నిన్ను గాంచినప్పటినుండియు ననుమానించుచున్నా"నని దబ్బుకొని దుఃఖము పట్టలేమి భోరుమని యేడ్చె. నాచిన్నదియు దిక్కుతోఁచక "అమ్మ నీవేనేమే? మాతండ్రి నన్ను వెదకుచు నెందున్నవాఁడే నేను మహానిర్భాగ్యరాలను. నే జన్మించినదాదిగా మీకిట్టియిక్కట్టులే వచ్చుచున్నవి" యని యొకరినొకరు దబ్బుకొని యేడ్చిరి. అచ్చటనున్న పుణ్యాంగనలు వారలం గాంచి యేవిషయమును దెలియక గుంపులుగుంపులుగాఁ జేరి వారిం గాంచుచు నిలువఁబడిరి. "అమ్మా! ఆబ్రహ్మచారి శ్రీపాదశర్మ ప్రయాగయందే యున్నాఁడో, యీయూరికినచ్చి భట్టపాదార్యులయొద్ద విద్యనభ్యసించుచున్నాఁడో, లేక యెందైనాఁ జనియున్నాఁడో చెప్పు"మనిన కుమారీ! ఆనాఁడు నీవంతర్హితవైనంతనే నీవియోగదుఃఖముచే మాకు దెలియక వెడలినవాఁ డీసరికి యతనిపోలుకువయే యగుపడలేదు. యెందున్నవాఁడో తెలియదనిన నా సుశీల హా శ్రీపాదా! యనినంతనే నచ్చట జనసమూహమునందున్న యొకబ్రాహ్మణుఁడు చనుదెంచి అమ్మాయి నీపేరు సుశీల యా నా యనియడిగె. నామెయు కన్నుల నీరునించుచు క్రిందఁ జూచు

చుండె. నామెచెంతనున్న యాపుణ్యాంగనను నిదానించి చూచి పూర్వమున్న పరిస్థితులు మారుటచే కొంతవఱకు నిదానించి తుదకు నిశ్చయించి యాబ్రాహ్మణుం డమ్మా! సునీతీ నివిందేయున్నావు నీస్థితిని గాంచి గుర్తింపలేకపో యితిని చెల్లెలివగు నిన్నె గుర్తింపలేని మందమతినైతినని దుఃఖించె. ఆమెయుం దనయన్న విశ్వావసుండని దెలిసికొని కన్నుల నీరునించి, అన్నా! నాస్థితి యింతవఱకు పరిణ మించె. నీకోడలే యీసుశీల. యీమెను మరలగాంచుట భూమియందిపుడు జన్మించినట్లైనది. మీభావగారీమెను వెదకుచుం జని అయిదాఱునెలలైనది. ఈవఱకు వారిపో లుకువయే తెలియదు. నీ వెందుకిచటికి వచ్చియుంటివి? అం దఱు నెమ్మదిగానున్నారా? భాస్కరుండు మీనాక్షి బాగుగానున్నారు గదా? మీనాక్షి కింకను వివా హముచేయవా యని పలుమాటలచే సంతోషమును బట్టంజాలక క్షేమములు విచారించె. ఆమె ప్రశ్నలకుం దగుజవాబులిచ్చి సునీతీ! మీయందఱివిషయములు మీబాధలు మీవియోగములు అన్నియు శ్రీపాదునిచే వింటి నందుచేతనే నీపేరు సుశీలగదా యని యీమెనడు గుట యనియె. నంతట వాఱందఱీరీతి మాట్లాడుకొనిరి.

సుమతి:—అన్నా! ఆశ్రీపాదశర్మ నెచ్చటఁజూచితిరి? ఆతఁ డేమివచించె?

విశ్వా:—నే నొకకార్యార్థినై యడవులలో సంచరించుచు వచ్చుచుంటి నచ్చట నీశ్రీపాదుండు దిరుగాడుచు సుశీలా

సుశీలా యని తదేకచిత్తుండై యున్మత్తునివలె నుండె. నాప్రయత్నముచేఁ గొంత యూఱటఁజెంది తనకథయంతయుం జెప్పి నా యాగత మడిగె. నాకథనంతయు వచించితి సాయంకాలమయ్యె. మేమిరువురము సంధ్యాకార్యములు నిర్వర్తించియొక్కశిలాతలంబుపై శయనించితిమి. నారాత్రి యంతయు నీసుశీలావియోగసంతాపముచే కలువరింపుచుండె. నేను గొంతవఱకట్లనే యతనియవస్థ గాంచుచుండి నిద్రించితి. ఉదయముననే లేచి శ్రీపాదా! నీవు బాలుఁడవు. నీతలిదండ్రు లెంతో దుఃఖించుచుందురు. మీసుశీల నరయువార లనేకమంది గలరు. నీవొకఁడ విట్లరణ్యముల పాలౌట పాడిగాదు కాశీనగరమునకు వెడలుము. సుశీలసంగతి మీతలిదండ్రులకేమయినా తెలిసియున్నదో యేమో పొమ్ము. నేనును యాకళాభానుని వెదకి యీసందేశము వినుపించి మాపట్టణమునకు వెళ్లెద. మరల నీక్షేమమును విచారించుకొనెద. నే జనుమార్గమంతంతయు సుశీలను విచారించుకొనెద. నాకు మేనగోడలుగాదా నీకేనా అంత శ్రద్ధ. యీవిచారము వదలి నిశ్చింతగా నూరికి జనుమని యెంతో బుజ్జగించి కాశీమార్గముగాఁ గొంతదూరము మరుగువఱకు వెన్నంటి సాగనంపించి మరల నేను కళాభానుని సుశీలను వెదకుచు నుత్తరదిశగా వెడలితి. యావల శ్రీపాదుఁ డెందఱిగనో తెలియదు. నేను నిన్నటియుదయమున కీయూరు చేరితిని. వచ్చినప్పటినుండియు విచారించుచున్నాను. భట్టపాదార్యుల యాశ్రమమునకుం బోయి యుంటిని యాతనిపొలుకువయే లేదు. అని చెప్పుచుండఁగా సువాసిని

జనమధ్యమునం దీకథ వినుచుండిన నొకవృద్ధాంగన సర్వ
మంగళవలె జనుదెంచి "అయ్యా బ్రాహ్మణోత్తమా! శ్రీపా
దుండు ప్రాణములతోనున్నవాఁడా? మరల నేను జూడఁగ
లనా తండ్రీ? యతఁడున్నచోటునకు నన్ను బిలుచుకొని
పొండు. లేక లేక యొకకొడుకు గలిగియుండియు బిడ్డలు లేని
వారిరీతిఁ బ్రలాపింపనైనది. భట్టపాదాచార్యులయొద్దఁ జదువు
కొనుచున్నాఁడనియే మా వారాతని విచారించుకొనలేదు.
ప్రయాగనుండి వచ్చిన కొంతమంది యాత్రికులు గంగాఘ
ట్టమున వసుశీలకిఁ జేయు, మా శ్రీపాదునివృత్తాంతము మా
టలాడుచుండ నేను విని నాఁటినుండియు నిట్లు దుఃఖించుచు
న్నదాన. మావారు రాజకార్యార్థమై పాంచాలదేశమున
మహిస్యంవనమున కరిగినవా రింకను రారైరి. మా శ్రీపాదు
నివృత్తాంతము వారింకను దెలిసియున్నదియో లేదో
నేనేమి సేయుదు? నాపాలిటికి మీరు శ్రీవిశ్వేశ్వరునివలె
నున్నారు. మా శ్రీపాదునియునికిఁ జెప్పితిరి. మరల వాఁడెం
దేగునో తెలియునా" యని యడిగె నంత సుశీల దుఃఖముచే
తల్లీ! మీపుత్రునకింతటికష్టములు ప్రాప్తించుట మమ్ములనుం
డియే గదా వృద్ధాప్యమందు మీకు సంకటములు తటస్థిం
చినది. ఇదియంతయు పూర్వకృతము. దుఃఖింపక మనమంద
ఱము మాయన్నగారివెంట శ్రీపాదశర్మ యున్నచోటికిం జని
యాతనిం దోడ్కొని వత్తము. ఇఁక దుఃఖించిన లాభములే
దని అన్నా! మమ్ముల నాతఁడున్నస్థలమునకుఁ దోడ్కొని
పోయి పుణ్యము గట్టుకొమ్ము. ఇంతమందికి మనస్సంతో
షం బొనర్చిన పుణ్యము నీకు గల్గునని యె. విశ్వావసుఁడు

తనచెల్లెలఁ గాంచి సునీతీ! మధ్యాహ్నమయినది. వ్రత మొనర్చుకొనియున్నారు. నాయనదానం బొసంగుము. ఈయన్న పూర్ణాదేవిసత్రమున భోజనమొనర్చుకొని యావల నన్ని సంగతులు మాటలాడవచ్చుననిన, శ్రీదేవి వారలం గాంచి స్వామీ! మంచి వాక్యము సెలవిచ్చితిరి, నే నీయూరనే యుండియు పట్టపండుగనాఁడు అన్నపూర్ణాసత్రమునకు భోజనమునకు బోవలయునే భాగాయె. మాయింటికి మీరందఱు దయచేయవలయునన్నా. మీకొమార్తనుబిలుచుకొనిరండు పోదాము పదండి. ఆవాయనము నాకిండు. అని చెప్పిన నట్లొనర్చి వ్రతము పూర్తియొనరించుకొని కథవిని యందఱు శ్రీపాదునిమందిరమునకుం బోయి భుజించి యనంతరమున శ్రీదేవి సునీతి సుశీలలం గూర్చుండఁబెట్టుకొని నాకథ వినుఁడు. ఆవల మీరెచటికి బిలుచుకొనిపొమ్మన్న నటకుఁ దోడ్కొనిపోయెద నట్లు శ్రీపాదుని కొంత దూరము కాశికిఁ బొమ్మని సాగనంపి నేను వెనుకకుం దిరిగి యుత్తరాభిముఖుఁడనై కళాభాను వరయుచుఁ బోవుచుండఁ గొంతదూరమునుండి అయ్యా బ్రాహ్మణా! నిలచి నాతోఁ మాట్లాడిపొమ్మను నొకధ్వని వినంబడియె. నలుప్రక్కలం గాంచితి నాకెవ్వరగుపడరైరి. మరల నదేరీతి వినవచ్చె. నశ్వత్థవృక్షంబుపైఁ జూతుంగదా తాటిమట్టిమానిషాడవున వికారాకారముతో నొకబ్రహ్మరాక్షసి గూర్చొని యుండఁ జూచితి. నామొడలంతయు జడుపుపుట్టి నోట తడియారె. నడుగిడుటకే విధిలేకపోయె. ముందున కరుగుటకును వెనుకకు జరుగుటకును దిక్కుదోఁచక యు

ట్టినిలువఁబడితి. బ్రాహ్మణా! భయపడవలదు నీవెవరికొఱకు వెదకుచున్నాఁడవు? నీవీయరణ్యమున నొంటిగా సంచరించుట కేమి కారణమనియె? నేనేమిచెప్పుటకు ధైర్యము లేక గ్రుక్కిళ్లు మ్రింగుచు గడగడవడఁకుచు నాతని జూచుచు నిలువంబడితి నంతలో యిరువదిమంది శబరార్భకు లాహారపదార్థమును సిగముచు గైకొని వచ్చిరి. నాకు కొంచెము ధైర్యముగలిగె. నాశబరులలో నిద్దఱు ధైర్యవంతు లాహారమును దీసికొని ఆయశ్వత్థవృక్ష మెక్కి భూతమున కిచ్చిరి. మిగతవారు క్రిందనుండి యందిచ్చుచుండిరి. ఆభూతము భుజియించి సిగముంగ్రోలె. శబరార్భకులు మ్రానినుండి దిగి తమకుటీరములకుం జనుటకై వెడలిరి. నేనేమియుఁ జెప్పక నిదే సందనుకొని వారివెంటనే యతివేగముగా శబరులయిండ్లకుఁ బోవుచుండఁగా నాభూతము నన్ను గాంచి కరుణారసము లేనివాఁడవు. మనమును చిక్కబట్టుట కసమర్థుఁడవు. ధర్మలక్ష్మి గోల్పోయినవాఁడ విట్టి బ్రాహ్మణుఁడవు నీకు భయము లేదని నేను బిలచుచుచుండినను బోవుచున్నాఁడవు. నాకీబంధనములే లేకున్న నిన్నిపుడే యెత్తికొనిపోయి సముద్రములో ముంచుదును పొమ్ము బ్రతికికొనుమని యఱచుచుండె. నేను వెనుకకే చూడలేదు. నాపుణ్యవశమున నీకు బంధనములు గలిగినవి నేను బ్రతికితి నబ్బాయనుకొని శబరులవెంట వారికుటీరములకుం బోయితి. వారివేషములు వారిభాషలు గాంచి నాకసహ్యమయ్యెను గాని నన్ను వారధికముగా గౌరవించుచు దమమందిరములకుం దోడ్కొనిపోయి నాకథనంతయు విచా

రించిరి. నాకథ వివరించుచుఁ గళాభానునికొఱకు వచ్చియు న్నానసినమాత్రముననే నన్ను దేవునివలెఁ జూచుచు ఫలములును దేనెయును నొసంగి మీసందేశము మేమామ హాత్మున కొసంగుదుము. యాతఁడిపుడిచట లేఁడు. యిఁక పదునైదుదినములలో జనుదెంచును. నీవిట నుండకుము. అనేక సింహవ్యాఘ్రసంచారభయంకర మీయరణ్యము. మీసందేశపత్రిక మాచే నొసంగి మీపురమునకుఁ జనుఁడు. మీయుపకారమున కమ్మహనీయునిచే ప్రతిఫలముం జెందెదరు పొందనిన మంచిదని సందేశపత్రిక వారిచే నొసంగెదనని నాయంగవస్త్రము ముడివిప్పి చూడ నాపత్రిక యెందో జాఱిపోయియుండె. భూతమును జూచి భయపడినపుడు యెచ్చటనో పడిపోయినది. అందుచే బోఁగొట్టుకొన్నానని వారితోఁ జెప్పితిని. వారిభాషతో నొకరికొకరు చెప్పుకొని నవ్వుకొని పోనిపొండు మేము చెప్పెదము. మీరు వెళ్లుడని చెప్పి యిరువదిమంది. శబరార్భకు లొకరు మార్చి యొకరెత్తుకొని నన్నీ కాశీపురముం జేర్చి వెడలిరి. నేనిట కరుదెంచి రెండుదినములైనది శ్రీపాదుని విచారించితి యాతనిసంగతి నొకరైనం జెప్పరైరి. అది మిగుల భయంకరారణ్యము. క్రూరమృగములు గలవు. ఆభూతము గలదు కానిమ్ము చూతము. ఆఁడువార లాయరణ్యమునం దిరుగాడ సాధ్యమగునే నేఁడే రేపో రాకుండునే యోచింపకుఁడని సుశీలం గాంచి, అమ్మాయీ! పరిశుద్ధస్నాతవై యింటికివచ్చుచున్నపు డదృశ్యవైతివని చెప్పెదరే! అపుడు నీవెచ్చటికి పోయితివి? యిచ్చటనుండుట కేమి కారణము? నీకథ

నంతయుఁ జెప్పుమనిన సుశీల తనకథ జెప్పుట కుపక్రమించె.

సుశీల:—అమ్మా! నావిపత్తును దలఁచుకొన్న గుండె నీరవుచున్నది. మరల మిమ్ములను జూతుననుకొనలేదు. అట్లొంతరి తనగుట మీకు దెలిసినవిషయమేగదా! నాకుఁ దెలివి లేకుండె. మఱికొంతసేపటికి కన్నులు దెఱచి చూతునుగదా నొక క్రూరాకారునిభుజముపై గూర్చొని యాకాశమార్గముగా నతివేగముగా బోవుచుంటిని, మఱికొంతదూరమరుగగ నొప్పపర్వతములమధ్య భయంకరమగు కోనలో యారణ్యమధ్యమున నొకవృక్షముచెంత నన్నుడించె. నచ్చట ననేకమంది వికారాకారము గలిగినస్త్రీలుండిరి. వారిలోఁ గొందఱు దిగంబరులై సర్వస్థానమునకు సూత్రము కౌపీనముధరించి స్తనములు వ్రేలాడ గవ్వలు గాజుపూసలు చేత శరీరమెల్ల నలంకరింపఁబడి తలవెండ్రుకలు విరియఁబోసికొని యుండిరి. మఱికొందఱు తలలు జోడించుకొని గొప్పగొప్పపండ్లు పెదవులు దాఁటి బైటికగుపడ నొకమలినచేలయు స్తంభమునకుఁ జుట్టినరీతి దేహమెల్ల జుట్టుకొని గొప్ప త్రిశూలము చేతఁ బట్టుకొని పలుమరు నాలుకచే పెదవులు దడవుకొనుచుండిరి. మఱికొందఱికి వీపునగూనె, ముఖముపైన నొకకన్ను దిగువ నొకకన్ను, మోముఁగు చెవులవంటి చెవులు, నల్లనిశరీరము, మూర్ఖభావయుక్తి తటస్థించినపుడు నొక్కొక పార్శ్వమున కొల్లబోవునో ఆపిశాచ ప్రకృతము కోరలుగల నున్న నోరు, భల్లూకమునకువలె దేహమెల్ల వెండ్రుకలు, మూటకట్టులు వలె స్తనములు, కత్తిరింపఁబడి పైకి బోడిగల్లుచుండుతల

వెంట్రుకలు గలిగియుండిరి. కొందఱు మనుజకపాలములో నంజుడు వైచికొని నోటితో నాలుకతో నంజుకొనుచు నొకచేతితో యంకుశముఁ బట్టుకొని యొకరినొకరు సరసమాడుచు కల్లుకుండ లొకరిపై నొకరు చల్లుకొనుచు నెగురుచు దుముకుచు నుండిరి. ఇట్లనేకమంది వికారులను జూచి యిఁక నేను బ్రదుకుట లేదనుకొంటిని. వారందఱు నాచుట్టుముట్టుకొనిరి. నాకు దిక్కుదోఁచక యేడ్చితిని. వారందఱు అమ్మణీ! యేడువవద్దు. నీకిచ్చట బహుసౌఖ్యము జరుగును. బహుపుణ్యలోకములు కలుగును. మేమందఱము నీకు సేవచేసెదము. పూటపూటకు వేళ నతిక్రమింపకుండా భోజనములు నిర్వర్తింతుము. భయపడకుమని బుజ్జగించి తలదువ్వుచు యొడలెల్ల నిమురుచు ప్రేమఁజూపుచుండిరి. వారిచెంత నొకవిధమయిన దుర్గంధము కడుపునఁ జేయి వెట్టి గలఁచినట్లుండె. యెటుగన్నను సురాభాండములే, యెటు జూచినను మాంసము వైచియున్న పాత్రల్లో, యెముకలు నెత్తురు నింపుకొని దుర్గంధమయమై యీఁగలు జుమ్మురమని ముసరుచుండె. కాకగృధ్రసృగాలములు తనివిదీర మాంసముం దిని మదించి భయమొందక నటునిటు దిరుగుచుండె. శునకములు చాలినన్నిగలవు. ప్రతికుక్కకు మెడకు నెఱ్ఱని పుష్పహారము ముఖమున నెత్తురుబొట్టు పెట్టియుందురు మనము గరుడపక్షిని జూచినపుడంతయు నెట్లు నమస్కరించుచుందుమో, వారు కుక్కను జూచినపుడంతయు మ్రొక్కులు చెల్లించుచుందురు. యెచ్చటఁ జూచినను కోలాహలములే యెటుగన్నను యున్మత్తప్రలాపములే,

స్త్రీపురుషవిమర్శ చేయుఁగను సాధ్యము, మఱికొంతసేపటికి
అమ్మాయనియు, అప్పాయనియు, గోంతురాయనియు,
గుమారాయనియు ఘోరరుమను యేకుపుధ్వనులు వింటిని.
వారెవ్వరో చూడవలెనను భ్రమ జనియించె నంతలో నొక
వికారాంగి చదుదెంచి, అమ్మణ్ణి! నీకేమి కావలెనని యడి
గెను. నేను భయపడుచు నదే యేడ్పుధ్వని వినఁబడుచో
టికిఁ బోవలెనని యడిగితిని. అమ్మణ్ణి! ని వచ్చోటికిఁ బోవు
టకు నిప్పుడు వ్యవధి లేదు. నీవిప్పుడేగదా వచ్చినది! నాలుగు
సోమవారములిందే యుండవలయు. నైదవ సోమవారము
నకు లోఁగా ఆస్థానమునకుఁ బోయి యచట సమ
స్తసుఖము లనుభవించవలెను. అంతవఱకు నిచ్చటికిఁ
దీసుకొనిపోవుటకు మా రాజాజ్ఞ లేదనెను. మీ రాజెవరని
యడిగితిని. భీండాభైరవుఁ డనిరి. ఆతఁ డేమి చేయుచుండును?
నన్నిచ్చటి కేమిటికిఁ దెచ్చితిరి? నావలన నుపయోగ మే
మంటిని? నీయుపయోగ మిది మొదలైదవసోమవారము
నాఁడు నీకే దెలియును. మా రాజిప్పుడు సమాధియందున్న
వాఁడు. చాలించినంతట నిన్నాతనిసముఖమునకుఁ దోడ్కొ
నిపోవుదుము. చూడు మాతనిమర్యాద, యాతనిని గర్వ
ము, యాతని భ్రమ. మా వంశములో నట్టిమహానుభావుఁ
డెక జన్మింపఁడు. మీపైన నేగాదు మాపైన నెంత యోభ్ర
మ. మాకొక్కొక్కఁడగుడవ యంతయుఁ బ్రతిదినము నిచ్చుచుం
డును. మనుజకపాలములు మాకే యొసంగును. స్త్రీవధమై
న దినముమాత్రము తానేదియో వపయుట. ఆదిమాత్రము
సాంఘమగుండములో వేసి మరల దీసికొని అంటిపండులోఁ

బెట్టుకొని దిగ మ్రింగును. అతఁడు కల్లుద్రాగఁడు. మాంసము దినఁడు. ఆహారము లేదు. మీరు మనుష్యులెట్లు ఆచారము చేయుదురో అట్లనె మా రాజుండును. బలియయినదినము మాత్రము కొంచెము రక్తపానమొనర్చును. (అదియుఁ దీర్థమువలె స్వీకరించును) అని చెప్పునప్పటికి నాకేమియుఁ దోఁపక భయమొంది అమ్మా బలులని చెప్పితిరే బలియిచ్చువారెవ్వరు? బలియొసంగు టెవ్వరిని యెవరికి బలియిచ్చెదరు? పురుషులబలి యెపుడు స్త్రీబలి యెపుడని యడిగితిని. వారేదియో చెప్పుచుండునంతలో భేరీనినాదము ఘంటానినాదము వినవచ్చె. అదే మారాజుగారు సమాధి జాలించియున్న వారు. అచ్చటికి బోవలయునని నన్ను దోడ్కొని యొకదేవాలయముచెంతకుఁ బోయిరి. అచ్చటఁ జూతును గదా పంద్రెండడుగులయెత్తుగల నొకశిలావిగ్రహ మగపడియె. ఆవిగ్రహము దిగంబరముగా నుండి యెనిమిది భుజములుగలిగి ప్రతిచేతియందు నొక్కొక్క ఆయుధముగలదిగానుండె. మనుజకపాలములకు యెట్లనిరంగువైచి నాదేవాలయములో నలంకరించి యుండిరి. విగ్రహమునకు వెండికోఱలు వెండికన్నులు బెట్టియుండిరి. ఎముకలహారము వేసియుండిరి. ఆవిగ్రహముయొక్క పాదములచెంతనొకరాతితొట్టిగలదు. వారిమాటలవల్ల నది రక్తతీర్థస్నానమఁట. దాని నిండుకు రక్తమేయుండె. ఆవిగ్రహముయొక్క సన్నిధిలో నెట్టనిశరీరము పొడుగైన వెండ్రుకలు రక్తవస్త్రధారణ చేతియనామికమునందు దర్భపవిత్రము క్రింద పులితోలు పైన గజచర్మము గలిగి పడమటముఖముగా గూర్చొని నావిగ్రహ

గూను బూజచేయుచు నొకపూజారియుండె. ప్రక్కనున్న యొక స్తంభమునకు ముప్పదినాలుగు సంవత్సరములుగల యొకమనుజుని బంధించియుండిరి. ఆమనుజుండు స్మృతిదప్పి యుండె. ఈపూజారియే నూరాజని తత్పరిచారకులు నాకు దెలియునట్లు [illegible] నన్నుగుపడబిరి. నాపేరు [illegible] నూతండ్రిపేరు నొకపట్టికయందు వ్రాసికొని [illegible]! [illegible] దేవునకు బలికొఱకు నిన్ను దెచ్చియున్న వారు. ఇది మొదలైదవసోమవారమునకు నీవు సమస్త సౌఖ్యము లనుభవించి యూనాండుబలికి సిద్ధురాలవై యుండవలసిన మాత్రమునవే నానెత్తిన పిడుగుపడినట్లయ్యె. [illegible] వేసి [illegible]. [illegible] స్మృతిగలి [illegible] సలయుండ యుండిరి నాభార్యాంగన [illegible] [illegible] నన్ను [illegible] గాని ప్రాణభీతిచే నాకే [illegible] సోమవారము జనుదెంచె. ఆ [illegible] మొనర్చుమని [illegible] [illegible]. నేను [illegible]. నాకే [illegible] నాకార్య మొనర్చి [illegible] మొలపుష్పాలు నామెడకు వేసు [illegible]. [illegible] నామోమునకు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] జనిరాబె. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నిలిచి

చెరి యొక రెట్టబట్టుకొని బిరబిర నడుగిడుమని తొందర వెట్టుచు నాహింసాలయము చెంతకుఁ దోడ్కొనిపోవుచుండిరి. దేవాలయ మింక పదిగజములదూరముననుండె నంతలో భోరుమను నొకశబ్దము వినుపించె నటునిటు బరికింపుచుండ నొకదీర్ఘకాయుఁ డాకాశమునుండి రివ్వున జనుదెంచి నాయిరుప్రక్కలయందున్న రాక్షసాంగనల నిరువురిని చెరియొక ప్రేటున కూలదన్ని నన్నెత్తికొని వియన్మార్గమున కెగరి మహావేగముతోఁ బుణ్యరాశియైననీ కాశీపట్టణమున నన్నపూర్ణాదేవి యాలయమునందు డించి తా నంతర్హితుఁడయ్యె. నాసంతసమునకు మేరయే లేదు. మరల ప్రజలంగంటిగదా యని యుల్లాసముతో నరుదెంచి యెటుఁబోవుటకును దిక్కుదోఁచక యీదేవాలయముననే యునికి గల్పించుకొని అమ్మవారిసేవ చేయుచు నుంటిని. నాప్రాణదాన మొనర్చినయమ్మహాత్ముఁడు మనుజుఁడో గంధర్వుఁడో సిద్ధుఁడో యెవరో యతనికి వందనము లాచరించెద నాతని యభ్యుదయము గోరుచుండెదనని నమస్కరించి ఇదియే నాకథ. తక్కినసంగతి మీకు దెలిసినదియేగదా" యని చెప్పినప్పటికి అచ్చటనున్న వారందఱు భయమొంది యాశ్చర్యమగ్నులైరి. శ్రీదేవియు, సుమతియు, విశ్వావసుండును మహాదుఃఖము చెంది యెంతకష్టపడి యున్నావమ్మాయని సుశీల నాలింగనము జేసికొనిరి. అంత సుమతిం గని చెల్లెలా! ప్రయాగవిడిచి నీ వెపుడిచ్చటికివచ్చితివి? నీకథఁ జెప్పుమనిన "అన్నా! సుశీలను వెదకుటకై మావారు వెడలునపుడు నాయుదరపోషణ కేదియో కొంతపదారము గలిగియుండి

దానితో నెలదినములు జరిగె నొకరాత్రి చోరులా ధర్మశాలఁ బ్రవేశించి యున్న పదార్థమంతయు నపహరించిరి. ఉదయమున నుదరపోషణ కేయత్నము లేకపోయె. ఆఁకలిదుఃఖ మొకటి సుశీలాదుఃఖ మొకటి మావారు రానిదుఃఖ మొకటి యొకటికొకటి ప్రబలమయ్యె దిక్కుదోఁచ లేదు. ధర్మశాలవిడిచి ప్రయాగ మాధవస్వామి దేవాలయము చెంతకుం బోయితి. అచ్చట భగవంతునకు ఫలములే నైవేద్యమొనర్తురు. ఆఫలములన్నియు మాబోటివిదేశీయులకే యొసంగుచుండుటచే నే నచ్చటనే నివసించి నివేదనమైన యనంతరము వారిచ్చు కదళీ ఖర్జూర నారికేళ ద్రాక్ష బదరీ పనస బహుబీజ నారింజాదిఫలముల భక్షించుచు రెండు మాసములు జరిపితి. మరల నామనస్సునకు విసుగుజనించె. భాద్రపదమాసము సమీపించె. షోడశగౌరీవ్రతమున కేమియు నా చెంత లేకున్నది. శ్రీపాదునియూరు కాశీపురముగదా అటకేగిన మాసుశీలసమాచారముఁ దెలిసికొన వచ్చును యాతఁడున్న యీవ్రతము నెట్లైనను నెఱవేర్పం చుననుకొని కాశీపురమున కరుగుచున్న యాత్రికులవెంట మొన్నటిదినమిటకుఁ జనుదెంచితిగాని శ్రీపాదశర్మసంగతిని చెప్పువారు లేరైరి. సుశీలావృత్తాంతమన్న నదియుఁ జెప్పువారు లేక నే జనుదెంచినది వృథాయనుకొని పతియాజ్ఞలేక ప్రయాగవిడిచి కాశీపురమునకు వచ్చియున్నదానను. వారు మరల ప్రయాగకు జనుదెంచి నే గానరాకున్న నెంతయాందోళనపడుదురో పతిహిత మొనర్పనిసతి నరక

కూపమునందు వసించును. ఏకాంత పతివ్రతయై యనుదిన
మును భర్తసేవఁ జేయుచుండునో, యేకాంత భర్త యూర
లేనప్పుడు శీలవృత్తిచే సుఖముగా భర్తయింటికిఁ జనుదేరవ
లెనని గౌరీపూజ సేయుచుఁ బ్రార్థించుచుండునో, యేసతి
పతికి సమ్మతమగు ధార్మ్యాగ్ని ననవరతము శ్రద్ధచే రక్షిం
చుచుండునో, యేసతి పతికి మారాడక నాతనియిష్టాను
వృత్తి బంధువుల నాదరించుచు భిక్షుకులఁ దృప్తిపఱచుచుఁ
బరపురుషులతోఁ బరిహాసోక్తులు అర్థాంతరోక్తులు నర్మగ
ర్భోక్తులు నాడక గంభీరహృదయయై యన్యగృహంబుల
కరుగక పిలువనిపేరంటమున కెదురుచూడక జనక సుతసో
దరులతోడనైనను మితభాషియై రహస్యగృహములందు
భాషింపక వారితో నేకశయ్యపైఁ గూర్చుండక సభలకేగి
యుపన్యాసము లియ్యక పతివ్రతలైన పుణ్యసతులతో
నయ్యైకాలములయందుఁ బతిహితచర్యలు శిశుపరిపోషణ
వృత్తులు వ్రతదానాది కృత్యములు పతివ్రతలచరితములు
వినుచు భగవంతునిపైఁ బాటలుపాడుచు వేళ యతిక్రమిం
పక నే భర్తకు భోజనపానము లమర్చుచుఁ బ్రతిదినమును
బ్రత్యూషకాలమందు పతికన్న మునుపే లేచి పరిశుద్ధజల
ముల సుస్నాతయై శుభ్రవస్త్రములు ధరించి హరిద్రాచూ
ర్ణకుంకుమాంకితలలంకరించుకొని పతిని మేల్కొల్పి యా
తనిపాదాభివందన మాచరించి స్నానసంధ్యాదైవార్చా
గ్న్యుపాసనంబులకుఁ బూజాహోమద్రవ్యంబులందిచ్చుచు
సంసారవృత్తుల రట్టొనర్పక పతికన్న మునుపు భుజియింపక
యనృతంబులాడక చోరవృత్తిపరిహరించి పరుషోక్తులాడక

ప్రసన్నవదనయై ధారణాశక్తి గలిగి యేసతీమతల్లి వర్తించునో, సనాతనధర్మానుసారం బేసాధ్వి గృహిణీధర్మము లేమఱక గురుజనుల గౌరవించుచు సపత్నులపై ప్రేమఁజూపుచు కయ్యములకు గాలుద్రవ్వక సద్గుణాలంకారశోభితయై యుండునో యాసతి పుట్టినింటికిని మెట్టినింటికిని గీర్తియు సద్గతియుఁ గలుగఁజేయును. పతి పతితుఁడైనను సతి సువ్రతసూనృతములచేఁ బతిని సద్గతినొందించును. నేనట్లు భర్తయాజ్ఞలేక యిటకరుదెంచితినిగదా యని దుఃఖించి మరల నన్నే నే నాశ్వసించుకొని విధిలేక వచ్చియున్నదానను. గౌరీవ్రతమేదో యొకతిరున నిచ్చటనే జరుపుకొని మరల యాత్రికుల వెంట ప్రయాగకేగెద ననుకొని యాత్రికులొసంగు తాంబూలవాయనదక్షిణల సముకూర్చి వ్రతమునకు వలయుసామగ్రి సూక్ష్మముగా సవరించుకొని దేవీనిలయంబున నేఁడు వ్రతం బాచరించియున్నదాన. యీగతవృత్తాంతము మీకింద తెలియఁగినదే" యని చెప్పి యూరకుండె. శ్రీపాదునియందే మనసుంచుటంబట్టి సుశీలకు మోమున వికాసము పుట్టకుండె శ్రీదేవియు నారాత్రి వారందఱికి దగుసత్కారము లొనర్చి శ్రీపాదునియునికి దెలియుటెట్లో యని వగచుచుండ నామె నూఱడించుచు నారాత్రిగడపి వేకువను లేచి గంగాభవానియందు స్నానాది నిత్యకృత్యములు దీర్చుకొని సునీతియు సుశీలయు విభావసుండును ప్రయాగకుం జనిరి.

సీ. మోమునఁ జిఱునవ్వు మొలక లెత్తెడివాఁడు
పలుకుల మధురసం బొలుకువాఁడు

వలరాజు నదలించు వలపు గుల్కెడివాఁడు
భుజబలంబున వడముడికి జోడు
సర్వంబుఁ దనవలె సమత గాంచెడివాఁడు
పరతత్త్వసాధనాభ్యాసపరుఁడు
నమరేజ్యసమమహోత్తమవిద్య గలవాఁడు
భువనమోహనకళాభూషణుండు

గీ. భూసురోద్ధీయనిజయశఃపూరితాష్ట
కాష్ఠవిసరుండు సత్యసంకల్పపరుఁడు
భానునామకళాఢ్యుండు ప్రాణవిభుఁడు
నేఁడు రాఁడో ధరిత్రి నున్నాఁడొ లేఁడొ.

మ. అలనాఁడా నడురేయి ఘోరవనిచోరగ్రాహియై కూయిడ
న్నిల జన్మించినరీతి వచ్చి నను రక్షించెన్ మహాపూరుషుఁ డెం
దులవాఁడో యెటకేగెనో యతనికిం జోతల్ సమర్పించెదన్
కలకాలంబు మహోన్నతాధిక యశఃకామాయువుల్ వర్ధిలన్.

ఉ. ఈవర మెల్లుగోరెను మహీశ్వరుఁ డేగతి నీవొసంగితో
భావములోన నన్నధికబాధలు వెట్టఁ దలంచి క్రూరతన్
యీవిధిఁ బుట్టఁజేసితె మహీస్థలిలో నగచాట్లమారిగా
గోవులఁజంపి చెప్పులను గోమ్మని యిచ్చినయట్లు భారతీ.

సీ. ననుగానకను కాననములోన నడలూన
దిరుగాడి తండ్రి యేదిక్కుఁ జనెనో
కనరాక మనలేక తనశోక మెటుఁబోక
నడవఁగాఁ దల్లి యెంతడలుగనెనో
తరులందు గిరులందు దరులందు జరియించి
మరలొంది చెలులెందు మడిసిరొక్కొ

అలనాఁడు బలువేడుకల చేడెలనుగూడి
క్రీడించు నాసౌఖ్య మేడజనెను

గీ. శోకఘూక శివారవాక్రాంతకాష్ఠ, దశభయంకరక్రవ్యాద దశనఘటన
చటపటాత్కారహుంకారభరితభేండ భైరవాశ్రమమంతమై పరఁగె నాకు.

అక్కటా! జననీజనకులారా! శుక్రవారమునాఁడు దేవీ పూజకై మీచే ననుజ్ఞఁ గొనుటయే కడచూపులాయెఁగదా! తల్లి యనియుఁ దండ్రీ యనియు నిఁక మిముఁ బిలుచువారెవరు? బహుధర్మదీక్షాపరోపకారపారీణతఁగన్న మీకు వృద్ధదశయందుఁ బుత్రికావియోగ మనుభవించి తుదకదే యాత్రిచేఁ గడతేఱనాయెఁగదా! దేవీ భువనేశ్వరీ! మాపితరుల కెంత బాధలకు గురిచేసితివి? నాపురాకృతము నే ననుభవింపక తీరదు. అందులకు నీవేమిచేయుదువు? చెలులారా! ఇఁక మిమ్ములం జూచుభాగ్య మీనిర్భాగ్యురాలి కలవడునే? ఉద్యానవనలతలారా! యిఁక మిమ్ముఁ బోషించువారెవరు? అని పలువిధముల నెన్నుకొనుచు భేండాభైరవాశ్రమమం దొకకాంత గన్పట్టుచుండ నొకవికారాంగన పులిచర్మమును గాపీనముగా ధరించినది. పిచండిలమైనకడుపు మర్మస్థానమున కడ్డగించి దిగఁబడియున్నది. లంబకుచచూచుకములు నాభిస్థానమును ముద్దుగొనుచు కుక్షిపై నాట్యములాడుచున్నవి. మోకాళ్లులవఱకు పులితోలు చల్లడముగాఁ దొడిగియున్నది. పండ్లు పెదవులందాఁటి మూఁడువరుసలతో వెలుపలికి గనుపించుచుండె. కోరలు వ్యాఘ్రనఖములవలె వక్రములై కర్ణములకు సేవయొనర్చుచుండె. నంజుడుగల తలపుఱ్ఱెను వామకరమున ధరించి యప్పటికప్పటికి నాలుకచే నంజుకొనుచుండె. కుడి

చేతియందొక పెద్దత్రిశూలము ధరించి యుండె. తలవెండ్రుకలు ఖండింపఁబడి సూచీముఖాగ్రంబులై యూర్ధ్వలోకంబుపై నుండె. మద్యపానమదోన్మత్తతచే దినుపదార్థమందుఁ బ్రజ్ఞలేమి సొంగలుగారుచుండె. నాకాంత చనుదెంచి "అమ్మణీ! భువనమోహినీ! నీవీయాశ్రమమునకుఁ దీసికొనిరాఁబడి మూఁడుసోమవారములేయైనను రేపుసోమవారమునకు మాభైరవదేవునకు బలియొసంగుటకుఁ బట్టికలో నెవ్వరుస్త్రీలు లేకుండుటచే నిన్నె బలియొసంగెదరనియు నీవు నీయుష్టదైవమును బ్రార్థించుకొని రేపటియుదయము బలికి సర్వసిద్ధురాలవైయుండవలెననియు మారాజుగారు నీకెఱుఁగింపుమనె. చెప్పియున్నాను. ఇఁక నీయిష్ట" మని చెప్పి యాదానవి వెడలిపోయె. నది రాత్రిసమయమగుటచేఁ దన చెంతనున్న రాక్షసస్త్రీలు కొందఱు నిద్రించుచుండిరి కొందఱు మద్యపానమదోన్మత్తలై పోరలాడుచుండిరి. ఈసంగతి విన్నంతనే భువనమోహిని కపుడే ప్రాణములు పోయెనో యనునంతటి పరిమితిలేనిదుఃఖము భయము జనించె. తహతహలాడఁజొచ్చె నిలువున నీరైకరగినట్టయ్యెఁ గాలఁబడి చేతులు భూమి కానించి యేడ్చుచు,

క. ఇది భౌమవారమగుటం, గదిసె మదీయాంత్యకాలఘుడియలు నాకె
య్యది దోఁపదు మది చెదరెను, బదపదమని కాలభటులు బదరెద రదిరో.

చ. అడవిని జచ్చుచుంటి నపు డమ్మహనీయుఁడు రాకయుండినన్
విడువక దెచ్చి రిచ్చటికి వీరలయో కడతేర్తు రింక నా
గడు విపు డేగుదెంచెడిని కాయము నిల్వదు ముల్లుదీసి కొ
ఱ్ఱడచినయట్టులయ్యె నకటా! మను టేగతియౌనో దైవమా!

చ. అతనునిబోలుసుందరులు నద్భుతశౌర్యపరాక్రమోదితుల్
చతురులు నీతికోవిదులు శాంతులు శుద్ధులు సుప్రసిద్ధులౌ
కుతలమునందు గల్గు నృపకోటితనూజుల నిందచేసి స్వ
స్తుతి నొనరించుదుర్మతికి దుర్మరణంబు లభింపకుండునే?

ఉ. గాసిలి బిడ్డలన్ వెదకఁగాఁ జనుదెంచి మదీయ ప్రాణసం
గ్రోసి చనంగలేక యాటు దుష్టులచేఁ బలుతాపులొంది యా
యాసముఁ జెంది కట్టువడి యమ్మహనీయునిచేత ముక్తులై
భూసురు లెందుఁబోయిరొకొ పొక్కుచు నంగన కార్తి దూలుచున్.

అయ్యో! నేనేమిటి కింక దుఃఖింపవలయు నాయంత్యకాలఘుడియలు సమీపించునట్లు తెల్లవారుచున్నది. నే నేడ్చినం గాంచి కరుణించి రక్షింపవా రెవ్వరైనం గలరా? పూర్వజన్మకృతము లసాధ్యములగుటచే నెవ రేమి చేయఁగలరు? ఈపాపి భేండాభైరవునిచే నెంతమంది యబలలు కడ తేఱియున్నవారో, యెంతమంది పితరు లేమిగతి బట్టియున్నవారో హా దురాత్మా! భేండాభైరవా! శీఘ్రముగ నీవు ధ్వంసమగుదువుగాక! నీచే నర్చింపఁబడుచున్న భైరవవిగ్రహము సహస్రభిన్నములై పోవునుగాక! నీభటులందఱు వినాశముఁ జెందఁగా వారిపత్నులు విధవలై పలవింతురుగాక! నీయాశ్రమము ధూమధామమై భస్మమగుగాక!

పంచ. ధరన్ బతివ్రతాదిభూతి తథ్యమేని నేకశా
ధరున్ మనంబునందు నెప్డు దాల్తునేని శీఘ్రతన్
హరామరాదు లాదరించి యాశ్రమంబుఁ బ్రోచినన్
ద్వరన్ శ్మశానమై దహించు భైరవాశ్రమం బొగిన్.

పంచ. దిశల్ ప్రశాంతి గాంచునేని దివ్యధర్మసత్యముల్
విశాలమై చలించునేని విష్ణుగీతవాక్యముల్
ప్రసిద్ధిఁజెందునేని ఖేండభైరవాశ్రమం బొగిన్
శ్మశానమై దహించుగాత! సత్వరంబ భూస్థలిన్.

ఇట్లు శపించి ప్రాణంబులపై యాశవదలి ప్రపంచజ్ఞానము విడిచి నిర్మలచిత్తుఁడై భగవంతుని ధ్యానించుచుండె. తెల్లవాఱి భైరవాలయమున భేరీముఖభయంకరధ్వానములు బోరుకొనియె. భైరవవిగ్రహ మలంకరింపఁబడియె. నాఁడు సోమవారము కఠోరభైరవనిర్యాణాశుచిం బాపుకొని ఖేండాభైరవుఁడు భైరవాలయమున కేతెంచుచుండె. నొకప్రక్క రక్తఛత్రంబులు నొకప్రక్క చామరములు వీచుచుండిరి. కొందఱాతనిముందు జైవారములు చెప్పుచు నడచుచుండిరి. యతఁడు యేఁబదియైదుసం॥లు వయస్సుగలిగియుండె. పంచాననముఖము గొప్పచెవులు గుండ్రములై వెడల్పులయిన నేత్రములు కరుకుజుంజురువెండ్రుకలు నెఱ్ఱనిశరీరము పండ్రెండు అడుగులు పొడవు మేఘగంభీరకంఠధ్వని ఆజానులంబిత దీర్ఘబాహువులు ముఖమున విభూతిపట్టెపైన యెఱ్ఱగంధము మెడలో రుద్రాక్షమాలలు గల యాకారముతో బహుమనుజశిరఃఖండనవిరాజితంబగు ఖడ్గంబు కేలనంది భైరవనామమును జపియించుచు నొకనూరుకుర్కురములు రక్తగంధాక్షతపుష్పమాలాలంకృతంబై భౌభౌయను భయంకరార్భటులచే నాతనిపార్శ్వంబుల నడచుచుండ భైరవాలయంబున కరుదెంచె. పరిచారకులొదిగి వ్యాఘ్రాసనాను లమర్చియుండిరి. ఖేండుఁడందుఁ గూర్చొని ప్రతాపభైరవ కాలభైరవ క్రూరభైరవ రురుభైరవ చండభైరవ లయు

భైరవ కపాలభైరవ సృగాలభైరవాదులం బిలచి "భైరవులారా! మనకఘోరభైరవుఁడు నిర్యాణమైనందుకుఁ జింతిల్లుచున్నాను. కపాలభైరవుఁడు తప్పించుకొని వచ్చినందుకు సంతసించుచున్నాను. కాలభైరవునికి దక్షిణహస్తము ఖండింపఁబడినది. యీకార్యము లోనర్చి నాకు ప్రబలశత్రువైన యాదురాత్ముని సంహరించుటకు నాచేఁ బంపఁబడిన ప్రత్యంగిరాశక్తి యాతని నేవిధముననైన సాధింపలేక యాతనిసుదర్శనాస్త్రాగ్నికి భయపడి పరాభవముఁ జెందివచ్చియున్నది. ఎన్నఁడుగాని నా ప్రయుక్తాస్త్రము లిట్లు వృథయగుట నే నెఱుంగ నాతఁడు లోకపాలసరోవరంబునందున్న నామాతులుఁడైన స్థూలజంఘాసురుని నాతనిమిత్రులను మువ్వురిని సంహరించి యాసరోవరంబున స్నానం బాచరించెనఁట యివి మహాప్రభావశక్తులని మనప్రత్యంగిర వందిజనంబులవలె నాయధమునిఁ బొగడుచున్నది. కపాలభైరవా! నన్ను జంపెదనని ప్రతిజ్ఞచేసినవాఁ డాబాలుఁడేనా" యనిన "దేవా! యాబాలుఁడు గాదని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ప్రత్యంగిరాశక్తికిఁ దెలియనిదేమున్నది? ఆమెయు నాప్రతిజ్ఞాపురుషుం డగుపడలేదనియుఁ గఘోరభైరవుని సంహరించినపగకై యాబాలునిపై దాము పంపితిరనియు నాప్రతిజ్ఞాపురుషుం డెందు నగపడలేదనియు మనవిచేసికొనుచున్నది" యనిన "కపాలభైరవా! పరుషములాడువాఁడు ప్రతాపవంతుఁడగునా? వాఁడెవఁడో వృథాలాపుఁడు కానిమ్ము. ఆమనుజుఁడేమని ప్రతిజ్ఞఁ జేసినాఁడో మరలఁ జెప్పు" మనిన చిత్తమని,

"శా. రుద్రుం డడ్డమువచ్చిన స్థలసరోరుద్గర్భుఁ డేతెంచినన్
భూభృత్ప్రముఖకాండమెల్లఁ బ్రళయాంభోరాశిలోఁ గ్రుంకినన్

సుద్రాఘిష్టకఠోరపాశముఖయత్సుద్రాస్త్రపాతంబునన్
నాద్రోహిన్ దలద్రెవ్వనేతు రణరంగంబందు భూతాధిపా.”

“ఓరీమానవద్రోహీ! భేండాభైరవా! నిన్ను నాబాణజ్వాలలచే నేఁటికి మూఁడవదినంబున నిదే యశ్వత్థవృక్షంబునకు బలియిచ్చెద. యిట్లొనర్పనైతినేని మాతృద్రోహిగతికిఁ బంచమహాపాతకంబు లొనర్చువారిగతికిఁ బోవువాఁడ. మఱియు నాయస్త్రశస్త్రంబులతోఁ జితిఁ జేర్చుకొని యగ్ని కాహారమయ్యెద” నని ప్రతిజ్ఞచేసియున్నవాఁడఁట” యని చెప్పినంతనే భేండాభైరవుఁ డట్టెలేచి హుంకరించి భుజాస్ఫాలన మాచరించి పటపటమని పండ్లుగీటి నేత్రగోళంబులం దగ్నికణంబులు వెలువడ “యోరీమానవాధమా! హిందూఖండాఖండములరంద ఆరుదెంచి నాప్రచండ కోదండవిముక్త కాండములకు ఖండీభూతులైరి. ఇఁక నీవొక్కఁడవా నాప్రతాపాగ్నికి శలభమవు? భైరవులారా! నా ప్రతిజ్ఞ వినుఁడు. ఈమానవాధముఁడుండనీ వీఁడా నాయెదుట నిలచువాఁడు.

శా. చండాంశుప్రముఖాదు లడ్డపడినన్ జక్రాంశుజాలంబు లు
ద్దండంబై హరి బంపినన్ యముఁడె తా స్తంభించినన్ విద్విష
త్కాండంబంతయు నాపయిన్ దొడరినన్ ఖండింపకున్నంత నన్
భేండాభైరవుఁ డంచు బిల్వకుఁడు మీభృత్యుండుగాఁ జూడుఁడీ.

భైరవులారా! యీదురాత్ముని ప్రతిజ్ఞావాక్యంబులిఁక మూఁడుదినంబులలోఁ జరగవలెఁగదా కానిమ్ము. నేఁడే గదా బేతాళుని నభిచారహోమమున మారణం బొందింపవలయు? కానిమ్ము. నేఁడు సోమవారముగదా స్త్రీబలిగావలయు. నేఁడు పదునైదుఘడియల కాభువనభూషణి యేమి? యని పట్టి

విమర్శా ప్రకరణము ౭.

కంగాంచి భువనమోహిని యను స్త్రీని బలియొసంగి యావల బేతాళమారణహోమమున కుపక్రమించెద. కపాలభైరవా! సర్వాయుధసమన్వితంబుగా మనసైన్యము నాయత్తపఱచి వేయిమంది నాశ్రమోపరి పర్వతాగ్రంబులపై యేమఱకుండునట్లాజ్ఞనొసంగుము. చార్వాకులను గాపాలికులను మున్నూరశ్వములతో సర్వాయుధసన్నద్ధులై యాశ్రమంబుచుట్టుం గాపుండ నియమింపుము. మహారథికులైన భైరవుల వేయిమంది సిద్ధేశ్వరాలయసమీపమందు రథంబు లిఱువదియును గార్దభంబుల గట్టి ఘూకధ్వజంబు లెత్తించి మనుజకపాలము లలంకరించి శవధూమమున ధూపము వేయించి రథములకుఁ బైభాగమందు వరాహచర్మములచే నలంకరించి యాయత్తపఱచి రథికులై రక్షించుచుండునట్లు నియమింపుము. షట్చక్రరథంబున కావిధమే యలంకరించి సర్వాయుధసమన్వితమొనర్చి, నాసమీపమున సారథిసమేతముగా నుంపుము. వేయిమంది బలపరాక్రమసంపన్నులైన భైరవగణముల నాచుట్టునుండునట్లు తెలియఁజేయుము. మనకుర్కురములు నూటికిసి, గొలుసులూడ్చి స్వేచ్ఛగా చరించునట్లొనర్పుము. నీవును వీరోచిత శిరస్త్రాణాదుల ధరించి సమస్తాయుధధారివై యొక్కరథంబునందారోహించి నాసమీపమందు నుండు మనిన "చిత్తము నేను దమ చెంతనుండిన యాశ్రమాంతర్బహిస్సైన్యంబును నం పువారెవ్వరు? ఘోరభైరవుఁడుండ నోచనైతి" మనిన " సేవిటునుంచకుము. సైన్యంబుల నరయుచు నా యుండుము [illegible]. ఆహారాత్ముఁ డెవ్వఁడు [illegible] రించునో చూచెద" నని సన్యాసిని సమకూర్చ

వుఁడు దివ్యరథంబునకు రెండశ్వంబులం గట్టి ముప్పదికోదండములు గదాఖడ్గముసలాదిసాధనము లనేకములును శరములు వేనవేలును రథమున బదిలపఱచుకొని సింహపతాకం బెత్తి పరిశుభ్రవస్త్రములు ధరించి కట్టాయితంబై యాశ్రమంబునకు లోపలనున్న యాశ్వికగణంబు చెంత నిలచియుండె. పణవనిస్సాణాదిరణోచిత భైరవారావంబులు చెలరేఁగ ఖేండాభైరవుండు భైరవదేవు నర్చించుచుండె. అంత ప్రళయభైరవారావంబునుం బోలు నొకశంఖారావం బెసంగె. ధనుష్టంకారము శ్రవణపుటములు భేదిల్లినట్లయ్యె నది విని ఖేండాభైరవుఁడు పూజ చాలించి యీధ్వని బుట్టుట కేమిహేతువో యని యోచించుచుండ నొకచారాశ్వికభటుఁడు పరుగుపరుగున వచ్చి "దేవా! యెవ్వరో యిద్దఱుమానవులు రెండుగుఱ్ఱములపై నెక్కి యాశ్రమోపరిపర్వతాగ్రవాసులగు మనరాక్షసుల నదలించుచున్నారు. అందులో నొకఁడు తనదేహకాంతులు దిక్కులఁ నించుచున్నాఁడు. క్రోధనిరీక్షణములచే మనసైన్యమును భస్మముచేయులాగున గాన్పించుచున్నాఁడు. తమకెఱుఁగించుటకై జను దెంచితి" ననిన, "భటాగ్రణీ! మనసైన్యమును నిర్భయముగాఁ బోరుచుండుమని చెప్పుము. సైన్యముల నారయుచుండునట్లు కపాలభైరవునితో నెచ్చరింపుము. ఇరువుర కింతగావలయునా? ...ఁ జెప్పవలయునా? పొండు. దేవతలకైనను భయంకరుల ...న్యారాధముఁ డొకఁ డేమిచేయగలవాఁడు? పొమ్ము. ...భైరవారాధన మొనర్చి నేఁడు సోమవారమగు ...చ్చెద. బేతాళుని మారణహోమము ...సంగి ... " మని వానిం బంపి బలి ...గును ముంచిన ద

విమర్శా ప్రకరణము ౭.

సంగుటకు మధ్యాహ్న కాలము నెదురుచూచుచుండె నట న
శ్వంబులపై చనుదెంచి యున్నవారు మనవసుంధర శ్రీపాదులే.
శ్రీపాదుఁ డొకగుఱ్ఱంబునం దారోహించి కృపాణపాణియై తా
నొకప్రక్క సన్నద్ధుండై నిలచిన వసుంధరుం డాతనిం గాంచి
"బ్రాహ్మణోత్తమా! నీవూరకుండుము. నన్ను జూచుచు నా
కాశీర్వచన మొసఁగుచుండుము. నేను సైన్యములోఁ బ్రవేశించి
తినేని నిన్ను రక్షించుట యొకపనియు, సైన్యముతోఁ బోరుట
మఱియొకపనియు గలిగి వ్యగ్రభరమైయుండు" నని చెప్పి యాతని
దూరమునం దొకచోఁ బ[illegible]లునందు దిరుగాడఁ జేసి తాను ధనుః
ఖడ్గాదుల సవరించుకొని బాణవేగమున హయంబు జనుదేర
ఆశ్రమోపరి పరిరక్షిత చార్వాకుల నుంచి లోపల దూరం
బ్రవేశించుచుండ శ్రీపాదున కందందు దిరుగాడ నిష్టము లేక
తానును సైంధవంబుతోడ వసుంధరుననుసరించె. చార్వాకు
లేనూఱుమంది యుద్ధము నిలచి నిలునిలుఁడని యదల్చి యనే
కాస్త్రశస్త్రములు ప్రయోగించిరి. యవియన్నియుఁ జిత్రగతు
లచేఁ దప్పించుకొని శ్రీపాదు నొకకంట నరయుచు కరవాల
ముం ద్రిప్పుచు గుఱ్ఱము నటునిటుఁ దుమికించుచు శత్రుప్రయు
క్త బాణములు నివారించుచుండ నాసైన్యం బనర్గళప్రతాపము
చే నప్పటప్పటికి బాణములు వైచువారును ఖడ్గములచే విసరు
వారును శూలములచేఁ బొడుచువారును ముసలములచే మొ
త్తువారును నై విజృంభించి యొక్కుమ్మడిం జుట్టుముట్టిరి. వసుం
ధరుఁ డాజ్యధారాప్రసిక్తంబగు హుతాశనునివలె చెలరేఁగి భయం
కరమగు శింజినీరావముచే నభోభాగంబు బగిలించి యుద్ధకరము
లంతను గిరగిర[illegible]లం ద్రిప్పిత్రిప్పి హయంబులను గుప్పించి

శ్రీ కళా భా ను వి జ య ము

సైన్యంబులలో దుమికించుచు శిరంబులం దరిగి కరంబుల ఖండించి నడుములు సడలించి ప్రేవులం బయలుపఱచి ముసలముల భిందిపాలములల పరశువుల ముద్గరముల బాణములను జూర్ణంబునొందించె. ఆసంరంభమునకుఁ జెలరేఁగి మన శ్రీపాదునిహాయము సకిలించుచు సైన్యంబునందు దుమికి పాదతాడనములతోడను బదఘట్టనలతోడను విజృంభించి యేఁబదిమంది భటులను జంపె. శ్రీపాదుఁ డావేగమునకుఁ దట్టుకొనలేకపోయె. గుఱ్ఱముపై నడ్డముగాఁ బరుండి "వసుంధరా! చచ్చితిఁ జచ్చితి" నని యఱచె. ఆధ్వనివిని యొక్కప్రొవే మన శ్రీపాదుని చెంతకు వచ్చి భయపడవలదని యాయశ్వ వేగమును నివారించి నాతని తన వెనుకప్రక్కఁ గూర్చుండ నియోగించి శ్రీపాదుఁ డధిష్ఠించియుండిన గుఱ్ఱంబు ముందుక నదలె సదయు సైన్యంబునందు [illegible] విజృంభించుచు సైన్యంబును జంపుచుండె. వసుంధరుం డాగ్రహోదగ్రుఁడై సింహనాదం బొనరించి తన [illegible] ముమ్మాఁ బలుకునది చార్వాకరాజు నల [illegible] జేసి మరల [illegible]ంభారవం బాచరించి యా[illegible]ంబులోపలం బ్రవేశించుట కుపక్రమించునంతలో నేనూరు చార్వాక భటులును మున్నూరు కాపాలికు లశ్వంబులపై నెక్కియు నడ్డగించిరి. అశ్వములపై [illegible] లంబరముం బగుల్చుచుండె. పదఘట్టనలచే భూమి[illegible] [illegible]మార్గ మావరించి యకాలసంధ్యారాగముం దోఁపించుచుండె. ఖడ్గదీధితులు కన్నులకు మిఱుమిట్లు గొలుపుచుండె. వసుంధరునకు [illegible] ప్రక్కలం జూచుచు నిట్టూర్పు వచ్చుచుండెను. శ్రీపాదుని గుఱ్ఱము వెనుకప్రక్కల సకిలించుచు [illegible] వచ్చుచుండె.

యుద్ధప్రకరణము ౧.

వసుంధరుండా సైన్యమును యాశ్వికగణముం గాం
నేత్రంబుల నగ్నికణంబులు గ్రక్కుచుండ ఖడ్గంబుల
చుం దక్షత్రియోచితధ్వజాదుల సవరించియున్న రథంబునొ
క్క పురుషుండు వసుంధరాశ్వము చెంతకుం జనుదెంచుచుం
నదిగాంచి వసుంధరుండాగ్రహోదగ్రుండై తనయశ్వం బాత
నిపై దుముకుట కుపక్రమింప నచ్చటనుండియే నారథికుండు చే
తులుజోడించుకొని "మహాపురుషా! నీనిమిత్త మీరథం బా
యత్తపఱచుకొని వచ్చియున్నవాఁడ. నేను వీరసేనుండ. మీకిదే
నమస్కరించుచున్నాఁడ కటాక్షింపుఁ" డనియె. అప్పుడు వసుం
ధరునకుఁగల్గిన సంతోషమున మేర యేలేదు. "ఔరా వీరసేనా!
నీవు సత్యవాదివిసుమీ రావమ్ము. నీయశ్వంబుల విప్పు మిదే
నాయశ్వములు రెండును రథంబునకుం గట్టుము. నీవు సారథ్య
ము వహింతువా" యనిన "దేవా! నీకు రథసారథ్య మొనరిం
పవలయునని యేగదా నా ప్రార్థన" అనుచుండె. శ్రీపాదవ
సుంధరు లశ్వమునుండి దిగిరి. శ్రీపాదునకు పెదవులారి మా
టలాడుటకే యత్నము లేనిచందమున నుండె. వీరసేనుఁడా గు
ఱ్ఱముల రెంటిని దనరథంబున బంధించి సారథ్యస్థాన మలం
కరించె. వసుంధరుండు శ్రీపాదునిఁ దట్టుచు నీకి నిబాధ
నాకుఁ దొలంగినది రమ్మని యాతనిఁ దొలుత రథమెక్కించి
తాను రథారోహణం బాచరించె. ధనుస్సు కేలనంది నరనా
రాయణులను ధ్యానించినమాత్రనే యక్షయశరధులు సన్నిహి
తములయ్యె. నా కవటోనల వీఁపున బిగించుకొని కట్టాయితం
బై నిలిచి నారిసారించి మగల శంఖంబొత్తె. శ్రీపాదుని ధ్వజ
దండమునకు నురుగున కూర్చుండ నియోగింపఁబడియె.

ండైన వసుంధరుఁడు బాలభానునివలెఁ బ్రకాశిం
చినయంతయు నిమిషమాత్రమున జరిగె. వీరసేనుఁ
నమస్కరించి "మహాత్మా! పదునైదుఘడియలకులోఁగా
ం రాశ్రమముఁ బ్రవేశించి భేండాభైరవునిఁ దొడరవలయు.
లేకున్న నేఁడు సోమవారమగుటచేఁ బదునైదుఘడియలకు
భువనమోహినిం బలియిత్తురు. ఆనల బేతాళమారణ
హోమమున కుపక్రమింతు రదే ప్రయత్నమున భేండాభైర
వుఁ డున్నవాఁడు. త్వరపడవలయు నిపుడు పదిగడియలప్రా
ద్దయియున్నది. ఇఁక నైదుగడియలలో యీయాశ్వికగణం
బులం జయించి యాశ్రమములోఁ బ్రవేశించి యాశ్రమరక్షకు
లైన రాక్షసుల నలువదిమంది రథికులను దాఁటి భైరవా
లయముచెంత కరుగవలయు" ననినమాత్రముననే వసుంధరు
నకు రౌద్రంబు రోమకూపములఁ బొగలెగసినట్లుండె. "వీర
సేనా! నీసారథ్యనైపుణ్యము నేఁడుగదా చూపవలయు" నని
యె. "దేవా! నీచెంతనున్న నాకేమియు భయములేదు. ప్ర
త్యంగిరాశక్తి సప్రతాపమంతయు భేండాభైరవునితోఁ దెల్పు
చుండ వినియున్నాను." అనుచున్నంతనే యీరథం బీతనికెం
దుండివచ్చెనని యాశ్వికసైన్యం బాశ్చర్యపడుచుండిరి. కపాల
భైరవుఁడు క్షత్రియోచితవీరసేనాకృతిచే సారథియై యున్నం
దున తమవాఁడని గమనింపలేకపోయిరి. వసుంధరుం డధిజ్యశ
రాసనుండై యుగాంతకాలరుద్రునిగతిఁ దేఱిచూడరాకుండె.
వీరసేనుఁ డాతని మనోరథానువృత్తి రథము గడుపుచుండ
కోదండముక్తసాయకము లఖండంబై రివ్వురివ్వున భైరవసై
న్యంబుపైఁ బాఱుచుండె. నాయాశ్వికులును గాల్బలమును

చెలరేఁగి ఖడ్గములు విసరువారును శూలములు గ్రుచ్చువారు నునై వర్షధారలవలె వసుంధరునిపై ననేకాయుధంబులు ప్రయోగించి సింహనాదమొనర్చుచు నురువడించుచుండిరి. పటుతరబాణజ్వాలాభీలముచే వసుంధరుఁడు శత్రుప్రయుక్తాయుధముల తుత్తునియలొనర్చి యఖండచండకాండముల గుప్పించుచు కొన్నిగుఱ్ఱముల శిరము లెగురమీటె. గొన్నిహయముల మోకాళ్లు విఱుగఁగొట్టె. గొన్నిసైంధవముల నడుములం ద్రెంచె. యాశ్వికుల నడుములు విఱిచె శిరములు బగులఁగొట్టె. బాహువుల దహించె. చరణముల ఖండించె. ఇట్లు హుంకరించి కోదండజ్యానినాదము నాగుహాంతరముల మ్రోయించుచును గల్పాంతకాలశూలిపోలిక మొనలం దూరుచుఁ బాయలొనర్చుచు, గుప్పసేయుచు నొక్కొక్కపరి సవ్యసాచివలె భయంకరంబుగా ధనుర్ధరుండై పోరాడుచు, నొక్కొక్కపరి గాంగేయునివడువున నద్రులనైనం దూటాడించునంతటి ముష్టిఁజూపుచు, నొక్కొక్కపరి శ్రీరామచంద్రునిభాతి దూరాపథప్రయోగం బొనర్చుచు, నొక్కొక్కపరి సౌమిత్రి తెఱఁగున శరకరలాఘవము నొనర్చుచుఁ బ్రబలతరధనుర్విద్యాపాండిత్యంబు మెఱయ వేయిమంది చార్వాకకాపాలికుల నంతకాలయంబున కనిపి మండలీకృతకోదండుండై,

మ. పటుహుంకారకఠోరనాదపసరద్బ్రహ్మాండభాండాంతర
స్ఫుటబాణాగ్నిఘటావికుంఠిత సమిద్భూభాగదిక్చక్రుఁడై
చటులాశ్వీకగణంబు ద్రుంచెను ధనుర్జ్యారావతల్లాఘవో
ద్ఘటనం బెన్నుచు నుండిరా సురవరుల్ కౌబేరయానంబులన్.

ఇట్లాశ్వికకాల్బలంబులం దెగటార్చిన నాయరదంబున కడ్డుపడువారు లేకుండుటచే యాశ్రమములోనికిం బ్రవేశించె నపుడు పదునూఁడవనాడికయందు మార్తాండరథంబు ప్రయాణ మాచరించుచుండె నదిగాంచి వసుంధరున కాతురత గలిగె. "వీరసేనా! త్వరపడుము. రథం బాభైరవాశ్రమము లోనికిం దోలు" మని యదలించుచుండ యాశ్రమరక్షకు లటువదిరథంబులవారును, యేనూఱు కాల్బలంబులు నడ్డగింప వసుంధరుఁడు వారితోఁ బోరుచుండె. నీవృత్తాంతము చారులచే దెలిసి భేండాభైరవుఁ డాగ్రహోదగ్రుఁడై పనునైదుఘడియలరాక కెదురుచూచుచు బొద్దుగాంచుచు దేహమును విదళించుచు భువనమోహినిం దేతెమ్మని చారులనంపె. వారక్కాంతను రక్తపుష్పవస్త్రగంధాక్షతలతో నలంకరించి యీడ్చుకొని వచ్చుచుండిరి. భువనమోహినికి స్మృతిదప్పె. సురలసురల రాక్షసాంగన లుద్బోధింప స్మృతిగల్గుచు దిక్కులం గాంచుచు రణభేరీనినాదములు విని "యేమహాత్ములో యీ దురాత్ములపై యుద్ధమొనరింప వచ్చుచున్నారు. వీరిం జంపి నన్ను రక్షింపరాదా! అయ్యో! యింకొక్కఘడియకు నాయంత మగుచున్నదే దేవీ! భారతీ! నీవైనా వచ్చి రక్షింపరాదా! తండ్రీ! నీకేల దయగల్గదు? బ్రాహ్మణోత్తములారా! మీరైనఁ జనుదెంచి నన్నిటనుండి దప్పింపరాదా" యనుచు నేడ్చుచుఁ బ్రాణేశ్వరా యనుచుండ భైరవవిగ్రహము చెంత భేండాభైరవునిసమీపమున నిలువఁబెట్టిరి. యమధర్మరాజువలె నాభైరవుఁ డామెకుం దోఁచె. ప్రపంచభ్రాంతివదలె. ప్రాణముపై నిరాశఁజెందె. స్థాణువువలె స్మృతిలేక యచ్చ

టనే నిలువఁబడియుండె. భేండాభైరవుఁడా కాలనిరీక్షణంబుఁ జేయుచుండె. వసుంధరుం డాశ్రితసురక్షక రాక్షసులతోఁ బోరాడి పోరాడి యాసైన్యము తరుఁగకుండుట కాశ్చర్యము వహించి కటకట పండ్లుగీటి శంఖంబొత్తి నారాయణాస్త్రము ప్రయోగించె నది యనర్గళవేగముచే జ్వాల లంబరమున కెగయ దిక్కుల నావరించుచు,

మ. శిరముల్ జెంచె కరంబులం గడపె విచ్ఛిన్నంబు గావించె బల్
చరణంబుల్ నరముల్ సడల్చె శరముల్ చక్కాడె ఖడ్గంబులన్
దరిగెన్ శూలములం బగిల్చెఁ దనువుల్ దప్పించెఁ బ్రాణాదులన్
శరఘోరాగ్ని పటుస్ఫులింగగతమన్ సైన్యంబు దైన్యంబునన్.

పదునాలుగడియలయ్యె. నఱువదిరథంబులవా రురువడించి వసుంధరుపై దివ్యాస్త్రశస్త్రంబులు ప్రయోగించిరి. తెఱపి లేకుండె. వసుంధరుని యాతురత జెప్ప శక్యము కాదు. ముఖముపై క్రోధానలజ్వాలలు నిగుడుచుండె. పరివేషయుక్త ప్రచండమార్తాండునిపగిది వలయాకారకోదండంబునంది యస్త్రంబులం బఱపుచు,

సీ. ఖరదూషణ క్షపాచరమదోద్రేక నిర్భగ్నోగ్రుఁడౌ రామభద్రురీతి
కాలకేయాది రాక్షసవంశనిర్మూలపటుభుజోద్దండుఁడౌ పార్థురీతి
తారకశూరపద్మప్రతాపధ్వంసభూషణుండైన షణ్ముఖునిరీతి
నక్షయాదిక రాక్షసక్షయవాలాగ్ని భస్మితదశకంఠభవనురీతి
గీ. నొక్కఁడై భూతాగ్ని దిక్కుదిక్కు, లెక్క ప్రళయోగ్ర రౌద్రపాలేక్షణాధి
కారహుంకారుఁడై భేండభైరవాస్త్ర, మంబు విధ్వంస మొనరించె నద్భుతముగ.

పదునాలుగున్నరగడియ యయ్యె నఱువది రథికులనంతంబునొందించి తన్నడ్డగించువారు లేక లోపలం బోయిపోయి,

సీ. మనుజకపాల తోరణరాజియుక్తంబు తద్రక్తసిక్తవస్త్రధ్వజంబు
తద్వసాళీమహాభుగ్గానవీహుంకార దంతఘర్షణదశాశాంతరంబు
తత్కీకసాంతరద్వారసూత్రాబద్ధహారభూషితఘోరభైరవంబు
తత్పలలాస్వాదదారుణారవగృధ్రకాకజంబుకమహోల్కాముఖంబు

గీ. భేండభైరవదుర్ఘోరమండలాగ్ర
ధారదర్పితతేజఃప్రధానగర్భ
మంటపాంతరవిగ్రహామర్త్యనిలయ
మైన హింసాలయము గాంచె నతఁడు వడిగ.

చూచి యసహ్యమై రోషంబు దొలుకాడ లోపలం బ్రవేశించుచుండె. పదునైదుగడియ లగుచువచ్చె. భేండాభైరవుఁడు చెలరేఁగ "కాంతా! రమ్ము రమ్ము నిన్ను భైగవదేవునకు బలియొసఁగెద. నీవు పునరావృత్తిరహిత శాశ్వత భైరవలోకనివాసం బొందెదవు ర"మ్మని చేయిపట్టి యీడ్చె. నా కాంతయు హా యని కేక వేసి గట్టిగా నోరెత్తి,

గీ. అఖిలరిపుసమవర్తి వేదాంతవర్తి, నిజయశశ్శ్వేతదిక్స్ఫూర్తి త్యజమహార్తి
భానువిస్ఫూర్తి శ్రీకళాభానుమూర్తి, రావె రక్షింపవే వేగ ప్రాణమీవె.

అని యఱచె. పదునైదుగడియలయ్యె. భైరవుఁడా కాంతను బట్టి లాగి "తరుణీ! నశ్వరంబైన యీప్రపంచసౌఖ్యముల నేమిప్రయోజనము? శాశ్వతలోకంబు నొందెద" వని చెప్పుచు భైరవవిగ్రహమున కెదుట నిలువఁబెట్టి వామకరముచే గొప్పు బట్టుకొని వంచి "శ్రీభైరవార్పణమస్తు." అని కత్తి వేయగమకించునంతలో యశనిపాతమో యనునంతటిదెబ్బ యాతనిదక్షిణభుజంబుపై బడియె. నా పెట్టుచే భుజంబు విఱిగి నను శంకచే

భైరవుఁడు ఖడ్గమును జారవిడిచి నాతరుణికొప్పు వదలె. వసుం
ధరుఁ డాకాంతను తనచెంతకుం దీసి వామకరంబుచేఁ గౌఁగిలి
నిఱుకించుకొనియె. భైరవుఁ డట్టె వెనుకలంజూచి మధ్యా
దినప్రచండకిరణప్రతప్త భూమండలుండగు మార్తాండునివలె
దేఱిచూడరాక ప్రళయరుద్రాకారమున నున్న వసుంధరుం
గాంచి ధైర్యం బవలంబించి "ఓరీబాలకా! నీవేనా నన్ను
సంహరించెదనని బేతాళునితో నృథాశపథం బొనర్చిన నరాధ
ముఁడవు విడువుము. ఈకాంతను విడువుము. భైరవదేవునకు
బలియొసఁగుచున్న కాంతఁ దప్పించినందుకు నిఖిలభూతాధీశ్వ
రుండైన బేతాళునిగతి యేమైయున్నదో తెలిసికొనియున్నా
వా? త్రిజగద్భయంకరుండగు భేండాభైరవుని కపకృతిఁ గావిం
చినవా రెవ్వరైనను నాయస్త్రములచే నామంత్రప్రయోగ
ములచే నామాయచే నాభుజబలంబుచే భూమిపయిం బ్రతికి
నవారు గలరా? బాలకా! యుక్తము యోచించి యీకాంతను
విడచిపెట్టుము. విడువు" మని పిడికిలిచే వసుంధరునిఁ బొడిచి
యాతనిగౌఁగిట నణఁగియున్న కాంతను రెట్టబట్టి లాగుటచే
నావసుంధరునకు రౌద్రమున ప్రజ్ఞలేక హుంకరించి విజృంభిం
చి భైరవునివక్షంబుపై గ్రుద్ది యతని యాగమకమునుండిదప్పిం
చి దురాత్మా! యింకను నీపొగరణఁగదా" యని భైరవరూపకం
బగుశిలావిగ్రహమునుబట్టి యూటాడించి పెకలించి యెత్తి గిర
గిరం ద్రిప్పి విసరి, యాభేండాభైరవునివక్షంబుపై వైచె. నా
దెబ్బచే నాతండు మూర్ఛిల్లె. విగ్రహశిల యాతనికఠినవక్షంబు
నుదగిలి నూఱుశకలంబులై ధరంబడియె. భైరవుఁడు మూర్ఛదే
ఱునంతలో భువనమోహిని నెత్తికొని యొక్కలాఘవంబున

వసుంధరుఁడు రథంబుపై కరిగి శ్రీపాదుని చెంతఁ గూర్చుండఁ బె ట్టినపు డా కాంతకు బ్రజ్ఞగలిగి కన్నులు దెఱచి యాతనిం గాం చినన్నాయరణ్యమునఁ జోరులబారినుండి తప్పించి రక్షించిన మహానుభావుఁడే యిచటి కరుదెంచి రక్షించియున్నవాఁడని మితిమీఱిన సంతోషముచే నాతనికి నమస్కరించుచు శ్రీపా దున కనతిదూరంబునం గూర్చుండెను. వసుంధరుఁడు ధనువందు టం కార మొనర్చి గిరికంధరములు ఘూర్ణిల్లునట్లు శంఖారవం బొనర్చి నిలువంబడి "వీరసేనా! సమయంబున కేతెంచి సార థ్య మొనరించి సత్యవాక్యపరిపాలన మొనర్చిన నీసద్గుణముల కెంతయు సంతసించి నీసౌఖ్యయశంబులం గోరుచుండెద" ననియె.

వీర:—దేవా! జగదేకప్రతాపతేజోదుర్నిరీక్షుఁడవగు నీకు రథమెందులకు? సారథ్యమెందులకు? బాణములేల? నేఁ డునీకున్న రౌద్రాకృతిం గాంచిన దేవతలైనఁ బాఱిపోవ కుందురే! ఈదురాత్ముఁడు మూర్ఛదేఱి రథారోహణుఁడై యుద్ధమునకుఁ జనుదెంచును. కుక్కురంబులు నూఱును మీ రథసమునకే బర్వెత్తిపోయినవి. యిఁక నైదునూర్లమంది భైరవానుచరులున్నవారు వారి భేండాభైరవుని యంగరక్ష కులు. మహామాయోపాయములు గలవారు. వారును కయ్యమునకుఁ జనుదెంతురు. బహువిధానవాహర శిలావి గ్రహమును నిపాత మొనర్చితిరి. చార్వాకుల కాపాలికుల భైరవానుచరుల యిరువదియైదునూఱుమందిని సంహరించి తిరి. మూఁడునూఱు లశ్వముల నిర్మూలంబొనర్చితిరి. అఱు వదిరథముల ధ్వంసముఁ జేసితిరి. ఈభైరవుఁడు బహుమం

త్రవేత్త. అనేకమాయోపాయములందు నేర్పరి గాన బహు జాగరూకతతో నాతనితో సంగరంబొనరింపవలయు నీతని ప్రతాపమును, అస్త్రవిద్యయును మీరేచూతురు లెండు.

వసుం:—వీరసేనా! యింక పదిదినములైనను యుద్ధమొనర్చెద. యీకాంతను వానిబారినుండి నీసహాయమువలన భగవంతుఁడు తప్పించియున్నవాఁడు నీవు యోచింపకుము. ఇతఁడు మాయావంతుఁడే కానిమ్ము. మంత్రవేత్తయే కానిమ్ము. ప్రతాపవంతుఁడే కానిమ్ము. నాఁడు బేతాళునిచెంతఁజేసిన ప్రతిజ్ఞావాక్యములు మరల జెప్పుచున్నాను. వినుము.

శా. రుద్రుం డడ్డమువచ్చిన న్మతి సరోరుడ్గర్భుఁ డేతెంచినన్
భూద్రక్షామ్ముఖకాండమెల్ల ప్రళయాంభోరాశిలో గ్రుంకినన్
సుద్రాఘిష్టకఠోరఖడ్గముఖయత్నుద్రాస్త్రఘాతంబుచే
యీద్రోహిం దలద్రెంపకున్న నిపుడే హీనుం బలెన్ జూడుమా.

అని భుజాస్ఫాలన మాచరించుచున్న వసుంధరుం జూచి వీరసేనుఁడట్టె లేచి చేతులు జోడించుకొని "మహాపురుషా! నీవేనా యీదురాత్ముని సంహరించెదనని ప్రతిజ్ఞఁ జేసియున్న వాఁడవు. నాఁడు గుహాంతరమున నాకెఱింగింపక దాఁచితివే. తండ్రీ! నీవు గాకున్న నింతటియసాధ్యకార్యమొనర్చువారిక త్రికాలంబునం గలరే! జయా విజయీభవ. వసుంధరా! స్వస్తి" యని నమస్కరించి కూర్చొనియె. భేండాభైరవుండును మూర్ఛదేఱి చూడ భైరవవిగ్రహము శిథిలంబై పడియుండె. రథారోహకుండై యాశ్రమోపరితలంబున నిలచియున్న వసుంధరుం గాంచి యాడుగఱచి నిజపరికరములచేఁ దనరథంబుం దెప్పించి

యుద్ధంబునకై ఘట్టించి నిలచె. నాయిరువురును రథంబులెక్కి బయలుప్రదేశములం దిరుగాడ నియమించుకొనిరి. ఇరువురు శంఖంబుల నొత్తిరి.

భేండా:—బాలకా! నీవంటినరాధము లెందఱో నాపై చను దెంచి పలాయనులై యున్నవారు. నీవొకఁడవు. సైన్యము లేనివాఁడవు. బాలుఁడ వేమినిల్తువు? వలదు నాతో వైర మువలదు. నాప్రతాపము నీవెఱుంగవు, నాచే భైరవదే వునకు బలియొసంగుచున్న కాంతను మరల నిమ్ము. నన్ను శరణుచొరుము. నీప్రాణములను రక్షించెద.

వసుం:—మానవద్రోహీ! భేండాభైరవా! నీప్రతాపం బే నె ఱుంగనుగాని నాప్రతాపము నీవెఱుంగవో? నీభైరవ రా జ్యామాత్యుఁడగు కఠోరభైరవునిగతి యెఱుంగవా? మా శ్రీపాదు నెత్తుకొని వచ్చుచున్న మాకాలభైరవుని భుజవి కారముఁ జూచితివా? నీచేఁ బంపఁబడిన ప్రత్యంగిరామా యాశక్తిపరాభవము దెలిసికొంటివా?నీచేఁ బరిపాలితులై యాశ్రమంబు రక్షించుచున్న చార్వాక కాపాలిక భైర వానుచరుల నాశనముం గంటివా? అవియుండనిమ్ము. నీచే బహుకాలారాధితంబై బహుస్త్రీపురుషాహారమునొన్న దుష్టభైరవశిల నీయెదుటనే యేమిగతిగా నున్నదో యెన్నిశకలములైనదో కూర్చొని లెక్కింపుము. నిన్ను వధియించి నీచే వధింపఁబడిన స్త్రీపురుషులయాత్మకు నీర క్తతర్పణముచే శాంతం బొనర్చెద. దురాత్మా! ద్రోహీ! నిన్ను త్వరగా సంహరింపఁగూడదు. నీకాలుచేతులు ఘన

పాశంబులం బంధించి మధ్యాహ్నమార్తాండమయూఖములచేఁ బరితప్తంబౌ విశాలశిలపై వెల్లకిల పరుండఁ బెట్టి ప్రత్యంగం బొక్కొక్కదినంబున ఖండించి లవణంబును మిరియపుపొడుమును గూరి కశాఘాతంబు లొనరించుచు పదియైదుదినములు శోధించి యటమీఁదట ఖండింపఁబడిన యంగములపై ప్రజ్వలించుచున్న యనలంబుచేఁ గొంచెముకొంచెముగా గాల్చి నిన్ను దహింపఁ జేసెదను రా దురాత్మా! నీప్రతాపంబుఁ జెప్పి భయపెట్టెదవో చాలు యుద్ధమున కాయత్తపడుము.

భైం:— బాలుఁడవనియు యకృతాస్త్రుఁడవనియు నే నుపదేశించువాక్యములు రోగికి పథ్యము రుచింపదన్నట్లున్నది గదా!

యని పర్వతాస్త్రము ప్రయోగించె నదియు జ్వాలాముఖీరూపకంబులై పటపటధ్వనులతో శిల లుప్పతిల్లుచు పిడుగులువడు వడువున వసుంధరునిపై నచ్చుచుండె. నదిగాంచి కులిశాస్త్రము సమంత్రకముగాఁ బ్రయోగించె. నదియును యశనిపాతరూపకంబులై ధగద్ధగాయమానంబగు విద్యుద్వల్లులచే కన్నులు మిఱుమిట్లు గొల్పుచుండ నరిగి భైరవప్రయుక్తాస్త్రమును దహించె నంత భైరవుఁ డొక్కమ్మడి బాలాస్త్రంబును బగళాస్త్రంబును శీతలాస్త్రంబును వారాహినామకంబును ధూమ్రనామకంబును సమంత్రకసకీలకంబుగాఁ బ్రయోగించె నవియును,

చ. చిటచిటపావకధ్వనులచేఁ జెలరేఁగి నభోన్నతంబులై
నిటలతటంబులో నయననీరజముల్ జ్వలియింప దంతముల్

పటుపటు గీటికొంచు శరపట్టిసశూలకపాలపాణులై
వటుకముఖోగ్రశక్తులటు వర్ధిలివచ్చె నృపాలు డ్రుంపఁగన్.

ఆయస్త్రంబు లొకప్రక్క నగ్ని గురియుచుండె నొక ప్రక్క కాళరాత్రివలె నంధకారం బుప్పతిల్లఁ జేయుచుండె. నొకప్రక్క భూమ్యాకాశములు నిండఁ బొగ లెగయింపుచుండె. నొకప్రక్క పాశాంకుశాద్యాయుధములు వీచుచు గిరికంధరములవలె నోరుదెఱచి కోరలం జూపుచుఁ గ్రూరశక్తులరుదెంచుచుండె. నవియన్నియు మహోద్దండముగాఁ జనుదెంచి వసుంధరుని రథంబావరించె. యెటుగన్నను మాయాశక్తులు వేనవే లగపడుచుండె. వసుంధరుండు నిర్వికారుండై,

మ. క్షతజాభేక్షణుండై భుజస్ఫుటితుండై జ్యానాదభిత్కాండుండై
ప్రతతానర్గళభాసమానమగు క్రూరాస్త్రిం బరింబోసి శ్రీ
కృతవీర్యాత్మజుమంత్రముం జదివి ఫట్ ఖేం దేవదత్తాదులన్
జతగావించి తదస్త్రము స్వదలె సాక్షాత్కారరూపంబునన్.

కార్తవీర్యనామక సుదర్శనాస్త్రంబు వసుంధరునిచే విడువంబడి బహుచక్రాకారంబులై సహస్రకరంబులై ప్రచండమార్తాండమండలంబులై ఘుమఘుమధ్వానంబులై యాకాశంబున కెగసి మేఘాకారంబులై ఛటచ్ఛటవిస్ఫులింగములు గురియ జ్వలనాకారంబులై భైరవప్రయుక్త మాయాశక్తిరూపకాస్త్రంబులపైఁ బాఱి యుపసంహారంబు గావించి తనివిసనక భైరవుని కేతనంబు దహించె. సారథిం జంపె. గార్దభంబుల ప్రాణంబులం గొనియె. నదిగాంచి భైరవుం డహంకారమున కోదండంబుఁ గైకొని భూమికి లంఘించి యనేకచండకాండము లాయస్త్రముపై వదలె. నవి నిష్ఫలమయ్యె. కుంతక్షురికా

దుల విసరె నవియు నిర్మూలంబు లయ్యె. ననేకక్షుద్రాస్త్రంబులు వదలె నవియును వృథయయ్యె. భైరవుని కాగ్రహంబు ద్విగుణీకరించె. పరశురామనామక భార్గవాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించె నదియు ననేక పరశువులై బ్రాహ్మణాకారములై సుబగుబశబ్దంబుచే నెటుగన్నం దిరుగుచు దోఁకచుక్కలవలె భోరున జనుదెంచి కృతవీర్యాస్త్రసంభూతమహాశక్తులం గ్రుంచి వసుంధరునిపై నేతెంచుచుండ నమ్మహాత్ముండు శ్రీరామచంద్రుని ధ్యానించి యొక్కవాఁడిశరం బంది శ్రీరామబీజములం బొందుపఱచి ప్రయోగించి పరశురామాస్త్రంబు నుపసంహరించె. భైరవుఁడు యక్ష రాక్షస పైశాచికాస్త్రంబులు బ్రయోగించిన యవియన్నియు ఖండించి భైరవునిపై నేగుచున్న వసుంధరుండు శ్రీరామాస్త్ర ముపసంహరించె నపుడు భైరవుఁడు నిర్వీర్యుఁడై "ఆహా! యిఁక బ్రయోజనము లేదు. రావణాదిరాక్షసులను సంహరింప జనియించిన శ్రీరామాదులవలె నీమహాత్ముఁడు నన్ను వధించుటకే జనియించినట్లున్నది. ఈతని యస్త్రపాతముచేతను బ్రథమమునం దొనర్చిన భైరవవిగ్రహతాడనంబుచేతను నాసంధిబంధములు సడలి బలంబు క్షీణించుచున్నయది. నాయస్త్రంబులు నామాయాశక్తియు నిష్ఫలంబులై ప్రాణాపాయసమయంబై యున్నది. బేతాళు నిపుడు గాకున్న బ్రాణంబులుండెనేని మఱియొక్కతూరి మారణహోమం బొనరించెద. నాతనిపై నుంచియున్న శరభసాళ్వాస్త్రం బాతనినుండి మరల్చి, యీతనిపైఁ బ్రయోగించెద నంతటితో నీతనిపీడ వీడుచున్నది. బేతాళునిబంధములు విడిచి నవమాత్రముననే యతఁడు శుద్ధముక్తుఁడగునా? యింక నెంత

యో కావలయుఁగదా సంతవఱకు గాలుచేతులు లేనివానివలె నఘోరించుచు జీవావశిష్టుండై యుండవలసినదే. యాతని సంహరించి యావల నభిచారపూర్వకంబుగా మారణహోమం బానరించి బేతాళుని సంహరించెద” నని వీరశరభసాళ్వాస్త్రమును బేతాళునినుండి వదల్చి, వసుంధరునిపై సమంత్రసబీజపల్లవంబుగాఁ బ్రయోగించిన నాయస్త్రప్రభావముచే యంధకారము వొడమె. నాయంధకారమున నెటుగన్నను విద్యుచ్ఛక్తులు విజృంభించుచుండె. పిడుగులుపడునట్లు నిర్ఘోష ముప్పతిల్లె. నెటుగన్నను సింహాననంబులు గజముఖంబులు యెనిమిది పాదంబులు పర్వతరూపకంబులగు శరభసాళ్వంబు లుప్పొంగి చనుదెంచుచుండె. ననేకబాణములు ముసలములు ఖడ్గములు పరశువులు శూలములు రివ్వురివ్వన నొకదిశనుండి చనుదెంచుచుండె. నొకదిశనుండి హుంకారము లొనర్చుచుఁ గపాలహారములతోఁ గోఱలతో వదనగహ్వారంబులందెఱచుకొని ప్రమథగణాకారంబులై ప్రచండజ్వాలనాకారంబులై శివశక్తు లేతెంచుచుండె. నొకదిక్కున బెటపెటయునియు, నొకప్రక్కన ధణధణయునియు నేదిశగన్నను వికారాకారములై చనుదెంచి వసుంధరునిరథం బావరించుకొనియె. నదిగాంచి యేమియుం దోఁచక శ్రీపాదుఁడు భయంబంది యావికారంబును గన లేక కేరున కేకవైచి వసుంధరుం బట్టికొనియె. వీరసేనుఁడు సారథ్యం బానరించుటకు దిక్కుదోఁచక నిర్విణ్ణుఁడై యుండె. భువనమోహినిహృదయము తటతటలాడ గడగడ వణఁకి చివాలున లేచి వసుంధరుపజెంత కరుదెంచి నిలచె. వసుంధరుం డదిగాంచి భయపడవలదని వారల బోధించి నరనారాయ

ణుల ధ్యానించి నమస్కరించి వారిచే యొసంగఁబడిన అష్టము ఖగండభేరుండనృసింహాస్త్రంబును ధ్యానించి యొకబాణం బునం దామంత్రము బనుసంధించి పరమభక్తినియుతుండై బీజ పల్లవయుతంబుగాఁ బ్రయోగించె. నదియును సింహంబులై శరభంబులై వ్యాఘ్రంబులై భల్లూకములై గండభేరుండములై విద్యుల్లతలై యశనిపాతంబులై శంఖచక్రగదాఖడ్గచతుర్భుజ పీతాంబరాలంకృతంబులగు ననేకవిష్ణుస్వరూపంబులై కరాళ దంష్ట్రాలోలాస్ఫార యింద్రధ్వజోపమానంబులగు వాలంబులు దూఁగాడ రక్తముఖంబులై యనేక హనుమంతులు చెలరేఁగ కాలదండ కాలపాశ కాలమృత్యు కరాళ కఠోర గదాద్యా యుధములు ధరించి యనేకయమధర్ములు విజృంభింపఁ బ్రళ యపటపటాత్కారములు గజబృంహితములు గండభేరుండ భువనభయంకరారభటులు సింహగర్జనములు భూభాగ నభో భాగంబులు గ్రమ్మ, హుతాశనజ్వాల లెటుగన్న నెగయు చుండ బ్రహ్మాండం బురలిపడునట్లు సాళ్వాస్త్రంబుపైఁ బడి తదస్త్రసంభూత సర్వమాయాంధకారశక్తిజ్వాలల భస్మీభూతం బొనరించి భేండాభైరవునిపయిం గవిసె. నాయుత్పాతము జూడ శక్తిచాలక భైరవుఁడు తనప్రాణంబులపై నిరాశప హించి కన్నులు మోడ్చె. వసుంధరుం డాయస్త్రరాజము నుపసంహరించె. నంత సూర్యుం డస్తమింపఁ బోవుచుండె. భైరవుండు వెలవెలబోయె. నోరెండె. ధృతిదూలె. నేమియుఁ దోఁచక యిట్లని దుఃఖించె.

"సీ. భైరవార్పితతపఃఫలసారసంభూతభయదప్రభావంబు భస్మమయ్యె
సద్వీపద్భేదనోద్యద్వీరభుజబలోన్నిద్రప్రతాపంబు నీటఁ గలసె

బహుళమాయోద్రేకబ్రహ్మాండవిజిగీషమంత్రప్రయోగముల్ పట్టువడియె
మహదస్త్రశస్త్రసంపద్ధనుఃపాండిత్యగర్వంబదెల్ల నేఁ డుర్విఁ గూలె
గీ. బాలుఁ డకృతాస్త్రుఁ డబలుఁ డేలీల గెలుచు
ననుచు నీతని నొకలెక్కఁ గొనక గర్వ
వార్ధిలోఁ గ్రుంకి జెడితి ప్రవాహరూప
కాలకర్మగతుల్ గాంచఁగలఁడె జగతి.

ఇంతటిలో భేండాభైరవుఁడు హతమయ్యె నను కొని మరల ధైర్యం బవలంబించి "ఛీ యెందుకీలీల భ్రమ జెందుచున్నాఁడ? వీరు లాపత్కాలముల ధైర్యము వదలనగునా? అస్త్రములు నిష్ఫలములయ్యె కానిమ్ము. నాభుజబలధనుర్విద్యాలవిత్రముచే నీతని గర్వలతాప్రతానమును ఛేదించెద" నని హతశేషులగు భైరవానుచరులం బురికొల్పి తానొక్కరథం బాయత్తపఱచుకొని వచ్చుటకై వెడలె. నాచార్వాకు లంబరము పగుల నార్చుచు చెలరేఁగి వసుంధరునిపై నురువడించిన నమ్మహాత్ముఁ డనేకచండకాండములు, అర్ధచంద్రశిలీముఖములు, గజదండబాణములు, వత్సశృంగమార్గణములు, త్రిశూలశరములు ప్రయోగించి నాభైరవానుచర శిరఃకటజానుజఘన కరచరణంబుల ఖండించి మున్నూటయేఁబది భైరవానుచరులం జంపి నిశ్శేషంబుగా సైన్యంబుం బరిసమాప్తి నొందించి విలాస భాసమాన వదనారవిందుఁడై యున్న వసుంధరునిపై రథం బాయత్తపఱచుకొని వచ్చి యనేకదివ్యబాణంబులు ప్రయోగించి యాతనిసర్వాంగంబులు జర్ఝరితం బొనర్చి పటుప్రదరములచే సారథిని నొప్పించి కేతనం బూటాడించి ధనుస్సును ఖండించిన భైరవుం గాంచి వసుంధరుండు

మఱియొకధనుస్సు కేలం బూనినం ద్రెంచె. కృతాంతునిరీతి
మండిపడి వసుంధరుండు వాఁడొక్కవిల్లుగాని యనేకశస్త్రంబు
లాతనిముఖంబునను వక్షంబునను శిరంబున నేసి యాతని
వజ్రకవచంబును జించి చెండాడి శరీరము దూఁటాడించె.
భైరవుండు డాగ్రహోన్మత్తుండై మరల నాతనిధనుస్సుం దునిమె.
మఱియొకవిల్లెత్తిన విదళించె. మఱియొకవిల్లందిన ఖండించె. భైర
వుని రథ్యంబులం గూలనేసి సారథిని మూర్ఛనొందించి యాత
నిఫాలభాగంబు రక్తమయంబగునట్లొనర్చిన నతం డతిశీఘ్ర
మున వాజుల సవరించె. సూతుండును మూర్ఛదేరె. ననేక
బాణంబులచే వసుంధరునిశరీరంబు గాడించి కోదండంబు
ఖండించె. మఱియొకచాపంబందిన ఖండించె. నిట్లువది
యెను కోదండములు తుండంబౌనప్పుటచే వసుంధరుండు
హార్దిరిక్తుండై కత్తిచేలము బిగించి భుజంబుల నప్పళించి తన
రథంబునుండి భైరవునిరథంబునకుం గుప్పించి దుమికి యశ
నిపాతంబును తనముష్టిచే నాతనివక్షంబుపై గ్రుద్ది ధనుస్సు
నతిలాఘవంబున లాగి త్రుంచివైచి మరల నాతనికపోల
మఱచేతితో తాటించిన నాతాఁపున కోర్వలేక సోలుచున్న
నాతనిం బట్టి యెత్తి రథంబునుండి భూమిపైంబడం గ్రుక్కి తాను
నాతనివక్షోభాగంబుపై దుమికి వామపాదంబునం దన్ని దృఢ
పాశంబులచేం గట్టి యీడ్చుచు నఱచేతితాడనంబులచే నాతని
గుల్ఫంబుల ముష్టిచే సారథిం జంపి మహోగ్రభావమున
నాభైరవు నీడ్చుకొనుచు వచ్చి తనరథంబుపై నిలచి ప్రజ్ఞాహీ
నుండై ప్రళయభైరవునివలెను వికారంబుగా నవ్వెను. భుజం
బుల నప్పళించుచు రథంబునుండి కుప్పించి భూమికిం దుము

కును. మరల నెగయును. దోడలం దట్టును. మీసంబులం దీటును. దిశలు మారుమ్రోఁగునట్లు గర్జించును. ఇట్లున్న యమ్మహాపురుషుని చెంతనుండుటకు వీరసేన శ్రీపాదులకు ధైర్యంబానక రథంబునుండి భూమికి నుఱికి యొకచో నిలువంబడిరి. భువనమోహినీదేవి వసుంధరుని చెంతఁ జేరి "మహాత్మా! లోకద్రోహి నీచేతఁ జిక్కియున్నవాఁడు. నీవీరీతి నతిరౌద్రాకారుండవై మైమఱచియున్నందున శ్రీపాదవీరసేనులు భయపడుచున్నవారు. నీకోపం బుపసంహరింపుము. ఈయడవినుండి జనావాసంబునకుం బోవఁ బ్రయత్నింపుము. ఈయాశ్రమం బంతయు నిర్మూలంబైయున్నది. ఇది బహుళతదియ యగుటచే నిఁక జంద్రుఁ డుదయించు నిపు డంధకారబంధురంబై యున్నది. ఉదయమునుండి యుద్ధం బేనుగాంచి బెదరుచుండి యీయడవిలో యీచీఁకటిలో యీరాత్రివేళ యీఘూకధ్వానములకు యీశివారవములకుఁ జిత్తంబు తత్తఱిల్లుచుండునాకు ధైర్యంబు జెప్పక నీవిట్లువీరావేశంబుం బొందియున్నమమ్మాదార్చువారెవరు? ఇచ్చట శత్రునిర్మూలంబై యున్నది. ఇఁక నీపై జనుదెంచువారు లేరు. చార్వాకాంగనలు బ్రతిరాతు సరుటీరమందును, భర్తృవియోగమునకును, సుతనిర్యాణమునకును, సోదరవినాశంబునకును నేడ్చుచున్నవారు. అదే రోదనధ్వను లంబరంబును బగిలింపుచున్నది. యుపశాంతం జెందు" మని ప్రార్థించుచున్నంత నాతం డుపశాంతుండై ప్రకృతిచూడ్కి కనుబఱచి శ్రీపాదా! యనియె. "బ్రతికితిమి బ్రతికితిమి. నీవింతమాత్రము బలుకరింతువనుకొనలేదు. మాకు నీభైరవ ఫ్రలగతియే వ్రాసియున్నదని భయపడియుంటిమి.

వసుంధరా! నీవీనాఁడు త్రిపురదహనమునాఁటి ఫాలనేత్రుఁడవో, మూలబలవిధ్వంసమునాఁటి శ్రీరామచంద్రుఁడవో, సైంధవవధనాఁటి యర్జునుఁడవో యనుకొనియుంటిమి. నీవింతటి భయంకరప్రతాపశూరుఁడవని మే మనుకొనలేక మిత్రమా! యింతమాత్రము ధైర్యం జెంది మరల శ్రీపాదా యని బిలచి యిపుడు మావసుంధరుఁడనైతి నింక నీ చెంత కరుదెంచెద" నని చెప్పుచు శ్రీపాదవీరసేనుఁడు మరల తేరెక్కి యాతనిసన్నిధిం జేరె. వసుంధరుఁడు చిఱునవ్వుచే "వీరసేన శ్రీపాదులారా! మీ రేల కింతభయపడి రథమునుండి దిగి దీనతం జూపుచున్నారు? నేను మీవసుంధరుఁడను. మీమిత్రుఁడను గానా? భయపడఁదగునా? క్షత్రియుల కిది యొకయెక్కువ యమా చూపుఁడు. అబలయయ్యును నీకాంత భయపడకున్న"దని చిఱునవ్వుచే భువనమోహినిం గాంచె. నామెయు గంభీరహృదయమునఁ జేతులు జోడించుకొని నిలువఁబడియుండె. శ్రీపాదుఁడు వసుంధరుం గాంచి "వసుంధరా! పరమేశ్వరుఁడెవ్వరెవ్వరి కేయేరీతి దాంపత్య మొనఁగూర్పవలెనో యారీతి జతఁగూర్చియేయుండును. ఈమె క్షత్రియాంగన నీచే వరింపఁబడెడికన్య. నీగుణానుసారిణియై యుండుట యొకయాశ్చర్యమా" యనె నంత భువనమోహినిముఖంబు వెలవెలబోయి శ్రీపాదుని చురచురం జూచి యేమియో మాటలాడనుంకించి యోదార్చుకొని గ్రుక్కిళ్లు మ్రింగి నిరుత్తరయై యొకచోఁ గూర్చొనియె. అది గాంచి శ్రీపాదుఁడు మిన్నకుండె. భేండాభైరవుఁడు మూర్ఛదేఱి లేచి విజృంభింపఁ బ్రయత్నించి బహుళవారుణపాశబంధనములలోఁ జిక్కి విడిపించుకొనలేక, "యోరీ మా

నరాధమా! అధర్మపరాయణా! యుద్ధధర్మం బెఱుంగుదువే? మూర్ఛిల్లియున్న వారిని బంధించు క్షత్రియాపశదుల నేనెందును వినలేదు. విడువుము. నాతోఁ యుద్ధం బొనర్చి నన్ను గెల్వుము. లేక నాచేఁ జావుము. విడువు" మనిన వసుంధరుఁడు నవ్వి "భూతద్రోహీ! భైరవా! నీకొక ధర్మముగలదటరా?

పరిత్రస్తులై విడుము విడువుమని పాదములకు నమస్కరించు వారిని, ప్రార్థించువారిని, దల్లిదండ్రుల బంధువుల సుతుల సోదరులం దలంచి మొత్తుకొనువారిని నీదుష్టభైరవశిలకు బలియిచ్చునపు డీధర్మం బెందుబోయెరా దుర్మార్గా? ఆత్మ సమత్వం బెఱుంగక భూతదయ లేక తమ దేహాభివర్ధనమే ముఖ్యమని తమయారోగ్యభాగ్యమే మహాభాగ్యమని యహంకారులై గోవులవధించు చండాలమ్లేచ్ఛులవలె సర్వభూతహింస నొనర్చు జగద్ద్రోహులవలెఁ జిన్నతనమునుండి తమబిడ్డలవలె రక్షించి చెంతకు రమ్మని చిటిక వేసినంతనే పరువెత్తివచ్చు కుక్కుటములను ఛాగములను నిష్కరుణాపరులై కఱుకుకఱుకున కంఠము ద్రెంచి యామాంసముచే తమమాంసాభివృద్ధి నొనరించుకొను క్రూరనరకకూపవాసులవలెఁగాక యెవ్వరికి బాధలొనర్పక తరువులందు వసించి నదులయందు నీరుద్రావి తమ కులాయంబులనే సుఖమందుచున్న పక్షులను జంపు వంశనాశకులవలె హోమపుధర్మ గృహస్థధర్మ అర్చనధర్మములయందు సహాయకారిణియై పయోదధిఘృతతక్రముల నొసంగు ధేనువుం బెంచి మదించి యున్నపు డాధేనువునాలుకం దెగఁగోసి పలువిధ వ్యంజనములను సృజించి తిని దేహంబును బెంచుకొను అధఃపతితులవలె మద్యపానమదోన్మత్తులై ప్రజ్ఞలేమి. గురుల

ఘుధర్మంబు తెలియంగక యిచ్ఛకొలఁది వర్తించి జారచోరతల
కు వెనుదీయక స్త్రీలను శిశువులను హింసించి తమయధర్మ
కార్యంబునకు నేయడ్డంబు లేక నిరాటంక మొనర్చుకొను సర్వ
లోకభ్రష్టులవలె వర్తించి ప్రాణులను హింసించి ప్రపంచమున
నెందఱను గోడుగుడిపించితివో నీచా! చండాలా! క్రూరకర్మా!
నిన్నింతటితో సంహారింపను. బేతాళుఁడు బాధితుఁడైయున్న
యాశ్వత్థవృక్షము చెంతకు నిన్నీడ్చుకొనిపోయి యచ్చట నీకెల్లి
చెప్పి బేతాళుఁడు చూచుచుండ మరల నీతో యుద్ధమొనర్చి
తొలుత నేనన్నట్లు పదునైదుదినములకుఁ జచ్చునట్లు బాధించి
నిన్ను గడతేర్చెదనురా పాపిష్ఠి! నీయందు నా కెంతమాత్ర
మును కరుణ జనియింపదు. యుద్ధధర్మోక్తులాడుటకు నీకు
నోరెటులాడుచున్నదిరా సిగ్గు లేదటరా" యని గర్జించి "వీరసే
నా! యిప్పుడర్ధరాత్రిసమయము కానున్నది. చంద్రభగవానుఁ
డు తనచల్లనికిరణములచే మనయుల్లములు రంజితముఁ జేయుచు
న్నాఁడు. మనరిం బిట్టే పశ్చిమాభిముఖముగా నీలోయం
దాఁటి యామిట్టపై నిల్పుము. నీవంటియాత్రికమశిష్యులైన మన
వారల వేయిమందినొకచో నిల్పియున్నానని చెప్పితివే వారం
దఱిసహాయముతో నీవియాత్రికమకుటీరములలో బలికొఱకై
తెచ్చి బంధితులైయున్న స్త్రీలను బురుషులను విడిపించి వారి
వారియూళ్లకు వారిని బోవునట్లు నియమింపుము. చార్వాక
కాపాలిక భైరవానుచరాంగనలఁ బాశములచే బంధించి యీ
డ్చుకొనివచ్చి యీపరిసరవృక్షములకు గట్టివైచి యెండుకట్టె
యలం బ్రోదిచేసి యనలంబు సంధించి యీయాత్రికమకుటీర
ములను భైరవాలయమును హింసాలయమును గాల్చి భస్మ

మొనరించునట్లు మనవారలకు నాయానతిం దెలియఁజేయుము పొమ్ము. యీవల మనముందఱను బేతాళునిసమీపంబునకుం జని యీనరాత్ముని ఖండింత" మని గంభీరముగా నాజ్ఞ నొసంగె. నావాక్యములు భేండాభైరవుఁడు విని "యోరీ కపాలభైరవా! నాసర్వసైన్యాధికారివైయుండియు నీవేనా యీనరాధమునకు సహాయమొనర్చి నీవంటిమాత్రిశిష్యుల నందఱినొకచోఁ జేర్చి యుద్ధమున కీతనిపైన రానియ్యక స్వామిద్రోహివై యున్నవాఁడవు? కార్యాంతరాసక్తిచే యుద్ధసంరంభముచే నిన్ను గుర్తింపలేకపోయితి. నేఁడుదయమునుండి యీత్రిశిష్యులలో నొకరైనా నాకంటఁబడరైరి. యుద్ధమొనరించుచున్నారనియే యున్నాను. నమ్మించి ద్రోహమొనర్చితివి. ఈయపరాధమునకుఁదగుఫలమందెదవు పొ"మ్మనియె. "నీవానర్చినప్రజాద్రోహములో నిదియొకమాత్రమైనను యనుభవించుటకు సిద్ధుఁడనై యున్నాను. ఊరక ప్రేలక నీభైరవదేవుని వేఁడుకొనుచుండుము. ఇఁక నన్ను గపాలభైరవుఁ డనకుము. నీభైరవము నీకేయిచ్చియున్నవాఁడ. నీ కంత్యకాలఘడియలు సమీపించుచుండినను బౌరుషమును విడువకున్నావే చాలు నిఁక నోరుమూయు" మని నిరుత్తరునొనర్చి పశ్చిమాభిముఖముగా వెడలి లోయను దాఁటి మిట్టపై రథమునిల్పి వసుంధరునాజ్ఞానిర్వాహకంబునకై వీరసేనుఁడు వెడలి బంధితపురుషుల నేఁబదిమందిని ముక్తులఁ గావించె. స్త్రీకుటీరమున బంధితులెవ్వరు లేకుండిరి. కాపాలికాచార్యాంగనల రెండువేల మంది మొత్తుకొనుచుండ వారందఱిం దగుసహాయములచేఁ బాశములచే బంధించి యీడ్చుకొనివచ్చి వసుంధరుసమీప

మునం దున్నతతరుశాఖలకు బంధించి యన్యోన్యసహాయా భైర
వాశ్రమమున కనలంబుఁ దగిల్చిన నదియును తొల్లి వాలానల
జ్వాలలచే నాంజనేయుండు లంకాపురం బెట్లు కాల్చి భస్మ
మొనరించెనో యట్లు భైరవాశ్రమంబు దగ్ధమయ్యె. నిర్ముక్త
పురుషు లేఁబదిమంది యరుదెంచి వసుంధరునకు నమస్కార మొ
నరించి "మహాత్మా! నీవు సత్యసంధుఁడవు. పరోపకారదీక్షా
దక్షుఁడవు. ధర్మమూర్తివి. ఈదురాత్మునిబారినుండి మమ్ము
దప్పించితివి. ఈయాశ్రమమును నిర్మూలం బొనర్చితివి. ఈభేం
డుని బంధించి యితనియెదుటనే యీకార్యములన్నియు నొన
ర్చుటచే సర్వవిధదుఃఖములు నీభైరవుఁడు కన్నులారఁజూచి
యేడ్చి చచ్చుగాక!" యనుచు యాతనియనుమతిచే వారివారి
దేశంబులకు వారు వెడలిపోయిరి. నాభైరవాంగనలు బంధి
తులై వసుంధరునికి నమస్కరించి "మహాత్మా! మేము స్త్రీజ
నులము. అస్వతంత్రులము. పురుషులాజ్ఞయొనర్చురీతి నుండు
వారము. మేము స్వబుద్ధిచేఁ బ్రజోపద్రవము లొనర్చువారము
కాము. మమ్మెందుకు బంధించియున్నాఁడవు? పాశములు
వదలింపుము. నీయాజ్ఞాబద్ధులమై యుందుము. స్త్రీజనులకు
దయాలించుట నీవంటి సత్యమూర్తికి సహజస్వభావము
గదా." యని వేడుకొన్న వారలఁ గాంచి మీరు క్రూరదేవతలు.
మీరిచ్చటనుండి వెడలి చేర కేరళ కొంకణ పాండ్యమండల
ములయందున్న యడవులలో సంచరించుచు నెవ్వరికి నేయుప
ద్రవములు సేయక యుండుఁడు. మీరేదియైనా బాధలు పెట్టినట్లు
మాకు దెలిసెనేని వెదకివెదకి మిమ్ముం జంపింతు పొం"డని
బంధములు వదల్చిన వారందఱు చెలరేఁగి యార్భటించుచు

వసుంధరునికి నమస్కరించుచు బొగడుచు దక్షిణాభిముఖులై వెడలిపోయిరి. వీరసేనాదులు భైరవాశ్రమమును దహించి వచ్చి విన్నవించిరి. ఆశ్రమశిష్యుల నందఱిని వారివారి దేశంబుల కరుగ నాజ్ఞాపించి బంధితుండైన ఖేండాభైరవునితో శ్రీపాదునితో భువనమోహినితో రథారోహకుండై వీరసేనుండు రథంబు నడుపుచుండ వసుంధరుండు పశ్చిమదిశానుగంతుండై వెడలె. గుఱ్ఱము లతివేగముగా రథము నీడ్చికొనుచు బేతాళబంధితాశ్వత్థవృక్షము చెంతకుం బోయి నిలచె. బేతాళుండా ముందుదినమునుండి ప్రబలబంధనములనుండి వదలి యిటునిటు తిరిగిచూచుటకు జేతులు పదము లాడించుటకు శక్తిగలిగి కొంచె మానందముం జెందుచు దిక్కులు చూచుచుండె. వసుంధరుండు రథమునుండి దిగి బేతాళుం గాంచె. వసుంధరుని గన్నంతనే బేతాళుని సంతోషమునకు మేర లేక "వచ్చితివా మహానుభావా!" యనియె. "బేతాళా! చూడు మీమానవద్రోహిని ఖేండాభైరవు" నని రథమునుండి క్రిందం బడనట్టీడ్చి కట్లువిప్పి భైరవా! యిటురమ్ము. యుద్ధమొనర్పుము. నీకేమి యాయుధము కావలెనో కోరికొను" మనిన ఖడ్గంబునుగోరె. నొసంగిన నిరువురు ఖడ్గధరులై యుద్ధమున కుపక్రమించిరి. వసుంధరుని ధర్మదయామాహాత్మ్యమునకు భైరవుం డాశ్చర్యమొందె. వీరసేనాదులకు భయము నాశ్చర్యము నిర్విణ్ణతయుం గలిగి చూచుచుండిరి. వారిరువురు చిత్రగతులచే ఖడ్గములం ద్రిప్పుచు మును వెనుకల పరుగులిడుచు హుంకరించుచు నొకచో లక్ష్యమిడి యొకచో మొత్తుచు మండలగతిగను సంచరించుచు ఘటఘటశబ్దములచే ఖడ్గములం దగిలించుచు నిట్లు ఘోరయుద్ధము

సేయుచున్న వసుంధరుఁడు చెలరేఁగి సాహసబలాఢ్యుఁడై తన ఖడ్గముచే భైరవుని ఖడ్గము విఱుగఁగొట్టి మరల హుంకరించి ఖడ్గముచే విసరె నదియు నాతనికంఠప్రదేశమునఁ దగిలి రక్తంబు గారఁజొచ్చె. వసుంధరుఁడు తనఖడ్గమును బాఱవైచి ముష్టియుద్ధమున కుపక్రమించి గ్రుద్దుచు లేచుచు దుముకుచు దప్పించుకొనుచు రొప్పుచు మెచ్చికొనుచు దీర్ఘోచ్ఛ్వాసములు విడుచుచు నిలుచుచు తిరుగుచు నిట్లనేకభయానకముగాఁ బోరాడుచుండి భైరవుని ముష్టిఘట్టన లఘుకమగుటచే వసుంధరుఁడు నొచ్చియు యాలాఘవమున భైరవుని ఫాలము ముష్టిచేఁ దాకించె. నాతాఁపున కోర్వలేక నాతఁడు సొమ్మపోయి తెప్పిఱిలునంతలో వక్షంబుపై మోఁది ధరణికిం బడవైచి ఖడ్గంబు నైకొని "బేతాళా! ఇదే చూడుము. నీప్రత్యర్థి నీమిత్తము నకు బలియిచ్చుచున్నా" నని గంభీరముగాఁ జెప్పుచు "భైరవా! నీవిట్లనేగదా స్త్రీలను బురుషులను భైరవునకు బలియిచ్చుచుండిన" దని నొక్కి వేటువైచి కంఠంబు ఖండించె. నాతనికంఠరక్తమును దోసిలిచేఁబట్టి అశ్వత్థవృక్షముపైనున్న బేతాళుని పై జల్లుచుండె నంత యాకసమున ననేకఘంటలు ఘణఘణ ధ్వనులచే నిండినట్లుండె. నేమియోయని యాకాశమువంక దృష్టినిడి చూడ దేదీప్యమానమై యొక యసమానవిమానము వచ్చుచుండె. నావిమానమున కిరుప్రక్కల రెండురెక్కలు గలవు. సువర్ణమయంబై క్రిందపీఠమును పైన గోపురమునుంగల్గి చక్రవిహీనమైన తేరురీతిగా నొప్పారుచుండె సూర్యునివలెఁ బ్రకాశించుచు నతివేగముగాఁ జనుదెంచి యశ్వత్థవృక్షము చెంత నంతరాళమునందు నిలచె. భోండాభైరవునిశరీరమునుండి

యద్భుతమైన తేజము జ్యోతిరూపకంబుగా వెడలి విమానంబున నం బ్రవేశించె. నా వెంటనే దివ్యరత్నమయమయిన కిరీట మకరకుండలహారనూపురాది భూషణంబులు ధరియించి చతుర్భుజము లొప్పార అఖండతర తేజోమయమైన హిరణ్మయస్వరూపముఁ దాల్చి యొక యాకృతి విమానమునందుండి మేఘగంభీరరవముచే "వసుంధరా! నీవు పుణ్యపురుషుఁడవు. తేజోమయదివ్యమూర్తివి. నిన్నుండి నాకు సద్గతులు గలిగె. బహుజన్మము లెత్తి వివిధకష్టములననుభవించి నేఁడు నీచే వధింపఁబడుటచే యూర్ధ్వగమనుండనైతి. నీకీర్తి ప్రతాపములం బొగడుచు నేను స్వర్గలోకమునకుం బోయెద మహాత్మా" యని పొగడె. బేతాళ శ్రీపాద వీరసేనులు చిత్రప్రతిములవలె జూచుచుండిరి. వసుంధరుఁ డాశ్చర్యముచే "పుణ్యపురుషా! నీవెవ్వరు? భేండా భైరవాకారమున నిట్టిక్రూర కార్యము లాచరించుచుండుట కేమి కారణము? నేఁడు నీవీ విమానంబున హిరణ్మయస్వరూపము ధరించుట కెన్నఁడు సత్కార్యము లొనర్చియుంటివి? నీవృత్తాంత మెఱింగింపు" మనిన, "దేవా! నేను తొల్లి రవివంశంబున నయోధ్యాపట్టణంబున ఋతుపర్ణమహారాజునకు మనుమండనై సుదాసుఁడను పేరుచే రాజ్య మేలుచుంటి. క్రూరమృగోపద్రవములచేఁ బ్రజలు బాధనొంద నన్ను బ్రార్థింప వేఁటకై యడవికిం జని మృగములను వధించుచుఁ బ్రజోపద్రవకారకుండైన యొక రాక్షసుని జంపితి నతనితమ్ముని జంపక విడచితి. తనయన్నను జంపితి ననుచలముచే నతఁడు వంటలవాని రూపముగా జనుదెంచి నాయింట వంటలు జేయుచుండె నది నేనెఱుంగనైతి. నొకానొక దినమున మాకులగురుండైన వసిష్ఠ

మహర్షికి పాకమొనర్చ నాతని కాజ్ఞనిడితి. ఆదానవుండు పూ
ర్వవైరమున మనుష్యమాంసముచే శాకపాకము లొనర్చి మ
హర్షికి వడ్డించ నది యెఱింగి నాయందు కోపించి "మనుష్య
మాంసంబు పెట్టించితి వందుచే రాక్షసుండ వగు" మని యను
మ్మునిశపించె. నానిజస్థితిని దెలిసికొనక యాతురపడి నన్ను
శపించి యున్నవాఁడుగదా యని నేను ప్రతిశాపంబిచ్చుటకు
వార్చి జలముల కరపుటంబునందు దాల్చునంతలో నాముని
నానిరపరాధత దెలిసికొని "పండ్రెండుసంవత్సరములుమా
త్రము రాక్షసుండవై యుండు" మని శాపము మరల సవ
రించె. నదియును సమ్యక్కారణమ వని నేను శపించుటకు గమకిం
పఁగా నాభార్య చనుదెంచి గురువును శపించుట ధర్మము
కాదని వారించుటచేతను నాకు మిత్రసహుండను నామొ
క్కపేరుండుటచేతను గోపము చాలించి శాపమొసంగక తజ్జ
లములను జల్లుట కెందుజూచినను జీవకోటిమయంబై యుండుట
చే నాపాదములపైననే జల్లికొంటి. నాజలము పడుటచే నాపాద
ములు నల్లగా కములుకొని పోయె. నప్పటినుండియు నాకు కల్మా
షపాదుండను మఱియొక పేరు గలిగె. గురుశాపవశమున రా
క్షసాకారము రాక్షసభావంబును జనియించె. నాఁటనుండి
యరణ్యములలో సంచరించుచుంటి. కొంతకాల మరుగ నొకా
నొకదినమున నేనున్నచోటునకు సమీపమందున్న యరణ్య
మార్గముగా నొకపుణ్యాత్ముఁడైన బ్రాహ్మణుఁడును యమ్మ
హాత్ముని భార్యయును మధ్యాహ్నసమయమై యున్నందున
ఆఁకలిచేఁ దపించుచు జనుదెంచుచుండిరి. నేనును యాఁకలిచేఁ
బీడింపఁబడుచుంటిని. యావిప్రమిథునమును జూచినంతనే తటా

లునఁ జని యాబ్రాహ్మణుని బట్టుకొని తినుట కుపక్రమించితి నాతని భార్య మొత్తుకొనుచు యీవిధముగా నన్ను బ్రార్థించె.

శా. తండ్రీ నీవు దినేశవంశజులకున్ దైవంబగున్ బ్రాహ్మణుం
డండ్రామాటలు లేవె భూమిసుర గోహత్యాభిలాషంబు నై
కొండ్రే నీయటువంటిసాధువులు రక్షోభావమిట్లేల నీ
తండ్రిం దాతల బూర్వులన్ దలఁపవే ధర్మంబునన్ బోఁగదే.

శా. అన్నా చెల్లెలి నయ్యెదన్ వినుము నీకన్నంబు వెట్టింతు నా
హృన్నాథున్ ద్విజు నంగిసేయ్యు నకటా హింసింప నేలయ్య నీ
వెన్నం డింతులతోడఁబుట్టవె నిజం బిట్లైన ముట్టుట్టు నా
పన్నన్ నన్ను శిరంబు ద్రుంచి మతి పత్ప్రాణేశు రక్షింపవే.

(భాగ. నవమస్కంధము)

అని కరుణబుట్టునట్టు బహువిధముగా నన్ను బ్రార్థించి నను రాక్షసభావమున నున్నవాఁడ నగుటచేఁ గరుణలేక నా బ్రాహ్మణునిం బట్టి పులి పసువును దినురీతి భక్షించితి" ననిన (నారాయణ నారాయణ) యని వసుంధరాదులందఱు చెవులు మూసికొనిరి. మరల వినుఁడని నాదేవపురుషుఁ డిట్లనియె. "నాసాధ్వ భర్తమరణమునకు దుఃఖించి నన్నుగని "దురాత్మా! కామాతురనైన నాపెనిమిటిని భక్షించితివిగాన నీ వాఁడు వారిం జేరి కూడినవేళయందు మరణం బొందుదువు. మఱియు నీవిప్రుని సంహరించినదోషమున నీకు ప్రబలతరమైన నరకంబు ప్రాప్తించుఁ. యానల క్రిమి కీటక పసు పక్షి మృగాదుల జన్మం బులెత్తి యిదేవిధముగా మరణించి మరల నొకానొక రాక్షసుండవై శంబరాసురుని వంశమున జన్మించి భైరవోపాస్తి చేయుచుఁ బ్రజోపద్రవకారణుండవై యుండి యొకపుణ్యపురు

షునిచే సంహరింపఁబడి యాతనిసమక్షమున నీవు ప్రాణములు విడచెద వంతుచే నీసమస్తకిల్బిషములు తొలంగి రాజవృత్తిచే నున్నప్పు డొనర్చిన దానధర్మపరోపకారపుణ్యప్రభావముచే నీవు పుణ్యలోకము లనుభవించెద” వని శపించి తన పతిశల్యములం దా నగ్నిప్రవేశ మొనరించె. నే నాదేహము విడచి యమపురమునం దింతింతని చెప్పరాని నరక మనుభవించి యనేకయోనులయందుఁ బుట్టి బహుబాధలనొంది యీరీతి జన్మించి నీదేహస్పర్శచేతను, నీసమక్షముననే నీచేతనే వధింపఁబడుటచేతను సమస్తపాపములనుండి తొలంగి పుణ్యపురుషుండనై కడతేఱితి. మహానుభావా! నిన్ను పొగడుచు దివంబున కరిగెద. మరల నరనారాయణమహర్షుల ప్రేరేపణచే నొకసిద్ధపురుషుఁడు నీచెంత కరుదెంచి కొన్నివిషయములు నీకెఱుంగించు నపుడన్నియును విమర్శ్యయగును. నేనిదే పోయి వచ్చెద. నిపుడు నీచే ఖండింపఁబడిన నాభేరుండభైరవశరీరమునందున్న హృదయమాంసము నీఖడ్గముచే బయలుపఱచి నృసింహమంత్రముచే బేతాళునిముఖమును నడుమును పాదములును దాఁకించినంతట నీబంధనములు వీడును. మరల వియన్నదియం దీతని గూర్చుండఁబెట్టి మూఁడుమార్లు రుద్రాభిషేకం బొనరించితివేని సర్వవిధములైన బాధములును వదలి తేజస్వి యగును నేనిదే పోయివచ్చెద” నని యప్సరోగణసేవితుండగుచు నాపుణ్యపురుషుఁడు దివంబున కరిగె. వసుంధరుండు తనఖడ్గముచే భేరుండభైరవుని శరీరముం జించి సప్లీహమును తనఖడ్గాగ్రమున నద్ది బేతాళునిశిరమును నడుమును పాదములును దాఁకించినంతనే కట్లు వీడి మహాసంతోషముచే మానినుండి

దబ్బున దుమికి వసుంధరునిచుట్టుదిరిగి ప్రదక్షిణనమస్కారం బాచరించి పలువిధముల స్తోత్రములొనర్చె. వసుంధరుఁడు “శ్రీపాదా! ఈదేవనదియందు బేతాళుని గూర్చుండఁబెట్టి మూఁడుమార్లు రుద్రంబుజెప్పుచు నభిషేకం బాచరింపు” మనిన శ్రీపాదుఁడు నదిలోపలం దిగి శుచిర్భూతుండై బేతాళుని గూర్చుండఁ బ్రార్థించి త్రివారరుద్రాభిషేకం బాచరించినమాత్రముననే పూర్వపురీతి మహాజనసత్త్వమాయాప్రభావశక్తి సమన్వితుండై “జయ వసుంధరానరేశా! తపఃప్రభావధురంధరా! భేండభైరవాంతకా! చార్వాకరాక్షసకులనిర్మూలనా! జయీవిజయీభవ! దిగ్విజయీభవ!” యనుచు మరలమరల ప్రదక్షిణనమస్కారము లాచరించుచు చేతులు జోడించుకొని నిలువఁబడియుండె. వసుంధరుఁ డాతనికరములు బట్టుకొని “భూతాధీశ్వరా! నీవింతగా నన్ను ప్రశంసింపవలయునా? నీవలనగదా నేనొక్కమానవుండని గణుతింపఁబడితి. నేను మానవమాత్రుఁడను. నీవు దేవగణంబులలోనివాఁడవు. వందనీయుఁడవు. ప్రశంసార్హుఁడవు” అని చెప్పుచున్నంతనే హాహాహూహూరావములు నలుదిశలనుండి విననయ్యె. భూత కూశ్మాండ వైనాయక పిశాచ మారీచ బ్రహ్మరాక్షసగణంబులు నలుదిక్కులనుండి జనుదెంచి వసుంధర బేతాళులం గాంచి చుట్టుదిరిగి నమస్కరించి నిలువంబడి “మహాత్ములారా! మీకు భద్రమగుఁగాక! మీవలన మే మానీచునిదాస్యముక్తులై మరల మీచెంత కరుదెంచితిమి. మమ్ము జేకొనుఁ”డని విన్నవించిన బేతాళుఁడు వసుంధరుం గాంచి “మహాత్మా! వీరందఱు నీభృత్యులు. వీరిచే నేమికార్య మొనర్పింపవలెనో సెలవొసంగుఁ” డనిన

"బేతాళా! వీరందఱు దమతమస్థానముల నుండవచ్చు. ఆవశ్యకమైనపుడు మనస్సునందు దలంచినమాత్రముననే మనచెంత నుండునట్లాజ్ఞాపింపుము. వారికి సెలవొసంగియున్నవాఁడ" నని చెప్పుచు "భూతగణములారా! మీకు సెలవొసంగియున్నవాఁడ. మీయథాస్థానములకు బొం"డనిన వారు సహాజకహాకహాధ్వనులొనర్చుచు వసుంధరుం గీర్తించుచు దమయునికిఁబట్టులకుం బోయిరి. వాసుదేవదత్తగుణ్ణినులం గాంచి "అశ్వరాజములారా! మీసహాయమువలన నేనసాధ్యకార్యము నెఱవేర్చి జగంబున గీర్తివహించితి. మరల నన్నుస్మరించువని చెంతకుఁ జనుఁడు నేనెప్పుడన్నుస్మరించుని ధ్యానింతునో అప్పుడుమీరునాచెంతనుండుఁడు. పోయిరం"డని తిడితట్టి ముద్దుగొని చిటుకి వేసిన మాత్రముననే నాహయరత్నములు మనోవేగవాయువేగములుగాఁ బర్వెత్తుచు నెందోచనియె. వీరసేనుం జూచి "నీవు మహేంద్రవరమునకుం బోయి నరేంద్రచంద్రమహారాజుగారి చెంత మదిల సైన్యాధకారము స్వీకరించి సుఖమున నుండుము. నేను రమ్మనినపుడంతయు వచ్చి నేనొనర్చుకార్యములయందు సహాయమొనరించుచుండుము. బహుమంచిసమయమునందు నాకు సహాయమొనర్చి సత్యమును సాధించితివి.నీమేలు మఱువనుసుమిమ్మా!" యని యాతని చేతులుబట్టి యడుగుకొని సమ్మతించఁబఱచె. నతండును వసుంధరుని గీర్తించుచు నటనుండి యాంధ్రదేశమార్గముగా రథంబునందు గూర్చొని వెడలిపోయె.
"బేతాళా! కురుక్షేత్రమునందుఁగల దేవాలయము చెంత నిరువురు బ్రాహ్మణు లీభువనమోహినీ వియోగచింతాభరముచే నిడుమలు బడుచుందురు. నీవిక్కాంత నెత్తికొని యాబ్రాహ్మ

ణులవద్దనుంచి రక్షించుచుందుము. నేనును శ్రీపాదుండును నా ప్రియమిత్రులగు శబరార్భకులం గాంచి దేవాలయము చెంత కరుదెంతుము. ఆవల యీకాంతను వారితలిదండ్రులయొద్దఁ జేర్చెదము పొమ్మనిన మహాప్రసాదమని వసుంధరునకు నమస్కరించి భువనమోహినీదేవి నెత్తికొని రెక్కలుగలపర్వతమాకాశమున కెగురుచందమునను, యమృతకలశముం దెచ్చు గరుత్మంతునివిధమునను బేతాళుఁడు వెడలిపోయె. శ్రీపాదవసుంధరులు శబరార్భకావలోకనాపేక్షచే నెందోచనిరి.

షతన ప్రకరణము. ౯.

ధర్మక్షేత్రమైన కురుక్షేత్రమం దొకవిశీర్ణకవృక్షము తాండ్రచెట్లచే నావరించుకొని ఘోరఘూకముల కావాసమై చూచుటకు భయంకరమై యొప్పుచుండె. నాచెట్టుక్రింద నొక పురుషవిగ్రహము దనపరితాపము వెలికిఁబుచ్చునట్లు నతిదీర్ఘోచ్ఛ్వాసములు సల్పుచు కాలుగాలినపిల్లివలె నొకచోనుండక అటునిటు దిరుగాడుచు తనయుపుష్పములు భూషణములు దీసి పాఱవైచుచు మరల ధరియించుకొనుచు "అబ్బా! యింకేమి గతియో" యనుచుండె. నతఁడెనిమిదడుగుల పొడుగుగల్గి బండికందెనవంటి చాయగలశరీరముతో నుండె. చంద్రనిప్పులవలె నాతనికన్నులార్ద్రానక్షత్రయుక్తుఁడైన యంగారకగ్రహమువలె దేజరిల్లుచుండె. నల్లనిముఖమునందు పండ్లు చంద్రకాంతపుమణులవలెఁ బ్రకాశించుచుండె. ధగద్ధగాయమానంబై దివ్యమణినిర్మితములగు తారహారము లురంబున దాండవిల్లుచుండె. పుష్యరాగపిరచితంబులగు కర్ణకుండలములు భాసిల్లుచుండె. స్వర్ణ

మయంబైన చిరుఘంట లేఁబడి యాతనినడుమునఁ బ్రకాశించుచు ఘణఘణధ్వను లీనుచుండె. ముప్పదియబ్దములు వయసుగలవానివలె నగపడుచుండె. నతఁడు తనయారాట మిట్లు తలపోయఁదొడఁగె. "హా తండ్రీ! నన్నెందుకు పుట్టించితివి? పుట్టించితివిపో నాకీ యధికార మెందుల కొసంగితివి? ఒసంగితివిపో నిరంకుశము లేక నేనన్న బహుజనములకు కంటగింపై యేవగించుకొని నన్నణఁగంటఁజేయఁ బ్రయత్నము లొనర్చుచుందురే? నాసహస్రోతల కెక్కుడకాల మొసంగియున్నను వారు నిరభ్యంతరముగా దమయధికారము నెఱవేర్చుకొని యిష్టాగోష్ఠిచే నుందురు. నాకొసంగియున్న కాల మతిస్వల్పము. దానికెన్నియో అడ్డుపులు తప్పులు దిద్దుబాటులు బ్రహ్మకములు. ఆహా! నాయధికార కాల మరుదెంచినప్పుడంతయు నీపాపిబ్రాహ్మణులు నన్ను భ్రష్టుపట్టించుటకై యధికప్రయత్నము లాచరించుచుందురు. రాక రాక యిప్పుడు నాకాలము వచ్చెఁగదా యని మహోల్లాసముచే తులదూగుచుండ పరీక్షిత్తుఁడను చంద్రవంశపురాజు చనుదెంచి నాపేరన్న సహింపక నాకెందును యునికి గల్పింపక గొన్ని నీచస్థానము లొసంగె. నట్టిదురాత్ములెంతకాలముందురు? ఇట్టివారి నెందఱినో జూచియున్నాను నశించిపోయిరి. అప్పటినుండియు నాకెదురులేక ప్రతాపమంతయుఁ జూపితి. కసియంతయుదీర్చుకొంటి. ఇప్పుడుమఱలనుత్పాతము లనేకములు పుట్టుచున్నవి. అదిగో మందమారుతములు వీచుచున్నవి. సముద్రుఁడు చెలరేఁగి మంగళతరతరంగములచే దనయందుగలరత్నముల నొక్కటొక్కటే గడ్డకువైచుచున్నాఁడు. దివ్యపరిమళమిళితసుగంధబంధురం బెల్లయెడల గుబాళి

చుచున్నది. దిక్కులన్నియు యావిరిబాసి స్వచ్ఛతరమై ప్రకా శించుచున్నవి. ఇట్టియపశకునము లింక ననేకములు బుట్టుచు న్నవి. నేనెవరితో జెప్పికొందు"నని తపించుచుండ నొకచామ నిచాయఁగల దేహముగలవాఁడు, నెత్తువారిన నేత్రములు గల వాఁడు, తామ్రములై జడలుగట్టియున్న శిరోజములు గలవాఁ డు, కనుబొమలు ముడివైచుకొన్న వాఁడు, భయంకరమైన త్రిశూలమును ధరియించుకొన్న వాఁడు, మోకాలివఱకు నెత్తు రిదవస్త్రమును జుట్టుకొన్న వాఁ డొక పురుషవిగ్రహము చనుదెం చుచుండె. నతనిఁ బరికించి "ద్వాపరా! నేఁడేల నింతయాలస్య మొనర్చితివి? వారిరువు రిటకు రాలేదుగదా" యనియె.

ద్వా:—కలీ! నాకిప్పు డేమిపనియును లేదు. వచ్చునపు డేది యో నాపట్టాభిషేకమునాఁటి ముచ్చటలు దలఁచుకొం టూ మైమఱచియుండుటచే నాలస్యమైనదికాని నీవేలమిగు లసంతాపమొందుచున్నట్లు గనఁబడుచున్నావు?

కలి:—ద్వాపరా! మీరు రాజ్యమేలుకాలమున నేవిపత్తులు ను లేక నిరంకుశముగాఁ బరిపాలన మొనర్చుచుందురు. నేను బరిపాలించుకాలమునం దెన్నియాటంకములో యెన్ని విపత్తులో తటస్థించుచుండును. నేనెందు కీపట్టాధికారినై యుండవలయు నూరకే మునులవలె నడవులందో గుహాల యందో తపం బాచరించుకొనుచుండుట మేలని తోఁచు చున్నది.

ద్వా:—ఇపుడేమివిపత్తులు తటస్థించి నీపరిపాలన కాటంక ములు జరుగుచున్నవి.

కలి:—నే నేమని చెప్పుదును? నాపట్టాభిషేకమైనతోలుదొలు తనే ప్రథమచుంబనమున దంతభగ్నమన్నట్లు పరీక్షిత్తుఁడను రాజుచేఁ జిక్కువడి మూర్ధాభిషిక్తుఁడనై యుండి యుండ నునికియుఁ బట్టుఁబడకయు లేక నఘోరించి యిపుడిపు డేదియో పుటపుటమని యొకవిధముగ నారాజ్య మేనేలుకొనుచుంటిని. మరల నంతకన్న నెక్కువయైనవిపత్తు మూఁడనున్నది. అందునకు నిదర్శనముగా నపశకునములు వేనవేలు పొడముచున్నవి.

ద్వా:—కలిరాజా! అప్పుడు పరీక్షిన్మహారాజుండె నతఁడు నీచేఁతలు కొనసాగించియుండఁ డనుకొంద మిప్పుడట్టివాఁడెవఁడు గలఁడు?

కలి:—చెప్పుటకే భయమగుచున్నది. వసుంధరుఁడను నొకబాలుఁడు నాముఖ్యమిత్రుఁడై నారాజ్యపరిపాలనయం దత్యంతసహాయకారియైయున్న భేండాభైరవుని సంహరించె. కాపాలిక చార్వాకులగర్వ మణంచె. నిఁక క్షపణక పాషండాది నాపరిగణముల నన్నిటిని మట్టుబెట్టి నన్నుమగంటఁ జేయఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడే నేనెవరితోఁ జెప్పుకొందును?

ద్వా:—యేమీ! భేండాభైరవుఁడు సంహరింపఁబడెనా? అంతటియసాధ్యబలుని గడతేర్చిన పరాక్రమవంతుఁ డింకొంతటి ప్రభావవంతుఁడై యుండునో నీవు చూచియున్నావా?

కలి:—చూడవలయునని నాఁడే ప్రయత్నించితిగాని భయమగుచున్నది.

ద్వాప:—కలీ! అట్లయిన కాలమొక్కరీతి గనుపవలయు నను

మాంసవోక్తులు వినవే? అట్టిమహాపురుషునిపై ద్వేషించి నీప్రతిభ నేల పోఁగొట్టుకొనియెదవు? ఆతురపడిన నేమిలాభము? తొల్లి నలచక్రవర్తి నగచాట్లముంచి యాతనిచే నతని భార్యచే శపింపఁబడియుంటివి. వేనుఁడను రాజు కాలమున నాతని నీముఖ్యమిత్రునిగాఁ గైకొని యతనిచే భూమ్యాకాశములు నిండునట్లుగా "యష్టవ్య మదాతవ్య మహోతవ్యం విప్రా" యనుచు డపిణగొట్టించి ప్రపంచ మధర్మమయము గావింప మహర్షులచేఁ బరాభవముఁ జెందితివి. యిపుడిపుడే పరీక్షిత్తుచే శాసింపఁబడితివి. ఇంకెందుకు నీకాటంకము లేనప్పుడు నీప్రతాపముఁ జూపుచుండుము. అట్లుకలిగినా యేదోయొకరీతి కాలమును గడుపుచుండుము.

కలి:— కానీ యీవసుంధరుఁడేమి బ్రహ్మకల్పముపర్యంతము బ్రతికియుండునా? అందున నిప్పటివారు పూర్వీకులవలె లక్షలకొలఁది వేలకొలఁది యేండ్లు జీవింతురా? యితఁడును నేఁబదియో అఱువదియో వర్షములు జీవించును. దేహముక్తుఁడగును నంతవఱకు తాళియుండి మరల నాప్రతాపముఁ జూపించెద చూడుము.

ద్వా:— మిత్రమా! వసుంధరనిర్యాణానంతర మేవిధముగా నీవు రాజ్యమేలెదవో చెప్పుము?

కలి:— అదియంతయు నిపుడెందుకనుకొనవలయు? ఏమోకాని నీవడుగుచున్నాఁడవు నామనమునఁగలది చెప్పెద. ప్రపంచమునకు మణిప్రాయమైన యీహిందూదేశమును మొట్ట

మొదట నగచాట్లయందు ముంచెద. నావల నితర దేశము
లు సర్వసాధారణము. వారలెపుడును నాకింకరులే నా
యాజ్ఞాపరిపాలితులే,

ద్వా:—ఛీ. కలీ! మనమాతృభూమిపైననే శౌలుత నీదాడి
జూపించెదవా అదియేల?

కలి:—ద్వాపరా! యింటగెలిచిగదా రచ్చగెలువవలయు?
నీహిందూదేశమునం దేదేశములోలేని వర్ణాశ్రమధర్మము
లు వేదచోదితమై యున్నవి. అందుల కగ్రేసరులు బ్రాహ్మ
ణులు. ఆపాపిబ్రాహ్మణులె నారాజ్యమును బొత్తిగా నిరం
కుశముగా సాగనియ్యరు. వారల నెన్నిచిక్కులు వెట్టినను
దిన నన్నమును గట్ట బట్టయును లేక మలమలమాడ్చినను
వారినియమమును వారు వర్జింపరు. నామార్గమునకు రా
రు. ఏవిధముననైనను యీదురాత్ములను నాకింకరులఁగా
నొనర్చికొంటినా యీవల మిగతవర్ణములవారి నొక్కక్షణ
మాత్రముననే నామార్గము బట్టించెద.

ద్వా:—అట్లయిన నీకసాధ్యులగు బ్రాహ్మణుల నేవిధముగా
దాసులుగా నొనర్చుకొనియెదవు?

కలి:-అదియే దోఁచకుండెను యోచించితి నొకయూహ వొడ
మినది. వర్ణాశ్రమాచారములు లేక నొకటేమత మనాది
కాలమునుండి వర్తించుచున్న యితరదేశవాసుల నీదేశం
బునఁ బ్రవేశపెట్టుట కేదియో యొకవిధముగాఁ బురికొల్పె
ద. తొల్లి నలునిపై వెడలునపుడు పుష్కరునికి దేవలుఁడ
నువానిరూపకముగా నెట్లు బలమొసంగితినో యట్లు నా

కుగల సర్వశక్తులను వారిస్వాధీనమందుంచెద. నపుడు వా
రరుదెంచి యీదేశవర్ణాశ్రమములపైన దాడిజూపఁజేసి
నిర్బంధపూర్వకముగా చాతుర్వర్ణములవారిని యొకేమత
మున గలియునట్లు కట్టుదిట్టంబు లొనర్చి యవిధేయులయిన
వారలకు శిరచ్ఛేదనం బొనర్పించెద. ఏయేవర్ణములవారి
కేయేవిధముగా జీవనవృత్తులున్నవో యవి నిర్బంధమునఁ
దప్పించెద. అందువలన భయపడి కొంతమట్టుకు సాధ్యమ
గును. ఆవల మఱియొక దేశీయులను మఱల మఱియొక్క జా
తీయులను నీదేశములోఁ జేర్చి తొలుత బ్రాహ్మణజీవనోపా
యములను దప్పించి వారినియమములు జరుపుకొనుట
కవకాశలేనట్లొనరించి యుదరపోషణ కేమిమార్గ మనేచింత
యందే యీపాపిబ్రాహ్మణులను ముంచెద. వివిధములయిన
సమాజముల నేర్పఱచి యొకరిసమ్మతి నొకరనుసరింప
కుండ నొనర్చి వారికీవాదుబ్రాహ్మణులనే యగ్రపీఠ మధి
ష్ఠింపఁజేసి యచ్చటినుండి ద్రొబ్బి స్నానసంధ్యాదులను మ
ఱపించెద. పితృకార్యముల నడుగంటించెద. దైవార్చనలు
పూర్వపువారికే యొప్పించునట్లొనరించెద. ఇతరదేశా
చారములందును, యితరభాషావిశేషములందును యొక్క
వరుస గల్పించి స్వమత స్వభాష దైవభాషలన్న నొకరిం
చులాగు నొనర్చెద. కూటసాక్ష్యములకుఁ బ్రేరేపించెద.
నిత్యాహితాగ్నికర్మనిష్ఠాగరిష్ఠులను భ్రష్టుబట్టించి యధికార
ములఁ గూర్చుండఁబెట్టితినేని బ్రాహ్మణులును దదాచారము
లును నామావశిష్టములగును. ఆవల తక్కినవర్ణమువారిని
బ్రాహ్మణపీఠమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి బ్రాహ్మణద్వేషముఁ

గల్పించి సర్వవర్ణములు సమానమగుటకు గ్రొత్తక్రొత్తగా సమాజములు సంఘములు గల్పించి దర్శనస్పర్శన యోగ్యులుగాని చండాలపుల్కసాదులకు గ్రొత్తపేరులువెట్టి పూర్వపుపేరు లనుడిగించి నవీనమత మొకటి యనుసరింపఁజేసి తక్కినవర్ణములవారితోఁగలసిమెలసి భోజనపానాదుల జరిపించి విపరీతజ్ఞానము బుట్టించి వారిలో మతభేదములు గల్పించి దేవుఁడే లేక ప్రపంచము తనంతట దాను బుట్టఁబోవుచున్న దను కలువారు బ్రహ్మజ్ఞానమును దృష్టపఱచి కొందఱను, క్షుద్రదైవతముల నర్చించుచు భూతబలి నొసంగి జీవహింస నొనర్చువారిగాఁ గొందఱను, విష్ణుఁడే దైవమనువారుగాఁ గొందఱను, శివుఁడే దైవమనువారుగాఁ గొందఱను, కోటచాముండేశ్వరియే దైవమనువారుగాఁ గొందఱను బ్రేరేపించి, వారికిని వీరికిని కలహములు పెట్టియొకరిపై నొకరికి యీర్ష్యాసూయాద్వేషములను గల్పించి గోవధ జీవహింసయే దైవప్రీతి యను భేదబుద్ధి గల్పించి యజ్ఞయాగాదులను మరపించి యనావృష్టిదోషములచే బాధల్లఁజేసి సంకరమొనర్చి యింక నెంత కావలయునో యంత యొనర్చి నా రాజ్యము పూజ్యముగాఁ బరిపాలించెద. ద్వాపరా! నీవడ్డగోడమీఁదిపిల్లివలె నుండువాఁడవుసుమా! నీకన్నియు సమానము లే. నామాటలు కొన్ని రుచించును గొన్ని రుచింపకుండును. అందుచే నాచేయఁబోవు కార్యముల నితరులతో ననకుము. ఇదియే నాయోచన.

ద్వా:—కలిరాజా! యేమేమియో చెప్పితివిగాని ప్రధానాంశమును మఱచియున్నావే, అందులకేమియొనర్తువు?

కలి:—యేమియంశమో నాకు స్ఫురింపకున్నది. నీవెఱిం గింపుము.

ద్వాప:—ఈభరతఖండమునన్న సతీమతల్లులు నీవుగాదు నీయట్టివారు వేనవేలుమంది తమప్రతాపప్రభావములు చూపించిమోసగించినను దమసాధుత్వమును వదలువారు కారు. వారిసత్యవ్రతములు గొనసాగుచునుండెనేని పురుషులవృత్తు లెట్లు పరిగణించినను క్షణమాత్రమున సనాతన మార్గములకు దీసి నిన్నడుగంటఁజేసెదరే.

కలి:—ఆహా! ద్వాపరమా! యిందుకుగదా స్నేహితు లుండవలయుననుట. మంచిసమాచారము జ్ఞాపకమగునట్లు చేసితివి కాని యీభారతయువతులను శీలాచారపాతివ్రత్య సత్యవ్రతాదులనుండి తొలఁగించుటకు సాధ్యముకాదు. భారతాంగనలన్న దేవేంద్రాదులుసహాభయ మొందివరము లిచ్చుచుందురు. ఇఁక నేనెంతటివాఁడ? నాకెయ్యదిదోఁప కున్నది. వారల నేగతి నామార్గము ద్రొక్కింపవలయునో నీకు దోఁచియున్న నాకెఱింగింపుము.

ద్వా:—ఈవిద్యయందు నీకున్న మేధాశక్తి నాకులేదు. మిత్రమా! కోపగించుకొనక నీవే యాలోచింపుము. అంశములు మఱువకుండునట్లు జ్ఞాపక మొనర్చుచుండెద.

కలి:—ద్వాపరమా! యిపుడు నాకొకటి దోఁచుచున్నది. అదియు పెద్దవారు చేసిచూపించి నేర్పించినవిద్యయే. అందుచే భారతయువతుల నందఱిని నామార్గములో జేర్చునంతటిశక్తి చాలదు. వారు చేరరు. అంతసులభసాధ్యులు కారు

గాని కొందఱనుమాత్రము నావలలో వేసికొనియెదనని నమ్ముచున్నాను.

ద్వా:—నీయోచనయేమియో నాకు నెఱింగింపుము. ఆయోచన పెద్దవారెవరు చేసియుండిరో యదియుఁ జెప్పుము.

కలి:—తొల్లి చంద్రవంశోద్భవుండైన దివోదాసుండనురాజు కాశీదేశం బతిధర్మంబుగాఁ బరిపాలించుచుండె. సతతధర్మప్రవర్తనచేఁ బ్రజలు దేవతల నర్థింప నగత్యమే లేకుండె. కాశీక్షేత్రమందనవరత మావాసము గల్పించుకొనియున్న విశ్వేశ్వరాదిసమస్తదేవతలు తమ్మర్థించువారు నర్చించువారును లేక దేవతలు స్వర్గలోకమునకు విశ్వేశ్వరుఁడు నుందేహారుణద్వీపమునందున్న దధిమండపర్వతంబునకుంజనియె. మఱి వారందఱొక్కెడ సభచేరి యీదివోదాసు నెట్లయిన రాజ్యమును వదలింపఁ జేయవలయునని యెన్నియో ప్రయత్నము లాచరించిరి. కొనసాగదయ్యె. నావల శ్రీమహావిష్ణువును మహాలక్ష్మియు బౌద్ధవేషములతోఁ జనుదెంచి పురుషులకు విష్ణుండును స్త్రీలకు లక్ష్మీదేవియు నధర్మోక్తులు బోధించిరి. అందున స్త్రీలతిసత్యవ్రతలై యుండుటచే లక్ష్మీదేవి సిద్ధురాలనియు, జోగురాలనియు ననేకపేర్లచేఁ బ్రతిస్త్రీ చెంతను నిలిచి బోధించి పాతివ్రత్యధర్మముల ను వర్జింపఁజేసి యధర్మపరాయణలఁగా నొనర్చె. గణపతి దైవజ్ఞుఁడై యారాజు చెంతఁ జేరి యీయుత్పాతములు బోధించి యుద్వాసనము గావించె. దివోదాసోద్వాసనమైన యనంతరము ప్రజ లధర్మపయులై తమకోర్కెలు నెఱవే

అనున్న దేవతల నాశింపవలసివచ్చె. నపుడు విశ్వేశ్వరాదులు కాశీపురిఁ జేరి తమయర్చనాదుల యథాస్థితిఁ గావించుకొనిరి. నేనును మా జ్యేష్ఠాదేవిని బహువిధావతారములు ధరించున ట్లాజ్ఞాపించెద. నట్లు ధరించి ప్రతిభారతాంగనచెంతను నల్లే సిద్ధురాలనియు జోగురాలనియుఁ బేర్లచేఁ బ్రవేశించి వారిచేత నాస్తికమతబోధ సేయించెద. పతిభక్తి దప్పించెద. అన్యపురుషులస్నేహం బొనరింపఁ జేసెద. యితరదేశాంగనాధర్మములలోఁ బ్రవేశపెట్టి తమదేశధర్మములను వర్జింపఁ జేసెద. నితరదేశభాషలచేఁ బరపురుషులసభలలో నుపన్యాసము లొనరించులాగు నొనర్చెద. లజ్జావతులను మాట నిర్లజ్జావతులనిపించెద. తనకిష్టమైన యేసుందరుఁడగపడునో నతనితో కరగ్రహణాదు లొనర్చుటయే పాతివ్రత్యలక్షణంబని బోధించి వారిశీలాచారములు పాడొనరించి కంచుకోత్సవములనియు, శిష్యాంగనారతోత్సవములనియు, గురురేతఃపానోత్సవములనియు మహోత్సవములు గల్పించి వామాచారములందు బ్రేరేపించి మద్యమాంసాహారముల నొనర్చులాగునఁ జేసి భ్రష్టుబట్టించి నామతములో నారాజ్యములోఁ జేర్చుకొని యానందోన్మత్తుఁడనై తలనాడించుచుండెద. నేనెన్నియుపాయము లొనర్చినను యీహిందూదేశమునబ్రాహ్మణులనుసర్వవర్ణముల యువతీజనంబులను నా మార్గములోఁ జేర్చుకొనుట దుస్తరము. నాకలనగాను ఫాలాక్షుఁడే తెంచినను జరగనిపని యందులోఁ గొందఱిని నేనన్నట్లొనర్చి యేదోయొకరీతిని భరతఖండము నాస్వాధీనంబునందున్నదనిపించుకొనెద. మిగతదేశములవారి నొక్కక్షణ

మాత్రములో నామార్గమునందు జేర్చికొనియెద. నాకవి యొక లెక్కగాదు. ఇది విక్రమార్కశకాంతముగదా యొక శాలివాహనశక మేతెంచునది యేగదా నాప్రాణ పతకము. ఆశక మేగదా నాకు కన్నతల్లివలె నుండునుగాని యిపుడేదో యొకరీతి కాలము ద్రొబ్బెద.

అని పాషండాలాపములచేఁ గలిద్వాపరములు మాట్లాడుచుండ నా చెట్లసందుననుండి యొక తేజం బఖండంబై వారికి మెఱుపువలె గోచరంబయ్యె నది యేమో యని చూచుచుండ ధగధగాయమానంబైన ఖడ్గమును ధరించి యొక మంగళాకారము గాననయ్యె. ఆయాకృతి మన వసుంధరబింబంబై యుండెను. నతండీ ప్రసంగము చాటులనుండి వినుచుండుటచేఁ గ్రోధమున హుంకరించి "దురాత్ములారా! యధర్మమార్గావలంబనులగు మిమ్ము ఖండించివైచెద" నని యొక్క వ్రేటున వారిచెంతకు లంఘించినమాత్రముననే కలిద్వాపరములు దిక్కుదోఁచక యట్టెనిలువంబడి చేతులు జోడించుకొని "నిన్నుగన్న ప్రచండమార్తాండుని వలె నగపడుచున్నావు. భండాభైరవాదిక్రూరుల నంతంబొందించిన వసుంధరమూర్తిం బోలియున్నవాఁడవు. మమ్ము రక్షింపుము. మాధర్మమెట్లో యట్లు మే మాచరింపవలయునుగదా! అది భగవన్మతము. అందులకు మమ్ము శాసించిన మేమేమి యొనర్తు" మని ప్రార్థించిరి. "ఎవ్వరిమతమైన నేమి ధర్మమతమే సర్వసమ్మతము. పాషండమతము శిక్షాపాత్రమైనదే మీరు పాషండమతోద్ఘాటకులై యధర్మాలాపము లొనర్చుచున్న వారు మిమ్ములను ఖండించివైచెద. యధర్మాచరణుల నంతం బొనర్చెద నని నేను ప్రతిజ్ఞఁజేసి యున్నవాఁడ" ననిన వారిరువు

రేమియు వచింపలేక శక్తిచాలక నాతనిదివ్య తేజంబునకు శల భ్రాయులై చేతులుజోడించుకొని వెలవెలఁబోవుచున్నంగాంచి "పొండు మిమ్మిపుడు రక్షించియున్న వాఁడ. మీయునికిపట్టుల విడిచి నిరంకుశముగాఁ బ్రవర్తింపకుఁడు. అట్లుప్రవర్తించితి రేని శిక్షింతు" ననిచెప్పె. చిత్తమని కలిద్వాపరు లంతర్హితులైరి. వసుంధరుం డటనుండి దక్షిణాభిముఖుఁడై వచ్చుచుండ నాతని కెదురుగా మహావేగముగా గత్తిఁబట్టుకొని ప్రజ్ఞలేక యొకవ్యక్తి పరువెత్తివచ్చుచుండె. సమీపమునకుం జనుదెంచె. పరికింపఁగా పీరునితాపులకోర్వలేక పరువెత్తిపోయిన మనలోమకేశస్వామివారే వచ్చి వసుంధరునిం గాంచె.

వసుం:—ఓహో! లోమకేశరాజా! నీవెందుకిట్లు పర్వెత్తిపోవుచున్నావు? బ్రాహ్మణులు భువనమోహిని దేవాలయంబునం దున్నవారా? మఱల వారలకేమియు విపత్తు తటస్థించ లేదుగదా?

లో:—అయ్యా వారందఱు క్షేమముగా నేయుండిరి. యాచోరులరుదెంచి భువనమోహిని నెత్తికొనిపోవుట కుపక్రమించుచుండ నదాటున నే నచటికరుదెంచితిని. వారలకునో నాకును గొంతసేపటుకు సమరమయ్యె నొకని మూర్ఛనుందించితి. మిగతయిరువురు నాదెబ్బల కోర్వలేక పరువెత్తిపోవుచున్నారు వారిం దరుముకొని వచ్చుచున్నాఁడ.

వసు:—ఎట్లుపర్వెత్తిరి? యేదిశగాఁ బోవుచున్నారు?

లో:—ఇదో యీపశ్చిమోత్తర దిశయందుగల పెద్దపర్వతపజ్క్తిలో డాఁగికొనుటకై పోవుచున్నారు. శీఘ్రముగా

నేను బోవలయు నిపుడు మాటలాడుటకవకాశము లేదని పర్వెత్తుచుండె.

వసుం:—అట్లయిన వారిర్వురు నీవొకఁడవు. వారిచేఁజిక్కిన నీకేమివిపత్తు తటస్థించునో యిదో నేనును జనుదెంచెద.

అని యాతనివెంట ధనుఃఖడ్గాదులు సవరించుకొనుచుఁ బర్వెత్తుచుండ నాతఁ డడుగిడినపుడంతయు భూమి గడగడవడఁకుచుండె. మార్గమునందుగల సన్నసన్న పాషాణములన్నియుఁ జూర్ణములై పోవుచుండె. నాతనియూరువేగముచేఁ బార్శ్వమునందు గల వృక్షములు పెళపెళధ్వనులచే విఱుగుచుండె. నాధ్వని కపుడపుడు వెనుకంజూచి దిగులొందుచు నాపర్వతములలోనికిఁ బ్రవేశించె. వసుంధరుఁ డాతనివెన్నంటి పరుగిడుచు "నాకాంతను దేవాలయముచెంతనునిచి నీవు రక్షించుచుండుమని బేతాళునికనుజ్ఞనిడితినిగదా యతం డేమఱియుండునా? లేకున్న మరల నిట్టివిపత్తు తటస్థించుట కేమియాస్పదముగలదు? ఎంతమిత్రత్వముండినను దేవతలు రాజసముగలవారు. పూర్తిగాఁ గంఠగతముగువఱకు వారు రక్షించుటకుఁ బ్రయత్నింపరు. అది యొకదుర్గుణము వారియందు గలదు. కానిమ్ము. నామాజ్ఞోల్లంఘన మొనర్చియున్న బేతాళుఁ డెట్లు నా ప్రశ్నలకు జవాబొసంగునో చూచెద. నమ్రతకలిగి యపరాధము నొప్పుకొని క్షమాపణ వేడుకున్న సరి. లేనంతట భండాభైరవనిర్మూలనాభీలం బగుశర మిదే నీ కెదురుచూచుచున్నదని చెప్పెద. వాఁడెవఁడైననేమి" యనుచు రోష మంతకంతకు నినుగొనలం దోఁపించుచుండ వెఱ్ఱియెత్తినవానివలె నాతనివెను

కం బర్విడుచుండ లోమకేశుఁడు పర్వెత్తుచు యదేయటఁబోవుచున్నారని మఱల నొకసన్నగుట్ట నెక్కి చూచి యిదే యీలోయలోనికి దిగుట కుపక్రమించుచున్నారని మఱియొకప్రక్క దారిఁదీసి వడివడిగాఁ బోవుచుండె. మనవసుంధరుఁ డాతని వెంటఁబర్విడుచుండెనుగాని చోరులెందుఁబోవుచున్నది పరికింప లేదు. అతం డామార్గముగాఁ బర్వెత్తి పర్వెత్తి,

మ. పటునీరంధ్రకుజావిజృంభితము బిభ్యత్ఫూత్కృతవ్యాళము౯
యటవీసంచరితాట్టహాసగజఘీంకారారవాకీర్ణము౯
కిటిసంఘోద్భటఘుర్ఘురధ్వనిఘటాక్రూరంబును౯ వానరీ
పటలీసంవృతఘోరకంటకయుతం బౌ గహ్వరంబుం గనె౯.

“అదే చూడుము మహాత్మా! లోయలో దిగుచున్న వారు యీశిలారోహణ మొనర్చినఁ జక్కఁగా నగపడుదురని తానాశిల నెక్కి చూడుము చూడుము త్వరపడుము. నీబాణజ్వాలచేఁ జూర్ణంబు గావింపు” మని త్వరపెట్టిన నమ్మహాత్మునకు వారగపడకున్న నామహోన్నతశిల నధిష్ఠించె. లోమకేశుం “డదే యాచెట్లచాటున నున్నవారు చూడు మిదే యీపొదరింటిదాపున కిపుడు బోవుచున్నారు చూడు మిపు డొకబండపైనఁ గూర్చున్నారు చూడు” మని చెప్పుచుండ వసుంధరుం డామహోన్నతశిలనుండి తొంగితొంగి చూచుచుండె. లోమకేశుం డొక్కయేటున రెండుచేతులం బట్టి యాభయంకరమైన జరతలోని కమ్మహాపురుషునిం ద్రోబ్బె. “హా! పరమపురుషా!” యని లోయలోనం బడియె.

“స్వామ్ము చావుము. పీడవీడిన దిఁక భువనమోహిని నాకుఁ గరతలామలకముగదా? యీతఁ డుండెనేని భువనమోహిని

యొప్పకుండినను బలవంతమున నైనను నిత్యము సంగ్రహించి యుంచును. నాకు నిశ్చింతమైన"దని తన్నిపుడు బ్రదికినవాని గాఁ దలంచి మహానందముచే నేను కేసుం డాపర్వతమునుండి దిగి శరవేగమున దేవాలయమార్గముగా వచ్చుచు దివ్యపుష్ప లతావిసరంబగు నొకసుందరారామమునుం గాంచె. తన్మధ్యం బునం దొకసోదరి లగపడియె. నాసోదరింటిమాటున వాయు చలితంబై యొకదివ్యస్త్రీ చేలచెఱంగు పటపటధ్వనులచే మెఱుపువలెఁ గనుపించె. సందెవ్వరో సుందరి గలదనుకొనుచుఁ బొదరింటిసమీపంబునకుం జని యుచట,

సీ. కులుకుచున్ చిలుకకలపలుకు లెలమిగ గఱపి
ఫలములందిచ్చుచు మెలఁగు దాని
కనుగొనలఁ గనుచుఁ దనమనమునను ముద మొదవ
శితలతాంతంబులఁ జిదుముదాని
సరిగెవలె బిగి సడల చనుగవలువెలి దెలియ
కుందగుచ్ఛంబుల నందుదాని
వకుళపితసురభిళము వలపు లొలుకగ నడల
రాయంచ నదలించు రతులదాని

గీ. నఖశిఖావధిస్వర్ణశృంగారసరణి, ఘనతలనాట్యవేణికంజాతపాణి [గీ.
మృదులరానందభాషిణీ మెలఁతలమణి, భువనమోహినిఁ గాంచె నబ్బురముగాఁ

చూచి ఔరా! యీకాంత చోరులచేఁ బట్టువడి దేవాలయప్రాంత్యమునందున్న దీవనంబున కెంతుకుఁ జనుదెంచెనో యనుకొనుచు సమీపించి "కాంతా! నీవిపుడు చోరులచేఁ బట్టువడి దేవాలయమునుచెంత శోకమే రూపముగానుంటివే నీకీవిలాసమెందుండి గలిగె? ఈసుఖం బెచ్చట లభించె? ఇ

చ్చటి కెపుడు వచ్చితివి? భూసురలను విడనాడి యొంటరివై యున్న దానవే. రమణీ! స్వప్నమున భర్తగా వరించితినని నీవన్న రీతి నిపు డొంటరినై యీవనదేవతాసముక్షమున గాంధర్వ విధిగా నన్ను వరింపుము. మందహాసవదనముచే బ్రసన్నదృష్టిం గాంచి మృదుమధురసధారలొలుక నొకపలుకు పలుకుము. ఎన్ని దినములనుండియో నీయాలింగనసౌఖ్యం బభిలషింపుచు న్ననన్నుఁ గరుణింపరాదా? దేవీ! నీచరణసేవకుఁడనై యుండెద. నీమధురాధరసుధారసంబిమ్ము. నీ సనమధ్యవిరాజితంబగు పత్రభంగరేఖలు నావక్షముపై ముద్రింపుము." అని విభ్రాంతుఁడై పలుకుచున్న యతనిం గని "దేవా! యిదివఱకు నీపైన నున్న దంతయుఁ బ్రణయకోపమేగాని యత్యాగ్రహముగాదు. యీనూతనపురుషుఁడై నవసుంధరుని వరియింపవలెనని యుంటి నది యుక్తముగాఁ దోఁచలేదు. కళాభానుఁడు నాంమూావశిష్టుఁడయ్యె. నిన్న దేవాలయములో నేఁజెప్పినరీతి నాస్వప్నములో నిన్ను వరించియుంటి నది నిక్కమైనవిధి. స్వప్నమునం దొనర్చు కొన్న యాయలంకారము లిపుడు నాయందు గనఁబడుచున్నవి. యోచింపఁగా మనకిద్దరకుఁ బ్రేమానుబంధరూపమగు నీ త్రాడు త్రెంచినను దెగకయున్నది. కానఁ బ్రేమలతాబంధనముచే నిన్నుఁ గట్టివైచెద. అనంగకదనమున నిన్ను హతము గావించెద. మోహాశాకరాళవదనముచే నిన్నుఁ గబళించెద. గాంధర్వరూపకముననో పైశాచికరూపకముననో నీదేహగ్రహణంబాచరించెద. ఈయరణ్యము నూతనవధూవరులు సంచరింప యోగ్యమైనది కాదు. మనము త్వరగా నిందుండి వెడలుద మిపుడే నీవొకపిశాచమువలె నాకంటఁ గనబడుచున్నవాఁడవు. నాకొఱ

కింతటియవస్థపడుచున్నాఁడని నీనిమిత్తమే యీబ్రాహ్మణుల మొరఁగించి యొంటరినై యెదురుచూచుచున్నాను. ఇందుండిన నింక విశేషము లేమితటస్థించునో" యనిన లోమకేశునకు సంతోషము మించి దేహముపైఁ బ్రజ్ఞలేక "దేవీ! నీకింతటికి నాపైన దయగలిగెగదా" యని మరల భువనమోహినిఁ గాంచె. తలపాగా సరిగె చురలమురల సవరించె ఖడ్గమును జేతినుండి వదల్చి వరలోనుంచుకొనియె. మెల్లమెల్లన రాగంబులు దీయఁదొడఁగె. నిరుకరములచే రెండుతొడలపై మృదంగధ్వనులఁ దాటించె. నిట్లువికారపుచేష్టలుచేయుచున్న లోమకేశుంగని "ప్రాణేశ్వరా! యిఁక నెగ్గుద మావృక్షశాఖయందొక పరిపక్వఫలముగలదు. చిలుక కొఱికిన మొసంగవలయుఁ దెచ్చియి"య్యనిన నది యెంతపని యని లోమకేశుఁడా చెట్టు నెక్కి పండుపెఱికి "యిదిగో ఫలము దిగువఁబడిన నలఁగిపోవును. వడిఁ బట్టుము నై చెద" ననియె. "నాథా! వడియందునలఁదునోరుదెఱచెద. నోటవప్పక వేయుము. నిలక్ష్యశుద్ధి కనుగొంద" మని నోరుదెఱచి కరాళదంష్ట్రలతో భయంకరజ్వాలలతో నఘోరవదనముతో నొక పెద్దపిశాచమురీతిఁ గాన్పించె. నదిగని "అయ్యో! భూతము భూత"మని యఱచుచు నాతఁడదరి మానినుండి దబ్బున దిగువఁబడియె. నందుచే నాతనిసంధిబంధములన్నియు సడలె. నది గాంచి "ప్రాణేశ్వరా! యెందుకింతటిభయమొంది కేక వేసితిరి. నే నిందేయుండఁగా మీకేమిభయము? అయ్యో! యిది పాడరణ్యము. ఇచ్చోటువిడిచి పోవక పాపి నామిడిపంపునకై మీకింత ప్రయాస గలిగించితి. ప్రాణేశ్వరా! అయ్యో! నే నెందున్నను దుఃఖమే తటస్థించుచున్నదే" యని దేహము నిమిరె.

ముండ్లతో నిమిరినందున లోకేశునికి స్మృతిగలిగి "కాంతా! అతికోమలమృణాళసదృశమగు నీపాణిపల్లవ మేలకో కఠోర కంటకసదృశముగా నున్న"దనిన "ప్రాణేశ్వరా! నన్ను గాంధర్వవిధిగా వరింతువు నెవ్వని రెట్టఁబట్టి లేవనెత్తియతనియెదుట నిలిచి తలయూఁచి కండ్లుద్రిప్పి నోరుదెఱచి నాలుకల్లాడించి హుంకార మొనరించె. "అయ్యో! చచ్చితిఁ జచ్చితి"నని యఱచుచు నతఁడు నేలఁబడియె. నదిగాంచి "నాథా! యిపుడే యింతకలవరపాటైన నిఁక ముందెట్లుజరుగఁగలయు? ప్రాణేశా! నెమ్మి నెవ్వని తలపై నొక్కపోటు గొడిచి యాతని సన్నపెముకలు విఱుగునట్లు కాలిచేఁ దన్ని పాదములు రెండును బంధించి యొకవృక్షశాఖకుఁ దలక్రిందుగా వ్రేలఁదీసి భువనమోహిని కనఁబడక నెచ్చటికో పోయె.

హోమప్రకరణము. ౧౦.

సీ. కాననికానలో గానరాకున్నావు కలవొకో లేవొకో గాసియయ్యె
చోరులో క్రూరులో ఘోరమృగంబులో నఱకిరో మెసవెనో వెఱపుగల్గ
అఱచితో వెఱచితో చఱచువేళ కఠోరతరవారకరవాలధారఁ జెదరి
బ్రోచిరో యెవరైనఁ జూచిరో యావేళఁ జూడలేదేమొ నీజాడలేద

గీ. అకట పుత్రిక నింకెందు నరయువాఁడ
నుండుదారి నెఱుంగ నోరెండె నాళ
కీశ తాపంబు మీఱెను దృఢము జారె
భువనమోహిని యింకెందుబోదునమ్మ.

క. నెలపై పదిదినములు చనె, నలసితి నడుకాన నరసితమ్మా యిటు నీ
పొలకువయే దెలియదుగా, కలగని మేల్కొన్నరీతి గాన్పించె నయో.

మన్మథమోహినీ దేవతలం బోలు నాదేవేరు లిరువురు పుత్రికావియోగంబుచే శోకదేవతలంబలె గాన్పించుచుండిరి. వారిదివఱ కేమిగతి బట్టియున్నవారో వెదకుటకై చనిన దుశ్శీలాదులు రాక తడసిరి. యెందుగన్న నగపడలేదని సైన్యాధిపతి వచించె. పదిదినములనుండియు వెదకి వెదకి వృథాప్రయాసం జెందుచున్నాను యేమిసేయుదునని యేడ్చుచు నొకపురుషుం డొక్కగుఱ్ఱముపై నధిష్ఠించి కత్తిఁబట్టుకొని హిమాలయారణ్యములలో వచ్చుచుండ నాతనికేదియో ధ్వని వినుపించె. వెనుకం దిరిగిచూడ నొకపురుషుం డరుదెంచుచుండె. నతనికి నలుబదియైదుసం॥లు వయస్సు మీరియుండె. కనుబొమ లెపుడును ముడివైచుకొని యుండుటచే నతఁడు సహజక్రూరస్వభావుఁడని చెప్పక చెప్పుచుండును. అతఁడు గొప్పయింటితనముగలవాఁడని దుస్తులవలనను ముఖలక్షణముల వలనను యాభరణములవలనను దెలియుచుండె. ఆతని నేత్రము లెఱ్ఱవారియుండుటచేతను నడచునపు డటుయిటు నూగాడుటచేతను మద్యపానమదోన్మత్తుఁడని దోఁచుచుండు నాపురుషునిఁ జూచినంతనే మన యశ్వారోహకుఁడు గుఱ్ఱమునుండి దబ్బున దుమికి "తమ్ముఁడా దుశ్శీలా! నీయన్వేషణయు వృథయేనా? లేక యెందైనను నాపుత్రిక యగపడెనో చెప్పుమని యడిగె.

దుశ్శీ:—రాజేంద్రా! నాకు మీతో విన్నవించుకొన భువనమోహినిని వెదకుటకై వెడలినది మొద లీవఱకు నెన్నియోపర్వతములఁ జూచితి. నదులు పరికించితి. సరోవరములు గాంచితి. గుహలు పరిశీలించితి. లతాగృహములఁ బరీక్షించితి వృథయయ్యె. ఆమె భూమియందున్నదను

మాట వదలవలసినదే. నేను నిరాశ చేసికొన్నాను. మీమనం బెట్లున్నదో నే జెప్పఁజాల.

విభా:—తమ్ముఁడా! నే నూరు వెడలునప్పుడమోఘమైన శుభసూచకము లగపడియె. నింకను నాకూఁతురు జీవంతురాలై యున్నదనుకొన్నాను. వెదకవలయు. నింతటితో చాలించుకొనుట తగనిపని. శంబరవర్మయులూక సేనులెందెందు వెదకుచున్నారో పాపము.

దుశ్శీ:—లేదు లేదు. వారు నిన్న సాయంతనమున నుత్తరదిశనుండి చనుదెంచిరి. యెందు నగపడలేదని చెప్పి యిందేదియో యొక పాడుదేవాలయము గలదనియు చూచివచ్చెదమనియు పోయియున్నవా రీనఱకు రాలేదు.

విభా:—ఇంతటిక్రూరకార్యమొనర్చిన దురాత్ము లెవ్వరో వారెందఱిగిరో తెలియ లేదుగదా?

దుశ్శీ:— ఈయడవిలో ముప్పదిరుపురుషు లీపుడపు డొక్కొక్క-చోట గూర్చొనుచుండుటయు మేము గన్నప్పుడు మఱుగుపడుటయు తటస్థించుచున్నది. ఆదురాత్ము లీకార్యమొనర్చియుందురని సంశయించుచున్నాను.

విభా:—చోరు లామెనెత్తుకొనివచ్చి యేమియొనర్చి యుందురు?

దు:—చంపి సొత్తులు గైకొనియుందురు.

విభా:—జగన్మోహనావతారముచేనున్న నాపుత్రికను జంపుట కెంతటికఠినుఁడైనను ప్రయత్నింపఁడు. సొత్తులపై నూశగలవారు సొత్తు లపహరించి యామె నిందెందైనా విడిచి పోయియుందురు.

ద:—ఆశ బలీయమైయున్నప్పుడు సౌందర్యమును బాంధవ్యమును లెక్కింతురా? చంపియే యుందురు. చంపకుండిరేని ప్రపంచమున నున్నప్పుడెప్పుడైనను గుర్తించి తగుశిక్షలకు గురియొనర్తురని దుష్కార్యములు చేసియేయుం దురు.

విభా:—నీకుమారులు నిన్న సాయంతనమునందు ఇందేదియో దేవాలయమున్నది చూచివచ్చెదమని పోయినారని చెప్పితివే, అచ్చటికి మనమును వెళ్ళి చూచివత్తము రమ్ము.

దు:—మాబిడ్డలను గోల్పోయినవారివలె నీయడవిలో వెదకి వెదకి విసుకుజనియించినది. మన అదృష్టవశమున భువనమోహిని యగపడెనేని నీకోర్కెప్రకారము నా భువనమోహిని లోమకేశునకొసంగి యర్ధరాజ్యమొసంగుదుము. నీకు పుత్రులు లేరు. నీకెన్నిసారులు చెప్పినను మనసుకు రాకున్నది. పుత్రులు లేనివారికి పున్నామనరకమును దరియించుటకు వీలుండదు. నా రెండవకుమారుని దత్తు తీసుకొనుము. మిగతఅర్ధరాజ్యమతనికొసంగుము. వంశానుగతమైన మనరాజ్యము నితరులపాలొనర్చుట ధర్మమగునే యోచింపుము.

విశ్వా:—సుశీలా! నాకేమియు దోసము. నాపూర్వపుణ్యఫలవిశేషముచే నాకూతు రగపడెనేని నీసుతుని దత్తుతీసికొనినను దీసికొనకున్నను అర్ధరాజ్యము నీకొసంగుదును. మీరుమాత్రము రాజ్యార్హులుగారా?

అని మాటలాడుచు దేవాలయసమీపమునకుం జని రంత రాజు భువనమోహినీ యని యఱచె. లోపలనున్న బ్రాహ్మణులును భువనమోహినియు పరువెత్తుకొనివచ్చిరి. యామెను గన్న మాత్రముననే విభావసుఁడుగుఱ్ఱమునటువదలి "అమ్మాయీ నాతల్లీ! ప్రాణములతోనున్న దానవా" యనిదబ్బుకొని యేడ్చె. "తండ్రీ! మిమ్ముఁ గనుభాగ్యము గంటిని. మాతల్లి యెంత దుఃఖించుచున్నదో" యని భువనమోహినియు దుఃఖించె. నంత దుర్గ్రీలుఁ డామెనుగాంచి "కూఁతురా! మాపుణ్యావశమున నిన్ను గనుభాగ్యము గంటిమి. చోరులచేఁ జిక్కినదిమొదలీవఱకు నీనిమిత్తమే నేనును మాళంబరవర్మయు నులూకసేనుఁడును దిరిగితిరిగి యవస్థపడుచున్న వారము. నేఁటికి మాయవస్థలన్నియుఁ గట్టెక్కిన"వనిన "పిన్నప్పా! నానిమిత్తమై మీరెంతకష్టపడితిరో మాయన్నగా రెందెందు వెదకుచున్నారో మీరొనర్చినసహాయమునకు మీకు మేలుచేయవలెనని భగవంతునిగోరుచుండెద. మాయన్నగా రెందుబోయినది తెలియదుగదా?

దు:—నిన్న సాయంత్రముననే వారీదేవాలయముచెంత నెవరోగలరు చూచి వచ్చెదమని యిటకు వచ్చిరి. మఱల వారీవఱకు నాచెంతకు రాలేదు.

భు:—నిన్న సాయంతనమున నిచ్చటికి మాయన్నగారు రాలేదు. ఆచోరులు ముగ్వు రరుదెంచి యుండిరి లోమకేశుఁడు వారిం దరుముకొని యొకని మూర్ఛనొందించె. మఱియొకనితాపులకోర్వలేక పరువెత్తె. నీబ్రాహ్మణులు నేనును నన్ను బట్టుకొనియున్న మఱియొకచోరుని లోమకేశు

నిచే మూర్ఛనొందినవానినిబట్టి కాలుచేతులు బంధించి పాడుగుంతలలో ద్రొబ్బి వచ్చియున్న వారము.

విభావ:—వారున్న చోటు యిచటికెంతదూరముగలదు? యిపుడేపోయి చూచిరావలయు ననిన వారందఱు సమ్మతించి యచ్చటికిం బోయి చూడ నచ్చట నెవ్వరును లేకుండిరి. అందుల కాబ్రాహ్మణులు యోచించి సరిసరి లోమకేశుం డరుగుకొనిపోయిన మఱియొక చోరుఁడే వీరికట్లువిప్పి తప్పించుకొని పోయియుండుననిరి అందులకు దుశ్శీలాదులు నిక్క మట్లే జరిగియుండునని యనుకొనిరి. దేవాలయము చెంతకరుదెంచి యొకచో నుపవిష్టులై వారంద ఱీరీతి ప్రసంగము గావించిరి.

దుశ్శీ:—అన్నా! మన మనుకొన్నరీతి భువనమోహిని లభించినది యిది సంతోష కాలము. మన భువనమోహినీవివాహమును మీదత్తపుత్రుని రాజ్యాభిషేకము నొనర్చుటకు మీయభిప్రాయమేమి?

విభా:—దుశ్శీలా! తొందరపడియెద వేల? మణిస్యందనమునకుం జని మీవదినెగారికీభువనమోహిని నొసఁగి వారిమనస్సు సమ్మతియొనర్చి యావల శుభముహూర్తము పొందుపఱచి రెండుకార్యము లొకటేసారి యొనర్పవలయు నింతకు మనయులూకసేనుఁడు రాలేదు. లోమకేశుఁ డెచటికో పాఱిపోయియున్నాఁడు.

భువ:—అప్పా! మాపినతండ్రిగారు నానిమిత్తమై బహుప్రయాసపడియున్న వారు. మాయన్నగారు. నట్లే యీయరణ్య

ములో దిరిగితిరిగి తుదకు దమయిష్టము నెఱవేఱక ప్ర
యాసపడుచున్నవారు. ఇపుడు వారందఱియిష్టము సఫల
మగునట్లు నేను లభించియున్నాను. వారలం బిలిపించి యు
లూకసేనుని మీరు దత్తుతీసికొని మీవాక్యానుసారం
బర్ధరాజ్యము పట్టాభిషేక మొనర్పుఁడు. మిగతయర్ధరాజ్య
ము మాకుండినం జాలు. వారియిష్టమునకు వేఱుగా యో
చింపఁగూడదు.

విభా:—మీయందఱియిష్ట మట్లుండునపుడు నాకును సమ్మ
తమే యనునంతలో శంబరవర్మ యులూకసేనుతోఁ దెంచిరి.
వారింగాంచి "నాయనలారా! నానిమిత్తమై మీరెంతయో
బాధపడియున్నారు. మీచెల్లెలీనాఁడు తటస్థించినది
యిదోచూడుఁడు మీచెల్లెలి" ననియె.

ఆమాటవిన్నంతనే వారు సంతోషముచే "చెల్లెలా
భువనమోహినీ! నీనిమిత్త మెంతప్రయాసపడి యున్నవారమో
నీవీనాఁడు లభించుట మాకమరలోకాధిపత్యము లభించినట్టు
న్నది. తల్లీ! మాకష్టములన్నియు నెఱవేఱె" ననిరి. విభావసు
రాజు బ్రాహ్మణులం గాంచి "రాజ్యాభిషేకమునకును దత్తస్వీకా
రపుత్రహోమంబులకును వివాహమునకును దగుశుభముహూ
ర్తము నిర్ణయింపుఁడు. మాభువనమోహిని లభించినసంతోష
కాలమగుటచే నీయరణ్యముననే యీవనదేవతాసముఖమున
నే అగ్నిసాక్షిగా నన్నికార్యము లొనరించి యీవల గృహ
మునకుం బోవలయు" ననిన నాబ్రాహ్మణుల కేమియుఁదోఁపక
యోచించి "యిది యాశ్వీజమాసముగదా రాజ్యాభిషేకాదు

లీనుద్ధదశమియందు శుభప్రదముగుటచే నిశ్చయింపుఁడు. వల యుపదార్థము లాశ్రమయాగవిధానప్రకారము సేకరింపుఁ"డని విమర్శచేసిరి. దుర్శీలుఁ డాపదార్థములు సమకూర్చుటకు సమ్మతించె. "నేఁడు నవమిగదా రేపు తెల్లవారి సర్వసామగ్రులతో నందఱు నీదేవాలయము చెంతఁ జేరవలయు" నని యనుకొనిరి. దుర్శీలుఁడు సామగ్రి సమకూర్చుటకై వెడలె. నపుడు సుబ్రహ్మణ్యశర్మ సూర్యనారాయణశాస్త్రిగా రాభువనమోహిని సంతోషమున కాశ్చర్యము వహించి రాజుతోఁ బ్రసంగించిరి

సుబ్ర:—రాజేంద్రా! పురమునకుం బోయి దేవేరులకు మన సన్తోషపఱచి మీయిష్టప్రకారము శుభకార్యము లొనర్పఁగూడదా యింతలో నింతయాతుర మేమి?

రాజు:—మాభువనమోహిని లభించె నాకదియే సంతోషము. అర్ధరాజ్యమేగాదు నాప్రాణములిమ్మనుమనో సంగెద నింకేమడిగిన నిచ్చెద. ఎచ్చటనయిననేమి మాభువనమోహిని యిష్టపడియున్నది. ఆమెమనస్సంతోషముగా నుండుటయే నాకు గావలయు.

సూర్య:—చోరులచేనపహరింపఁబడినపుడును భేండాభైరవుని చే వధింపఁబడుచున్నప్పుడును రక్షించిన యమ్మహాపురుషుఁడు రావలదా? మీకిష్టమునచ్చినవారికొసంగుఁడు. అందులకు మాయాక్షేపణ యేమియు లేదు. అమ్మహాత్ముఁడు రక్షించుటవలనఁగదా మీకూఁతురు మీకు లభ్యమగుట? లేకున్న మీరింతటిసంతోష మనుభవించుచుంటిరా?

రాజు:—ఆపత్కాలమందు రక్షించుట ప్రపంచమునందు జన్మించినవారందఱికి సహజధర్మమేగదా? అదియొకమెక్కువయని యుద్ఘాటించి జరిగెడికార్యములను వారికొఱకై నిలిపివేయుటకు సాధ్యమగునా? అమ్మహనీయుఁడు నాసుతను రక్షించినందులకు నేనును బుత్రికయుఁ గృతజ్ఞులై యుందుము. "శుభస్య శీఘ్రు" మందురుగాన యనుకొన్న కార్యము లతిత్వరలో జరుగవలసినవే.

సుబ్ర:—అమ్మాయి! యిందులకు నీవును సమ్మతించితివా? లోమకేశునే వరియింపవలెనని నిశ్చయించుకొంటివా?

భువ:—నేను స్వప్నములో వరించియున్నానని యిదివఱకే విన్నవించుకొన్నాను. మాపితరులయిష్ట మట్లనేయున్నది. నే నన్యథా యోచించుట తగనిపని. మాతండ్రిగారి కేది సమ్మతమో నేను నదియే సమ్మతించుచున్నాను.

సూ:—నీవైన నమ్మహాత్ముఁ డరుదెంచువఱకు నిదానించుట మంచిదనకపోయితి వింతశీఘ్రమున నాతని మఱచిపోవుట తగదని మేమనుకొన్నాము.

భు:— ఆవసుంధరుం డరుదెంచిన మాచే గౌరవింపఁబడును. నావివాహమున కాతఁడుండియే తీరవలయు ననునంతటినిర్బంధ మేమి?

సు:—ఆనాఁడు లోమకేశు నంతగా దిరస్కరించి యింతశీఘ్రముగా మఱల నాతనినే వరియించితివి. నీబుద్ధి శుద్ధబాల్యచాపల్యంబున నున్నదని దృఢపఱచుచున్నది.

భు:—స్వామీ మీరిట్లు న న్నధిక్షేపింపఁగూడదు. సూక్ష్మ

మెఱింగి యూరకుండవలయు. స్త్రీ లతిచపలులనుమాట మీరు వినినదేగదా! అనాఁ డావిధముగా ననసుండె. నేఁ డీవిధముగా మాఱియున్నది. మనసు నడ్డుపెట్టువా రెవ్వరు? జ్ఞానము కలుగవలయు. నట్టిజ్ఞానధారణాశక్తి నాకు జాల దందుచే మాతండ్రిగారియిష్టమునే నెఱవేర్పవలయు ననుకొని యున్నదాన నిఁక మాట్లాడకుఁడు మాతండ్రిగారికి కోపమువచ్చును.

సు:—నీయిష్టము మాకెందుకా? భ్రమత? మీసుశీలా శ్రీ పాదులగితె యేమయ్యేనో యని యనుకొనుచున్నంతలో వెలుపలనుండి,

"క. శీలాచారసుశీలా, బాలా బాలేందుఫాల పలుక పదేలా
యేలాగైతివొ గద నా, మాలిమి వీడకను జూచి మయిలలలలనా."

అనివినుపించె. బ్రాహ్మణు లిరువురు తటాలున లేచి బైటకరుదెంచి చూడ మన శ్రీపాదుఁడును, విశ్వావసుండు నగపడిరి. వారలం గన్నమాత్రముననే సంతోషపరవశులై మైమఱచి "నాయనా! శ్రీపాదా! ప్రాణములతో నున్నవాఁడ నా నాతండ్రీ! నేఁడు నాపూర్వపుణ్యావశమున నిన్నుమరలఁ గనుగొంటిని" అని యాలింగనము చేసుకొని యానందబాష్పములు రాలుచుండ స్తబ్ధుఁడై కొంతెదడ పట్లనే సూర్యనారాయణశాస్త్రి నిలచియుండె. శ్రీపాదుఁడు విశ్వావసుఁడును బ్రహ్మణ్యశర్మకు నమస్కరించి నిలచిరి. "నాయనా శ్రీపాదా! నా కూఁతురు సుశీల నీకగపడలేదా? ఆమెసంగతి నీవేమైనఁ దెలిసికొనియున్నావా? నీవృత్తాంతమేమి? విశ్వావసుం డరుదెంచి

యున్నవాఁడు నాగతియీవిధమైనది." "బావా! నీవెందుండి చనుదెంచితివి? నీమేనగోడలిసమాచారము నీకేమైనఁ దెలిసెనా? తుదకు మాగతి యిట్లయ్యె" నని సుబ్రహ్మణ్యశర్మ యేడ్చె. బావమఱఁదు లిరువురు నొకరినొకరు దబ్బుకొని యేడ్చి, రంత శ్రీపాదునింగాంచి "నాయనా! నీకథనంతయు భువనమోహినీదేవివలన వింటిని. సుశీలవృత్తాంతమేమైనఁ దెలిసియుండినఁ జెప్పు" మనియె. నంత విభావసుఁడు "బావా! మనసుశీల కాశీనగరమునందుండె. నేనె దొడ్కొనివచ్చి ప్రయాగయందు మాయక్కగారియొద్ద విడిచితి నామె సుఖముగానుండె. మూఁడవదినమున నందఱు నిద్రించుచుండఁగా సుశీల కనఁబడకున్న దదియేమిమాయయో యీవృత్తాంతమెఱింగి యీశ్రీపాదుఁడు ప్రయాగకరుదెంచె. నామె కనబడలేదని మేము యోచించుచుండి యీతనికిం దెలియఁజేసితి మపుడే యీదేవాలయము చెంత కరుగవలయునని ప్రయాణమయ్యె. నొంటిగా వెడలుటభావ్యము లేదని నేను నీతనివెంటంజనుదెంచితి. నిదియే మాకథ" యనిన సుబ్రహ్మణ్యశర్మ దుఃఖ మధికమైన భువనమోహినీదేవియీతనింగాంచి "స్వామీ! దుఃఖింపకుఁడు. ఆదురాత్ముఁడైన ఛండాభైరవుఁడు నిర్యాణమైయున్నవాఁడింక నట్టిక్రూరకార్యము లొనర్పువారెవ్వరునుండరు? ఆమె యెందుండినను సుఖపడుచుండును. గడ్డుకాలము కడచనినది. కాఁగలకార్యములు కాకమానవు. మీరు విద్వాంసులైయుండియు నిట్లు చింతించిన లాభముండదు. అన్నియు భగవంతుని యాజ్ఞానుసారమే జరుగును యూరకుండుఁ" డని యూరడఁబల్కుచుండఁగాఁ దెల్లవారె. జగద్బాంధవుఁ డఖండతేజఃప్రభాపటలి

చే బ్రహ్మాండమంతయు నిండుకొనిన యంధకారము నడఁగింపఁ జేయుచుండె. యాజ్ఞికమునకు వలయుసంభారములు సమకూర్చుకొని ఋత్విజులు శంబరవర్మ యుఁబూర్కసేనాపతులు హోమకేశుం దోడ్కొని వచ్చుచుండిరి రాజు వారలం గాంచె. హోమకేశుండు ఖిన్నుఁడై తలవాంచియుండె కారణం బెయ్యది యని విచారింప ఋత్విజు లిట్లనిరి.

"రాజేంద్రా! మేమీ సామగ్రి సవరించుకొని వచ్చుచుండ నీతం డొకమ్రాని కొమ్మకు వ్రేలఁదీయఁబడి యేడ్చుచుండె మే మీతనిం గాంచి కట్లువిప్పి కొమ్మనుండి దించుకొని యితనికథ నెంతవిచారించినను చెప్పఁడయ్యె. మీచెంతకు దోడ్కొని వచ్చియున్నాము. విచారింపవలయు" ననిన నతని దీనదశం గాంచి రాజు పరితాపముచే "హోమకేశా! యెందుకిట్టి ఖిన్నుఁడవై యున్నవాఁడవు? నిన్నిట్లు వ్రేలఁదీసినవారెవ" రనిన రాజునకు నమస్కరించి తననిజస్థితిని జెప్పుటకు నేమేమియో యోచించి "మామా! మనభువనమోహినీ యుపకారకులగు చోరులు నిన్న సాయంకాలమునందగపడుటచే వారితో గయ్యమొనర్చి వీరందఱకొకటనే యొకనిని మూర్ఛనొందించితి. మఱియొకనితోపుల కోర్వలేక పరువెత్తితి. నతండు నన్ను దరిమిపట్టుకొనియె. యోపినంతపోరాడి తుదకు వానిచేఁ జిక్కితి నన్ను కాలుచేతులు బంధించి మ్రానికొమ్మకు వ్రేలఁదీసి వెడలిపోయె నప్పటినుండియు బాధనొంది తుదకు ప్రాణనాళములలోని రక్తమంతయు కంఠగతమై యూపిరివిడుచుటకు సిద్ధుఁడనైయుంట నిపుడు వీరరుదెంచి నన్ను బాధవిముక్తుని జేసి మీకు వచ్చినారని చెప్పిరి. నేనిట కరుదెంచితి"

ననియె. నప్పుడు రాజు దుఃఖించి "అయ్యో! నాకూఁతురు కొఱకై మీరందఱెంతబాధనొంది యున్నవా"రని పశ్చాత్తాపములోఁ గొంతదడవుండెను. హోమమునకు వలువురు బ్రాహ్మణులొకచోఁ జేరినందులకు దుశ్శీలాదులు పరమసంతోషమందిరి. హోమకుండంబు త్రవ్వబడియె. సమిధేధ్మదర్భాజ్యాక్షతస్రుక్స్రువకలశవస్త్రపరిస్తరణపాత్రలాజమధుదధిక్షీరద్రాక్షాగుడ శర్కరఖర్జూరాదిద్రవ్యంబులు హోమకుండంబుచుట్టు నలంకరించిరి. విభావసునానతి లోమకేశాదులు మంగళస్నానం బొనరించిరి. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశర్మ సూర్యనారాయణశాస్త్రి విశ్వావసు శర్మాదులు ఋత్విక్కరణంబులు గైకొనిరి. అపుడు రాజు లోమకేశుంగాంచి "నాయనా! నాకొమార్త భువనమోహిని నొసంగి నీకర్ధరాజ్యమిచ్చెద. దుశ్శీలుని రెండవకొమారుఁడైనయులూకసేనుని దత్తు గైకొని మిగతయర్ధరాజ్య మతనికొసంగెద. నిందులకు మీరందఱు సమ్మతింపవలయు" ననిన లోమకేశుఁడు మంగళస్నాతయై యలంకరించుకొనుచున్న భువనమోహినిం గాంచె. నామెయు మందహాసముచే నోరగంట నాతనిం గాంచుచుండె నదిగాంచి లోమకేశునకు నాయూసముఁతయు నెచటికోపోయి దేహ ముప్పొంగి "రాజేంద్రా! నావివాహాము నకు మాచిన్నయత్తగారు వచ్చియుండిన బాగుండు" ననియె. దుశ్శీలుఁడే తెంచి "యీపుత్రస్వీకారమునకు మాపెద్దవదినెగారు వచ్చియుఁడిన సర్వసమ్మతముగా నుండు" ననియె. రాజు యోచించి "అమ్మా భువనమోహినీ! నీవివాహామునకు మీతల్లిగారు రావలెనో వలదో చెప్పుము. నీయిష్టానుసార

మాచరించెద" ననియె. భువనమోహినియు దలవంచి కనుబొమలు ముడివైచి కోపమునఁ దలఁద్రిప్పుచుండె. చెప్పుము చెప్పుమని యందఱు బాధించిరి. పెంటిబలవంతమునకుఁ దట్టుకొనలేక "జరుగుకార్యములకు నొకరేల రావలయు? రాకున్న నిలచునే? కార్యానంతర మచ్చటికిఁ బోఁగూడదో వారుసంతోషింపరో అన్ని కార్యములకు నాలస్యమేల? వారేను యీమహోత్సవమునకు రావలసిన యాగత్యము లేదు. ప్రపంచమున వివాహములు గత్తస్వీకారములు జరుగుట యపరూపమా? లగ్నముసమీపమగుచున్న దేవోమాటలచేఁ గాలహరణమేల? జరుగవచ్చు"నని యూరక నేలఁజూచుచు నిలచియుండె. మరల రాజామెంగాంచి "తల్లీ! లోమకేశుని పెండ్లియాడుట నీకు సమ్మతమేనా" యని యడిగిన నిఱునగవుతో సిగ్గునం దలవాంచి వచ్చియురానిస్వరమున ఊఁయని యూరకొట్టె. అపుడందఱు "శుభమస్తు యిఁక లగ్నము సమీపించుచున్నదిరం"డని విభావసు నలుపైన దుర్శిలుర నొకప్రక్కను భువనమోహిని లోమకేశుల నొకప్రక్కను గూర్చుండ నియమించి భూసురులు వేదమంత్రములు జదువుచు నాందీ స్వస్తివాచనములాచరించి తొలుత దత్తిహోమము జరగవలెనని సుత్రస్సవములచే నాజ్యహోమము నాచరించుటకై బ్రాహ్మణు "లగ్నయే స్వాహా అగ్నయయిదం నమమ" అని చెప్పుచుండ రాజు వారలం గాంచి "బ్రాహ్మణోత్తములారా! ఇట్టిసమయములందు జరుగుమాపద్ధతులు మాపౌరోహితులకే తెలియును. యితరులకుం దెలియదు. మారోలోహితులు రాలేదు. నాకనుభవముగల దామంత్రములు నేనే జెప్పి నేనే యాహుతు లొసంగెద"

నని చెప్పి "అగ్న యేస్వాహా! అగ్న యఇదం నమమ"అని యగ్ని లో నాజ్యాహుతివేసి తనప్రక్కన గూర్చొనియున్న యులూక సేనుని చేయిఁబట్టి లేవఁదీసి యాతని కేశములం బట్టుకొని మూఁడుగ్రుద్దులు గ్రుద్ది "యులూకసేనాయస్వాహా" అని యెత్తి నోటిలోవేసికొని పటపటమని కపాలముబగుల నమలి చప్పరించి "శంబరవర్మాయేదం" అని శంబరవర్మను వామపాదముచేఁదన్ని అగ్నికుండములో ద్రొబ్బి త్రేపె. నదిగాంచిభువనమోహిని చివాలున లేచి "లోమకేశాయస్వాహా" యని భయంకరముగా నోరుదెఱచి లోమకేశుని దలకొఱికి నమలి దేహము నగ్ని కుండములోకి ద్రొబ్బె. నదిగాంచి అయ్యో! అయ్యో! యని యఱచుచు దుశ్శీలుఁడు పరువెత్తుచున్నఁ దరిమి పట్టుకొని "దుశ్శీలాయేదన్నమమ" యని భయంకరత్రిశూలమున నాతనిం గ్రుచ్చి కేళీకరాళభయతరదంష్ట్రాజ్వాలలతో కాళికాశక్తివలె నున్న గాంచి బ్రాహ్మణు లదర "ఖట్వాఙ్గహే ఛిందీ భిందీ హాందీ ఫట్" యను వేదమంత్రముల నుచ్చరించుచు భయపడియున్న వారలం గాంచి "బ్రాహ్మణోత్తములారా! మీరు భయపడకుఁ"డని చెప్పుచు వికారముగా నవ్వి యరణ్యము ప్రతిధ్వనులిచ్చునట్లు ఆర్భటించి తనచేతనున్న ఖడ్గము ఝుళిపించుటచే గొప్పమెఱుపు గలిగినట్లయ్యె. శ్రీపాదులు దిగ్భ్రమనొందికన్నులు మోడ్చిరి. అందఱు అదృశ్యులైరి. ఆస్థలము బయలయ్యె.

వరాహప్రకరణము. ౧౧.

పరమపురుషా! యని పర్వతాగ్రమునుండి వసుంధరుఁడు జలతలోనికిం బడియె నపుడాతని కెవరిదో చేయూత గలిగినట్లును

తన్ను బట్టుకొని మెల్లన నిసుకదిబ్బపైఁబరుండఁబెట్టినట్టును దోఁచ నందుచే నాశ్చర్యమును సంతోషమును భక్తియు విశేషించి భగవంతుని ధ్యాసించి "యీనాఁడు. గుహయందు రక్షించిన పరమేశ్వరుఁడీనాఁడును రక్షించి యున్నవాఁడు లేకున్న యగాధమైన జరతంబడి యేమాత్రమును బాధ లేకుండుటకుఁ గారణమేమి? హాపరమపురుషా!" యని తూర్పుదిశగా నిలువంబడి చేతులు జోడించుకొని,

"శ్లో. శాంతాకారం భుజగశయనం పద్మనాభం సురేశం
విశ్వాకారం గగనసదృశం మేఘవర్ణం శుభాంగం,
లక్ష్మీకాంతం కమలనయనం యోగిహృద్ధ్యానగమ్యం
వందేవిష్ణుం భవభయహరం సర్వలోకైకనాథం"

అని నమస్కరించి మరల "ఆహా! యీలోమకేశుని కేమిదుర్బుద్ధియో నేనుండిన భువనమోహిని దన్ను వరింపదనియు నన్ను సంహరించినఁ దనకు నిరభ్యంతరమనియు నీమోసకృత్య మొనరించి యున్నవాఁడు. అయ్యోపాపురుఁడా! యింతటిఘోరకార్య మొనర్పవలయునా? నాకు వలదని యాక్రాంతను దనకే యిప్పించుటకు బ్రయత్న మొనర్చునే కానిమ్ము. విధికృతమును దప్పించువారెవరున్నారు? ఆనాఁడా దురాత్ములైనచోరులు తమప్రయత్నమునకు విఫలముగా నక్రాంతం దప్పించితినని కోపముచే నన్ను సంహారింప నుద్యమించి మోసముచేసి యాభయంకరగుహలో (అబ్బా ఆగుహయన్న నాగుండెలు నీరగుచున్నది) ప్రవేశింపఁజేసి కోపగించిరి. అన్నియు దైవకృత్యములే. తప్పించినదియు దైవకృత్యమే. అస్వతంత్రుఁడగు దేహధారి యత్న మేమిజరగు" ననుకొనుచు నలుప్రక్క

లం గాంచినను వెడలుటకు దారియే యగపడదయ్యె. చుట్టు మహోన్నతపర్వతములే యగపడుచున్నవి. యెంపగన్నను ఘూకధ్వానములు చెలరేఁగుచుండె. వరాహములు గుర్గురధ్వనుల సేయుచుండె. మత్తేభములు బృంహితములొనర్చుచుండె. సింహములు గర్జించుచుండె. ఏదారిగాంచినను శీగిపొదలు, శరీకికంపలు, రేణిముండ్లు ప్రబలుకొని యొకటిపైనొకటి విజృంభించియుండె నపుడు వసుంధరున కేమియుందోఁపక "మహావిపత్తులయందు రక్షించిన పరమేశ్వరుఁడిపుడుమాత్రము రక్షింపఁడో కానిమ్ము. ఈవెన్నెలయం దేదియో యొకసందు గల్పించుకొని పోయెద" ననుకొని యారాత్రివేళలోనే పూర్వాభిముఖుఁడై చెట్లక్రింద దూరుచు శీగిపొదలం దప్పించుకొనుచుఁ బోవుచుండ పర్వతమునందు గలబండసరి కెలనుండి నీటికాలువవచ్చి లోయలోనికి దుముకుచుండ నాప్రవాహము చెంతఁజేరి తనయుడుపులుదీసి యొకబండపైఁ బెట్టి పరిశుద్ధజలములం దాయాసపరిశ్రాంతి యగునట్లు స్నానంబొనర్చి నిర్మలోదకంబులం గ్రోలి "యీరాత్రి యీబండపైననే పరుండి యుదయమున వెళ్లెద" ననుకొని యచ్చటనే శయనించి ప్రత్యూషంబున లేచి కాల్యకృత్యములఁ దీర్చికొని యలంకరించుకొని ధనుఃఖడ్గతూణీరములు సవరించి యానీటికాల్వ కానుకొని దక్షిణదిశయందు గల మిట్టప్రదేశముపై మార్గము కల్పించుకొని "యీజరత యెంతవఱకున్నదో దీనిననుసరించియే పోయెద" ననుకొని పోయిపోయి యచ్చట నొకమున్యాశ్రమంబుఁ గనియె. నాయాశ్రమమున పలువిధపుష్పమకరందముం ద్రావి ఝుంకృతు లొనరించుచున్న తుమ్మెదలచేతను, రసాలకిసలయాం

బుల మెసవి కుహూకారము నెర్చు కోకిలలచేతను, బరిపక్వఫల
రసముం గ్రోలి మనోహరంబుగఁ బలుకుచిలుకలచేతను, నవతృ
ణాపురోడాశాకాలం దిప శృంగములు తరుమూలములకు రా
యుచు రింగురింగున నెగసి దుముకుచున్న మృగములచేతను,
సహజవైరంబుగల మార్జాలమూషకములును గజకేసరంబులు
ను నకులపన్నగంబులును శ్యేనకపోతంబులును నతిమైత్రి మెలఁ
గుచు నొకటితో నొకటి క్రీడసల్పునంతటి శాంతప్రధానం
బగు తపఃప్రభావంబు చేతను బ్రకాశించుచుండె. కొందఱు
శిష్యులు సమిధలు దర్భలు పుష్పములు గోయుచుండిరి. కొంద
ఱు తైత్తిరీయంబున నారాయణంబు వల్లె వేయుచుండిరి. కొం
దఱు మహాన్యాసంబును, కొంద ఱారుణమహాసౌరంబులును
పఠించుచుండిరి. ఇట్టిపరమపావనమైన మున్యాశ్రమముం బ్రవే
శించి చూడ తన్మధ్యంబునం దఖండబ్రహ్మతేజోనిధియై పరమ
నిష్ఠాగరిష్ఠుండై సమీలితనేత్రుండై పూర్వాభిముఖుండై కుశద
ర్భాస్తరణుండై దండకమండలము లొప్పార రుద్రాక్షమా
ల లురమునందు మెఱయ భూతిపూఁతచే దేహంబంతయు బ్రా
లేయావృతహేమకూటపర్వతంబురీతి నుండ నచలమనంబుతో
సాక్షాచ్ఛంకరునింబోలి తపమాచరించుచున్న యొక్కమునిం
ద్రముంగనియె. నమ్మునీంద్రుఁడు సమాధియం దచలుండై యుం
డుటచే మాటలాడింపక చేతులు జోడించుకొని ప్రదక్షిణనమ
స్కారంబొనర్చి యాశ్రమశిష్యులొసంగు కందమూలాదులు
భక్షించి తృప్తిఁజెంది సమాధియందున్నవారల మేల్కొల్ప
రాదనుకొనుచు నాయాశ్రమంబు వాసి పూర్వాభిముఖముగా
నట్లనే జనుచుండ కదళీకారణ్యంబొంటు గానవయ్యె. తన్మధ్యం

బునం దమృతసరోవరంబులు రెండు ప్రకాశించుచుండె నది గాంచి కదళీఫలములు భక్షించి సరోవరంబున నీరుద్రావి కొంతయాయాస మపనయించుకొని యాయరఁటితోఁపును దాఁటి కొంతదూరం బరుగ నచ్చట పలువిధమణులచేఁ దాపింపఁబడిన బంగారుగోడలచేతను జంద్రకాంతసోపానములచేతను నింద్ర నీలమణిపరికల్పిత ద్వారములతోడను స్ఫటికశిలలచే నొనర్పఁబడిన గవాక్షద్వారములతోడను బగడపుదూలములతోడను బ్రకాశించుచున్న యొక్కదివ్యభవనంబును గాంచె. ఆసౌధమునకు నలుదిశలయందును గదళీతరువులే యొప్పారుచుండె. నాకదళీవనమునకు దక్షిణదిశయందొక యుద్యానవనము విలసిల్లుచుండె. నందు కేళాకూళులును బూపుటీరములును జలయంత్రములును వట్టివేళ్లచప్పరములును గృత్రకాచలంబులును గలవు. అచ్చటచ్చట వరుసవరుసలుగా యూరకూటపాత్రంబులయం దనేకవిధపుష్పలతలును విదేశీయతరుపులును నెలకొల్పియుండిరి. ఒక్కొక్కచో జలయంత్రములకుఁ జుట్టు మనోభిరామంబుగా వర్తులాకారముగా సాలగ్రామశిలలఁ బొందుపఱచి తన్మధ్యంబునం దేడాకులరఁటిచెట్టులఁ బోషించియుండిరి. మఱికొన్నిచోట్ల చంద్రకాంతశిలలచేఁ జతుష్కోణాష్టకోణంబులం దీర్చి యందు ననేకములైన పూలచెట్లనాటియుండిరి. కొన్నిచోట్ల యవధులు గల్పించి యందుల కొకద్వారంబు నేర్పఱచి యాద్వారములకు బుష్పలతల నల్లించి యుండిరి. కమలపరిమళపలసిత నిర్మలోదకంబులగు కాసారంబులు గలవు. కొన్ని పెద్దపెద్దవృక్షములు గలవు. కొన్నిచోట్ల కేతకీపుష్పవిరాజితంబై యుండె. కొన్నిచోట్ల సంపంగితరువులు ప్రకాశించుచుం

డె. కొన్నిచోట్ల పొన్నలు పొగడలు గలవు. రుద్రాక్షతరులక
ల్లించిపందిళ్లువైచినద్రాక్షతీఁగె లల్లిబిల్లిగొని యేలకితీఁగెలతోఁ
బెనఁగి హృదయంగమంబై గన్పట్టుచుండె. గుజ్జుమామిడులు
కపిత్థవృక్షములు జంబీరమహీరుహములు బహుబీజద్రుమము
లు నారింజలు తాడులు నారికేళములు గొల్లలుగానిండి యింద్రు
నినందనమో గుబేరునిచైత్రరథమో శ్రీకృష్ణునిబృందావనమో
యనఁ బ్రకాశించుచుండె. మనవసుంధరునకా సౌధముకన్న ను
ద్యానవన మెక్కుడురమ్యమై తోఁచి చూడ నభిలాషవొడమి వనం
బునం బ్రవేశించి పుష్పసౌరభముల కానంద మొందె. ఫలవిశే
షములకుఁ దృప్తివహించె. పక్షుల కలకలధ్వనులకు విరాళిచేఁ
దహాతహపడియె. మందమారుత మల్లనల్లన వీఁచె, "ఆహా! యి
ట్టివనంబులందు విహరించుట కొక్క కాంతయుండవలదా? మా
నవజన్మసౌఖ్యం బనుభవింపవలెనన్న తరుణియేగదా స్వర్గసో
పానము. భార్యయేగదా సమస్తకష్టలతాలవిత్రము. పొలఁతియే
గదా వంశాభివృద్ధికి మూలము. సతియేగదా మోక్షగతులకు
ఘంటాపథము. నఖిలవిద్య నభ్యసించితి. ధనుర్విద్యయందసమా
నుండనైతి. మహర్షులదయకుఁ బాత్రుండనైతి. నిదివఱకు బా
ల్యావస్థయందు వర్తిల్లితి. పరమపావనమైన శరీరంబను యు
వ్వనసహకారవృక్షమునకు యౌవనంబను వసంతబుతుధ
ర్మం బావహిల్లియున్నది. ఈరామణీయకంబును యీసౌఖ్యంబు
ననుభవించుట కంగనాసమేతులయిన పుణ్యపురుషులకు స్వర్గ
మేల? జీవహింసాపరాయణములగు యజ్ఞము లొనరించి
దేహాంతమందు రంభాద్యప్సరసాసంగమం బాశించుటేల? సర్వ
లక్షణసమన్వితయుఁ బతివ్రతాశిరోమణియు దానధర్మపరో

పకారదయాదాక్షిణ్యాది సద్గుణపట్టభద్రయు నిరవధికయౌవనారంభసంరంభతనూవిలాసయు నగు నొక్క కాంతాకరగ్రహణానందలహరీనిమగ్నుఁడై గృహస్థాశ్రమం బవలంబించినఘనుఁడే నరకద్వారబంధితుఁడు. గృహమేధియే స్వర్గమోక్షద్వారవిపాటితుఁడు. అట్టివానిదే జన్మము. వాఁడే కృతార్థుఁడు. గృహస్థాశ్రమంబునకు సమమైన యాశ్రమము గలదా? అతిథుల నభ్యాగతుల నాదరింపవచ్చు. సర్వఋణములం దీర్చవచ్చు. షోడశమహాదానంబు లొనరింపవచ్చు. భార్యతో సమస్తేంద్రియసుఖంబులనుభవింపవచ్చు. పరమాత్మతత్త్వం బెఱుంగవచ్చు. నిట్టివర్ణనీయమైనదగుటచే శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు "ఆశ్రమాణాం గృహస్థోఽస్మి" అని చెప్పియున్నాఁడు. కాని బ్రహ్మచర్యంబున నవివాహితుండనై తిరుగాడిన నాయౌవనమును నాసౌందర్యమును వృథయే గదా? సర్వవిధముల నాచే రక్షితమైన భువనమోహినిం గాంచ నుఱ్ఱూతలూఁగుచు నాదేవాలయమున కరుగుచుండ నీదురాత్ముఁ డిట్టిమోసం బొనరించి యున్నవాఁడు. హా భువనమోహినీ! నీకరగ్రహణభాగ్యము నాకుఁ గలదా? మరుఁ డురువడించి విరిశరముల నాయురమునఁ గుఱి జేయుచున్నవాఁ" డనుకొనుచు నొక్క లతాభవనమున జంత్రకాంత వేదికయందుఁ గూర్చొని మనశ్చాపల్యమానుండై యీయమరావతీసన్నిభరామణీయకంబగు సౌధం బెవ్వరిదియో యిందుండువా రెవరో యీయుద్యానవనం బేదేవేంద్ర విహారయోగ్యమో యీసౌధంబునం దెవ్వరుగలరో పరికింపక యీయారామసౌరభ్యములకానందమొంది చూచుటకైచనుదెంచితి నని విరహాజ్వాలములగు యోచన లేమేమియో సేయుచుండ నెచ్చటనుండియో,

క. వలసై కుంకుమగంధో, జ్జ్వలమై హారిద్రచూర్ణ సౌరభ్యంబై
పలువిధగంధావిలమై, మలయానిలుఁ డపుడు వీచె మనమటు దూలన్.

ఆసుగంధమున కానందమొంది పచ్చకర్పూరకస్తూరీపుష్పాదులతావు లీవనంబునం గుండుగవియే హారిద్రాచూర్ణకుంకుమగంధం బేతెంచుచున్న దిందులకు కారణం బెయ్యదియో యిం దెవ్వరయినా దివ్యాంగనలో కిన్నరమానవతులో యక్షకామినులో మానుజభామినులో యుండవలయు. లేకున్న నీసర్వగంధసంకీర్ణంబగు హారిద్రాచూర్ణకుంకుమగంధం బేతెంచుటకు కారణం బుండదని యోచించుచుండ మదవతు లిరువు రాయారామంబున మాటలాడుచున్నట్టు దోఁచె. "సారా! నేనను కొన్నట్లులే యిందెవ్వరో సుందరు లున్నవారు చూడనభిలాష వొడముచున్నది. ఇపుడు మనంబును జిక్కబట్ట నసాధ్యంబై యున్నది. పోయిచూచిన నేమి? చూచివచ్చెద" ననినట్లు లేచి చంద్రకాంతశిలయందు బ్రతిఫలించుచున్న తనమూర్తిం బరికించి యుత్తరీయాదులు సవరించి యాభరణములఁ బొందుపఱచి వడివడిగా దక్షిణాభిముఖుండై యావనంబునందే పోయిపోయి, యొక్కసరోవరపూర్వకూలంబున గొజ్జంగిమాపులసిదయం బింద్రనీలమణివితానంబుపై నల్లిబిల్లిగొన్న లతామంటపాంతరంబునం దాసీనలైయున్న తరుణుల సర్వాంగం గాంచి "యాహా! యీకాంత లసితపక్షంబునం దంబరం విడిచి ధరణింజరియించు నీరజాతికళలో. జగజ్జగీ పెచ్చు చేబుఁ జికిలిచేసి విలాసార్థం బిందుంచియున్న పుష్పబాణుసాయకములో, కలకాలం బంబుదంబులదండ నుండ వేసటమై ధరణిని మెఱయుచున్న విద్యుల్లతలో యీతనూవిలాసంబుల నెన్నదర

మే” యని యువ్విళ్లూరం జని లతాగృహపార్శ్వంబునందు నిలచి వీరేమిసంభాషించెదరో వీరెవ్వరో వీరిమాటలవలన నెఱుంగవలయు నేనిందే మొరుగునవుండి వినుచుండెద నను కొని తరులతాచ్ఛాదితుండై యందు నిలచియుండె. నాతరుణు లీరీతి సంభాషించుచుండిరి.

౧:—అయితే నావలెనే నీవును పాపి భేండాభైరవునివాతపడి యున్నావే?

౨:— నీవా హింసాలయములోనికిం బోకనే తప్పింపఁబడితివి. నాగతి యట్లుగాదు. నాకొప్పుబట్టుకొని నంచి కత్తిపైకెత్తి నఱుకుచున్నప్పు డమ్మహానుభావుఁడు వచ్చినన్ను రక్షించె. నాకు దేహముపై బ్రజ్ఞయే లేకుండె. అట్టివేళలో రక్షించిన మహాత్మునకభ్యుదయము గల్గవలెనని భగవంతుని బ్రార్థించుచున్నదాన.

౧:—మావారినిసహా రక్షించెనని చెప్పితివిగదా యావసుంధరభూపాలుఁ డెందఱిప్రాణసంరక్షణ చేసియున్నాఁడు?

౨:—ఆప్రతాపము ఆదయారసము యాతేజస్సు చెప్పనలవియైనది కాదు. రెండవకళాభానుఁ డనుపించుచుండె.

౧:—నన్ను రక్షించినందుకు బేతాళునిబంధించిన యాదురాత్ముఁ డెంతసాహసపరుఁడో యెట్లుసంహరించెనో అబ్బా యేమిఆవసుంధరుని ప్రతాపము.

౨:—సుశీలా! ఆభేండాభైరవునిం బట్టికట్టునపు డాతనింగాంచిన యెంతటివారికైనను గుండె నీరగుచుండును. ప్రళయకాలము నాఁటిరుద్రుఁడేమైనా యింకు జనుదెంచెనా యను

కొంటిని. మీయాయజమానుఁడు, వీరసేనుఁడు దిగులుపడి రథమునుండి దూఁకి యాతనిచెంతనుండుటకు భయపడి పర్వెత్తిరి. నేనుమాత్రము ప్రాణములఁ జిక్కఁబట్టికొని చెంతనే నిలచియుంటిని.

సు:శీ:—భువనమోహినిదేవీ! నీవు చెప్పినట్లు మాతండ్రి యుంకను ఆదేవాలయములోనే యుండునో లేక మాయూరికిఁ బోయియుండునో నీకు దెలియదా?

భువ:—తొలుత నేను దొంగలచే జిక్కినపుడుమాత్ర మందే యుండిరి. బేతాళునిబంధవిముక్తయైనపుడు మరల దేవాలయముచెంతకు నన్ను దెచ్చియుండిరిగాని అపుడు నేను వారిని జూడలేను.

సుశీల:—మాతల నెందెందు వెదకుచున్నారో మనగతి యెపుడు నీలాగు దుఃఖించవలసినదిగా వ్రాసియున్నది. ఇచ్చటనుండి మనవారిచెంత కెపుడుపోదుమో సంతోషము నెపుడనుభవింతుమో యిచ్చటికి మనలఁ దెచ్చినవారెవరో యిది యేలోకమో నాకేమియుఁ దోఁచకున్నది.

అని యొకరికొకరు తలపోసికొనుచుండ మఱుఁగుననున్న మనవసుంధరునకు మనసు నిల్వకపోయె. దాసనుకొన్న భువనమోహిని యిందెందుకు జనుదెంచెనో యీమె నాస్త్రీ పాదుసి సుశీలయుయియుండవలయు. ఎన్నఁడును లేని విరహతాపము నాకీదినమందు గలుగుటేమి? దేవాలయముచెంతకుఁ బోవుచున్ననన్ను మోసపుచ్చి లోమకేశుఁడు జరతలోఁ బడఁద్రోయడమేమి? నాకేమియు బాధగల్గకుండునట్లు పరమేశ్వరుఁడు రక్షించుటేమి? యీదివ్యోద్యానమునం దీభువనమోహినిం

గాంచుటయే? ఆహా! అఘటనాఘటనచాతుర్యశక్తి గల పరమేశ్వరుని నే నెంతనికొనియాడుదు? నిఁక మనము స్థిరపెట్టఁజాలఁ బోయి చూచెద ననుకొని వారున్న లతాగృహద్వారకోష్ఠంబునందు నిలువంబడియె. వారును నాతనిం జూచి తటాలున లేచి నిలువంబడిరి. యొకకాంత వెనుకకు లకొదిగి నిలచె. మఱియొక కాంత మహదాశ్చర్యపరవశురాలై చేతులు జోడించుకొని యాతని చెంతకు రెండడుగులిడి "మహాపురుషపుంగవా! ఆర్తరక్షణరాయణా!

సీ. అలనాడు ఘోరచోరగ్రాహిపాలై యున్న నన్ను బ్రోచిన నరనాథుఁడీవె
క్రూరరాక్షసభేండభైరవాశ్రమమందు ఖండింపనీయని ఘనుఁడవీవె
చండభేండాసురోద్దండంబు ఖండించి బేతాళు రక్షించు వీరుఁడీవె
మనుజహింసాపరాయణులైన చార్వాకవ్రజముఁ ద్రుంచిన విభుఁడవీవె
గీ. ఆర్తులను దీర్చు సద్గుణవర్తివీవె, బహుళసాహసకార్యఘనకర్తవీవె
దైవతాంశప్రభూతసద్భావుఁడీవె, శ్రీవసుంధరాదివ్యమూర్తి నమస్తే."

యని నమస్కరించి నిలువంబడియు [illegible] నిం గాంచి వసుంధరున కేమియుఁ దో[illegible] మనమునకు మేర లేక యానందమును బట్టఁజాలక [illegible] "తరుణీ! పరిమితి లేని మోహాన్మాదంబున [illegible] సాయనంబై తోఁచి నిం దగపడుచున్న దానవు. [illegible] మునుపటివి యాఁడు దేవాలయంబున [illegible] వనోపాంతో ద్యానవనంబున కెటుచను దెంచితి? [illegible] సనాసనసౌధంబు చెంతనుండుటకుఁ గతంబె [illegible] వతంసంబును గన్న సోదరీభా[illegible] బుల్లాలగు చున్నది. ఈ సతీమతల్లి నామాక్షరంబు లెయ్యవి? మీ కిరువురకు సంతోషం

ము గలుగుటెట్లు? నిక్కముగా నీవు భువనమోహినివో లేక నామనఃపద్మసంచరితమోహినీదేవతవో. నేను నిక్కముగా వసుంధరుఁడనో కానో యిది భూలోకమో పాతాళలోకమో తెలియకున్నవాఁడ నీకథ వివరింపుము."

భు:—పురుషోత్తమా! బేతాళబంధమోక్షణానంతరము నన్నుఁ గొని దేవాలయంబునం దుంచునట్లు తనచే నియమింపఁబడిన బేతాళుఁడు నన్నా దేవాలయము చెంతకుఁ గైకొని చని యందునిల్పి యావల తానెందో చనియె. అందెవ్వరును లేకుండిరి. భూసురులగపడలేదు. కొంతదడవున్నంత నాకు నిద్రవచ్చె. మేల్కాంచుసరి కిందున్నదాన. యిది యేలోకమో నన్నిచటికిం దెచ్చినవారెవ్వరో యెటువచ్చితినో నే నీమేడయందు మేల్కాంచిచూడ యీభూసురాంగన దుఃఖించుచు నొక్కశయ్యాతలంబుపైఁ గూర్చొనియుండె. నీమెను విచారించితి మనసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారికూఁతురు సుశీల యీమెయేనఁట. మనశ్రీపాదబ్రహ్మచారి యీమె కొఱకు నుద్యమలంబడి మీచే రక్షింపఁబడి యున్నవాఁడు. నేనును యీసాధ్వియుఁ బాపి భేండాభైరవునిబారింబడి మీవంటిమహానుభావులచే రక్షింపనైతిమి. ఇదియే నాసమాచారము.

అనిన, వసుంధరుఁడు యోచించి "యారా లోమకేశా! నీయుద్దేశ్యము పూర్తిగా నన్ను సంహరింపవలెనని నేవచ్చుమార్గమునఁ గనిపెట్టియుండి యుక్తిపన్ని యట్లొనర్చియున్నవాఁడవు కానిమ్ము. దైవయోగము దప్పింప నెవరితరము" మ

నుకొనియున్న యాతనింగాంచి "దేవా! యెన్ని దినము లిట్లు మాతలిదండ్రులం జూడకుండవలయు ? యీయరణ్యమునందే నాజన్మకాలంబంతయు గడుపవలసియున్న దే? యికనన్ను మాతలిదండ్రులకడం జేర్చి కీర్తిం బొందుదురని ప్రార్థించుచున్న దాన" ననిన వసుంధరుఁడు సుశీలంగాంచి "సోదరీ! నీవిచటి కెట్లువచ్చితి" వనిన, "నన్నానాఁడు భైరవాశ్రమమునుండి తప్పించి కొనివచ్చిన యమ్మహాత్ముఁడు కాశిలో నన్నపూర్ణాదేవాలయంబునందుంచి తా నెచటికో చనియె. కొన్ని నెలలు జరిగినయనంతరము మాతల్లి వెంటఁ బ్రయాగ కేతెంచియుంటిని. నాలుదినముల పుడు మాతల్లి చెంగట పరుండి నిద్రించి మేల్కాంచుసరికీసౌధమునందుంటి నిందెవ్వరును లేరు. నేఁజనుదెంచిన కొంతడవునకు నీభువనమోహినీదేవి నాకగపడియె. నిదియే నారాకకుఁ గారణము. మహాత్మా! నన్ను మఱల నాతలిదండ్రులచెంతఁ జేర్పుము. శ్రీపాదులవా రెన్నియిడుములకో పాల్పడి నానిమిత్తమగచాట్లయందు మునిఁగియుండి యీ ర్తరహ్నోపరాయణులైన మీవలన రక్షింపఁబడియున్న వారని యీమెవలన నంతయు వింటిని. నా కదియే కావలయుఁ బరమపుణ్యాత్ముండవైన నీ వాయురారోగ్యపుత్రపౌత్త్రైశ్వర్యాదులచే వర్ధిల్లునట్లు గోరుచు భగవంతుని బ్రార్థించుచుండెద" ననుడు వసుంధరుఁడు భువనమోహినిని మోహదృష్టులచేఁ జూచుచుండుటయు నామెతలవాంచి చేతులు జోడించుకొని నిలువఁబడియుండుటయుఁ గాంచి, సుశీల యేదియో యొకనెపముగా నాలతామంటపంబు దాఁటి యమృతసరోవరంబు చెంతకుం జనియె నామెయుంటిపాటున వసుంధరునకు మనంబు తత్తరిల్లె. "రమణీ! పరమభక్తిచే

వైరాగ్యవీక్షణంబుల నిరీక్షించుచున్న దానవు. సంపూర్ణయావనావసరమునం దిట్టివైరాగ్య మీ కెందుండి యలవడియెు.

భువ:—మహాత్మా! నూతనవైరాగ్య మలవడియుండలేదు. సహజస్వభావమే యట్లుగలదు.

వసు:—అటుగాదు. తరుణీ! మన్మథవికారసూచకంబులగు కడగంటిచూపుల నెచట మఱచితివి? ప్రణయకలహాంకురంబులగు భ్రూభంగముల నెందుడాచితివి? యానందరసనిమగ్నంబులగు నఱగంటిచూపుల నెక్కడవైచితివి? భర్త్రాగమనోత్సవసంభూతములగు ప్రసన్నదృష్టుల నేమియొనర్చితి వవియున్నియు వదలి తురీయునివలె వైరాగ్యవీక్షణంబు లగపఱచెదవు. నీయపాంగదృష్టిచే నిరీక్షింపుము. అతనునితూపుల చేతను దాపం బధిగమించివిభ్రమ మొందుచున్న వాఁడ మాటలాడక యూరక భూమిం జూచుచుండుట ధర్మమగునే?

భువ:—పురుషశ్రేష్ఠా! నీవాక్యంబులుగన్న కాముకీ కాముకుల మార్గముఁ దెల్పుచున్నది. నే నబల నమాయిక ననన్యగతికురాల. నిట్టినే నొంటరినైనందున సర్వధర్మవిచారణదక్షులైనమీరు కామవికారములగు వాక్యములచే నాహృదయమును నొప్పించుట న్యాయము కాదని విన్నవించుచున్నాను.

వసుం:—మనకిరువురకిదివఱకు వివాహము లేదు. ఉత్తమక్షత్రియవంశోద్భవులము. తరుణవయస్కుల మిట్టిమన మొకరినొకరు ప్రేమించుట సహజధర్మమైయుండియు నన్ను నాదరణ చేయుచున్న దానవేల?

భు:— నే నవివాహితనగుట సత్యమేగాని నామనమునం దఖిల సతీజనకామాంధకారభానుండగు కళాభానుండను రాజకుమారుని వరించియున్నదాన నందుచే బరసతినై యున్నదాన నఖిలధర్మశాస్త్రకళాకలాపుండవై యిట్లు ప్రాకృతునివలెఁ బరేంగితంబెఱుంగక నింద్రియానుసరుండవగుట న్యాయముగాదని నమస్కరించి వేడుకొనుదాన.

వసుం:— మానవతీ! యుక్తాయుక్తవివేచనలేని బాల్యంబునందు జాపల్యవశమున ననేకయూహలలవడినమాత్రమున నే యువియన్నియుఁ గట్టుబాటుగా నుండవగునా? కళాభానుండను రాజపుత్రుఁడు ప్రపంచమునం దున్నవాఁడో లేఁడో నీ వెఱుంగుదువా? చూడనివాని నీ వెట్లు వరియించితివి? చూచియు నీవొప్పకయున్న లోకము కేసుని వరియించెదనంటివో వరియింపుము. నామనంబును నామోహపాశంబులను వెనుకకు లాగి యుపచారంబవి ప్రాయశ్చిత్తార్హుఁడనయ్యెద.

భు:— దేవా! ఆకళాభానుభూవరుఁడు భూమియందే జన్మింపకున్నఁ బ్రపంచమంతయు డవిణగొట్టినలాగున నాతని ప్రతాపప్రభావములు వర్ణింపఁబడుచుండుటేల? లోకులు పనిలేక బొగడుచుండిరా? యావిశ్వావసుండను భూసురునకేనెమి యపరాధ మొనర్చియున్నదాన? పుడమియందు లేనివాని కేదియో యొక కళాభానుసంజ్ఞ నొసంగి నాచేత నాతని తేజఃప్రతాపదయాధర్మంబు లుగ్గడించి నామనం బాతనిపైఁ ద్రిప్పఁజేసి నాచే సందేశలేఖ గైకొని పోయియున్నవాఁడా? ఉండనీ మీమాటయే నమ్మి యమహానుభా

వ్వఁడే లేదనుకొందను. శశాభానుఁడు చంద్రుఁడనుకొని నామనంబును ఆగౌరవమును మార్చుకొని భగవంతుండైన యీయుష్మత్కరుణ ధ్యానించుచు దేహావసానపర్యంతము బ్రహ్మచర్యం బాచరించుచుండెద. వేయేల ? నిక్క మాకశశాభానుభూషణుఁడే నాప్రాణనాథుఁడు. అమ్మహానీయునకే నేను భార్యనగుదు. ఈకామవికారోక్తులచే న న్నేల వేఁచెదవు?ఆనాఁటి చోరులబారిఁబడిన నన్నుఁదప్పించి భేండాభైరవుని ఖడ్గధారకును గురిగాకుండునట్లు రక్షించితివి. మహోపకారి వైనచ్చిన నిన్ను మఱచి కృతఘ్నురాలనై యుండను శ్రీరామకృష్ణాదులవలె నీవొకయవతారపూరుషునిగా దైవముగా భావించి యర్చించుకొందును. నీకాయురారోగ్యైశ్వర్యపుత్రపౌత్రాభివృద్ధి గలుగునట్లుగా భగవంతుని ప్రార్థించుచుందును. మహాత్మా! అపుడట్లు ప్రాణరక్షణం బొనర్చిన దివు డిట్లు బాధపెట్టుటకా? నీకో ర్కె వృథాయైనచ్చినని కోపమున్న అదియే నీఖడ్గము. ఇదియే నామస్తకము. నియిచ్చవచ్చిన ట్లొనర్పుము. వలదనుదానను గాను.

వసు:—రమణీ! సకలవిద్యాపారంగతురాలవయ్యును శుద్ధముగ్ధాలాపము లాడెదవు. పట్టినపట్టు వదలననుమాట గట్టిగాఁ బట్టుకొని షోడశకళాపరిపూర్ణమైన చంద్రబింబమువోలె నతిసంపూర్ణవిరాజితంబైయున్న నీయౌవనము వృథాయొనర్ప నూహించుచున్నదానవు. లోకమునకేకుని దిరస్కరించి యున్నదానవు ఆశశాభానుఁ డెందెందు వెదకినను గానరాక నామావశిష్టుఁడై యున్నవాఁడని. నీసందేశలేఖఁ గొని

వచ్చిన భూసురుఁడు చెప్పినని శ్రీపాదుఁడు నాతోఁ జెప్పి యున్నవాఁడు. వృథాగా మూర్ఖపుపట్టేల? అందుచే జరుగనిసంకల్పమేల? అందుచే ఆజన్మబ్రహ్మచర్యమేల? కళాభానుఁడె భూమియుంగుండుట నిక్కముసుకొందము. చోరుల బారినుండి రక్షింపుమనియు, భైరవునిచే బలి గాకుండ రక్షింపుమనియు యార్తవై నోరెత్తి బిలచితివే వచ్చి రక్షించెనో యాకళాభానుఁడు. నేనుగదా వచ్చి రక్షించినది. అదియైనను దలంపరాదా? తరుణీ! వేయి మాటలేల?

ఉ. అనడురేయి నీకరము నంటితి నప్పుడె సింహమార్యగాఁ
బూని కవుంగలించితివి పొక్కుచునుండెడినిన్ను ద్రుంపఁగాఁ
బూనిన భైరవుం దరిమి పొందిక నక్కునఁ జేర్చికొంటి నీ
పూనికలన్నియుజ్ వదలి పొమ్మన న్యాయమె నీకు మానినీ.

చాలుచాలు నీమూర్ఖము చాలింపుము. లెమ్ము.

సీ. అదె చూతమా చూతబదరీఫలగ్రాసకీరదాంపత్యవిహార మలివ
యిదె గాంత మాకాంతమదిరారసోన్మత్తశబరీధురాలాపసౌహృదంబు
అటుబోవుదమె సుమాత్యంతసౌరభ్యానుషంగమనోజ్ఞాధిరంగమునకు
యిటనుండుదమె లతాగృహమధ్యశశికాంత పాషాణవేదికాపటలియందు

గీ. కేళికాస్థానమునకో మృగీమదార్ద్రి, సిక్తసైకతశీమకో శింశుపాది
శాఖముల నీడకో బోవజాలి తబల, కేళికాసక్తమనముచే బాళి చెపుమ"

అనుచున్నవసుంధరునకు భువనమోహిని యేదియో ప్రత్యుత్తరం బొసంగ నుంకించుచున్న నాసమయముననే నైరృతిమూలనుండి "హాప్రాణేశ్వరా! నన్ని వ్యాఘ్రము దఱుముకొని వచ్చుచున్నది. సమాధియందుండకున్న వచ్చి రక్షిం

పుము రక్షింపు"మను స్త్రీయార్తారావంబు విననయ్యె. వసుంధరుం డాదిశఁగాంచి యేదో స్త్రీయార్తారావంబు వినఁబడుచున్నదని వరనున్న ఖడ్గమును దూసి నాదిశంబట్టి చనుచుండ యిదియేమో చూడవలయు ననుయాశచే భువనమోహినియును గాసారతీరంబునందున్న సుశీలయు నాతని వెన్నంటిరి. వసుంధరుం డొక్కదాఁటున కాస్థలము చెంతకు లంఘించి తరుముకొని వచ్చుచున్న వ్యాఘ్రము నొక్కవ్రేటున ఖండించి యామెవైపుఁ జూడ మూర్తీభవించిన పాతివ్రత్యదేవతంబోలె నొక్కవృద్ధతపస్విని యదరుచు పదములు తడఁబడ నిలచియుండె. ఆమె నారచీరలు గట్టికొని ఫాలమున కుంకుమరేఖయు భ్రూమధ్యంబునం దక్షతలు నొప్పార నలుబదియైదుసం॥లు వయస్సుగలిగి తలవెండ్రుకలు జడలుకట్టియుండ ప్రసన్నవదనముతో సమిధలును దర్భయును బూవులును గైకొని యుత్తరాభిముఖియై యున్న యామెనుగాంచి "తల్లీ! యీభయదారణ్యమున నొంటిగానుండుట కేమి కారణము? యీపుష్పఫలంబులెందుకు? "సమాధియందుండకున్న వచ్చి యీక్రూరవ్యాఘ్రమునుండి తప్పింపుము ప్రాణేశ్వరా" యని యఱచితివే తల్లీ! నీవెంత సాధ్వీతిలకంబవో నీప్రాణముకన్నను భర్తతపంబే ముఖ్యమని భావించితి?వో యిట్టిసాధ్వీతిలకంబు లీపృథివియందుండుటం బట్టియే సృష్టిస్థితిలయంబుల కాస్పదంబైన కాలధర్మములు జరుగుచున్నవి. మీవృత్తాంతం బెఱింగింపవలయు" నన్న "నాయనా! నీవు పుణ్యపురుషుండవు. ఆయాశ్రమమున నాభర్తయైన ఋషీంద్రుండున్నవాఁడు. నాకథనంతయు నతఁడు సమగ్రముగా వివరింపఁగలఁడు. తండ్రీ! నీవు బాలుండవయ్యును గుణవృద్ధుం

డవు. నీ వరుదెంచుటం బట్టి నేను బ్రదికితిని. నాప్రాణసంరక్షణం బొనరించితివి. ఆకాంత లెవరో వారును నీవును మాయాశ్రమం బీసమీపమునందే గల దచటికి రావలయు" నని యామె ముందును వీరందఱు వెనుకలను యాశ్రమంబుఁ బ్రవేశించి చూడఁగాఁ దా నంతకు మునుపు మార్గవశంబునందున్న యాశ్రమమేననియు నపుడు సమాధియందున్న దీఋషీంద్రుఁడేననియు వసుంధరుండు యోచించుచు సమాధిఁజాలించి దర్భాస్తరణంబుపైఁ గూర్చొని శంకరుం బోలియున్న యాతనికి నమస్కరించె. సుశీలా భువనమోహినులు లిరువురు నావృద్ధదంపతులకు నమస్కరించి యొకచో నిలువంబడిరి. వసుంధరుం డమ్మునీంద్రునిచే దీవనలంది యాతని నియమానుసారముగా నొక్కచోఁ గూర్చుండె. నాతరుణు లిరువు రొక్కచో విధేయతం జూపుచు నుపవిష్టలైరి. వృద్ధాంగన ఋషీంద్రుం గాంచి "ప్రాణేశ్వరా! తమయానతి దేవపూజాద్రవ్యంబులం గొనివచ్చుచుండ నన్నొకక్రూరవ్యాఘ్రము దఱిమిన నపు డార్తనై మిమ్ముఁ బిలిచితి నీకుమారుండు చనుదెంచి వ్యాఘ్రమును సంహరించి నన్ను రక్షించి మనవృత్తాంతం బడిగె. మీచెంతకుం బిలుచుకొని వచ్చితి నితనియభ్యుదయంబు గోరి మీ రాశీర్వదింపుఁ" డని చెప్పుచు నాసాధ్వి భర్తచెంగట నొకచోఁ గూర్చుండె. ఋషీంద్రుఁడు వసుంధరుంజూచి "నాయనా! నీ తేజంబుగన్న బాలభానుం బురుడించుచున్నది. సర్వసర్వంసహాభారధౌరంధర ధైర్యలక్షణములు నీయందు గానఁబడుచున్నది. ఇంతచిఱుతప్రాయముననే సుగుణములకుఁ బట్టభద్రుఁడవై యున్నవాఁడవు మావృత్తాంతము వినుము. ఈభరతఖండముననే గోదా

వరీతీరమున మహేంద్రవరంబను నగరము గలదు. అందు నరేం
ద్రచంద్రుఁడను రాజుగలఁ డాతని చెంత వీరసేనుం డనువాఁడు
సైన్యాధిపతియును గాఁగీభద్రుఁడనువాఁడు మంత్రియును గలరు.
ఆతనియొద్ద సుబ్రహ్మణ్యశర్మయను బౌరోహితుఁడు గలఁడు.
యామహారాజు భార్య శ్యామలాదేవి యనుపేరుచేఁ బరమసా
ధ్వియై యుండ నతండు ధర్మముదప్పక ప్రజలఁ దనబిడ్డలవలెఁ
జూచుచుండె. నతనికి సంతానము లేదు. అందుచే రాజ్యాది
భోగములపై విసుగు జనియించి దేవతాప్రసాదము వడసి సం
తానభాగ్యం బొందవలయునని తానును దనభార్యయును దప
మునకై వెడలుచు రాజ్యమును మంత్రియాధీనమొనర్చి నైమి
శారణ్యమునకు వెడలి యచ్చట మహర్షులయనుగ్రహంబుపొంది
వారి యనుమతిచే సత్యనారాయణవ్రత నుతినియమముచే
నొకసంవత్సరం బొనర్చినంత నాతనిభార్య గర్భవతియయ్యె.
నవమాసములు నిండె. వసంతరుతువునఁ జతుర్గ్రహోచ్చ వృష
భలగ్నమునం దొక్కకుమారుం డుద్భవించె. యావల జాతకర్మ
నామకరణాది శాంతులొనర్చి తలిదండ్రులు వసుంధరుండని పే
రిడిరి. యాశిశువుయొక్క కళాప్రకాశము లరణ్యంబంతయుఁ
దేజరిల్లుచుండ మునులు సంతసిల్లి కళాభానుండని మఱియొక
పేరు పెట్టిరి. అప్పటినుండియు ఋషులిడినపేరే వ్యవహరింపఁబడు
చుండె. పాలనలాలనాదులయందు భ్రాంతిగలిగి తలిదండ్రులర
ణ్యముననే ఋషుల చెంత నిలిచియుండిరి. విద్యాభ్యాసము నుప
నయన మాఋషులే మహాప్రీతితో నొనర్చిరి. కళాభానుం డను
పేరుతోడనే విద్యయందు మిక్కిలి ప్రసిద్ధి వహించె. ఉపనయ
నానంతర మధ్యయనము నేర్పుచుండిరి. బాలు నచ్చటనే నిలిపి

రాజేంద్రుఁడు మహేంద్రవరమునకుం బోయె" ననుచుండఁగా నాచెంతఁ గూర్చొని వినుచున్న భువనమోహినీదేవికి మనంబున నొకవిధ మగుభయమును మోహంబును గగుర్పాటును సంతోషమును బొడమి వసుంధరునిమో మట్టె చూచుచు సిగ్గునఁ దలవాంచుచుఁ దహతహపడుచుండె. నామెకు వసుంధరునిపై మోహం బంకురించె. నంత నాబుషీంద్రుం డిట్లని చెప్పఁదొడఁగె.

"ఆరాజు మరల తనరాజ్యమున కేగునంతకు బహుకాలమయినందున రాజ్యప్రకృతి మారియుండె. మంత్రి కారాగృహము నుండి తప్పించుకొని పోయియున్నాఁడని ప్రజ లనుకొనుచుండిరి. విజయనగరాధీశ్వరుల ధ్వజము నెలకొల్పఁబడియుండె. నాతఁ డాపురంబునం దిరువదిదినంబు లుండినను రాజభయముచేతనో లేక జ్ఞాపకము లేకనో తన్ను మాటలాడించువారు లేక తహతహపడి తనప్రీతిపాత్రుఁడైన సుబ్రహ్మణ్యశర్మ మంత్రిదౌర్జన్యముచే పలాయనంబై యున్నవాఁడని విని కారణము లచ్చటచ్చట విచారించె. సైన్యాధిపతియైన వీరసేనుఁడు భేండాభైరవుఁడను రాక్షసునిచేఁ జెఱఁజిక్కి భైరవునకు బలియయ్యెనని యనుకొనుచుండిరి. పూర్వరాజగౌరవమున కొంతమంది భూసురులా రాజును దమమందిరంబులందు నిల్పుకొని గౌరవముతోఁ గాపాడుచు "రాజేంద్రా! మీరిటనుండి సంతానార్థమై తపంబున కరుగుచు రాజ్యమంతయు మంత్రికరగతం బొనర్చి వెళ్లిపోయితిరి. ఆమంత్రి తాము వెడలిన కొన్నిదినములకే మహాక్రూరత్వమును వహించి స్వలాభపరుఁడై ప్రజలకు దండధరుఁడై బహుహింసల నొనర్చుచుఁ దమప్రీతిపాత్రుఁడైన సుబ్రహ్మణ్యశర్మయొక్క సర్వస్వము నపహరించి కట్టుబట్టలతో

భార్యతో నిల్లువిడిచి దేశాంతరములకుఁ బలాయనం బొలాగు చేసె. నతం డిపుడు ప్రయాగయందున్న వాఁడని వినుచున్నా మని చెప్పిరని యతఁడనుచున్నంతలో నచ్చట వినుచున్న సుశీ లాదేవి కేమియో యూహాలు జనించి లేచి నిలిచి మాటలాడఁ బోయి మఱల సిగ్గుచేఁ దలవంచి యూరక కూర్చొనియె. అంత నాబుషింద్రుఁడో బాలకా! ఇట్లు భూసురు లమ్మహారాజునకుం జెప్పి మఱియు నిట్లని చెప్పఁదొడఁగిరి. "రాజా! ఈరీతిని బహు క్రూరదండనలచేఁ బ్రజలను బాధించుచున్న మంత్రిపై విసిగి ప్రజలందఱాతనిఁబట్టి కట్టవలయునని యత్నించుచుండఁగా భేండాభైరవుఁడను రాక్షసునిదాడి విపరీతమై దేశదేశములవా రు తమబిడ్డలను సోదరులను జెల్లెండ్రను దండ్రులను గానక పోఁగొట్టుకొని కొంతమందిరాజు లేకమై యాతనిపై యుద్ధ మున కరుగుచు నీమంత్రిగారినిసహా సహాయము రమ్మనుటచే సర్వసైన్యసమేతుఁడై వీరసేనసహాయముతో వెడలిపోయె. నాసమయము గనిపెట్టి ప్రజలు తమనిమిత్తమై యెందెందో వెదకి గానక విజయనగరాధీశ్వరులచెంత కరిగి వారిం బ్రార్థిం చి దోడ్కొనివచ్చి రాజ్యంబొసంగి యున్నవారు. అటయుద్ధ మున కరిగినవారంద ఱాభైరవుని ప్రతాపాగ్నికి శలభప్రాయు లై చచ్చియుఁ బర్వెత్తియుఁ జిక్కియు నానావిధములై యొక రిగతి యొకరికిఁ దెలియక యథాయథలై యున్నవారు. మన మంత్రి తప్పించుకొని కొన్నిదినముల కీయూరు సేరఁగా రాజున కెఱింగించి ప్రజాసమ్మతిచే నాతనిబట్టి కారాగారంబునందుంచి తనమందిరంబునందున్న ద్రవ్యమంతయు రాజభండారమునం జేర్చి రాతం డిపు డొక నెలదినములపు డేదియో యుపాయ

ముచే జెఱసాలనుండి తప్పించుకొని పోయియున్నవాఁడు. యుద్ధమునకుఁ బోయినపుడు వీరసేనుఁ డందే పట్టుబడి బలియై యున్నవాఁడను కింవదంతి. యీరాజులుసహా తొలుదొల్త యిష్టములేక యీదేశములోఁ బ్రవేశించి యిపుడిపుడు దురాశకు లోనై యున్నవారని చెప్పి రపు డారాజేంద్రుడన కేమియుం దోఁచక యెవ్వరెవ్వరియోగ మెంతెంతకాలము జరుగ వలెనో యటుజరుగకతీర దనుకొని మఱల భార్యాయుతుఁడై నైమిశారణ్యమునకు జనుదెంచె. నచట ఋషులుగాని తనకొమారుఁడు కళాభానుఁడుగాని లేకుండుటచే వెదకి వెదకి వేసరిల్లి సర్వవిధములైన కష్టములకు లోనై దుఃఖించి యిడుములు పడుచు నిఁక ప్రపంచవిషయములయందు మమత వీడి తపం బొనరించి భగవత్సాయుజ్యముఁ జెందవలయునని యీగహనంబునం దాశ్రమము గల్పించుకొని తపం బొనర్చుచున్నవాఁడు. ఆనరేంద్రచంద్రుఁడే నేను. ఆతనిభార్యయే నీచే రక్షింపఁబడిన యీవృద్ధాంగన" యనువఱకు వసుంధరుఁ డట్టె నిర్విణ్ణుఁడై కన్నుల నీరిడి "మహానుభావా! మీకొమారునికొఱ కెంతకష్టము లనుభవించియున్నవారు? తుదకు రాజ్యమే గోల్పోయి ఘోరారణ్యముల మునివృత్తి నుండవలసివచ్చెగదా? పుత్రులు గలుగవలెనని దుఃఖించుట లెందులకు? పుత్రులుగలవారి కెపుడును గష్టములే ప్రాప్తించుచుండును. తల్లిదండ్రుల గష్టముల నరయక వారిసౌఖ్యంబును గోరక వారి స్థితిగతులు విచారింపకున్నఁ బుత్రుఁడు వంశలతాలవిత్రుఁడేగాని పుత్రుఁ డగునే? మహాత్మా! మీపుత్రుని నే వెదకించెద. మీరాజ్యమును సాధించి మఱల నాంధ్రరాజ్యసింహాసనంబుపై

మిమ్మధిష్ఠింపఁజేసెద. మీపుత్రుఁడు తెలియునటుకు నేను మీపుత్రుఁడనైయుండెద. నంతవఱకు మీరీయాశ్రమమందే నిర్భయులై యుండుఁడు. మీకు వలయు సమిత్కుశాహారాదులు నేఁదెచ్చియిచ్చెద నికమీరు దుఃఖింపకుఁడు. మీపుత్రుఁడు మీచెంతనే యున్నవాఁడనుకొనుఁడు నేనీప్రాంత్యమునఁగల సౌధంబునందుండి మీకష్టసుఖములు ప్రతిదినము విచారించుచుండెద" నని చెప్పి వారికి సాష్టాంగనమస్కారము లొనర్చి యాశ్రమంబు వెడలి తనమనంబున పశ్చాత్తాపపడుచుఁ బోవుచుండె నాకాంత లిర్వురు వృద్ధదంపతులకు నమస్కరించి వారియానతి నాతని వెంటం జనిరి.

ఆజ్ఞాప్రకరణము. ౧౨.

హిమాచలద్రోణులయందుఁగల కపాలపురమునం దొకానొకదినంబున బేతాళమహారాజు కొలువుండె. భూతములు ఛత్రములు బట్టియుండిరి. శాకినులు చామరములు వీఁచుచుండి కూశ్మాండములు జయజయధ్వనులు బల్కుచుండిరి. వైనాయకాదులు కైవారంబు లొనర్చుచుండిరి. గుహ్యకులును బ్రహ్మరాక్షసులును మంత్రిస్థానంబునందుండి మంతనము లాడుచుండిరి. పిశాచములు సభామంటపముచుట్టును ఖడ్గపాణులై కాఁపుండిరి. మారీచులు సేవకావృత్తిచే నాతనియాజ్ఞలు నెఱవేర్చుచుండిరి. అపు డందఱింగాంచి"భూతగణములారా! చతుర్దశభువనంబులందు నాయట్టిప్రతాపవంతుఁడును నావంటిసర్వవిద్యాగరిష్ఠుండును మాయాప్రవీణుండును ధనుర్విద్యాధికుండును గలఁడే? మిమ్ముల నందఱిని రక్షించుటకుఁగదా పరమే

శ్వరుఁడు నన్ను సృష్టియొనర్చి నాకీయధికారమును యట్టిప్ర
తాపమును నొసంగియున్నాఁడు. ఇట్టి జగజ్జేగీయమానుండనైన
నాగర్వం బణంచి తనప్రతాపముచే కట్టివైచి యొదుమాసము
లధికపరితాపమొందునట్టి గోడు గుడుపించిన భేండాభైర
వాసురుఁడింకెంతటి ప్రభావవంతుఁడో నిర్ణయించుటకు సాధ్య
ముగాకున్నది. అట్టిప్రతాపవంతుని భైరవానుచరుల వేయి
మందిని జార్వకుల వేయిమందిని గాపాలికుల వేయిమందిని
నలువదిరథంబులవారిని మూఁడువంద లాశ్వికుల నైదుఘడియ
లలోఁ దానొక్కఁడే సంహరించి భైరవునకు బలియొసఁగుచున్న
పురుషులను స్త్రీలను బ్రదికించి భైరవశిల నూరుశకలంబులో
నర్చి యాయాశ్రమంబుఁ గాల్చి భస్మంబొనర్చి నన్ను బంధవి
ముక్తునిగా నొనర్చి నాకొఱకై ప్రాణాపాయకరమైన యవస్థలం
జెంది మహోపకారం బొనరించిన యాకళాభానువసుంధరున
కేనేమి ప్రత్యుపకారం బొనర్చినను ప్రచండాతపమధ్యనిక్షిప్త
కర్పూరదీపకళికం బోలియుండునేగాని వేఱుగాదు. అందుచే
నమ్మహాత్ముఁడీభూలోకంబునం దెంతకాలముండునో యంతవ
ఱకు నే నాతని భృత్యుఁడనైయుండెద. నాభృత్యులైన మీఱం
దరమ్మహాత్మునిదాసులై యాతఁడేదిపంచిన నయ్యది యొనర్చు
చుండుఁడు. మనపురమున కొక్కయోజన దూరమం దిదే
కోనయం దొకమున్యాశ్రమంబు గల దందొకమహర్షియుఁ
దపస్వినియు నున్నవారు. వారలకుఁ బ్రతిదినమును గందమూ
లములు సమిధలు దర్భలు పుష్పములు గైకొని పోయి శబరా
ర్భకులవలె నొసంగుచుండుఁడు. వారికేవిధమయిన క్రూరమృ
గోపద్రవములు లేకుండున ట్టిరువదిమంది యహర్నిశలయం

దును ఖడ్గపాణులై కాపాడుచుండుఁడు. రెండులక్షలభూతములు యీభరతఖండంబునం గలయేఁబదినాలుగుదేశములలో పాంచాల ఆంధ్రదేశములుతప్ప మిగత యేఁబదిరెండు దేశాధీశ్వరులచెంతకు మానవాకారముచే ననేకాయుధధరులై పోయి పట్టణములు ముట్టడించి తొలుత నీయాజ్ఞాపత్రికం జదివి వినుపింపుఁడు. ఇదే యాజ్ఞాపత్రికం జదివెద వినుఁడు:—"భూపతులారా! కళాభానుసార్వభౌముఁడు మీకందఱకును దెలియఁ జేయుమన్న యాజ్ఞయేమనఁగా యిదే మాసైన్యమును మీదేశములపై దిగ్జయార్థమై పంపియున్న వాఁడ. మీకు యిష్టమున్న యుద్ధమొనర్పుఁడు. లేక దాసోహ మనియు, జితోఽస్మి యనియుఁ జెప్పి కానుకలు సమర్పింపుఁడు. యిప్పటినుండియు,

శా. దానజ్ఞాన జపక్షమా శమ దమ ధ్యానాది శుద్ధాత్ముఁడున్
దీనాధారుఁడు ఘోరభైరవ మహోద్దీప్తుండు భూతేశస్వ
స్థానస్థాప్యుఁ డజేయుఁ డద్భుతమహత్వప్రాజ్ఞుఁడౌ శ్రీకళా
భానుం డీభరతాఖ్యఖండవిభుఁడౌ భద్రంబు సత్యం బిఁకన్.

శ్రీపాదశర్మ,
ప్రధానామాత్య శస్త్రిధారి.

వారొప్పుకొని కానుక లర్పించిన సరి లేకున్న యుద్ధమొనరించి జయించి యారాజులను బంధించి తీసికొనిరండు. ఇరువదియైదువేల భూతములు మానవాకారములతో సమస్తాయుధసమేతులై యాంధ్రదేశమున గోదావరీనదీతీరమునందున్న మహేంద్రదవరము చెంతకుఁ జని యాపట్టణమును ముట్టడించి యారాజేంద్రునిసభలో నీయాజ్ఞాపత్రికంజదువుఁడు—

"విజయనగరేశా! అరాజక సమయంబునం దాంధ్రదేశము ప్రజాసమ్మతిచే మీకైవసంబుగొని నాఁడాదిగాఁ బరిపాలించుచుండి ప్రజోపకారమొనర్చితి రందులకు సంతసించితి. నిష్పాడానరేంద్రచంద్రభూపాలుఁ డరుదెంచి మఱలఁ దనరాజ్యమొసంగవలసినదని సందేశ మంపియుండినను దిరస్కారభావము సూచింపుచు దురాశాపిశాచగ్రస్తులై మదోద్రేకముననున్న వారసియు నారాజేంద్రుఁడు తనపుత్రు నరయుచు మఱల హిమాలయారణ్యముల కరిగియున్న వాఁడనియుఁ దెలియుచున్నది. మీరీక్షణముందే సమస్తరాజ్యపాలనాసాధనంబులు విడిచి కట్టుబట్టులతోఁ మీవిజయనగరంబునకుం జనుఁడు. అటుకాదేని వినుఁడు. జగద్భయంకర భేండాభైరవ చార్వాక భైరవానుచరకంఠనాళనిర్మూల నాభీలం బగుకరవాల మిదే మీకంఠనాళములపైఁ గ్రీడింప నుంకించుచున్నది. అట్లొనర్ప నాకు సమ్మతి లేమి నీసామవాక్యముల మీకు సందేశ మంపియున్నవాఁడఁ దిరస్కరించితిరేని యీమహేంద్రవరమునుండి యుద్వాసమగుటయేగాక మీవంశానుగతంబగు విజయనగరంబునుం గోల్పోయెద రిదియే మదీయాజ్ఞ." కళాభానువసుంధర,

భారతవర్షసార్వభౌమ.

వారొప్పి విడిచి చనిరేని సరి యటులేకున్న నారాజును విజయనగరంబునందున్న యాతనిప్రతినిధిని జయించి పట్టి యాపట్టణములు రక్షించుట కిరువదివేలమంది నిలచి తక్కినయైదువేలమంది వారిని బంధించి గైకొని రండు. రెండుకోట్ల భూతములు యీయాజ్ఞాపత్రికలం గొని చని ప్రతియూరునందును బ్రతిపట్టణమందును బ్రతిపల్లెయందును బహి

రంగమందుంచి భేరీధ్వానముతో నందఱికి దెలియునటుల యుచ్చైస్స్వరమునం జదివి వినుపించి రండు. ఇదే యాజ్ఞాపత్రికం జదివెద వినుఁడు—"సర్వవర్ణాశ్రమాచారధర్మనిపుణులగు ప్రజోత్తములారా! మీకు నుపదేశపూర్వకముగా నొక యాజ్ఞ నొనర్చెద మీరిటుల వర్తింతురేని యిహమందుఁ గీర్తియును బరమందు సద్గతియును బొందుదురు. ఇప్పటినుండియు నేను మీపాలికినై మీకు దగువసతుల నేర్పఱచి సత్యమార్గముగా మిమ్ములను బరిపాలించెద నాయాజ్ఞ వినుఁడు. సర్వజన్మములలో నుత్తమమైనది మానవజన్మము. ఈజన్మమందే పునరావృత్తిరహితమహాపదము నొందుమార్గ మెఱుంగవలయును. తదితరజన్మములయం దామార్గ మెఱుంగుట దుర్లభము. మీరు మీదేహావసానపర్యంతము దెప్పుడైనను నబద్ధంబు లాడకుఁడు. సత్యమే పల్కుచుండుఁడు. జీవహింస యొనర్పకుఁడు. సర్వభూతములందును సమభావంబుంచుఁడు. మీమనమునందు గామక్రోధాదులకుఁ జోటియ్యకుఁడు. దీనజనులయందుఁ గరుణ వహింపుఁడు. పరస్త్రీలను దల్లులవలెఁ జూడుఁడు. పరద్రవ్యములపై నాశ వదలి మీకృషివాణిజ్యాదులచేఁ బరమేశ్వరుఁడు మీకెంతమాత్రము లాభ మొసంగునో యంతటితోఁ దృప్తిఁ జెందుఁడు. అనవరతము ధర్మకార్యములయందే మీమనము లుంచుఁడు. పరుషముగాఁ బరులహృదయము నొచ్చునటుల మాటలాడకుఁడు. నిర్నిమిత్తముగా నొకరిసొత్తునకై వాదులాడి కయ్యములకుఁ గాలుద్రవ్వి, వ్యవహారముల నొనర్చి యపరాధిస్థానములందు నిలచి న్యాయవాదుల కెక్కువద్రవ్య మొసంగి తుదకు విఫలప్రయత్నులై నష్టద్రవ్యులై భ్రష్టు

బట్టి దుఃఖింపకుండు. ప్రతియూరునందును సమస్తసద్గుణసార్వ భౌముండగు నొకయార్యునిఁ బెద్దగా నియమించుకొని యాతని వాక్యానుసారము వర్తిల్లుచుండుఁడు. పరులకున్న సంపదలం జూచి యసూయపడకుఁడు. పూర్వజన్మమునం దొనర్చిన సుకృతమునకు ఫలితముగా వారైశ్వర్యవంతులై యుందు రందుచే మీరు దుఃఖించినంత మీకాపదవి లభింపదు. మీదేశాచారము లెవ్వియో మీదేశీయులు ధరించు దుస్తులెవ్వియో యవియే ప్రాధాన్యముగా నెంచుకొని యనుభవింపుఁడు. పరదేశ వస్తువిశేషము లెంతటిస్వల్పమూల్యమున కబ్బిన నుపయోగింపకుఁడు. చండాల కిరాత నిషాద బురుడకాది నిమ్నజాతీయుల యందు బహుదయారసంబునిం వారికి జీవనోపాయముల నేర్పఱచి కాపాడుఁడు. మద్యపాన మొనరింపకుఁడు. మాంసాహారమును విడిచిపెట్టుఁడు. పెద్దలను గన్నపుడు వినయముం జూపుఁడు. బ్రాహ్మణజాతీయులై, బ్రాహ్మణాచారపరాయణులై వేదాధ్యయనసంపన్నులై సత్యవాక్యనిష్ఠాగరిష్ఠులై వ్రతదానజ్ఞానదైవోపాసనాపరులై యున్న యగ్రజన్ములకు బ్రత్యహంబును వందనం బొనరింపుఁడు. వారియాశీర్వచనములం బొందుచుండుఁడు. తల్లిదండ్రులకన్నను వేఱుదైవములు లేరు గాన వారిమనములు రంజింపఁజేయుచు బహుభక్తిఁ జూపుచుండుఁడు. మీమీయోగ్యతానుసారము మీకెట్టియధికారము లభించి యుండినను న్యాయపరిపాలన మొనరింతురుగాని లంచములు గొని న్యాయాన్యాయములను విచారింపక పక్షపాతముగా నాజ్ఞ చేయకుఁడు. బ్రాహ్మణుఁడై యుండియుఁ దనధర్మములు తా నాచరింపక న్యాయాన్యాయములు యోచింపక తల్లి

చంద్రుల నర్చింపక సహధర్మచారిణియగు భార్య నాదరింపక పితృకార్యములు విడిచి దైవోపాసన విడనాడి శూద్రప్రాయులై యితరవర్ణములవారితోఁ గలసి భోజనపానాదు లొనర్చుచుఁ గర్మభ్రష్టులై దుష్కృత్యములకు లోనై, స్వధర్మబాధకధర్మానుసారులైన బ్రాహ్మణబ్రువులం జూచి గౌరవింపకుఁడు. దర్శనస్పర్శములకు యోగ్యతలేని చండాలునికన్నను హీనునిగాఁ జూచుచుండుఁడు. ఎట్టిశ్వపచునకైనను నన్నదానం బొనర్పుఁడు. జాతిని చండాలురై యితరమతములవారి బోధనలకు లోనై పుట్టిన పదియపనాఁడు ప్రత్యక్షదైవతములగు తల్లిదండ్రు లిడినపేరులు విసర్జించి క్రొత్తపేరుల నుంచుకొని తాము మతభ్రష్టులై తమకున్నది పోక లేనిది రాక దరిద్రము వీడక యైశ్వర్యము లభింపక దేవుఁ డగపడక త్రాగుట మానక యుభయభ్రష్టులైన వారిని మీచెంతఁ జేర్పకుఁడు. వారి పూర్వజన్మకృత దుష్కర్మానుసారము వారి కానీచజన్మము భగవన్నియామకమై లభించియుండు నందుచే మీరు విపరీతజ్ఞానములు కుదుర్చుకొని వారితోఁ గలసిమెలసి భ్రష్టుబట్టకుఁడు. కేవల ధర్మమార్గమున యితరులకుఁ బ్రాణాపాయమయ్యెడి కాలములందు ధర్మసూక్ష్మ మనుసరింపుఁడు. జారచోరవృత్తుల మానుఁడు. మీభార్యలపై లేనిపోని యపరాధములను స్థాపించి మీలోపములను గమనింపక వారిని భ్రష్టుబట్టింపకుఁడు. భగవంతునిపై భక్తి వదలకుఁడు. ఇంద్రియములను జయింపుఁడు. స్వామికార్యములయం దప్రమత్తులై యుండుఁడు. బ్రాహ్మణులై పూర్వాపరక్రియలయందు ద్రవ్యలోభంబని మంత్రక్రియాలోపము లొనర్చి కర్మను నశింపఁజేయకుఁడు.

దానవ్రత యాత్రాది పుణ్యకార్యము లొనర్చి తత్ఫలము భగవత్ప్రీతిఁ జేయుచుండుఁడు. అహంకారమున భేదబుద్ధి గలిగి పునర్జన్మమునకు విత్తనము నాటకుఁడు. సర్వజంతు గణముల కాశ్రితభూతమైనది మానవజన్మముగాన వానిపరి పాలనయం దుదాసీనతవహింపకుఁడు. పాపము లేదు. పుణ్య ము లేదు. జన్మము లేదు. కర్మ లేదు. అను నాస్తికమతములను విశ్వసింపకుఁడు. వేదచోదితధర్మములను వేదవాక్యములను ప్రమాణముగా నెఱుంగుఁడు. కృత్రిమాధర్మోక్తుల ననుసరింప కుఁడు. మనోనిశ్చయము గలిగి యుండుఁడు. భారతయోషామ తల్లులారా! మీకొక విజ్ఞప్తి.

శా. పాతివ్రత్య సమగ్రవైభవలు నిష్పాపాత్మలుఁ రుక్మిణీ
సీతారుంధతి గౌరి భైమిసతి శ్రీసీమంతినీ సన్నిభల్
మాతో శ్రీలగు మీ రెఱుంగని స్వధర్మం బెద్దియైనన్ భవ
చ్చేతంబుల్ శ్రుతిధర్మసంగతిని సుశ్రీలొందగాఁ జేయరే.

ఇట్లొనర్పక యెవ్వరేని మదీయాజ్ఞాతిక్రమణం బొన ర్చితి రేని మిమ్ములను శిక్షించుటకు శిక్షాదండ నీతిమనుస్మృ తులు చాలవు. ఇంకను అధికమగు దండనలు విధియించెద. ప్రజ లు రాజాజ్ఞానుసారులు రాజులు ప్రజసౌకర్యదాయకులు. రాజు ను బ్రజయును జీవదేహన్యాయముగా వర్తించుట విధి. రాజు రక్షించవలయు. ప్రజలు రాజునర్చించవలయు. పక్షపాత మొన ర్చి స్వలాభపరుఁడై ప్రజోపయోగ కార్యములకై లాభనష్టము లను యోచించుచు వ్యాపారవిధిగాఁ బరపాలించు భూపా లుఁడు నిక్కముగా మహీపాలుఁడౌనే? ప్రజలపాలిటి లయ కాలుఁడు, మహాపాతకలతాలవాలుఁడు, ప్రబలతర చండాలుఁడు.

అట్టిమహాత్ముని స్మరణ యేటికి ? నింతటితో విరమించెద. మహాజనులారా! యిదే వందనము లర్పించెద."

కళాభానువసుంధర,

భరతఖండసార్వభౌమ.

ఇదియే యాజ్ఞాపత్రికయని యొసంగిన భూతగణములు మానవాకారముతో ననేకాయుధసమన్వితులై యార్భటించుచు వారివారికార్యములకై వారు చనిరి. బేతాళుఁడు సభ చాలించె.

పట్టాభిషేక ప్రకరణము. ౧౩.

నరేంద్రచంద్రాశ్రమము విడిచి వసుంధరుఁడు యుద్యానాభిముఖుఁడై పోవుచుండ సుశీలాభువనమోహినులు లాతని వెంటఁ గొంతదూరం బరిగి యావల సౌధంబులోని కరిగి వారి వారియునికిపట్టుల వారు నివసించిరి. భువనమోహినీదేవికి తనుతాప మధికమయ్యె. భయమును దొట్రుపాటును బొడమె. విరహ మతిక్రమించి "యక్కటా! నేనెంతటియవివేకురాలనో యుక్తాయుక్తము విచారింప కమ్మహాత్ముఁడే కళాభానుఁడై యుండియుఁ దెలిసికొనక బాల్యచాపల్యంబున నేమేమియో మాటలాడితి. ప్రాణరక్షాపరాయణుండైన యమ్మహాత్ముని మనసు నొంప్పించితి. నతఁడే కళాభానుభూవిభుఁడు గాకున్న నీ మహోద్దండప్రతాపమును నీ యసహాయతయును నీ సుకరాంకసౌందర్యమును నీ ధర్మగుణంబును నీ తేజం బుండునే ? అతఁ డధర్మచారియౌనే ? తాను కళాభానువిభుండను ధైర్యముననే నేను తన్ను వరియించియున్న

దాన నని నాలేఖవలన నామనోభావం బెఱింగినవాఁడగుట చేతనే నే నెంత వేడికొన్నను నవి లెక్కింపక నాకళాస్థానముల యందే చూడ్కియు మోహాతిక్రమణాలాపములను విచ్చలవిడి యొనర్చె. ననేకజన్మములయం దాతని దాస్యవృత్తి యొనర్చి నను ఋణము తీర్చుకొనలేను. అట్టి ప్రాణరక్షాపరాయణుని కుత్సాహభంగ మగునటుల మాటలాడితి నక్కటా! యమ్మహాత్మునకే నెటుల మోము గాన్పింతు. నెటులఁ బల్కరింతు. నామమత నేగతి వెల్వరింతు నతం డిఁక నన్నుఁ బల్కరింపఁడు. నామోమైనం గాంచఁడు. అతులితనవయౌవన ప్రాదుర్భావమై యుండియు నతిసమీపవంతులమై యుండియు నపచారదోష మున నిట్లు వికలత జెందగల్గె నైననేమి? యమ్మహాత్ముని యందు నాకధికస్వాతంత్రముగల దాయుద్యానమునకుం జని యెద" నని యువ్విళ్లూరుచుఁ బోయిన యాదరింపఁడో యని జంకుచు కానీ చూతమని యూఁకించుచున్న సమయ మున సోపానమార్గమున టపటపమని కాలిచప్పుడు విననయ్యె. నట్టెచూచుచుండ వసునసుంధరమూర్తి లోనం బ్రవేశించె. నక్కాంత దిగ్గునలేచి పదములు తొట్రిల్ల మనమున దిగులు బొడమ మోమున జిఱుచెమట గ్రమ్మ, చేతులు జోడించుకొని నిలువంబడియె. వసుంధరుఁ డామెం జూడక నాయంతఃపుర వైచిత్ర్యమునుం గాంచుచు అటునిటు బోవుచుండె. తన్ను పలుకరించునేమోనని భువనమోహిని యువ్విళ్లూరుచుండె. ధీరమానసుండగుటచేతను సాధువిశేషంబులు దిలకించు గమ నంబుచేతను మాటాడక మౌనం బవలంబించె. నారాజ పుత్రిక యతనినిం గావించి "మహాత్మా! నాయపరాధమేమి

పలుకరింప కటునిటు బరికించుచున్న వాఁడవే”యని భయసంభ్రమనుల విన్నవించుకొనియె. ప్రత్యుత్తరము లేదు. రాజకుమారా యనియె. జబాబు లేదు. ప్రాణరక్షాపరాయణా! యనియె. మాటాడలేదు. ఆర్తజనరక్షా దీక్షాధురంధరా! సహస్రాసమతేజోదుర్నిరీక్షణా! జగద్గర్హిత భేండాభైరవాది యాతుధానవ్రాతస్ఖధ్వాలనా! పలుకవేల? యని పలుమరు నాతని వెంట మంజీరఝుళంఝుళధ్వను లుప్పతిల్ల మందగమనంబునఁ జనుచు పలుకరింపఁదొడఁగె. వసుంధరుఁ డామెను జూడక యో పరపురుషులతోఁ బరాంగనలు విచ్చలవిడి పలుమారు పలుకరించుట న్యాయమగునే? బాలా! నీవే యోచింపుమనియె. నంత వారిరువు రీరీతి సంభాషణం బొనర్చిరి.

భువ:—ప్రాణరక్షాపరాయణులై సర్వధర్మజ్ఞులగు మీవంటి సత్పురుషులు పరులైనను స్వకీయులైనను బలుకరించుటనే న్యాయవిరుద్ధముగాదని పలుకరించితి నిం దపరాధమొండు గలదేని మన్నింప వేఁడుకొనియెన.

వసుం:—సహజసాధ్వీ ధర్మపాండిత్యంబుగల నీవే పలుమరు బల్కరించుచు యీసాధశృంగారం బారయ చనుదెంచిన నాయుద్యమమున కేటికింతరాయము గల్పించెద? వింతలోననే నిశీలత్వం బెందుచనినది?

భువ:—పరపురుషులతోఁ బలుకరింపకుండుట గదా మీకు సమ్మతి యిచ్చుట పరపురుషు లెవరున్నవారు ?

వసుం:—ఏల నేను బరపురుషుఁడను గానా? నీమనోధవుఁ

డైన కళాభానుఁడుగాక మిగతవారందఱు పరపురుషులే
నని నే వివరింపవలెనా?

భువ:—నామనోధవునితోడనే నేను బలుకరించుచున్న దాన
నందుచే నేవిధమైనశీలముం గోల్పోవుట లేదని నిక్క
ముగా నమ్మియున్న దాన.

వసుం:—అందుకే స్త్రీ లతిచపలలనుమాట స్థిరపడియుండుట.
యింతకుమునుపు నీవన్నదియే గదా యింతలో నింత
మార్పు గలుగుట కేమికారణము? ఇచ్చట నీమనోవిభుఁ
డెందున్నవాఁడు?

భువ:— దేవా! యీరాజర్షీంద్రుని స్వీయచరిత్రవిమర్శనలో
నీవే కళాభానువిభుఁడని గ్రహించియున్న దాన. లేకున్న
యీయసహాయప్రతాపము నీయమేయసౌందర్యము నీ
యద్భుతకరుణారసము నీయఖండతేజం బితరులయందు
గలుగునే మహాత్మా?

వసుం:—కలుపోకలం బోకుము. ఆఋషీంద్రుఁడు తనకథయుఁ
దనపుత్రుని కథయుఁ జెప్పికొనియెఁగాని నేను దనపుత్రుఁ
డైన కళాభానుఁడని వివరించెనా? యింతలో దొందరపడి
పరపురుషుండైన నన్ను మనఃప్రియుం డనుకొనుటచే
నిక్కముగా శీలము గోల్పోయెదవని నమ్మియున్నవాఁడ.

భువ:—మహాత్మా! ఇఁకెంత మొరుగు పెట్టినను బ్రయోజన
ముండదు. నామనఃప్రీతికరుండవు, నాప్రాణరక్షకుండవు
నిక్కముగా సత్యముగా కళాభానుభూవిభుఁడు నీవేనని
యున్నాను. నన్ను మన్నింపుము.

వసుం:—తరుణీ! రమణీయ సరోజమకరందపానానందమత్త దిందిందిర ఝుంకారాలంకృతసరోవరతీరలతా మంటపాంతరంబునం దనంగమార్గణపరికంపితుండనై నీచెంతకుఁ జనుదెంచి వేఁడికొంటి నన్ననన్యంగా నెంచి (?) తిరస్కరించితివి. వైరాగ్యము వహించితి వింక నాజోలి నీకేల?

చ. అవివాహాంగన రాజపుత్రిక ప్రపంచాతీత సౌందర్యకా
నువశైకాతురచిత్తచిత్తధనసంపత్కారులై యుండుటన్
నవకామాతురతన్ స్వతంత్రగరిమన్ బద్మాక్షినిన్ వేడఁగా
నవివేకుం బలె ద్రోసివైచితివి నీ వారీతి యోచింపకన్.

నీకిష్టమగువరు వరసికొనుము. నాచెంత నిభువనమోహనాకారంబునకుఁ దగుసుందరం బుండవలదా? నీసమస్తవిద్యాపాండిత్యమునకుఁ దగురసజ్ఞత నాచెంతనుండవలదా? ఉత్తమక్షత్రియాంగనవగు నీక్షాత్రంబునకుఁ దగుతేజంబు నాచెంతనుండవలదా? వలను వల దూరకుండుము. నీసౌధంబుగాంచి వెడలిపోయెద. నీయాజ్ఞ లేక యీసౌధంబునం బ్రవేశించుటచే నపచారం బొనర్చినవాఁడనైతినేని మన్నింపు మిప్పుడే వెడలిపోయెద.

ఉ. "భారతదేశకామినులపద్ధతులున్ వ్రతముల్ తపంబులున్
మీరలెఱుంగరో హృదయమే సకలంబను టెంచరో సదా
కోరినవాని కీడి మఱి గోల్పడి యన్యులు మేలుచేసి రం
మారఁటఁజెంది యొప్పికొన యుక్తమె చెల్పుము ప్రాణరక్షకా."

అని పలువిధముల సమాధానంబులు చెప్పినను కేవల వైరాగ్యభావముచే నుండుట గనుంగొని భీతిల్లి దిక్కుదోఁచక

వదనము వెలవెలబార గద్గదకంఠయై చేతులు ముకుళించి,

ఉ. "పేరుమొఱంగు పెట్టుకొని పెక్కుతెఱంగుల నిందచేసి నా
నేరము లుగ్గడించి మదినిర్మలత త్త్వ మెఱుంగ కిట్లు బల్
వైరము బూనినాఁడ విదె వందనమంది నిజంబెఱింగి నన్
బారఁగఁ ద్రోయఁబూనకుము ప్రాణధవా యనియేడ్చె దీనయై."

ఆ కాంతపరితాపంబు గని కళాభానునకు మనంబు చిక్కపట్టులకసాధ్యమయ్యె. కఠినమానసం బార్ద్రిత వహించె. మోహం బంకురించె. తమకం బతిశయించె. చిఱునవ్వు నవ్వుచు "ప్రాణేశ్వరీ! దుఃఖింపకుము. దుఃఖింపకు" మని యతివేగముగా నాసతిసమీపమున కరిగి గాఢాలింగన మాచరించి తనయంగవస్త్రముచే గన్నుల నీరుం దుడిచి మోహోన్మాదమున గళాస్థానములంటుచు ముద్దుపెట్టుకొని "కామినీ! నీపాతివ్రత్యంబునకును నీమనశ్శుద్ధికిని సంతసించితి" నని చెప్పుచు దదీయాలింగనసౌఖ్యమున కదియే బ్రహ్మానంద మనలె మైమఱచి కొంతదడ వట్లె నిలువంబడియుండ భువనమోహినీదేవికి పరితాపంబుడిగె. సిగ్గు వొడమె. నాతని కౌఁగిలియందే తలవ్రాల్చి యొఱఁగియుండె. వారిపుర్రిపై నొక్కపుష్పహారము నడియె. నిది యెందుండెనని మీఁదఁదిల కింప నాసౌధంబునం దలంకరింపఁబడియున్న పుష్పమాలలు వాయుచలితంబై తమపైఁబడియున్నట్లు గ్రహించి యిదియొకప రమేశ్వరలీల యనుకొని వారిరువు రొక్కచో నాసీనులైయు న్నంతలో నొకశబ్దము విననయ్యె. నదియేమియో యని యాల కింపఁగా,

సీ. "యమునానదీతీరరమణీయసైకతస్థలియందు నర్మముల్ వలికినాఁడ
ధర్మశాలాంతరద్వారంబునందున్న మరులుప్పతిల్లి మైయొరసినాఁడ
తలిదండ్రులటుబోవ చెలరేఁగి నీ చేరి ముద్దిడి తిలకంబు దిద్దినాఁడ
నొంటిమై కురులార్చుచుంటు గనుంగొని యంగుళిచే కుచం బంటినాఁడ
గీ. నట్టివేళల బొమముడివెట్టి చూచి
యూరకుండుఁడు మీరు మావారు చూతు
రనుచు చిఱునవ్వు నవ్వి నాయాత్మఁగొన్న
కాంత నింకెందుగందు వనాంతమందు."

అని వినుపించె. "ఆహా! అదే మన శ్రీపాదునిధ్వని వినఁబడుచున్నది. నీవు సుశీలం దోడ్కొని యుద్యానారామము చెంత కరుగు మతండు చూచునట్లుగా మీరిరువురు నటునిటు సంచరించుచుండుఁడు. వారిరువురొకరినొకరు గుర్తించినయనంతరము నీవి సౌధమునకే తేరుము. నేనిదే మాజననీజనకులకు తగు పరిచర్య లొనర్చి ఫలపుష్పములు సమకూర్చి చనుదెంచెద" నని కళాభానుం డనియె. భువనమోహినియు నవ్వుచు నిప్పుడైను మాజననీజనకులని యమ్మహాసాధ్వులను సన్నుతించితిరిగదా? వా రండపుత్రవియోగముచే దుఃఖించుచుండుట ప్రత్యక్షము గాఁ గాంచియు నేనే మీపుత్రుఁడనని చెప్పి వారిదుఃఖోపశమనం బొనరింపకుంటి రందున కేమి కారణమో వివరింపవలెనని విన్నవించుదాన.

కళా:— దేవీ! యమ్మహాత్ములు మహేంద్రవైభవముచే మహేంద్రపురమున తులఁదూఁగుచుండి యీనిర్భాగ్యునికొఱకు రాజ్యము గోల్పోయి యడవుల నిడుమలు పడుచుండఁగా అంగనాసమేతుఁడనై మీకొమారుఁడనని నే నేమని చె

ప్పికొందును? అమ్మహాత్ములను మరల నాంధ్రరాజ్య సింహాసనంబునఁ గూర్చుండఁబెట్టినపుడు నేనే మీకొమారుఁడ ననుటకు నోరాడును. సర్వజనులకు సమ్మతిమైయుండు నందుచేత వివరింపకున్న వాఁడ. నిదెపోయి సపర్యాలోనర్చిచను దెంచెద నేఁజెప్పిన ట్లొనరింపుము.

అని కళాభానుం డాశ్రమమార్గముగా వెడలిపోయె. భువనమోహిని సుశీలానాసను చెంత కరిగి "బాలా! మనము యుద్యానవనమునకుం బోయివత్తము రమ్మా. అనవరత మి ట్లొకటేవిధమున చింతిల్లుచున్న దేహయాత్ర బహుదుష్కరముగాదే లెమ్మా. లె" మ్మనియె. సుశీలయు గన్నులనుండి వెడలు నీరును దుడిచికొని వేడినిట్టూర్పుచే లేచి "అమ్మా! నేనేమియుఁ జింతిల్ల లేదు. శీఘ్రముగా మాతాపితరులసన్నిధికో లేక శ్రీపాదశర్మవారిసమీపమునకో తుదకు దేహముక్తనై యమునిసమీపమునకో యింకను బోవకున్న దాననే? యీ క్రూరాత్మురా లుండిననేమి లేకుండిననే మని యనుకొనుచున్న దాన నింతియే" యనుచు భువనమోహినీసమీపమున కేతెంచె. నొకరిచేయి యొకరుపట్టుకొని యుద్యానవనముం బ్రవేశించి యటునిటుఁ బరికింపుచు లతలం బొందికపఱచుచు లతాంతములం జిదుముచు చిగుళ్లు గిల్లుచు బక్షులం దోలుచు విహారముచేయుచుండ,

"క. శీలాచారసుశీలా, బాలా బాలేందుఫాల పలుక విదేలా
యేలా గైతివొగద నా, మాలిమి వీడకను జూచి మయిలలలనా."

అని వారలకు వినంబడియె. సుశీల దిగ్భ్రమవహించి యాదిశ నేచూచుచు నిలువంబడియె. మఱలనదియే వినుపించె.

యెవ్వరో నన్ను బిలచుచున్నారమ్మా యని సుశీల యనియె. పోయిచూడుము నేనిదే సరోవరంబున కరిగి జలపానం బాచరించెదనని సరోవరతీరమున కరిగి యటనుండి మఱల భువనమోహిని సౌధంబునకుం జనియె. సుశీలయు నాధ్వని వినుపించుచున్న దిశ కరిగి కదళీతరుమూలమునం దాసీనుఁడై మహాయాసముచే నిట్టూర్పువిడచుచున్నవాని, నడవులలో నిడుమలంబడి సంచరించునపుడు కంటకపాషాణంబులు దగులుటచే నచ్చటచ్చటం బిరులుగల పాదములవాని, రతీదేవింబాసి పురుషించి యలిగి నిజరూపముతో వచ్చి కూర్చున్న మన్మథుం బోలి యున్నవాని శ్రీపాదునింగాంచి పరమసంతోషముచే మైమఱచి నిలువంబడియె. నతం డేదియో వ్యక్తి తనకెదుట నిలచి యున్నదిగదా యనుజ్ఞానము వదలి యెందో ధ్యానించుచుండి యదాటున ప్రజ్ఞగలిగి యెదుటనున్న కాంతాలలామం గని హాసుశీలా! సుశీలా యని యఱచుచుం బోయి గాఢాలింగనమాచరించి యానందముచే మైమఱచి నిలువంబడియె. సుశీలయు నాతనికౌఁగిలియందడంగి కన్నుల నీరువిడచుచు నాతని యెదపై నొఱిగియుండె. శ్రీపాదునకు మఱల స్మృతిగలిగె. సుశీల యాతనికౌఁగిలి విడిపించుకొని చేతులు జోడించుకొని నిలువంబడియె. శ్రీపాదుఁ డానందముచే "బాలా! నీవానాఁడంత రాత్రివైనది మొదలిదివఱకు నీయందలి మమతచేఁ దిరిగి తిరిగి ప్రాణాపాయమైయున్న నోర్చుకొని మహానుభావునిచే రక్షింపఁబడి మఱల నిన్నుగంటి. నీకథయంతయు మాజననీదేవతవలన వింటి. నీకొఱకై ప్రయాగ కరుదెంచితి. మఱల నీవగపడకుండుటకు గారణం బెఱుంగక నేనును మీామేనమామ

యు నడచిరో దేవాలయముచెంత కరుదెంచి మాతండ్రిని మీ జనకునిం జూచి దైవయోగముచే నీలోయేలోనుంటిని. మాతండ్రియు మీతండ్రియు మీమేనమామయు మరల నెందుచనిరో నాకగపడలేదు. నీయందే మరులుగొని యున్మత్తుఁడనగుటచే యీమార్గముగా నఱచుచు నిన్ను బిలుచుచు వచ్చి తనివిదీరం జూచితి. నేఁక ధన్యుఁడనైతి. నాకష్టమంతయు ఫలియించె”నను చున్నంతలో “దేవా! మీవృత్తాంతమంతయు మామేనమామ గారివలనను భువనమోహినీదేవివలనను దెలిసికొనియున్న దాన.

ఉ. నే నల ఖేందుబారిఁబడి నిక్కము దక్కితి భూతనాథుచేఁ
గాననమందు భైరవనికాయముచేఁ బడి యార్య శ్రీకళా
భానువిభుండు ప్రోచె మిము భద్రము గంటిమి యమ్మహామహుల్
మాననికీర్తిసంపదల నందురుగాత చిరాయురున్నతిన్.”

అని చెప్పి మఱలనేమియో చెప్పఁబోవుచున్నంతనే శ్రీ పాముఁడాతురముచే “యేమీ సుశీలా! నన్ను రక్షించినది కళాభానుఁడా వసుంధరుఁడా పొరవడుచున్నావా? నిక్క మెవ్వరు నన్ను రక్షించినవారో మఱలం దెల్పుము”

సుశీల:—కళాభానువసుంధరుఁడే నిక్కముగా మిమ్ము రక్షించినది.

శ్రీ:—రెండాడెదవే కళాభానుఁడనియెదవు. వసుంధరుఁడనియెదవు.

సుశీల:—శ్రీ ఆరెండుపేరు లమ్మహానుభావునికే యమరియున్నవి. వారిజననీజనకులిడిన పేరు వసుంధరుండనియు, మహర్షు

లిడినపేరు కళాభానుండనియు నే వినియున్నదాన. భువన మోహినిసహా వినియున్నది. నతం డిందేయున్నవాఁడు భువనమోహినియు నిందేయున్నది.

శ్రీపా:—తరుణీ! సంతోషసమయం బలవడినపు డొకటికొకటి సంతోషసమాచారములు తెరలు తెరలై వచ్చుచుండును ఇప్పుడు నా సంతోషమునకు మేరయే లేకున్నది. తొల్లి వేదపురుషుఁడు మనుష్యానందమునుండి వల్లించుచుం బోయి బ్రహ్మానందమునం బడి చూచుటకు వీలు లేక నూహించుటకు మనముచాలక వర్ణించుటకు సాధ్యముగాక తనశక్తికొలఁది నాయానందసాగరమున నోలలాడి మఱల వెనుదిరిగినరీతి నేను నట్టియానందమున జ్ఞప్తిలేకున్నవాఁడ. నన్ను రక్షించిన వసుంధరుఁడే కళాభానుఁడగుటయు, మఱల నిన్ను జూచుటయు నమ్మహాదేవియైన భువనమోహినీసహితుఁడై కళాభానుం డిందున్నవాఁడనుటచేతను నేను ధన్యుఁడనైతి. ఆహా తరుణీ! వసుంధరుఁడు కళాభానుఁడగుటచేతనే యాప్రతిభ యాప్రతాపము యాకరుణ ఘోండాభైరవాశ్రమమునందుఁ బ్రవేశించి భైరవానుచరులను జార్వాకగణములను గాపాలికగణములను తుదకు ఘోండాభైరవునిఁ దానొకఁడే సంహరించె. నబలా నేనేమని జెప్పుదు. నాయుద్ధసమయమున నమ్మహాత్ముని జూచుటకును బల్కరించుటకును భయపడి యేవేళ కేమిబుట్టునో యని నా ప్రాణములను బిడికిలించియుంటిని తరుణీ! నాయానందమునకు మేర లేకున్నది. నీవే నాసంతోషదాయకవు. నీవే నా

సంసారసౌఖ్యభూమికవు. నీవే నాతపఃఫలసారదేవతవు. నీవే యతుయాష్టైశ్వర్యసంధాయకవు.

అనుచు మితిమీఱినతమి మీఱ నామెచెంత కరిగి ము రల కౌఁగిలించుకొని కొంతవడి నదేరీతి నిలువంబడియె. నామె యుఁ బ్రార్థనోక్తులచేఁ గరంబు విడిపించుకొని "మహాత్మా! మ న బ్రాహ్మణధర్మమును యోచింపుఁడు. పితరులయనుజ్ఞచే నగ్ని సన్నిధి బ్రాహ్మవిధిగా బాణిగ్రహణమహోత్సవంబగుటవఱకు" నని సిగ్గుచేఁ దలవంచి యూరక నిలువంబడియె. శ్రీపాదునకు ప్రజ్ఞవోడమి "నామిత్రుగళాభానువసుంధరుని జూపింపుము. భు వనమోహినీదేవి నగపఱచు" మనియె. వారిరువు రాయుద్యా నవనమున నే భువనమోహినిని వెదకిరి. కానరాదయ్యె. సౌధ మునకుం జని రందు గౌరీపూజకై, పూజాద్రవ్యముల సమకూ ర్చుచున్న భువనమోహినీదేవిం గాంచిరి. భువనమోహినియు చి ఱునవ్వున నూతన వధూవరు లిరువురువచ్చితిరే సుశీలా యనియె.

సుశీల:—నూతనవధూవరులదర్శనమునకై నూతనవధూవరు లరుదెంచినారని చెప్పుచు నొకచో నిలునంబడియె. శ్రీపా దుఁ డామెనుగాంచి "తల్లీ! వసుంధరుఁడు కళాభానుఁడు కళా భానువసుధంరుఁడు నాప్రాణరక్షకుఁ డెందరిగ" ననియె.

భువ:—అయ్యో యిచ్చటనే సమీపమునందున్న మునిదంప తులను దర్శించి వచ్చుటకై వెళ్లియున్నవారు కూర్చొ నుఁడు.

శ్రీపా:—నేనును యమ్మునీంద్రుని దర్శించి నాప్రాణరక్షకుం గూడి చనుదెంచెదను.

అని లేచి వెడల నుపక్రమించె. సుశీలయు నాతని వెంట నంటెను. వారి ప్రేమానుబంధమునుగాంచి భువనమోహిని యానందమొందె. నంతలో వసుంధరుడును జనుదెంచె. శ్రీపాదుం డాతనింగాంచి దబ్బుకొని "దేవా! బాల్యాది మిత్రుండనై సహాధ్యాపకుండనై యుండియు నిన్ను గళాభానుండని గుర్తింపలేకపోయితి నాయపరాధమును మన్నింపుము"

కళా:—శ్రీపాదా! నేనే కళాభానుండని నాచెల్లెలగు సుశీలాదేవివలన దెలిసికొనియుందువు గావున్ను. ఇందు నీయపరాధమేమిగలదు? ఆనాఁ డాయాడవిలో నీవు నన్నుఁ గళాభానుండనని నో యర్థమగునట్లు ధ్వని గల్పించితివి. నేనే యాభావము తప్పించితి నందుచే నపరాధము నాయదిగాని నీయం దణుమాత్రము లేదు. నన్ను మన్నింపుము.

శ్రీపా:—ప్రాణరక్షకా! నీకొక యపరాధముగలదా? జగజ్జీవనహేతుభూతుండగు శ్రీమదాదినారాయణాపరావతారునివలె నున్నవాఁడవే. జగద్దుష్ట భీకరాభైరవ నిర్మూలనం బొనరించి నాబోటియార్తుల ప్రాణభీతుల వేలకొలఁది ప్రాణదానం బొనర్చిన కరుణామయుండవే. భైరవానుచరుల ఖండించునపుడు కోదండధరుండవైననీవు దండధరునివడువున మహాట్టహాసముచే నర్తించుచుఁ జూచుటకే యసాధ్యమై మామనము భయమందుచుండ భువనమోహినీ ప్రార్థితుండవై మమ్ము దయారసంబునం గాంచితివే. నర

నారాయణమహర్షులదయకుఁ బాత్రుండవై యద్వితీయా స్త్రశస్త్రప్రతిభాప్రభావము లెఱింగిన ధీరుండవే. జగన్మోహనానందసుందరాకారమునందున్న ప్రత్యంగిరామోహపాశంబులకుం జిక్కని నిక్కపుజితేంద్రియుండవే శ్రీరామచంద్రునివలె నొక్కబాణంబుననే భైరవానుచరుని శిక్షించి నన్ను రక్షించిన కోదండపండితుఁడవే. దుష్టరాక్షసచతుష్టయమును శిక్షించి లోకపాలసరోవరము నిష్కంటకం బొనర్చిన ప్రజోపకారివే. యెంతనిపొగడుదు? నిట్టిమహాత్ముఁడవగు నీకొకయుపచారముగలదా తండ్రీ? యని సరసములాడుచుండఁగా నొకదీర్ఘకాయుఁడరుదెంచి "దేవా! సభయంతయు సమకూడియున్నది. మీనిమిత్తమెదురుచూచుచున్నారు. శీఘ్రముగా మిమ్ముఁ దోడ్కొనిరమ్మని మాసభాధ్యక్షుఁడు మిమ్ములను వేడుకొనుచున్నాఁడు. దయచేయవలయు" నని విన్నవించి వెడలిపోయె. కళాభానున కేమియుఁ దోఁపక "శ్రీపాదా! సభ జరుగునదెచ్చట? మనల నాహ్వానించిన సభాధ్యక్షుఁ డెవఁడు? నాకేదియుఁ దోఁచకున్నది. యిదిగాక నాశ్రమముచెంత కరిగి సమిత్కుశాదులఁ గైకొనిపోయి యొసంగ నాఋషీంద్రుఁడు నన్ను గాంచి "నాయనా! నీచే నియమింపఁబడినకొందఱు శబరార్భకులు మాకు వలయుపూజాద్రవ్యంబులును గందమూలాదుల నొసంగి రాత్రివేళల మాయాశ్రమముచుట్టు గావలియుండురు. మఱల నీవెందుకు బ్రయాసపడి వచ్చితివి" అని చెప్పె. నాకేమియుఁదోఁపక వారితో నేమియుఁజెప్పక వెడలివచ్చితి నే నెవ్వరికిని జెప్పలేదు. నామిత్రులగు శబరార్భకు

లీకోనయందు లేరు. ఇది యేమిమాయయో యనుకొని
యుంటి నంతలో మఱల నిదియొకచిత్రము వినుచున్నాము.
భువనమోహి నీ సుశీలరాకయు నటువంటిదే. నీ విం దరు
దెంచుటయు యోచింపఁదగినదే. యీవిషయము లెల్ల జరు
గుచున్నదో నీకేమయినా స్ఫురించుచున్నదా" యనియె.
"దేవా! సర్వజ్ఞులైనతమకే స్ఫురింపకున్న కించిద్జ్ఞుఁడగు నే
నెఱుంగుదునే కానిమ్ము. చూచుచుండ నింకేమిజరుగునో"
యనుచుండ భేరీభాంకారములు గుఱ్ఱముల హేషారవంబులు
యేనుఁగుల ఘీంకారములు జనముల కలకలధ్వనులు
పూర్వదిశనుండి వీతెంచె. శ్రీపాదవసుంధరు లట్టె చూచు
చుండఁగాఁ బడమరనుండి పర్వతోపమానమగు నొకగజం
బునకు బంగారుచే నిర్మింపఁబడిన యంబారి యమర్పఁబడి
యుండె. ఘంటలు ఘణఘణధ్వను లీనుచుండె. ముఖము
నకు బంగారుపట్ట మలంకరించి యుండిరి. అంబారిపై నొ
క శ్వేతచ్ఛత్ర మొప్పారుచుండె. యాగజముపై నిరువురు
ఋషిదంపతులు గూర్చొని వచ్చుచుండిరి. వెనుక ముంద
ఱ నిరువదిజనులు బల్లెములు ఖడ్గములు పట్టుకొని వచ్చు
చుండిరి. పరికింపఁగా వసుంధరుని పితరులే నాయేనుఁగపై
నున్నవారు. ఆయేనుఁగ వచ్చి వచ్చి సౌధమునకు సమీ
పమున నిలువఁబడియె. నంతలో దూర్పుదిశయందుగల విప
రీతధ్వనులు సమీపించె. ఐరావతోపమానమగు నొకగజ
మునకు రాజోచితాలంకారము లొనర్పంబడియుండెను. మఱి
యొకమత్తేభమునకు బ్రాహ్మణోచితయలంకారములు సవరిం
పఁబడియుండె నాలుగుఱ్ఱములపై యాశ్వికులు ముప్పది

రెండాయుధములు ధరించి బారులు దీరి వచ్చుచుండిరి. వారి వెనుక నొకవిధమయినబూరుగధ్వనులతోఁ గగ్గరకట్టెలతో ధ్వజదండములతో మకరతోరణములతో నెఱ్ఱనిదుస్తులు గలవారుకొందఱు నీవిధముగా బారులుదీఱి వచ్చుచుండిరి. వారి వెనుకల యుచ్చైశ్శ్రవోపమానంబగు నొకయశ్వంబుపై నల్లనియంగరకాయు పసుపుశిరోవేష్టమును నడుమునకుఁ ర్మనిర్మితమైన పట్టెడయు ధరించి ఖడ్గముఁబట్టుకొని యొకపురుషుఁడు చనుదెంచుచుండె. నతఁడు సౌధము చెంత కరుదెంచి యశ్వంబునుండి దిగి లోపలఁ జనుదెంచి వసుంధరునకు నమస్కరించి "మహాత్మా! సభయంతయు తమకొఱకై వేచియున్నది. యీప్రధానగజంబుపైఁ దామును మఱియొక్కగజంబుపై శ్రీపాదశర్మయును వధూసమేతముగా నారోహించి దయచేయవలయు" నని ప్రార్థించె. కళాభానుఁడు నిర్విణ్ణుఁడయ్యె. శ్రీపాదుఁడు దిగ్భ్రమవహించె. సుశీలాభువనమోహినులు వెఱగందిరి. పడమరనుండి జనుదెంచు యేనుఁగవచ్చి సౌధద్వారమందునిలచె. వసుంధరుఁడు తటాలున నాగజరాజము చెంతకరిగి నమస్కరించి నిలువఁబడియె. "నాయనా! యిందెందో సభజరుగుననియు నాసభకు నీవుగూడా జనుదెంతువనియు మమ్ములను రమ్మని బలవంతపఱచి యీభటగణము లీయేనుఁగ నెక్కఁ బ్రార్థించిరి. అచ్చట కేమయినా మాకుమారుఁడు చనుదెంచునేమో యనునాశచే వచ్చుచున్నా" మనిరి. వసుంధరుఁడు చిత్తమని నమస్కార మొనరింప నాప్రధానాశ్వారోహకుఁడు పలువిధముల గజారోహణ మొనర్పుమని ప్రార్థించెఁ గాని

యీవిశేషమేమో చూతమని వసుంధర శ్రీపాదులు గజంబులపై నెక్కిరి. భువనమోహినీదేవియు సుశీలయు వారి చెంత నుపవిష్టలైరి. భేరీప్రముఖమంగళవాద్యములును వందిమాగధులకైవారములును జెలరేఁగె. మూఁడేనుఁగులు మహావైభవముచేఁ దూర్పుదిశగా మరలె. ఋషిదంపతు లాగజమున కుభయపార్శ్వములయందును వసుంధర శ్రీపాదులగజము లేతెంచుచుండె నదిగాంచి యావృద్ధదంపతు "లాహా! యీకుమారుం డెవ్వరో యిరువదియైదు సం॥లు గల వయస్సున కీగుణనిధి యింతప్రసిద్ధపూరుషుఁడై యింతవైభవవంతుఁడై యున్నవాఁడే కానీ సభజరుగునుగదా! అందేమివిశేషములుండునో యీకుమారుని నామమేమో విచారింపనగు" ననుకొని సంతోషించుచుఁ దమపుత్రుఁ డగపడనందుకు బశ్చాత్తాపముఁ జెందుచు వచ్చుచుండిరి. సర్వవైభవసమేతముగా పూర్వదిశాభిముఖులై పోవుచుండ నొకపట్టణ మగపడియె. నాపట్టణపుగోపురము లాకాశమున కొరయుచున్నవి. మహాద్వార మత్యున్నతంబై యేకాదశకవాటయుక్తంబై శుద్ధస్ఫటికశిలావినిర్మితగోపురముచేఁ బ్రకాశించుచుండె. సప్తభూమాష్టభూమాంతఃపురములనేకములుగలవు. మణిఖచితకవాటములు గలవు వేయేల? యనేకామరావతీపట్టణముల వైభవమంతయుఁ దెచ్చి యొకచోట బ్రహ్మదేవుఁడు సృజించినట్లుండె. ఆపట్టణమునకు దక్షిణభాగమున మహోన్నతేంద్రనీలమణిపరికల్పిత వప్రావృతంబై యంధకారబంధురంబై యొకక్రోశమాత్ర విశాలంబు గల్గి వాయువునకైనను బ్రవేశింప నలవిగాని గొ

ప్రభవనము వెలుఁగుచుండె. నాపురముచుట్టు శ్రీమన్నా రాయణస్మరణసేయుచు భక్తులు గుంపులుగుంపులుగా నుండిరి. అవియంతయుఁ గాంచి వసుంధర శ్రీపాద నరేంద్రచంద్రులు రోమాంచకంచుకితశరీరులైరి. పురంబునఁ బ్రవేశించినంతనే మహాద్వారంబునందున్న పెద్దఘంట తనంతట తానే ఘణఘణధ్వనులు సల్పె. భేరిమ్రోఁగె. పురవీధులలోఁ బ్రతిగృహాంగణంబునందును "మహాపురుషా! స్వాగతము స్వాగత" మని పటములు వ్రాసియుంచియుండెను. మనవారల కేమియుఁదోఁపక తుదకొక మహామంటపంబుఁ జూచిరి. ఆమంటపమధ్యమున ధగద్ధగాయమానంబైన యగ్నికుండమున నొకసింహాసనం బలంకరింపఁబడియుండె. నందుపై గదాదండం బొక్కచేతను భయంకరత్రిశూల మొక్కచేతను ధరియించి నల్లనిశరీరకాంతి యొప్పారగ ననర్ఘరత్నఖచిత కిరీటకుండలహారనూపురాదిభూషణములు వెలుగొంద నొకపాద మగ్నియందును మఱియొకపాదము క్షీరభాండమునందు నుంచుకొని పర్వతాకారమున దంష్ట్రికరాళభయదాకారంబుచే నొకదివ్యమూర్తి గూర్చొని యుండె. ఆతనిశిరంబుపై పెద్దయినుపగుదియ వ్రేలగట్టఁబడియుండె. ఇరుపార్శ్వములయందు పెద్దసింహాసనములు రెండమర్పఁబడియుండె. ఇరుప్రక్కల ననేకతాళపత్రపుస్తకములు దొంతరలుగాఁ దీర్చి ముందుభాగమునఁగూర్చొనియుండిరి. నాలుగువర్ణములవారును సభ నలంకరించియుండిరి. స్త్రీలకు బ్రత్యేకముగా నొకస్థానం బమర్పఁబడియుండె. నదియంతయుఁగాంచి పరమానందభరితులై యా

ముప్వురు వధూసమేతముగా గజములనుండి దిగి మంటప సోపానము నెక్కుచుండ నాసభాధ్యక్షుఁడు "మహాపురుషులారా! స్వాగతము. ఈసింహాసనంబుల నలంకరింపవలయు" నని చెప్పుచుండ సభలోనుండి ముప్వురుపురుషు లెదురేగి కైదండ యొసఁగి నరేంద్రచంద్ర వసుంధరుల నాసభాధ్యక్షున కిరుపార్శ్వంబులం దున్న యాసనములపైనను, శ్రీపాలుని బ్రాహ్మణజనాగ్రాసనంబునందును గూర్చుండఁ బ్రార్థించిరి. సతీమతల్లులు స్త్రీజనోచితసింహాసనంబులయం దధిష్ఠింపవలయు ననుచుండ గంధర్వాంగనలం బోలు సుందరులు ముప్వురావృద్ధాంగనామణులఁ దోడ్కొని వచ్చి బహుమానపూర్వకముగాఁ గూర్చుండ నియోగించిరి. సభయంతయుఁ జంద్రోదయసమయంబున ఘూర్ణమానంబగు మహోదధివలె నుండె. నప్పుడు కొందఱు వేత్రహస్తులరుదెంచి నాసభాధ్యక్షుని కెదుర నిలువంబడి "మహాత్మా! మార్తాండనందనా! జగజ్జనధర్మకర్మవిచారణదక్షా! యమధర్మరాజా! బహుపరాక్కని కైవారములొనర్చి యొకచోఁ గూర్చొనిరి. సభ్యులందఱు దమమనంబుల పట్టలేనిసంతోషమున నాహా! మాభాగ్యమే భాగ్యము సజీవులై యమమసభం గాంచితిమిగదా! యిచ్చట సమవర్తిపరిపాలనంబేరీతిజరగునో చూడవలయుఁ బాతకులవిచారణలు వినవలయు ననుకొనుచుండిరి. వసుంధరుఁ డాశ్చర్యమొందియుండె. సభయంతయు నిశ్శబ్దముగానుండె. నాసభాధ్యక్షుఁడైన యముండు లేచి సభకు నమస్కరించి యిట్లనియుపన్యసించె. "సభ్యులారా! సతీమతల్లులారా! పరమేశ్వరుఁ

డు నాకీ యధికార మొసంగియున్న వాఁడు. యీయధికారమున నేదేని యధర్మమో పక్షపాతమో యొనర్చితినా యీసింహాసనంబుక్రిందనున్న సంకర్షణనామకమైన కాలాగ్ని నన్ను దహించివేయును. పైన వ్రేలఁదీసియున్న యీమహాగదయుబడి నాతల పగులును. ఇపుడు నాయాజ్ఞ నొనర్చుచున్న యీకాలదండమే యీకాలపాశమే యీమృత్యుదేవతయే నన్ను హతమొనర్చును. ఇది పరమేశ్వరుని చండశాసనము. ఏమాత్రము ధర్మలోప మాచరింపఁగూడదు. ప్రపంచమునందుగల సమస్తజీవుల ధర్మకర్మంబులం జూచుచున్న యీకర్మసాక్షి. యీసూర్యభగవానుఁడే నాధర్మపరిపాలన కొకసాక్షి ప్రతిదినంబును సర్వలోకములు మనోవేగముతో సంచరించి ప్రతిప్రాణియొక్క పుణ్యపాపము లెఱింగి దెల్పుచుండెడి శ్రవణదేవత లొకసాక్షి. మృత్యురూపకమైన ప్రతిదేహధారియొక్క ఛాయయే యీదేహి ప్రత్యహంబొనర్చు సుకృతదుష్కృతముల మాగణికులైన చిత్రగుప్తులయొద్ద కేతెంచి వ్రాయించుచుండుటచే నదియొకసాక్షి. పుణ్యపాపముల తారతమ్యము నారసి సముచితమైన దండనలు విధించుచుండుటం జేసియే నాకు సమవర్తి యనియు, యముఁడనియు ధర్మరాజనియుఁ బలువిధములయిన పేరులు గలిగినవి.

ఈదినమున మహావిచిత్రతరమైన పాపంబు లొనర్చిన ప్రాణు లనేకమంది విచారింపఁబడుదురు. నాపుణ్యోదయవశమున భూలోకమునఁగల మహాపురుషులందఱు వారివారి కార్యంబులకొఱకువచ్చి యీలోకమున నీస్థానమున నీసభ నలం

కరించియున్నవారు. ప్రజల నతిధర్మమార్గముగాఁ బరిపాలించు మనునిభులైన రాజచంద్రులును నిరతాహితాగ్నిపరులును బరమేశ్వర ధ్యానమానసులును బరోపకారపారీణులునగు బ్రాహ్మణోత్తములును విచ్చేసియున్నవారు. ఈమహాపురుషుఁడీసభ నలంకరించుట శ్రీమదాదినారాయణమూర్తి ప్రేరణమేగాని వేరులేదు. అనుజ్ఞయొసంగితిరేని ప్రేతల రావించి విచారించెద" ననిన సభ్యులందఱు నానందమొంది మంచిదనిరి. "దూతలారా! నేఁడు కోర్టుకెచ్చియున్న ప్రేతల నొకరొకరినే తీసుకొని రం"డని నమాత్రముననే యాసభయంతయు భయము చెందునంతటి హుంకారములచే నిరువురు క్రూరాకారు లొకపురుషు నీడ్చుకొనివచ్చుచు లోనఁ బ్రవేశించి సమవర్తికెదుట నిలువంబెట్టిరి. యాప్రేతను జూచినమాత్రముననే యాసభలోనున్న యొక బ్రాహ్మణుఁడు కనురెప్ప వాల్పక యాతని నెగాదిగఁజూచి యేమియో మాటాడ నుంకించి యూరకుండె. ఋషియైయున్న నరేంద్రచంద్రమహారాజును యాతనిం గాంచి యేదియో భ్రమ చెందుచుండె. నంత "చిత్రగుప్తా! యీప్రేతయొక్క వృత్తాంత మీసభవారికి వినుపింపు"డనిన మహాప్రసాదమని చదువుట కుపక్రమించె. ఇతఁడు గోదావరీనదీతీరమున మహేంద్రవరమను పట్టణమున నరేంద్రచంద్రమహారాజు చెంత మంత్రియై యుండెను. నితనిపేరు కాశీభద్రుఁడు. ఆరాజేంద్రునకు బిడ్డలులేక వైరాగ్యమునకు దపంబొనర్ప నేగుచు రాజ్యభారమాతనియందుంచి వెడలె. నితఁడు బహుక్రూరుఁడును దురాశాపరుఁడునగుటచే కొన్నిదినములకే ప్రజలకు దండధరుఁడై దోఁచుచుండె. దైవోత్సవములు నిల్పివైచె. బ్రాహ్మణవృత్తుల

కు బన్నులు విధించె. దేవాలయములు పడగొట్టించి రాజ్యాం
గవిషయికస్థానములం గావించె. పలువిధములైన పన్నులచేఁ
బ్రజలను వేధింపఁదొడఁగె. ఏమనుజుఁడేని పన్నొసంగుట కా
లస్య మొనర్చెనేని యతనిగతి యమబాధయే మేలనుపించు
చుండె. బ్రాహ్మణులన్న యీదురాత్మునికి మహాద్వేషము.
ప్రజోపయోగకార్యము లొక్కటియు సల్పఁడయ్యె. ధర్మాల
యములు నన్నసత్రములు నిల్పివేసె. పరగణములకును మండ
లములకును దేశములకును దనవారి నధికారంబు లొసంగె.
ఆదేయధికారమునందున్న తనవారికి నితరులకు నెలవేతనము
లంపఁ బక్షపాతమొనర్చె. వర్ణాశ్రమాదులు చక్కఁగా విచా
రింపఁడయ్యె. జారులు చోరులు ప్రబలిరి. వారిబాధచేఁ బ్రజ
లెంత మొత్తుకొనినను నిశ్చయమును విచారింపక బలవంతుఁడై
యెవ్వరుద్రవ్యమొసంగెదరో వారికే మేలొనర్చు నధికారులను
నియమించి వారియోగ్యత తాను బరిశీలింపక ప్రజాద్రోహమొ
నర్చె. కాఁపురము లొనర్చుటే కష్టమయ్యె. ఈ కాలమున బీద
ల కన్నవసతు లొనర్పక ప్రజలకు పన్నులసౌకర్యము గూర్పక
యెంతవేఁడుకొన్నను నప్పులియ్యక సర్వులను గోడుగుడుపించె.
ప్రజలచేఁ బలువిధములు లాగినద్రవ్యమంతయు వేతనములు
మొదలగు నెలవులుపోను నికరలాభమును రాజభాండారము
నందుంపక తనస్వగృహంబున నిలువ గల్పించె. నాద్రవ్యమును
స్వకార్యములకును బ్రజలకు సంబంధములేని కార్యములకును
వ్యయపఱచుచుండె. తానెచ్చటనో యెవ్వరికిఁ గానరాక మహాం
తఃపురములో జేరుకొని తనవైభవములయందే తనవిలాసముల
యందే ప్రొద్దుపుచ్చుచు ప్రజలుతమకష్టసుఖములు చెప్పుకొను

టకే వీలు లేనట్టును బహుప్రయత్నములు నతని జూచునంతటి ముఖ్యకార్యమైనయెడల నాతనిసర్వస్వమును విక్రయించినను మాతనిదర్శనమున కయ్యెడి శలవులకు చాలనంతటి నిర్బంధముల నేర్పఱచి క్రూరుఁడై వర్తిల్లె. ఆరాజేంద్రునిమిత్రుఁడైన సుబ్రహ్మణ్యశర్మయొక్క సర్వస్వము నపహరించి కట్టుబట్టలతోఁ భార్యతోఁ బలాయనమగునట్టు క్రూరశాసనమొనర్చె. దినమున కొకశాసనము నేర్పఱచి మునుపున్న శాసనానుసారము లభించియుండు ప్రజలయొక్క హక్కుల కంతరాయములు గల్పించె. నాసుబ్రహ్మణ్యశర్మ యిపుడు ప్రయాగయందున్నవాఁ" డనుచున్నంతనే నాసభలోనున్న యొక బ్రాహ్మణుఁడు లేచి "దురాత్మా! ద్రోహీ! నన్ను భ్రష్టుఁ బట్టించితివిగదరా పాపాత్మా!" యని గోలపెట్టుచు "ఆ విద్యాసూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు యీవిధి వేసయ్యా మాదేశపుసంగతి" యనిన నందఱు చిత్రప్రతిమలవలెఁ జూచుచుండిరి. వసుంధరుఁడా బ్రాహ్మణుని గాంచి "యోహో! తామేనా? సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారూ మీకేనా యింతటి కష్టబాధ పట్టుట" యనిన "మహాత్మా! తామిచ్చటనే యున్నారా? రాజు తమనిమిత్తమై మాయెడఁ దవిలియుండఁగ మేమెందెందో వెదకితిమి మీ నగరమందు" రనుచున్నంతనే నరేంద్రచంద్రమహారాజుగారు "అయ్యా బ్రాహ్మణోత్తమా! సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి నాప్రియమిత్రమా వందనములు. నేను మిత్రఘాతకుఁడను నాయందు కటాక్షింపు"మని దిగ్గున లేచె. నతని గాంచి యాబ్రాహ్మణుఁడు గుర్తించలేక "మునీంద్రా! తా మెవ్వరో గుర్తింపలేకయున్నాను. మీకంఠధ్వనిమాత్రము మారాజేంద్రుని బోలియున్నది" అనిన "మిత్రమా! ఆనరేంద్రచం

ద్రుఁడే యీ ద్రోహి” యనియె. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి యానంద మొంది బిరబిర నందఱిని ద్రోబ్బుకొనుచు జనుదెంచి రాజు నాలింగనము గావించుకొని “రాజేంద్రా! నీ కీవేష మేమి? సామంతరాజులు కానుక లొసంగుచుండ పేరోలగమున దేవేంద్ర వైభవమున నుండెడు నీకీ దర్భ భస్మ రుద్రాక్ష జటావల్కలము లలవడియున్నవా హాతవిధీ! యెంతటివాని నేమిగతిబట్టించితి”వని దుఃఖించుచుండె. నపరాధస్థానమందున్న కాళీభద్రుఁడచ్చటినుండియే “రాజేంద్రా! నరేంద్రచంద్రా! యీ ద్రోహి యీనీచుఁడు నీకు వందనం బొనరించుచున్నవాఁడు. నే జేసిన ప్రజాద్రోహమున కెడ తెగని బాధ లనుభవించుచున్నాను. బ్రాహ్మణోత్తమా! నాకు గర్వభంగం బయిన డింకను నీకు నాపై ద్వేష మేని శాపం బొసంగుము. దగ్ధము య్యెద” ననిన నా బ్రాహ్మణుఁడును రాజును నావల నూరకుండిరి. వారిం గాంచి సభయందు గూర్చొనియున్న మఱియొక పురుషుఁడు లేచి “రాజేంద్రా! మీ దాసుఁడు వీరసేనుఁ డభివందన మొనర్చుచున్నాఁడు కరుణింపు” మనిన “యోహో సైన్యాధిపతీ! భేండాభైరవయుద్ధమందు నీవు వారిచేఁ జిక్కి భైరవునకు బలియైతివని వింటిమి. క్షేమముగానున్నవాఁడవుగదా” యనిన “మహాత్మా! నాకథనంతయుఁ జెప్పతరముకాదు. తమదర్శనమైనందుకు సంతసించుచున్నా” ననుచున్నంతనే సద్దు సద్దని యమభటులచే వారింపఁబడియె. ధర్మరాజు భటులంజూచి “యీ ద్రోహిని స్తంభమునకుఁ గట్టివేసి మఱియొక ప్రేతను దీసికొనిరం”డని యాజ్ఞాపించె. ముప్వురుపురుషులను పాశములచే బంధించి ఘోరాకారులగు దూతలు వారిని గ్రుద్దుచు బాధుచు

చు వారు కుయ్యో మొఱ్ఱో యని మొత్తుకొనుచుండ సభలోఁ బ్రవేశపెట్టిరి. వారిం గాంచి ధర్మరాజు ఘోర రౌద్రాకారమున గన్నుల నిప్పులురుల పటపటమని పండ్లు గొఱికి హుంకరించినంతనే సభయంతయు భయమొంది నిర్విణ్ణులైరి. "చిత్రగుప్తా! వీరి వృత్తాంతమేమో చదువు" మనిన చిత్తమని చదువుచున్నాఁడు. "భూమండలమున బాంచాలదేశమందు మణిస్యందనమను పట్టణమున విభావసుఁడను రాజుకలఁ డాతనికి భువనమోహినీ దేవి యనఁగల యొకతెయే కుమార్తె. పుత్రులు లేరు. ఆతనిపిన తండ్రి కొమారుఁడు దుశ్శీలుఁడనువాఁ డితఁడు. ఇతని పెద్దకొమారుఁడు శంబరశర్మ. ఇతని చిన్నకొమారుఁ డులూకసేనుఁడను వాఁడు. మఱియొకఁడు" అనుచుండగానే సుబ్రహ్మణ్యశర్మ సూర్యనారాయణశాస్త్రి డగ్గున లేచి "అయ్యో వీరాయరణ్యములోనే చచ్చిపోయిరే. మఱల నిచ్చటికెట్లువచ్చిరని మరల యోహో! యిదియమలోకముగదా" యని సిగ్గుచేఁ గూర్చుండిరి. మఱల సద్దు సద్దని భటులకరతాళధ్వను లుప్పతిల్లె. చిత్రగుప్తుఁ డిట్లుచదివె. "ఆరాజునకు పుత్రులు లేనందున దుశ్శీలుఁడు ప్రతిదినము రాజునెంత కరిగి "రాజేంద్రా! మీకు పుత్రులు లేరు. పుత్రులు లేనివారలకు గతులు లేవని శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నవి. దత్తపుత్రునైనను స్వీకరింపవలెను. ఇదో నా రెండవకొమారుఁ డులూకసేనుని నీకు దత్తొసంగెదఁ గైకొనుమని చెప్పుచుండె. నా రాజేంద్రునకు దత్తుగొనుట యిష్టము లేదు. ఈతఁ డీప్రస్తావన దెచ్చినపుడంతయు దుశ్శీలా! నా కేకపుత్రిక నే నాబిడను బాసియుండఁజాల నెవఁడైనా తగుమైన వరునకొసఁగి యీరాజ్యమిచ్చి యింటనే నిల్పుకొని

యెద. నావల వారికొకపుత్రుఁడు గలిగెనేని వాఁడే వంశకర్త యగునని చెప్పుచుండె. దుశ్శీలునకు రాజ్యాపేక్షచే నామాటలు రుచింపలేదు. ఒకదినము తనకొడుకును దాను గలసి యీభువనమోహిని భూమియందుండుటచేఁగదా దత్తుతీసికొనుటకు రాజొప్పకయున్నాఁడు. ఈమెను సంహరించితిమేని విధిలేక అపుడు దత్తుతీసికొనును గనుక ఆమెను సంహరింతమని సమయము వేచియుండిరి. ఆభువనమోహినీదేవి ప్రతిశుక్రవారమునాఁడును భువనేశ్వరీదేవికి బూజలొనర్చి వచ్చుచుండుట వాడుక. ఒక దినమునం దట్లు పూజించి వచ్చుచుండ నీముగ్గురు తమ వేషముల మార్చుకొని వికారాకారములతో దుశ్శీలుఁడు వీరుఁడనియు, శంబరవర్మ శకుంతుఁడనియు, నులూకసేనుఁడు కౌశికుఁడనియును మారుపేర్లు పెట్టుకొని చోరులవలె నామెను సంహరించుటకు నోటబట్టలు గరిగి, కాలుచేతులు బిగియఁగట్టి హిమాలయారణ్యములోనికెత్తుకొనిపోయి యడవియం దొక పాడుదేవాలయమునందుంచి చంపుదమా వలదా యని యోచించుచుండఁగా యీసభయందున్న సుబ్రహ్మణ్యశర్మ సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు వీరలవలనఁ గొంత యాలస్య మగుచుండె" ననుసరికి సభయందు గూర్చొనియున్న యొకరాజపురుషుఁడు లేచి "ఆహా దురాత్ములారా! దుశ్శీల శంబరవర్మ యులూకసేనులారా! పాపాత్ములారా! మీరేనా నాబిడ్డను యడవులపాలొనర్చి చంపివేసితిరి. అయ్యో నా చెంతనుండి నాబిడ్డను వెదకువారివలె నెంతో పశ్చాత్తాపమొందుచు నెంతటికపటనాటకమును జూపుచుంటిరిరా ద్రోహులారా" యని యఱచుచున్నంతనే స్త్రీజనమధ్యముననున్న భువనమోహినీదేవి లేచి

"అప్పా. క్షేమముగా నున్నావా? నేనిం దేయున్నా" ననియె. నారాజునకు దిక్కు దోచక యిదియేమోయని స్త్రీజనములెట్లు చూచెను. భువనమోహినీదేవి లేచి నిలచియుండెను. నామెనుగాంచి యింతయని చెప్ప శక్యముగాని యానందముచే "దల్లీ సుఖము గానున్నావా? నేను ధన్యాత్ముఁడను. ప్రాణవంతురాలవై యున్నావుగదా! యీమహాత్ములు నీకెంతకష్టములు గలిగించిరో? హా పరమపురుషా! నారాయణా! నాబిడ్డను మరల నాకొసంగితివే తండ్రీ నీవంతటి దయామయుండవా" యనుచున్నంత వసుంధరుండు తనమనమున "నోహో! యీమహానుభావుఁడు మాభువనమోహినితండ్రి విభీషణమహారాజై యుండవలయు నిమ్మహాసియుండుటచేతనే యిట్లు చనుదెంచెనో యీసుబ్రహ్మణ్యశర్మ సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారెట్లువచ్చిరో యీసభ పూర్తియైనపిమ్మట విచారింపవలయు. చోరులరూపకముగా నీమహాత్ములు మాయాదిమచ్చరము చూపించియున్నారు. వీరు చోరులు కారు యేదియో గురుద్రోహపరులై యీకాంతను జంపుటకుఁదెచ్చియుండవలయునని నేనాఁడనుకొన్నట్టేయగుయున్న" దని యోచించుచుండఁగా మరల నప్పుడు సద్దును భటులకరతాళనులచే సభ నిశ్శబ్దమయ్యె. అంత జిత్రగుప్తుఁడు మరల చమత్కృతి కుపక్రమించె. "ఈమహాత్ములా బ్రాహ్మణులను బాధించి స్తంభములకు గట్టివేసి చంపడమునకు నీమ్మకొని పోవుచుండ నాయుద్యానమంతయు మారుమ్రోఁగునట్లు ప్రాణముపై యాశవదలి యఱచుచున్న భువనమోహినీదేవి యార్తధ్వని విని బేతాళునిబంధవిముక్తికొఱకును, భేండాభైరవసంహారముకొఱకును ప్రతిజ్ఞయొనర్చి బదరికారణ్యమునకుఁ బోవు

చున్న శ్రీకళాభానువసుంధరుం డతివేగముగాఁ జనుదెంచి వీరిని దన్ని. యామెను దేవాలయమునందున్న బ్రాహ్మణులను గట్లు విడిపించి యీముప్వురిప్రాణసంరక్షణ మొనర్చె" ననుస రికి సుబ్రహ్మణ్యశర్మ మఱల లేచి "మహానుభావా! మహాపురుషా! వసుంధరా! నీవేనా కళాభానువసుంధరుండవు. మా రాజకుమారుఁడైన నీవలన మేమందఱు రక్షింపఁబడియున్నను నిన్ను దెలిసికోలేకపోతిమి తండ్రీ నేను యోచించితి నీప్రతాపము, నీవిద్యానైపుణ్యము, నీదయారసము. ఈకాలమున వసుంధరుఁ డనువాఁడు గలఁడా యనియుంటిమి. ఇప్పుడు నా మనస్సందేహము తీరియున్నది. నాయనా యెంతమందిని ప్రాణాపాయముసుండి తప్పించియున్నావు. ఎట్టి దుర్మార్గులను మట్టుబెట్టియున్నావు. ఇరువదియైదుసంవత్సరముల కెంతటిప్రతిష్ఠావంతుఁడవై యున్నా" వని పొగడుచున్న నరేంద్రచంద్రమహారాజునకు సంతోషమున బ్రజ్ఞలేక కొంతవఱకు స్తబ్ధుఁడైయుండి దిగ్గున లేచి, "అయ్యో కుమారా! నీవేనా కళాభానుఁడవు. చిన్నతనమందు ఋషులచెంత విద్యాభ్యాసమునకు విడిచినదాదిగా నిన్ను జూడకుండినందున గుర్తింపలేకపోయితి. తండ్రీ తగుసమయమున నే వచ్చి మీతల్లిని పెద్దపులిబారినుండి తప్పించి, మాతృఋణము దీర్చుకొంటివి. ఎంతటివాఁడవైతివప్పా" యని కళాభానుని గట్టిగా నాలింగనము చేసికొని నిలువఁబడెను. స్త్రీజనములయం దున్న ప్రియంవదాదేవి లేచి "కుమారా! కళాభాను! వసుంధరా! నాప్రాణదాతా! తండ్రీ! మఱల నిన్ని నాఁటికి జూడగంటి. యేదీ యిచ్చటికరుదెంచి నాకొకముద్దొసంగి పొమ్ము కుమారా" యనిన తండ్రిబాహువులలో

నాలింగితుఁడైయుండి విడిపించుకొని తండ్రికి నమస్కరించి, తల్లి కచ్చుటనుండియే వందనం బాచరించి నిలువంబడియె. సభ్యులందఱు కన్నుల నీరునించిరి. భువనమోహినీదేవి తనదండ్రిని గన్గొంచు నానందపరవశయై తనభర్తయగుశర్మునకు ద్విగుణీకృతానందపతియయ్యె. సుబ్రహ్మణ్యశర్మ ప్రియంవదాదేవియుఁ గుశలప్రశ్నలాడె. తామందఱు మఱల నొకచోఁ జేరినందులకు శ్రీపాదుఁడు మైమఱచియుండె. ఆవెంటనే విభావసుమహారాజుగారు లేచి "కళాభానువసుంధరా! నీకు జయమగుఁగాక! నాబిడ్డను బ్రతికించి పుణ్యము గట్టికొంటివి తండ్రీ" యనుచున్నంత "రాజుగారూ! యీమహానుభావుఁడు చోరులబారినుండితప్పించుట యొకయెక్కువ కాదు. ఇంకను మహాయసాధ్యకార్యము నర్చి నీపుత్రికను రక్షించియున్నవాఁడు. నీపుత్రికనేకాదు ప్రపంచమునం దెందఱిప్రాణములో రక్షించియున్నవాఁడు వీను మని శ్రీపాదుఁ డిట్లుపలికె, చోరులబారినుండి రక్షించి యీవాడు దేవాలయమునందుంచె. ప్రభాతంబగుటయు నిత్యకృత్యములకై యందఱు నెడలిరి. మీసుత యొకతెయే యుండుటగాంచి భేండాభైరవభటులు లెత్తుకొనిపోయిరి" యనఁగానే అయ్యో అని రొమ్ముమోదుకొని విభావసుఁడు దబ్బున నేలకుఁ బడియె. మఱల నాతనిఁ గూర్చుండఁబెట్టి జరిగినకథ చెప్పెద. మీరుభయపడక వినవలయునని సేదదేర్చి "అట్లెత్తుకొనిపోయియున్న సమాచార మెఱింగి అంతకుమునుపే బేతాళునికొఱకు ప్రతిజ్ఞచేసియున్నవాఁడగుటచే నరనారాయణాశ్రమంబునఁ దపం బాచరించి వారిని మెప్పించి వారివలన ననేకాస్త్రశస్త్రములం బడసి వామదేవమహర్షి వలన హయరత్నములు రెంటిని సంపాదించి భై

రవాశ్రమమున కరిగి, వేయుమంది చార్వాకుల వేయుమంది భై
రవానుచరుల మూఁడునూర్లు గుఱ్ఱముల నలువదిరథికులను దా
నొక్కఁడే యైదుగడియలలో ధ్వంసమొనరించి భైరవశిలను
నూఱుశకలంబు లగునట్లు పగులఁగొట్టి భేండాభైరవుని సంహ
రించి మీసుతను బలిగాకుండా ప్రాణసంరక్షణమొనర్చి నా
ప్రాణరక్షణ మొనర్చి బేతాళునికట్లు విడిపించి మహోపకారం
బొనర్చిన మహానుభావుఁ డితఁడే" యని చెప్పినమాత్రముననే
విభావసునకు నరేంద్రచంద్రునకు దిగులువొడమి, "ఆహా! భేం
డాభైరవుఁడు సంహారమాయెనా యాయాశ్రమ మంతమైన
దా" యని దిగ్భ్రమఁజెంది కళాభానుని జూచుటకే భయపడిరి.
నరేంద్రచంద్రునకు నాపుత్రుఁ డింతటిప్రతాపప్రభావవంతుఁ
డయ్యెఁగదా యని సంతసము పట్టఁజాలకుండె. విభావసుఁడు
కళాభానుని కేయువిధములఁ బొగడుచుండగా సద్దు సద్దు యను
భటులకోలాహలములు వినుపించె. నంత నటులఁ జిత్రగుప్తుఁ డిట్లు
చదివె. "భువనమోహినిని దమబారినుండి తప్పించె ననురోష
ముచే మోసగించి కళాభానుని చంపవలెనని యొకభయంకరము
గు గుహలో ద్రొబ్బి ద్వారములను బలమైనశిలల బొందుపఱచి
వచ్చినదురాత్ములు వీ" రనునంతనే యాదురాత్ముల నచట కట్టి
వేసి మఱియొక ప్రేతను దీసికొనిరమ్మని యముఁ డాజ్ఞాపించె.
దూతలొకపురుషుని బట్టుకొనివచ్చి యాతని యెదుట నిలువంబె
ట్టిరి. చిత్రగుప్తా! యితనిపాపము లేవో చదువమన్న "యితఁడు
మణిస్యందనేశుఁడైన విభావసుమహారాజుగారిచిన్నభార్యమేన
ల్లుఁడు. ఇతనిపేరు లోమకేశుఁడు. భువనమోహినీదేవి నితనికొ
సంగవలెనని తల్లిదండ్రు లనుకొనియుండిరి. ఆమె సమ్మతింపక

కళాభానువసుంధరుని వరియింపవలెనని యుండె. నామెను చోరుల బాఁగింబడినప్పటినుండి యామెను వెదకుచు నరణ్యములందుఁ దిరుగుచుండి దేవాలయమునం దా కాంతను రక్షించియున్న కళాభానుని తేజఃప్రతాపములం గాంచి యత్నముందట తాను భూపప్రయోజనము లేదనియు నీతఁడుండిన తనకా భువనమోహిని దక్కదనియు, నేవిధముననైన నీతని మోసగించి చంపవలయునని నిశ్చయించి సమయము వేచియుండి మోసగించి పెద్దపర్వతమునుండి జరతలోనికిం ద్రొబ్బిన మహాద్రోహి. పతివ్రతాశిరోమణియైన భువనమోహినీదేవిని కాము వికారోక్తులచే మనసు నొప్పించిన పాపాత్ముఁ డితని కేమిశిక్ష యొనర్పవలెనో తామే యోచించవలె"నని చదివి చిత్రగుప్తుఁడు చాలించె. సభ్యులందఱు "అయ్యో పాపాత్మా! యెంతటి క్రూరకృత్య మొనర్చియున్న వాఁ డీద్రోహి" యనిరి. జరతలోఁ బడి యెంత బాధ చెందితివో కుమారా! యెట్టియిక్కట్టులకుఁ బాల్పడియున్నవాఁడవని నరేంద్రచంద్రుఁడు కళాభానునిశిరంబు నివిరి దుఃఖించె. సుబ్రహ్మణ్యశర్మయు శ్రీపాదుండును కళాభానునిం గాంచి "మహాపురుషా! ఆగుహలో ద్రోయఁబడినపుడును, జరతలో బడినపుడును నీ వేవిధముగాఁ దప్పించుకొంటివో, మఱల నిన్ను జూచుభాగ్యము మాకు లభ్యమగుటెట్లనో మాకెఱుంగింపవలె"నని యడిగిన లేచి నిలువంబడి మేఘగంభీరవాక్కులచేత నక్కథయంతయుం జెప్పి కూర్చొనియె. అందఱు మహాశ్చర్యమొంది యవతారపురుషుండవని పొగడుచు జరతలోఁ బడినపు డెవరో పట్టుకొని యిసుకతిన్నెపైఁ బరుండఁబెట్టినట్లయ్యెనని చెప్పితివిగదా! అట్లొనర్చినవా రెవ్వరో

మామ్ము సభయందుఁ జేర్చినవారెవ్వరో తలంచుకొన్న నెంతయో చిత్రముగాఁ దోఁచుచున్నది. ఇదియంతయు నీతపఃప్రభావమో నీపరాక్రమవిశేషమో యని సభయంతయు బలువిధముల ననుకొనుచుండ నొకమెఱుపు వొడమె. నందఱు కన్నులుమో డ్చి తెఱచుసరికి విభావసుమహారాజు, భువనమోహిని, శ్రీపా దుఁడు, విశ్వావసుశర్మ, సూర్యనారాయణశాస్త్రి, సుబ్రహ్మ ణ్యశర్మ, నరేంద్రచంద్రమహారాజు, వీరసేనుఁడు, ప్రియంవ దాదేవి, సుశీల, కళాభానుండును మఱియు బంధితులైయున్న దుశ్శీల, శంబరవర్మ, యులూకసేన, లోమకేశులు దప్ప మిగత సభ్యులం దెవరిసిగన్నను భూతప్రేతపిశాచములై యుండిరి. సభాధిపతియైనయముం డంతర్హితుఁడయ్యె. సభయంతయు నిర్విణ్ణముచే నిశ్శబ్దంబై చూచుచుండ గుహ మహానాస వైనా యక లాలాజిహ్వ పింగాక్ష రోహిణకర్మ కరాళ లోహితా క్షాది భూతంబులు నొల్చుచుండఁ బెద్దత్రిశూలము ధరించుకొ ని బేతాళుఁడు కళాభానునకెదుట నిలచి "జయ కళాభానువ సుంధరా! భేండాభైరవసంహారవీరా! సర్వకళాకలాపభోజా! వసుంధరా! విజయీభవ" యని పొగడె. శ్రీపాదాదులు విస్మ యులై చూచుచుండిరి. బేతాళుఁడు శ్రీపాదాదులం గాంచి "సభాసదులారా! భువనమోహినీదేవిని వెదకుచుఁ జనుదెంచిన విభావసుమహారాజు సవశుంగా నొనర్చి, దత్తహోమాదు లొనర్ప నొడంబఱచి మీయందఱసమక్షమున యీదుశ్శీ లాదుల శిరంబులు నమలి దేహము లగ్నికుండమునందు ద్రో బ్బిన ట్లగుపఱచి యచ్చటినుండి యీడ్చుకొనివచ్చి నాఁటనుండి వీరితప్పిదములకుఁ దగుప్రాయశ్చిత్తముగా యమదండనయే మే

లనుపించునంతటిబాధలు పెట్టుచుండి మిమ్మందఱిని యీసభ చేర్చి వీరిదుర్మార్గముల బయలుబెట్టినవాఁడను నేనే. ఈమహాపురుషుఁడు జరతంగోఁ బడుచుండ శీతనిం బట్టుకొని యిసుకతిన్నెపై పరుండఁబెట్టి యేవిధమైన బాధలేకుండునట్లొనరించి, ఆవల లోముకేశునికి భువనమోహినీస్వరూపంబున బాధలుపెట్టి తలక్రిందుగా వ్రేలదీసినవాఁడను నేనే. భోండాభైరవసంహారమైనంతనే యీతెఱి యాజ్ఞచే భువనమోహినీదేవి నాదేవాలయమునఁ గుంచక యీనాగలోకంబునం గుద్యానవనసౌధంబునం దుంపఁ దొల్లి నాచే రక్షింపఁబడిన సుశీలాదేవినిసహా దెచ్చి యిచటఁ జేర్చి మీకన్యోన్యసందర్శనం బొనరించి యీమహానుభావుని మనస్సంతోషం బొనరింపఁ బ్రయత్నించినవాఁడను నేనే. ఆహా! యీసహాయము లిమ్మహాత్మున కేమాత్రమో యుతం బొనర్చిన జగదద్భుతాద్వితీయప్రతాపసహాయమైన విది చెప్ప నాకు సిగ్గగుచున్న" దని చెప్పుచున్నంతనే నరేంద్రచంద్రుఁడు కుమారుని దేజఃప్రతాపముల కానందమొంది తనకు త్రైలోక్యసింహాసనాధిపత్యము వచ్చినంతటి సంతోషమున నుబ్బి దిగ్గునలేచి కుమారుని గౌఁగలించుకొని యావల బేతాళుం గాంచి "భూతాధీశా! నాపుత్రుని రక్షించి మఱల నేను భూమియందుండునట్లొనర్చిన పుణ్యమూర్తి"వని పొగడి కూర్చొనియె. సుబ్రహ్మణ్యశర్మ లేచి "భూతరాజా! నాకూఁతురు నాభోండాభైరవుని బారినుండి రక్షించి నామనస్సంతోషపెట్టితివి మహాత్మా" యని పొగడి కూర్చొనియె. సూర్యనారాయణశాస్త్రియు, విభావసుండును లేచి "కళాభానువసుంధరా! మాబిడ్డలను రక్షించి భూతరాజుం గాపాడి శాశ్వతయశంబుఁ

జెందితివి. నీయట్టికరుణామయుని మేమెందును గానలే" దని పొగడి కూర్చుండిరి. బంధితులు నలువురు బహుబాధల నొందినవారగుటచేఁ దట్టుకొనలేక, లజ్జచేఁ దలవ్రాల్చియే "మహాత్మా! వసుంధరా! మే మపరాధులము. మాతప్పిదమునకుఁ దగుదండన యీభూతరాజే యొనర్చి యున్నాఁడు. ఇఁక తట్టుకొనలేము. ఇష్టమున్న మమ్ము విడచిపెట్టుము. అటులేకున్న నొకటేతూరి మాశిరంబులం ద్రుంపుము. నీవు కరుణామయుండవు. బహుమందిని రక్షించిన క్షత్రియోత్తమునకు మమ్ము రక్షించుటొకయెక్కుడుపగాదు. శరణ్యుండవు, తేజోమూర్తివి. కల్యాణభూయిష్ఠుండవు. పుణ్యపురుషా! ఇదే వందనశత మర్పించెద" మని వేఁడుకొన్న వారి ప్రార్థనవిని వసుంధరుఁడు బేతాళుంగాంచి "భూతాధిపా! ఈయపరాధులకుఁ దగుశిక్ష నొనర్చియున్నవాఁడ విఁక వీరికి బంధనమో విముక్తియో మనకు సంబంధించినదిగాదు. విభావసుమహారాజుగారికిని వారిపుత్రికకును సంబంధించియున్నది. వారల కిష్టమున్న విడిచిపెట్టనగును. లేకున్న ఖండింపనగునని చెప్పుచు, అపాంగవీక్షణముల భువనమోహినిం గాంచి చిఱునవ్వుచే నూరకుండె. "సర్వస్వతంత్రులైన మీరు మాకప్పగించుట న్యాయముగాదు. మీరెయ్యది యొనర్చినను మాకు సమ్మతమే" నని చెప్పి వారిర్వురు మిన్నకుండిరి. వారంద ఱీరీతి మరల ప్రసంగించుట కుపక్రమించిరి.

కళా:—సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారూ! కాళీభద్రునివిషయమై మీరేమి చెప్పిన నట్లొనరింపనగును. మీయభిప్రాయ మేమి?

సుబ్ర:—బ్రాహ్మణులు తమకుఁ దెలిసిన వేదచోదిత ధర్మము వింతకుమునుపే స్మృతులుగా వ్రాసియున్నవారు. యేయ

పరాధికిఁ దగుదండనం బెయ్యదియో విమర్శించిన నందే యగపడును. అందున నీకుఁ దెలియనిధర్మములు, ధర్మ సూక్ష్మములు గలవే? నాపైన నీదురాత్మని శిక్షావిధి చే యుము. నీయిష్టము.

నరేంద్ర:—భూతేశా! బ్రాహ్మణోత్తములారా! నాకొకటి తోఁచుచున్నది. మీరందఱు సమ్మతింతురేని విమర్శించు చున్నవాఁడ.

అందఱు:—ఆహా! స్వర్ణమునకు సుగంధమబ్బినట్లగదా మహా నుభావా! సత్యమూర్తీ! నీతీర్మానమును గాంచి దేవేంద్రా దులైనను దృప్తిఁజెందుదురే మేమెంతవారము? యీశిక్షావి ధి మీరే విమర్శింపవలయు.

నరేం:—కాళీభద్రుఁడు బహుకాలమునుండి నాచెంత మంత్రి పదవియందుండియు నీతనిదుర్గుణములు వెల్లడించకుండుటం బట్టియో లేక నేనుగమనించకుపేక్ష సేయుచుండుటం బట్టి యో కుములుచుండిన అగ్ని మండినది. అట్టిదుర్గుణ ములను విచారించకుండుటచేఁ బ్రథమతప్పిదము నాయం దలవడియున్నది. మఱియు రాజు ప్రజాద్రోహియై స్వలా భపరుఁడై నిరంకుశమును వహించి పరిపాలించెనేని అ ట్టిదురాత్ముఁడు అట్టిచండాలుఁడు అట్టివంశనాశకుఁడు శరీరమును విడిచి యమలోకమున దమిస్ర అంధతామిస్ర రౌరవాది మహానరకములఁ బశురోమాయుతవత్సరములు యాతనలం జెందుచుండునుగాన నీతఁడొనరించిన గొప్పత ప్పిదమునకు మన మెంతటిక్రూరదండన విధించినను స్వల్ప

మే. రాజదండన నొందువారికి యమదండన లేదని చెప్పా దు రందుచే నీతనికి మన మేవిధమైనదండన యొనర్పక విడి చిపెట్టనగును. లోనుకేశుఁడు నాకుమారున కెక్కువకీడొా నర్చి యున్నవాఁడైనను నేను సహించితి. నాపుత్రుఁడు ప్ర తాపభాస్కరుఁడై యశఃపూరితుఁడై నేఁడు నాకగపడుట యిది నాకు సంతోష కాలము. ఈతని కేవిధమైనదండనయొ నర్చినను విభావసుమహారాజుగారు సమ్మతించినను వారి దేవేరికి సంతాపకరముగా నుండును. భువనమోహినీదేవి కొఱకై యడవులలో నిడుములు బడియున్నవాఁడగుటచే నాతనిశిక్షింపక విడచిపెట్టుటయే ధర్మము. వారివారి పాప కృత్యములకు దగుదండన యమలోకములో ననుభవింపఁ గలరు. ఇఁకె దుశ్శీల శంబరవర్మ యులూక సేనులొనర్చిన యపరాధ మపారమైనది. ఇందున కెంతటికఠినదండనయుఁ జాలదు. వీరు విభావసుమహారాజుగారికి ముఖ్యజ్ఞాతులై యున్నవారు. వీరిని ఖండించినంతట పుత్రికాలాభ సంతో షసాగరనిమగ్నుండైన యమ్మహారాజున కశుచి నాచరిం పవలసివచ్చును. వారివారి ఘోరకృత్యమునకుఁ బశ్చాత్తా పముచే వారే నశింతురుగాత! మన మేటికి సంతోష కాల మున నిట్టికాఠిన్యం బవలంబింపవలయు నిదియే నాయభి ప్రాయము.

అనినమాత్రముననే సభవారును భూతరాజును మహా సంతోషమొంది యిట్టికరుణాపసముద్రునిగన్న కడు పింకెట్టి దయారసము వెల్లిగురియుచుండునో గణియింపఁగలమే? ధర్మ

ము. సత్యము. సాధువాదము జయము. స్వస్తి యని పలువిధ
ములచేఁ బొగడిరి. కళాభానుఁడు బేతాళునితో,

కళా:—బేతాళా! నామిత్రులు, సర్వశాస్త్రకోవిదులు,
నాకై యెంతటిపనికైనను వెనుదీయనివారు, నాప్రతిజ్ఞాప
రిపూర్ణవేళలయందు బంధితుఁడై యున్న నీకాహారమొ
సంగుచున్న పుణ్యాత్ములైన శబరార్భకుల నిరువదియైదు
వేలమందిని యిచ్చటికిం దోడ్తెర భూతముల కాజ్ఞనిడుము.

విశ్వా:—ఆహా! ఆనాఁ డడవియం దశ్వత్థవృక్షంబుపై బంధిం
పఁబడి శబరార్భకులచే నాహారము గొనుచుండిన భూత
మవు నీవే నను కొన్నాను. నీవు పిలుచుచుండినను భయ
ముచేఁ బర్వెత్తిపోయితిని. బేతాళరాజా! నన్ను మన్నిం
పుము.

బేతా:—నిదానించిచూచి యోహో తామా స్వామివారూ!
బహుధైర్యశాలురు. నేను బిలచుచుండినను భయములేద
ని చెప్పుచుండినను నాకు బదులుచెప్పక మాటాడక తిరిగి
చూడక గోచియూడిపోవుచుండ జుట్టువీడిపోవుచుండ యొ
కపత్రిక జారి క్రిందఁ బడిపోన బరువెత్తిన విశ్వావసుశర్మ
గారు తామేగదా! నేనంత మంత్రపాశములచే బంధింపఁ
బడి బాధనొందుచుండినను యీబ్రాహ్మణునియవస్థచూచి
నాకు విపరీతము నవ్వువచ్చినది. కళాభానువసుంధరా!
భువనమోహినీదేవి యీతనివెంటనే నీకు సందేశవార్త
నంపియుండినది. నన్ను గాంచి భయపడి జారి పోఁగొట్టు
కొన్న యాకమ్మ మనశ్రీపాదశర్మ సుశీల నన్వేషించుచు

వచ్చి యచ్చటచ్చటఁబడియుండినఁ గైకొనిబదరికారణ్యము న నీకు గాన్పించె. నితఁ డామార్గముగాఁ బోవుచుండుట నేఁ గాంచితినిగాని పలుకరించిన నితఁడేమిగతి బట్టునో యని యూరకుంటి. ఈవిశ్వావసుశర్మగారియవస్థ తలఁచుకొన్నప్పుడంతయు నాకు నవ్వువచ్చుచున్నది.

కళా:—బ్రాహ్మణుఁడు పాప మాతఁడే యిటువంటిబాధల ననుభవించి యున్నవాఁడు. ఇతఁడు ధైర్యశాలి యనియే చెప్పనగునని విశ్వావసుశర్మగారూ నాఁడు హరిద్వారము నందు జూచియుంటిని. మఱల మిమ్ముఁ జూడలేదా విశ్వాసముచే నాకొఱకై బహుబాధల నొందియున్నవారు. మీ ఋణము నే నెపుడు దీర్చుకొనవలయు.

విశ్వా:—మహాత్మా! భువనమోహినీదేవి పాణిగ్రహణమహోత్సవసమయ మేతెంచుచున్నది. ఇఁక నాఋణము దీరుట కెంతయో కాలము కావలయునా? శ్రీపాదా! ఆజా బేది? చదివెద ననిన కళాభానుఁడు వలదని సైగచేసె. భువనమోహిని ప్రసన్నవదనయయ్యె:—అపుడు బేతాళుఁడు, "మహాత్మా! శబరార్భకుల నేఁటికిచటికి రప్పింపవలయు"

కళా:—నే నిచ్చటనుండియే దిగ్జయార్థ మరుగవలయు. వారిచేఁ గొన్ని యాజ్ఞాపత్రికలు మునుముందుగా దేశాధీశ్వరుల కెఱుంగింపవలయు ప్రజల నాజ్ఞాపింపవలయు నందుకొ అను.

బేతా:—మహాత్మా! కొన్ని యాజ్ఞాపత్రములప్రతులు నా

చెంతనున్నవి యని విమర్శింపనగును. యాపత్రములు శ్రీపాదశర్మ చదువవలయును.

అని మూఁడుపత్రములోని సంగతియంతయుఁ గ్రమముగాఁ జదివి శ్రీపాదుఁడు చాలించియూరకుండె. "భూతేశా! నాహృదయములో నెయ్యది యాచరింపవలెనని సంకల్పించియుంటినో అవియన్నియు నొనర్చియున్నవాఁడవు. ఇంతటి మహాత్ముఁడవై యుండియు నానీమునిచే నెట్లు బంధింపఁబడితివో యిట్టిభావికాలగతు లెఱింగిన నీవానాఁడు నీబంధవిముక్త్యోపాయమును మార్గమునందు నాకు రాఁబోవు గుహాప్రవేశాదు లెఱింగింపవైతి వేల? అని కళాభానుం డనియె.

బేతా:—దేవా నేనేమిచెప్పుదును? ఆపాపి మంత్రపాశములు నన్ను బంధించుటచే నాకెయ్యదియు స్ఫురింపకుండె. మేధాశక్తి లేకుండె. ఆఁకలియు బాధయు అలచుటయు నిమూఁడును దెయులిచుండె. నెంతయో సాహసమున బదరికారణ్యమునకేగి నరనారాయణుల నాశ్రయింపుమని కొన్ని సంగతులుమాత్రము చెప్పితిననుచుండఁగా నాపట్టణమునకు నాల్గుదిశలనుండియు గహాకహార్భటులు సముద్రమునవలె ఘోషింపనయ్యె. నదియేమోయనిచూచుచుండగా లక్షలకొలఁది భూతము లాసభాభవనముఁ బ్రవేశించి బేతాళకళాభానులకు వందనము లొనర్చిరి. వారిగాంచి యేమిసమాచారమని బేతాళుఁ డడిగె. కొందఱు: దేవా! తమయనుమతి నాంధ్రదేశమునకేగి యాజ్ఞాపత్రిక నారాజు చెంత చదివితిమి. అతఁ డొకలెక్కగొనక తిరస్కరించె.

నాతనితో యుద్ధమొనర్చి సైన్యమును బంధించి విజయనగరంబునందున్న ప్రతినిధిని నారాజను బట్టికొని వచ్చియున్నాము. వీరే వారని చూపించిరి.

మరికొందఱు: దేవా! తమయానతి నాజ్ఞాపత్రికలు గైకొని పోయి ప్రతిభూపాలునకుం జూపించితిమి. భేండాభైరవునిసంహరించి బేతాళునిరక్షించియున్నవాఁడని విని కళాభానువసుంధరునాజ్ఞాపత్రికయన్నమాత్రముననే యాజ్ఞను శిరసావహించి యభివాదపత్రికలు వ్రాయుచుఁ గానుకలు సమర్పించియున్నవారు. రాజులందఱొసంగిన ద్రవ్యమంతయు నాంధ్రదేశమునను హేంద్రవరమున రాజభాండాగారముల, రాచనగరియందును వేయేల? కోటకు లోపలిభాగమంతయు నించి వచ్చియున్నవారము. హరిద్వారభూపాలుఁ డాజ్ఞాపత్ర మొప్పక మాతో యుద్ధమొనరించి తట్టుకొనలేక యరణ్యములకుఁ బర్వెత్తె. మేమాపట్టణమును స్వాధీనమందుంచుకొని కొన్ని భూతముల నచటను గొన్ని భూతముల నాంధ్రదేశమునకుఁ గాఁపుంచి వచ్చియున్నవారము. మీయానతిమేరకు పాంచాలదేశముజోలికిఁ బోవకరుదెంచితి మనిరి,

కొందఱు:—రాజోత్తమా! మీయాజ్ఞాపత్రములు గైకొని ప్రతిపల్లెయందును ప్రతియూరునందును భేరీధ్వానముతో నందఱికిం దెలియులాగు వినుపించితి మందఱు కళాభాను వసుంధరుఁడు తమకు సార్వభౌముఁడని సంతోషించుచున్నవారు. కొన్నిదేశములయందు ధనుర్ధారియైన కళాభానుని ప్రతిమను శిలలయందు జెక్కించి జ్యోతులు మోయుచు

దేవుఁడని భావించి మ్రొక్కులు చెల్లించుచున్నవారు. కొన్ని పాండవులమిట్టలపై గల గుళ్ళకు ముందుపార్శ్వములనాశిలలనాటి ప్రార్థనలు చెల్లించి పూజించుచున్నవారు. ఇండ్లయందు కళాభానుపటమును వ్రాయించుకొని యర్చించుచున్నవారు. కొందఱాపటములను మహావైభవముతో మహోత్సవము సేయుచున్నవారు. ఇదియే మావృత్తాంతము.

అనునంతలో ఘంటలుఘణఘణమ్రోయుచుండఁగా నొకవిమానము వియన్మార్గముననుండి వచ్చి యాసభామధ్యమునం దంతరాళముగా నిలువఁబడియె. అందొకసిద్ధపురుషుఁడు కూర్చొనియుండె. నాతనిం గాంచి సభ్యులందఱు సాష్టాంగ నమస్కారము లొనరించిరి. కళాభానుండును నమస్కరించి నిలువఁబడియుండ నాసిద్ధపురుషుం డిట్లనియె. "కళాభానువసుంధరా! నీవు పుణ్యపురుషుండవు. అవతారపురుషుండవు. భేండాభైరవచార్వాకాది ప్రపంచద్రోహులను సంహరించి ధర్మస్థాపన మొనర్చుటకై శ్రీమహావిష్ణు కళాంశమున జన్మించి యున్నవాఁడవు. విష్ణుకళచే జన్మించి భానుప్రభచేఁ బ్రకాశించుచుండుటచే మహర్షులు నీకు కళాభానుండని నామకరణం బొనర్చి. ఇంకను నిన్ను లోకైకవీరుండనియు, సకలవిద్యాభోజుండనియు, వసుంధరుండనియు, భేండాభైరవాంతకుండననియుఁ బ్రజలు పొగడుచుందురు. నీవు కొంతకాలము రాజ్యపరిపాలనం బొనర్చి. యటావల నీపుత్రుల నభిషిక్తులఁగాఁ జేసి కలాపగ్రామంబున మూలక రాజాదులంగూడి తపంబాచరించుచుండుము. కలికాలముగాన నపుడపుడు దుర్మార్గులను

సంహరించి సన్మార్గులను రక్షించి ధర్మస్థాపనం బొనర్చెదవని దేవతల వేడికోలు నీకు విన్నవించియున్నవాఁడ. నీవంశంబున మహాధర్మశీలురైన రాజులు జనియించి ప్రజాపరిపాలనం బొనరింతురు. నీకు సార్వభౌమాభిషేకం బొనరించి రమ్మని సర్వనదీ సముద్రోదకముల నీకలశంబునం జేర్చి దేవత లొసంగియున్నవా" రనినమాత్రముననే సభవారందఱు సమ్మతించిరి. విజయనగరేశ్వర మశ్శీలాదులకు గట్లు విడిపింపఁబడియె. సుబ్రహ్మణ్యశర్మ, సూర్యనారాయణశాస్త్రి, విశ్వావసుశర్మాదులు సిద్ధపురుషునానతిచేఁ బట్టాభిషేకసుముహూర్తము నిశ్చయించి మంత్రములం జెప్పుచుండ నరేంద్రచంద్రుఁడు తనకుమారునకు యువరాజ్యలాంఛనం బగు స్వర్ణపట్టిక ముఖంబునం గట్టె. సిద్ధపురుషుం డభిషేకించి స్వర్ణరత్నవిరాజమానంబైన కిరీటమకరకుండలాంగదాదులు శిరఃకర్ణభుజభాగంబుల నలంకరించె. సుశీలాసహాయముచే ప్రియంవదాదేవి మంగళాక్షత లొసంగె. భూసురులు ఆశీర్వచనంబు లొనర్చిరి. విభావసు నరేంద్రచంద్రాది వృద్ధరాజులు దీవించిరి. భేరీభాంకారాది మంగళధ్వనులు చెలరేఁగె. ఇట్లు మహావైభవమున సార్వభౌమరాజ్యాభిషేకంబైన యనంతర మందఱు వినునట్లుగా శ్రీపాదుని చెంతనున్న జాబుఁ గైకొని విశ్వావసుశర్మ లేచి "మహాపురుషులారా! ఇది మహోత్సవసమయము. భువనమోహినీదేవిగారిమ్మహోత్సమని కొసంగిన సందేశలేఖం జదివెద వినుఁడు.

"శ్రీకళాభానుభూపాలా.

శా. శ్రీరంజిల్ల పసిండిచాయగల నీశృంగారరూపంబునుఁ
సాహోదారదిశావిజృంభితయశస్సామ్రాజ్యభాగ్యంబునుఁ

క్రూరారీంధనహవ్యవాహసమశక్తిస్ఫారశౌర్యంబు వో
రూరన్ భూసురవర్యుఁ డెన్నగనునే నుత్సాహినై యెప్పుడున్.

శా. నీపాదాబ్జమరందగంధవతినై నీధ్యానమాహాత్మ్యనై
నీపారాయణసువ్రతప్రతిభనై నేనుందు నిక్కంబుగా
భూపాలాత్మజ శ్రీఘుయానమున సంపూర్ణాదరాయత్తతన్
గాపాడంగదె రాగదే దయ సదాకళ్యాణసంధాయకా.

సీ. దేవ నాసందేశభావంబు మరుపక యెప్పుడు వచ్చెదో యిందువంశ
వచ్చి కాదనక నన్ వరియించి కళ్యాణ మెప్పుడు జేెదెదో యిందువంశ
చెంది సద్గతిమార్గసిద్ధపూర్ణాగముల్ యెప్పుడు గాంచెదో యిందువంశ
కాంచి దివ్యానందకైవల్యసామ్రాజ్య మెప్పుడు వడసెదో యిందువంశ

గీ. గాన నీయాన నామనఃప్రాణదాన
మేను మేనుయుతంబుగ మీకొసంగి
నాను నానోము సఫలంబుగా నొనర్చి
భార్యగాఁ గొను మోకళాభానుభూపా."

(స్వస్తి శ్రీస్తు)

భువనమోహినీదేవి.

చదివి ఫలమంత్రాక్షతలు గైకొని పత్రికాసమేతముగా కళాభానున కొసంగె. సిద్ధపురుషుఁ డిట్లనియె. "వసుంధరసార్వభౌమా! యీభువనమోహినీదేవి మహాలక్ష్మీయంశముచే భువనేశ్వరీవరప్రసాదమున మహాసత్యసంధుఁడైన విభావసుమహారాజునకుం జనియించె. అట్టిపరదేవతాస్వరూపిణి వితరరాజపుత్రులకు లోమకేశున కొసంగఁ బ్రయత్నించిన యామెవరించునే? యిట్లని యామెకు స్ఫురింపలేదుగాని విద్యామేధాశక్తిచే వందతీవలెఁ దనకుఁ దగు రూపయౌవనప్రతాపైశ్వర్య

విద్యావంతుఁడు వరుఁడు కావలెనని కోరుచుండె నిఁక నీమహా
దేవిని బాణిగ్రహణం బాచరింపుము. శ్రీపాదశర్మసుశీలలకు
వివాహ మొనరింపుఁ" డని యుతం డంతర్హితుండయ్యె. బేతా
ళాదులతో సర్వజనులును బాంచాలదేశమున మణిస్యందన
ముం బ్రవేశించిరి. కాశీప్రయాగలనుండి శ్రీదేవి సునీతులను
బిలిపించిరి. వీరసేనుఁ డెప్పటియట్లు సర్వసైన్యాధిపత్యశస్త్రం
బును స్వీకరించి తనరాజునకే తాను సహాయం బొనరించితినని
సంతోషమున మైమఱచియుండె. శబరార్భకులను రప్పించిరి.
నైమిశారణ్యమహర్షుల యనుమతిచే వివాహముహూర్తము
నిశ్చయించిరి. లోమకేశునకు రాజవంశంబునకుం జేరిన యొక
కన్యకను సమకూర్చిరి. దుశ్శీలాదుల కారాజ్యమున నేదియో
గొప్పయధికార మొసంగఁబడియె. చోరులు తమయపరాధ
మునకుఁ బశ్చాత్తాప మొందుచు రాజునకు భక్తులై కళాభాను
నకు దాసులై బేతాళునకు భయపడుచు శబరార్భకులకు జం
కుచు నిష్కపటతచేఁ దమయధికారములు నెఱవేర్చుచుండిరి.
ముహూర్తసమయ మరుదెంచె. మహావైభవముచేఁ గళాభాను
భువనమోహినీదేవి వివాహ మొకచోటను, శ్రీపాదసుశీలావివా
హ మొకచోటను, లోమకేశవివాహ మొకచోటను జరగంబడి
యె. తగువైభవములతో మహేంద్రనగరమునకుం జనిరి. యాం
ధ్రరాజ్యసింహాసనారూఢుఁడైన తమతండ్రికి నమస్కరించి తా
నును యువరాజ్యపట్టభద్రుఁడై శ్రీపాదుని మంత్రిత్వముతో
వీరసేనుని సైన్యాధిపత్యము (బేతాళమిత్రత్వముతో భూత
ములతో రాజ్యం బేలుచుండి నరేంద్రచంద్రుఁడు సహాయము
తో) తపోవనంబున కరిగె. కళాభానువసుంధరుఁడతిధర్మముగా

రాజ్యపరిపాలన మాచరించుచు భువనమోహినీదేవితో యిష్టోపభోగములొందుచుండ నిరువురుపుత్రు లుద్భవిల్లిరి. వారిలో రెండవవాఁడైన భానుమంతుఁడు మాతామహగోత్రంబునకు వంశకర్తగా నొసంగంబడియె. జ్యేష్ఠపుత్రుఁడైన రాజనరేంద్రుఁడు తండ్రిచెంత సకలధర్మంబు లెఱింగి వర్ధిల్లుచుండె.

కథాభానువిజయము

సంపూర్ణము.

మంగళం

స్వస్త్యస్తు.

శాంతిః. శాంతిః. శాంతిః.

ఉ. ప్రాకటయుల్బకమ్మయను బ్రాహ్మణుఁడన్ వరపంచరత్నసు
శ్లోకమహార్ణవాబ్జుఁడగు సూరపపుత్రుఁడ సుబ్బరామపా
ఖ్యాకలితుండ శౌనకసమన్ శుభగోత్రయజుర్మహాగమ
శ్రీకరుఁడే నొసంగెదను జేకొనుమీ సుమ మాంధ్రభారతీ.

చెన్నపురి : గోపాలకృష్ణ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము:—1927

సహస్రకంఠ రామాయణము.

వచనకావ్యము.

(అనఁగా వేయిశిరములుగల రావణునిచరిత్రము.)

ఈ కావ్య మందఱికిని సులభముగాఁ దెలియునట్లు మూలగ్రంథమును మఱి యితరపురాణ గ్రంథముల ననుసరించి తేటతెనుఁగుమాటలలో వ్రాయఁబడి చేతికిమిడికగనుండు డెమ్మి 8-పేజీలసైజున రమారమి 200పుటలుండులాగునఁ జక్కగ ముద్రింపఁబడి సిద్ధముగనున్నది ప్రతులు కొద్దిగ ముద్రించినాముగనుక చదువఁగోరువారు శీఘ్రముగ ఈక్రిందిచిరునామాకు ఆర్డరిచ్చి తెప్పించుకొందు రని కోరుచున్నాము. దీని వెల, సాధారణప్రతి రు. 1-0-0 దళసరిప్రతి రు. 1-4-0 పోస్టుజార్జిప్రత్యేకము.

ఇందు శ్రీరామచంద్రుఁ డశ్వమేధయాగము చేయుటయు, సహస్రకంఠరావణుఁడు మాయోపాయమున నాయాగాశ్వముం గొనిపోయి దనపట్టణమున దాచియుంచుటయు, దాని నెఱిఁగి శ్రీరాముఁడు వానిమీఁద యుద్ధమునకై సైన్యము నాయత్తపఱచుకొని బయలుదేఱిపోయి యాంజనేయుని రాయబారము బంపుటయు, నాతఁడు శుకరూపముదాల్చి పోయి యాసహస్రకంఠునిసింహాసనముపై వ్రాలి యాతనితో సంభాషించుచుఁ దనకోఁతిరూపమును జూపి తోఁకఁబెంచి పీఠముగా నమర్చుకొని సామదానోపాయంబుల నాతనికి బుద్ధిచెప్పుటయు, నదివిని రావణుఁడు కోపగించుకొనుటయుఁ, దర్వాత నాంజనేయుఁడు సహస్రకంఠుని శృంగభంగ మొనర్చి రాముని

యొద్దకు వచ్చుటయు మున్నగు ఘట్టములందు ఆంజనేయుఁడు చేయుసాహసము లెంతయు వర్ణనాతీతములు. చదివినఁగాని తృప్తియుండదు. రావణుఁడు సేయు మాయోపాయము లత్యద్భుతములు. వానిని శ్రీరామచంద్రుఁడు సంహరించి యాగము నెఱవేర్చుట యెంతయుఁ గొనియాడఁదగినవి. ఇరుపార్శ్వములయందును యుద్ధవీరులసామర్థ్యము వేనోళ్లఁ బొగడఁదగినవి. వేయేల? ప్రతిస్త్రీపురుషులు బాలురును తప్పక చదివి తీరవలయును భక్తిరసప్రధానమగు చరిత్రము.

శతకంఠరామాయణము.

వచనకావ్యము.

(అనఁగా నూఱుశిరములుగల రావణునిచరిత్రము.)

ఈకావ్య మందఱికిని సులభముగాఁ దెలియునట్లు మూలగ్రంథమును మఱియితరపురాణగ్రంథముల ననుసరించి తేట తెనుఁగుమాటలతో వ్రాయఁబడి చేతి కిమిడికగలిగి యుండునట్లు డెమ్మి 8-పేజీలసైజున రమారమి 200 పుటలుండు లాగునఁ జక్కఁగా ముద్రింపఁబడి సిద్ధముగనున్నది. ప్రతులు కొద్దిగనే ముద్రించియున్నాము గనుక చదువఁగోరువారు శీఘ్రముగ ఈక్రిందిచిరునామాకు ఆర్డరిచ్చి తెప్పించుకొందురని కోరుచున్నాము. సాధా ప్రతి రు. 1-0-0 దళసరి ప్రతి రు.1-4-0

పోస్టుజార్జి ప్రత్యేకము.

ఇందు శ్రీరామచంద్రుఁడు దశకంఠ రావణుని సంహారముచేసినయనంతరము అయోధ్యకువచ్చి పట్టాభిషిక్తుఁడై రాజ్యపాలనము చేయుచున్నప్పుడు దశకంఠ రావణుని మరణవా

ర్తవిని వాని జ్ఞాతియగు శతకంఠ రావణుఁ డనువాఁడు శ్రీరామచంద్రునియందుఁ జాల కోపము గొన్నవాఁడై రాముని సంహారింపఁ దలంపుగొనుటయు, బ్రాహ్మణులను సాధువులను గోవులను మహర్షులను బాధింపఁ దొడంగినగాని శ్రీరాముఁడు యుద్ధమునకు రాఁడని సహచరులవలన విని వారల బాధించుచుండుటయు మిక్కిలి యసూయతను ఘోరమును గలిగించును. అంత వసిష్ఠాదిమహర్షులవలన నాశతకంఠుని దుండగములను శ్రీరామచంద్రుండు విని వారి కభయప్రదానమొసంగుట గరుణారస మొలుకుచుండును. రాముఁడు విభీషణ సుగ్రీవాదులవలన సైన్యము నాయత్తపఱచికొని యుద్ధమునకు వెడలి యాంజనేయుని రాయబారముబంపుటయు, ఆదిపరాశక్తియగు జానకి శతకంఠరావణుని సంహారమొనర్చుటయు మున్నగుఘట్టములు అత్యంతవర్ణనీయములు. వేయేల? ప్రతిస్త్రీపురుషులు బాలురును ముఖ్యముగఁ జదివితీరవలయును. మిక్కిలి భక్తిరసపూరితమైన చరిత్రము.

స్త్రీవ్రతరత్నావళి.

ఇందు యేఁబదితొమ్మిదివ్రతములు కలవు. ఒక్కొక్క వ్రతమును అనుష్ఠింపవలయుననే బుద్ధికిఁ దోఁచును. ప్రతివ్రతముయొక్క ఫలితమును విశదముగ వ్రాయఁబడియున్నది. కావున స్త్రీలందఱును దీనిని దప్పక చదివి యనుష్ఠించిన సకల సౌభాగ్యములఁ బొందగలరు. దీనివెల రూ. 1-0-0

వీరభారతి కంపెని,

నెం 36, ఆరుముగంమొదలివీధి, చాకలపేట, మదరాసు.